Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi
2005

KOMÜNAR

Sosyalizmden Kuşku Duymak İnsandan ve Onun Geleceğinden Kuşku Duymaktır

Kasım-Aralık-Ocak 2018
Yıl-13 Sayı 72

Üç Aylık İdeolojik-Teorik Dergi

www.abdullahocalanakademi.org

KÜRT SOSYOLOJİSİ

İÇİNDEKİLER...

Tarihte felsefe ve ahlaki öğretiler, tüm erdemli bilgelikler, dönemlerindeki modernite sorunlarına yanıt olmak için geliştirilmişlerdir

KÜRT SOSYOLOJİSİ

ÖNDERLİK DERLEMESİ 4
ÖZGÜRLÜK SOSYOLOJİSİ 26
TOPLUM OLARAK İNSANIN KENDİNİ VAR ETMESİ 36
KÜRT TOPLUMUN VAROLUŞU VE TARİHSEL SERÜVENİ 48
KAPİTALİST MODERNİTE VE KÜRT TOPLUMU 58
Göç, Sürgün Ve Mültecilik Koşullarında Yaşanan Kürt Toplum Kırımı 58
A) KUZEY KÜRDİSTAN'IN SOSYOLOJİK YAPISI 66
B) JI NÛ VE XWENDINA SOSYOLOJIYA BAŞÛRÊ KURDISTAN 79
C) ANALÎZEK LI SER SOSYOLOJIYA ROJAVAYÊ KURDISTANÊ 88
D) SOSYOLOJIYA BAŞÛRÊ ZAGROSÊ 103
KÜRDİSTAN'DA ÖZGÜRLÜK DEVRİMİ VE YENİ TOPLUMSAL ŞEKİLLENİŞ 108
PKK'NIN DOĞUŞU VE KÜRT TOPLUMUNDA YAŞANAN DEĞIŞIMDÖNÜŞÜM 108
ÊZİDİ TOPLUMUN YENİDEN DİRİLİŞİ VE DİRENEN KÜLTÜRÜ 118
DEMOKRATİK MODERNİTE TOPLUMU OLARAK KÜRTLER 124
KÜRT TOPLUMUNUN KENDİ HAKİKATLERİYLE BULUŞMASI VE KÜRT TOPLUMUNDA OLUŞAN YENİ AHLAKİ VE MORAL DEĞERLERİ 124
YENİ KÜRT TOPLUMUNDA KÜLTÜR, KADIN ve GENÇLİK 132
YENİ KÜRT TOPLUMUNDA İNANÇLARIN ÖZGÜRLEŞMESİ VE GERÇEK KİMLİĞİNE KAVUŞMASI 144
YENİ KÜRT TOPLUMUNUN ORTADOĞU VE DÜNYADAKİ ETKİLERİ 152

KOMÜNARDAN

Merhaba Sevgili Komünar okuyucuları,

Partimizin 40. Diriliş yılına denk gelen bu sayımızı "Kürt Sosyolojisi" konusuna ayırdık.

Bu sayımızda, Kürt gerçeğine tarihsel-toplumsal bir yolculuk yapmanın yanı sıra, Kürt olgusuna günümüzde ifade ettiği gerçeklikler ışığında bakmak istedik.

Kürtlük, tarihsel ve sosyolojik kavramlarla ve değişik yöntemlerle izah edilmeye çalışılmaktadır. Kürt olgusu ve tarihi üzerinde dururken, ulus-devletçi ifadeler ve tahlillerle Kürt gerçeğini kavramaya çalışmak aşırı zorlamadır.

Bu çalışmayı yürütürken, ülkemiz Kürdistan özgününde ele alınması ve ayrıntılandırılması gereken konuların da bir hayli fazla olduğunu gördük. Kürdistan coğrafyasına ve halkına yaşatılan çoklu sömürge durumundan kaynaklı olarak da dört ulus-devlet sömürüsü ve soykırımı altında ki toplumsal şekillenmemizin tarihimizle bağlantısı, Kapitalist modernitenin ulus-devlet zihniyetinin yarattığı tahribatları da ele almak istedik.

Önderliğin " SÖMÜRGE KÜRDİSTAN" tespitinin yüreğinde ve beyninde açtığı gerçeklikle yola çıkan, yaşamın her anını özgürlüğe akıtan PKK'nin 40 yıldır devam etmekte olan efsanevi mücadelesiyle Kürt halk ve ulus gerçekliği tarihte ilk defa en gelişkin bilme aşamasını yakalamış durumdadır. Zira PKK; Yeni Kürt Hakikati olarak anlam bulmaktadır. Gelinen aşama da Kürtler, kendi gerçekliğinin bilincine vararak, demokratik modernite zihniyetini ve yaşam biçimini oluşturmanın tarihsel sorumluluğuyla hareket eden bir hakikati ifade etmektedir.

Önümüzde ki süreç, demokratik ulusların inşa çağıdır. Böylece, binlerce yıldır süren, ulus-devletçi uygarlık hile ve oyunlarının, kan deryasına çevirdiği, kabilelerin, inançların, ulusların birbirine kırdırtıldığı Kürdistan ve Ortadoğu uygarlık kültüründe, demokratik ulusların birliği ilkesi üzerinden yükseldiği demokratik modernite çağı olacaktır.

Özgürlük kazanacaktır!
Kavgayla, sevgiyle ve özgürlükle yürüyoruz.
Devrimci Selam ve Saygılarımızla
KOMÜNAR

www.dersimkurti.org

KÜRT GERÇEĞİ

ABDULLAH ÖCALAN

www.arsivakurdi.org

KÜRT GERÇEĞİ

Varlık ve bilinç, felsefenin en temel sorunudur. Varlık kavramının kendisi halen en çok merak konusu olan felsefi kavramların başında gelmektedir. Bunun yanı başında ikizi gibi duran diğer bir kavram ise zamandır. İkisi birbirinden ayrılamaz. Varlık nasıl zamansız olarak düşünülemezse, zaman da varlık olmadan olmayandır. Zaman tamamen varlıkla ilgilidir. İkisi arasındaki ilişki en çok oluş kavramıyla bağlantılıdır. Varlık ve zaman oluşla gerçekleşir. Zaman varlıkta oluşa zorlar. Daha doğrusu, varlığın sürmesi oluşla mümkündür. Oluş halindeki varlıktan bahsettiğimizde, zaman doğmuş demektir. Oluş varsa, örneğin bir yerde iki farklı çiçek mevcutsa, orada varlık ve zaman var demektir. Oluşun olmaması, hem varlığın hem de zamanın yokluğu anlamına gelir. Oluş varlığın farklılaşma, formlaşma halidir. Oluşum halinde olmayan varlık olmayan varlıktır, olmayan zamandır. Oluşma, farklılaşma hali potansiyel haldeki bilinçtir. Farklılaşma belki de bilince giden yücelişin ilk adımıdır. Varlık zamanla oluşup farklılaştı mı, bilince ilk adımını atıyor demektir. Ne kadar oluşum, form, biçim (Hepsi aynı anlamdadır) varsa, o kadar bilinç var demektir. Evrensel anlamda bilinç farklılık, kategorik olarak bilinç ise farklılaşmadaki tüm bilinçlerin genel evrensel halidir. Fakat formlardaki sonsuzluk, bilinç hallerinin de sonsuzluğu anlamına gelir. Ne kadar farklı form varsa, o kadar farklı bilinç vardır.

Söz konusu Kürtler olunca varlık, oluş ve bilinç kavramları hayli aydınlatıcı olacaktır. Kürtleri varlık, oluş ve bilinç halinde tanıtlamaya çalışmak, konunun köklü kavranmasının temelidir. Yakın döneme kadar belki de çoğu toplum ve devlet kesimi açısından Kürtlerin varlığı tartışmalı bir konuydu. Kürtler varlıklarını kanıtlamak için, belki de kapitalist modernite bağlamında son iki yüzyılda hiçbir toplumsal varlığın yaşamadığı şiddette, içerik ve biçimde baskılar, inkârlar ve imhalar yaşadılar. Kendilerine kültürel ve fiziki soykırımlar uygulandı. Ana mekânlarında gerek fiziki parçalama, gerekse kültürel (zihnen) parçalama ve yok sayma için her türlü zor ve ideolojik araç devreye sokuldu. Denilebilir ki, kapitalist modernitenin soykırıma varana dek uygulanmayan hiçbir baskı ve talan mekanizması kalmadı. Kürtlük bu açıdan benzeri olmayan bir olgudur. Yahudiler yaşadıkları soykırım için 'benzeri olmayan', 'biricik' kavramını özenle kul-

lanırlar. Kürtler için sadece uğradıkları soykırım açısından değil, varlık olmaktan çıkaran diğer tüm uygulamalar nedeniyle 'biricik halk' veya 'toplumsal varlık' tabirini kullanmak yerinde olacaktır.

PKK somutunda yaşanan son otuz yıllık mücadele, Kürtler açısından sadece varlık sorunu için verildi. Bu mücadele bir anlamda Kürtler var mı yok mu sorusunu netleştirme mücadelesiydi. Taraflardan biri intiharvari biçimde Kürtler vardır derken, karşı taraf yoktur diyordu. Daha da ötesi ve utanılası olan, son otuz yıldan önceki altmış yılda da Kürt entelektüelliği açısından temel meselenin Kürtlerin varlığını kanıtlama uğraşıyla geçmiş olmasıydı. Şüphesiz bir birey ve toplum için kendi varlığını tartışmak çok tehlikeli ve alçakça bir konumu ifade eder ki, bu da yaşam ve ölüm arasındaki ince bir çizgiye işaret eder. Tarihte hiçbir toplumsal varlık bu duruma düşürülmemiş veya çok az sayıda toplumsal varlık bu tür bir vahşete maruz kalmıştır. Kürtler kadar hiçbir toplumsal varlık kendiliklerinden utanır ve inkârı kabul eder hale getirilmemiş veya çok az sayıda toplumsal varlık böylesi bir aşağılanmayı yaşamıştır. Kürt olmak demek, öz vatanı olmayan, hiç para etmeyen, parasız kalmakla özdeş olan, yoğunca işsiz kalan, her ücrete çalışan, sürekli yaşam kavgası veren, kültürel ihtiyacını unutan, maddi ihtiyaçlarının temini için korkunç çabalayan, NAN'ın (ekmeğin) anayurdunda (neolitik tarım devriminin anayurdu) NAN'sız kalan toplu luk kalıntısı benzeri bir şey olmak demektir.

İlk asimilasyon okuluna başlarken, yaşadığım trajediyi anlattım. Anadilimin yerine ilkokulda başka dilden verilen eğitimin altındaki tehdidi hisseder gibiydim. O çocuk halimle dilimden vazgeçirilmem, kendi varlığımdan vazgeçirilmem oluyordu. Varlığımdan (Kürtlük oluyor) vazgeçecek veya vazgeçirilecek miydim? Kürt olgusu veya Kürt sorunu benim için böyle başlamıştı. Uzun yıllar hiçbir yanıtı olmayan, beni derin bir huzursuzluk içinde bırakan bir varlık veya sorun... Yaşadığım dil kaybının altında derin bir varlık kaybı vardı. Kaybettiğim nelerdi? Cevabı çok zor bir soruydu bu. Kürt savunulması zor, sorunlu bir varlık olup çıkmıştı. Yaşadığım bir varlık olma hali değil, tükeniş titreşimleriydi; cevabı verilmiş bilinçler değil, giderek büyüyen ve çıldırtan sorunlar yumağıydı.

1975'lerin başında M. Hayri Durmuş'a, beni ezim ezim ezdiren sorunlar yumağına sanki cevap bulmuş gibi hitap ediyordum. Sorunun cevapları M. Hayri tarafından taslak halinde kaleme alındı. Dilim açılmıştı. Açık ki cevabım ancak hayal meyal fark edilen, kendini bir gölge, bir iz gibi hissettiren bir varlığa ilişkin sözel ideaydı. Dünyaya sınıfsal ve ulusal kurtuluş penceresinden bakmayı cevap sanmıştım. Fazlasıyla idealist cevaplar geliştiriyordum. Ne de olsa yeni hakikatin şablonu reel sosyalizmdi. Onun alfabesini bilmek gerisini getirecekti. Şüphesiz bu yaklaşım alaturka liberalizmin, faşizmin köreltici ve inkârcı etkilerine karşı bir panzehirdi. Hakikate vardırmasa da, zehirlenmeyi önleyebilirdi. Bunun kültürel soykırıma karşı varlık savaşına katkısı olacaktı.

Genel olarak toplumsal mücadelenin hakikat arayışıyla ilişkisi vardır. Herhangi bir toplumsal sorunu çözmeye çalışan bir mücadele, toplumsal hakikati ifade etmeksizin başarılı olamaz. Toplumsal hakikatin göreceliği son derece fazla olan kategorik özellikleri vardır. Sıkı bir biçimde mekân ve zamana bağlıdır. Hakikat açısından değerlendirildiğinde, PKK olayı tasfiyenin eşiğindeki Kürt varlığını sadece kanıtlamakla kalmadı, önemli oranda var kıldı. Klasik anlamda zaten ulusal kurtuluş hareketi olamazdı. Ne dayandığı varlık durumu, ne de taşıdığı bilinç buna elveriyordu. PKK Kürtleri eylem olarak var kıldı. 20. yüzyıldaki Kürtlük, kurtarılmadan önce var kılınması gereken bir Kürtlüktü. Başarılan şey varoluştu. Bir şey eğer varlık sorununu yaşıyorsa, öncelikle yapılması gereken iş onu kurtarmak değil var kılmaktır. Kürtlerin durumu, önceliği tamı tamına varoluşa vermeyi gerektiriyordu. Kurtuluş, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar ancak varoluşsal sorununu çözmüş varlıklar için anlam ifade eder. PKK eylemliliğinin

kurtuluşçu yönünden çok, var kılıcı yönü büyük önem taşır. Yapı ve bilinç olarak taşıdığı tüm kusurlara rağmen, PKK'nin Kürt varoluşunda hayati bir rol oynadığı kesindir. Şu soru önemlidir: PKK eylemliliği olmadan Kürt varlığı mevcut halini alır mıydı? Buna evet demek zordur.

Kürt sorununu ve çözüm yollarını tartışmadan önce, varlık sorunu konusunda aydınlanmak şarttır. Aydınlanmak, ilgili varlık konusunda hakikatle tanışmaktır. Hakikat ise, uğruna büyük mücadele verilmeksizin varılacak bir hedef değildir. Hakikat gerçek olmayıp, gerçeğin bilince varmış halidir. Hakikatsiz gerçeklik, uyuyan gerçekliktir. Uyuyan gerçekliğin sorunu yoktur. Hakikat, uykudaki gerçekliğin uyandırılmış halidir. Kürtlere ilişkin uyku hali o denli derin ve ölüme yakındı ki, hakikati uğruna savaşın çok karmaşık ve zorlu geçeceği açıktı. Otuz beş yıl önceki halimden sonra Kürt halkının hakikatine yönelmem (İmralı Cezaevi'nin tüm ağır koşullarına rağmen, tutku ve heyecanımdan hiçbir şey kaybetmediğim gibi), Kürtlerin uygarlığın şafak vaktindeki aydınlatıcı rollerinden daha anlamlı bir bahara ışık tutar gibidir.

A- KÜRT GERÇEĞİNİN KISACA TARİHSEL OLUŞUMU

Kürtlük tarihte hep sabit duran bir gerçeklik değildir. Her toplumsal olgu gibi dönüşüm geçirerek varoluşunu geliştirir. Şimdiki haldeki dönüşüm çok daha kapsamlı ve hızlıdır. Günümüzde Kürt olgusu çok yönlü bir açıklanma süreci yaşamaktadır. Sanatsal ifade tarzı, geleneksel olarak en çok başvurulan bir ifade tarzıdır. Kürtlük bu yönüyle kendisini biraz da müzik yoluyla tanıtlamaya çalışmaktadır. Müzik Kürt hakikatinin en önemli ifade tarzıdır. Kanıtlı bilimsel tarzda da önemli gelişme vardır. Tarihsel ve sosyolojik kavramlarla Kürtlük değişik yöntemlerle izah edilmeye, kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Akademisyenlerin uğraşısı daha çok bu yönlüdür. İdeolojik temelli yaklaşımlar daha fazla kurtuluşçu idealler taşımalarının yanı sıra, hakikat olarak ifadeleşmeye de önemli katkılarda bulunuyorlar.

Şüphesiz her ideolojinin sınıfsal karakteri kendine göre bir hakikat payı taşır. Her model, tek başına hakikatleri açıklamaya çalışsa da, gerçeğin ancak kısmen temsilini ifade eder. Toplumsal olgunun kendisi buna zorlar. Tıpkı üç renkli bir tabloyu içlerinden abartılan bir renkle açıklamanın yetmemesi gibi. Tarihsel toplumun izahında tek modelli yaklaşımların gerçeği temsili hep eksik ve yanılgılı olacaktır. Toplumun karmaşık anlam ve biçim düzeyleri de buna eklenince, doğruluk paylarını temsil eden tüm yöntemlerin bütünleşmiş bir biçimde kullanımı önem taşır.

1- Varlık, Varoluş Olarak Kürtler

Son araştırmalar, bugünkü insanların atası sayılan Homo Sapienslerin yaklaşık son üç yüz bin yıllık tarihlerinde yükselişe geçip hâkim tür haline gelişlerinin Verimli Hilal'de (Kürtlerin çoğunlukta yaşadıkları bugünkü Kürdistan'ın merkezinde yer aldığı coğrafyada) gerçekleştiğini göstermektedir. İnsan türünün tespit edilen üç milyon yılı aşkın tarihlerindeki Homo Sapiens aşaması, simgesel dilin doğuşuna denk gelmektedir. Simgesel dilin gelişimiyle öne geçen Homo Sapiens devrimi, Verimli Hilal'deki tarihe daha köklü yaklaşmayı gerektirmektedir. Homo Sapiens devriminin bu alanda yoğunlaştığı gen araştırmalarıyla da kanıtlanmaktadır. Son Buzul Döneminin yirmi bin yıl öncesinde sona ermesiyle buzulların geriye çekilmesi, Neolitik Tarım Devrimini mümkün kılmıştır. Coğrafyanın bitki ve hayvan zenginliğiyle Homo Sapiens'in düşünce gücü birleşince, insanlık tarihinin en köklü devrimi olan Neolitik Devrimle Tarım-Köy Toplumuna geçiş, Verimli Hilal'de büyük gelişmelere yol açmıştır.

Tarım ve Köy Devrimi ile dil ve düşüncede yaşanan sıçrama, o döneme dek eşi görülmemiş bir toplumsal biçimlenişe yol açmıştır. Hâkim dil-kültür grubu olan Hint-Avrupa (Bu unvan yanlış olarak verilmiştir; Aryen dil-kültür grubu demek daha doğrudur) toplulukları oluşmuştur. Bugünkü Kürtlerin kökenini Hint-Avrupa topluluklarının kök hücresi olarak tanımlamak mümkündür. Kürt

dili ve kültürü üzerindeki araştırmalar bu gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Hem yaşam coğrafyası hem de tarihi bu gerçekliği daha da doğrulamaktadır.

Din ve kabilenin halen etkili bir güce sahip olduğu göz önüne getirildiğinde, bunda belirleyici olan unsurların arkasındaki tarih ve coğrafya olduğu görülecektir. Bir toplum ne kadar uzun süreli ve derinliğine tarih ve coğrafyanın etkisi altında kalmışsa, o toplumun otoktonluğu, yerelliği de o kadar güçlü ve kalıcı olur. Güçlü ve kalıcı etkiler, daha sonraki tarihsel gelişiminde güçlü ve kalıcı etkilenmelerin yattığından bahsetmek gerekir. Şüphesiz neolitik dönemde henüz halklaşma olgusu oluşmamıştır. Bu dönemde kabile toplumunun doğuşuna tanık oluyoruz. Klan toplumuna göre yeni toplumsal form olarak kabileye geçiş büyük bir devrimsel gelişmedir. Neolitik devrime kabile devrimi demek de mümkündür. Kabile toplumunda dil ve kültür farklılaşması, göçmenlik ve yerleşiklik ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Göbeklitepe'deki dinsel merkez kendi döneminde binlerce yıl göçmenlik ve yerleşikliği iç içe yaşayan kabilelerin Kâbe'si durumundadır. Özelde Urfa'da, genelde Kürtlerde din duygusunun halen güçlü olmasında bu gerçekliğin payı küçümsenemez. Sümer şehir uygarlığından binlerce yıl önce oluşmuş ve binlerce yıl sürmüş güçlü bir kültürün varlığıyla tanışmaktayız. Dikilitaşlarda ilk harfler ve hiyeroglif öncesi yazı örnekleriyle karşılaşmaktayız. On iki bin yıl öncesinde o taşları yontmak ve simgesel dili hiyeroglif benzeri yazıya dönüştürmek, tarihsel değeri büyük bir aşamadır.

Sümer ve Mısır şehir toplumu kendiliğinden doğmadı. Bu örneklerin de kanıtladığı gibi, bu toplumlar kaynağını kesinlikle Yukarı Mezopotamya'daki kültürden almaktadır. İbrahim peygamberin muhtemelen üç bin yedi yüz yıl önce Mısır'a yönelik seferi, Verimli Hilal'deki tarihsel diyalektiğin nasıl geliştiğine dair çok önemli diğer bir kanıttır. Mısır ve Sümer uygarlığını doğuran kültür, Toros-Zagros dağ kavisindeki bu kültürdür. Önemli olan, toplumsal tarihte etkileri halen süren çok büyük bir kültür aşamasının varlığını bilmektir. Bu kültürel merkezin izleri Kürtlerde halen yoğun biçimde yaşanıyor ve bu halk halen bu coğrafyanın en eski yerleşik halkı olarak varlığını sürdürüyorsa, bu durumda Kürt gerçekliğinin oluşumunu bu kültüre dayandırmak kaçınılmazdır. Yaklaşık sekiz bin yıl önce, kabile toplumu Toros-Zagros coğrafyasında belirginleşmeye başlamıştır. Bu öylesine otantik bir kültürdür ki, sanki kendini bir yandan ilk büyük Kâbe'siyle, diğer yandan ilk evrensel müzik kültürü, davulu, zurnası ve kavalıyla ilan eder gibidir. Zurna ve kaval bu kültürün sanatsal ifadesidir. Din merkezi onun düşünsel ifadesidir.

Kürt gerçekliği hem bu büyük tarihsel aşamanın bir ürünüdür, hem de bu kültürde çakılı kalmanın güçlü belirtilerini taşımaktadır. Kürtlerin bir kültürel kabileler halkı olarak kalmaktaki ısrarı, salt uygarlık güçlerine karşı savunma durumunda kalmalarıyla izah edilemez. Kültürün kendisi çok derin köklere sahip olmazsa, ya kendisi bizzat uygarlaşır ya da oluşumuna yataklık ettiği uygarlıklar içinde erir. Bu biçimde eriyen binlerce kabile toplumuna tanıklık etmekteyiz. Kürtler bu yönüyle örneği olmayan bir halk topluluğudur. Bir toplum tarihsel bir devrimi köklü olarak yaşamışsa, sosyolojik bir hakikat olarak, o toplumun kendi içinde ikinci büyük ve farklı bir devrime önderlik etmesi zordur. Yaşadığı öz devrimin kendi zihniyet ve kurumsal dünyasını tamamıyla işgal etmesi bunda rol oynar. Başka bir devrim, başka bir zihniyet ve kurumsallık gerektirir. Bu devrim de ancak güçlü kültür merkezine nazaran çevre teşkil eden ikincil kültürler içinde mümkündür. Bütün tarihsel veriler sadece üç yüz bin yıllık Homo Sapiens devriminin değil, yaklaşık on dört bin yıllık tarım devriminin de yerleşik Kürt kültüründe kalıcı etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Genetik haritalar hem Homo Sapiens türün, hem de tarım devriminin bu kültür merkezinden çevresine ve dünyaya yayıldığını kanıtlamaktadır.

Uygarlık aşamasına geçişte, bu coğrafyanın sadece kültürel temel oluşturma

bakımından değil, uygarlığın içeriği ve biçimlenişinin gelişmesindeki rolü de belirleyicidir. Beş bin yıl önce gelişme gösteren bu uygarlıklar, bütün zihinsel ve kurumsal temelini binlerce yıllık görkemli bir yaşamı olan bu kültüre borçludur: Tıpkı Avrupa uygarlığının İslam ve Çin uygarlığına, Amerika uygarlığının Avrupa uygarlığına dayanması gibi. Tarih ve sosyoloji biliminin halen en zayıf yanı, kültür ve uygarlık arasındaki ilişkinin teorik ve pratik yönlerini yeterince çözümleyememesidir. Yukarı Mezopotamya ile Aşağı Mezopotamya ve Nil Vadisindeki kültürel ve uygarlıksal geçişlerin çözümlenmemesi bunda önemli rol oynar. Tarih ve sosyoloji sadece analitik yöntemlerle bilimselleştirilemez. Tarihte nasıl olmuşsa öyle anlaşılmadıkça tarih, toplum nasıl ise öyle kavranmadıkça sosyoloji bilimselleştirilemez.

Kürtlerin kendi varlıklarını halen kültürel karakterleriyle korumaları, dayandıkları tarihsel kültürün gücünden ileri gelir. Kültürel yaşamı uygarlık yaşamına tercih etmeleri, basit bir gericilik veya ilkellikle izah edilemez. Yaşadıkları kültür bir kent, sınıf ve devlet kültürü değildir; kendi içinde otoriterleşmeye, sınıflaşmaya yer vermeyen ve kabile demokrasisinde ısrar eden bir kültürdür. Kürtlerin kolay zapturapt altına alınamamaları bu kültürel demokrasileriyle ilgilidir.

Kentli, sınıflı ve devletli bir toplum yaşamının erdem değil düşüş olduğunu çok sonradan kavrayacaktım. Şüphesiz Rankeci (Tarihçi Leopold von Ranke, 1795-1886) ulus anlayışı da ulusal sorun kavrayışımızı etkilemede başat rol oynamıştır. Herhangi tikel bir toplumu düşünürken devletli, sınıflı ve ulusal olmasını gerçekliğinin asli özelliklerinden saymaktayız. Bu özellikleri kapsamayan toplumları toplumdan saymamak gibi idealist tutumlara sıkça düşmekteyiz. Batılı devlet-ulusçu düşüncenin temel bir özelliğine evrensel özellikler atfediyoruz. Tarih ve toplum kavramlarını Batı merkezli ideolojik hegemonyanın bu devletçi ve ulusçu kalıplarından kurtarmadıkça, bilimsel bir anlayış geliştirmek güçtür. Devletli ulus olmak için tarihsel ve toplumsal zihniyetimizi aşırı zorluyoruz. Her toplum için bir tarih inşa etmek, âdeta ulus ve devlet olma koşuluna bağlanmaktadır. Eğer tarihte 'saygın' (artık her neyse) bir ulus ve devlet özelliğine sahip değilsek, toplum sayılma şansımızı kaybedecekmişiz gibi bir duyguya kapılıyoruz. Kesinlikle kapitalist modernitenin sömürü ve tahakküm zihniyetinin temel unsurları olarak gelişen bu ulusçu ve devletçi zihniyet, tarih ve toplum bilimindeki yetersizliğin, çarpıklığın ve körlüğün altındaki temel etkendir. Tarih ve toplum bilimlerinde ufkumuzu karartan, kapitalist hegemonyanın sömürücü ve ideolojik aygıtlarıdır.

Dolayısıyla insanlık tarihinin ve toplumsal kültürün en büyük aşamasını belirlemeye çalışırken, bugünden o döneme ulusçu ve devletçi bir anlayışla yaklaşmıyoruz. Kürtlüğe ilişkin kalıplar oluşturmuyoruz. Evrensel tarihin ve toplumun peşindeyiz. Çok iyi bilmek gerekir ki, evrensel tarih ve toplum anlayışına bağlı kalmadıkça, herhangi bir tikel topluluğu tarihte ve toplumdaki gelişmelerin neresine bağlayıp oturtacağımızı da kestiremeyiz. Yapacağımız tikel tarih ve toplum çalışmalarını evrensel tarih ve toplumdan kopuk ele alırsak, varacağımız sonuçlar sübjektif yargılar olmaktan öteye gitmez. Batı uygarlığı merkezli düşüncenin savunucuları neden evrensel tarih ve toplumsal gelişmeden kaçınmakta, kendilerini azami olarak Greko-Romen tarih ve toplum anlayışıyla sınırlamaktadır? Açık ki, bunda ideolojik ve maddi hegemonik çıkarları belirleyici olmuştur.

Şu konuda kesinlikle yanılgıya düşmemeliyiz: 'Şimdi'yi yaşayan bir toplum, ne kadar devletsiz olursa olsun, ulus nitelikleri ne kadar az gelişmiş olursa olsun, kesinlikle evrensel tarihin ve toplumun bir parçası olmaktan kurtulamaz. Yanılgı birçok toplumun evrensel tarihten ve toplumdan kopuk olarak incelenebileceğine ilişkindir. Anti-bilimsel ve her tür önyargıya açık olan bu zihniyetle tarih ve toplum anlaşılamaz. Kaldı ki, bütünsellik salt toplumsal doğanın değil, fiziksel, kimyasal ve biyolojik doğanın da temel bir özelliğidir.

Kürtlere ilişkin tüm ayrıksı ve marjinal düşüncelerin bu tip bir sübjektif önyargıya dayandığını özenle belirtmek gerekir. Günümüzde ne kadar evrensel tarih ve toplumun dışında bırakılmış olurlarsa olsunlar, mevcut gerçekliğin tam tersine, Kürtler klan toplumunun aşılmasından itibaren başlayan ve uygar toplumun gelişmesine kadar süren evrensel tarihin ve toplumun tüm evrelerinde başat rol oynayan kabile toplumunun temsilcisidir; kabile kültürünün inşa edilmesinde ve sürdürülmesindeki başat unsurdur. Kabileyi çağdışı ve dönemi kapanmış bir toplumsal olgu saymak yanlıştır. İnsanlığın temel yaşam formu kabiledir ve hiçbir zaman aşılmaz. Biçim ve içerik değiştirebilir, ama toplumsal olgudan tamamen dışlanması mümkün değildir. Toplumsal olgudaki klan ve ulus formları, kabile formu kadar evrensellik ve tarihsellik taşımaz. Şüphesiz klan ve ulus formları da evrensel özellik taşır, ama bu özellik kabiledeki kadar etkili değildir. Toplumsal inşanın temel formu kabiledir. Kapitalizmde bile kabilenin aşılması şurada kalsın, bütün önde gelen kapitalist tekeller ve holdingler son tahlilde birer kabile örgütüdür. Belki tarihi oluşturan tarımsal toplumun, göçebeliğin kabileleri değiller, olamazlar da; onlar kriz, çöküş toplumunun kentli kabileleridir: Hiyerarşik, devletçi, sömürgen kabileler.

Yazılı tarihten itibaren Sümer uygar toplumuyla ilişkilerinde Kürtlerin prototipine sıkça rastlamaktayız. Sümerler, dayandıkları ana kaynaklar olmaları itibariyle Kuzey ve Doğu'daki dağlık bölge halkına halen de anlam ifade eden KURTİ, Batı'daki kabile halklarına ise AMORİTLER genellemesiyle karşılık verirlerdi. Kurti kelimesinin sözcük anlamı 'Dağlı Halk'tır. Kürt deyince, günümüzde de 'dağlılık' temel bir özellik olarak çağrışım yapmaktadır. Aslında Sümer döneminin Kurti'leriyle günümüz Kürti'leri arasında belki de 'u' harfi üzerindeki iki nokta farkı kadar bir fark vardır. Binlerce yıllık kabile kültürlü Kürtler, Kürt halkı içinde halen ağır basan kabile Kürtleridir. Şehirlisi, ovalısı, sınıf ayrışması yaşayanı, devlet işbirlikçisi, devlet karşıtı olanı bolca vardır. Ama ana gövde Kürtlük, soyunu güçlü yaşayan Kürtlük geleneksel kabile özellikleri ağır basan Kürtlüktür, ana kabilesel Kürtlüktür. Şehirli, egemen sınıflı ve devletli Kürt, çoğunlukla ve geleneksel olarak Kürtlükten kopmuş, asimilasyona yatmış geçiş Kürtlüğünü ifade eder. Gılgameş Destanı'ndaki ilk şehirli işbirlikçi Kurti olan Enkidu, belki de tüm şehirli, sınıflı ve iktidar işbirlikçisi Kurti'lerin ilk atasıdır. Destandaki Humbaba, Dağ Kurti'sidir. Enkidu ihanet ettiği Humbaba'yı öldürmesi için Gılgameş'e âdeta yalvarır. Günümüzdeki işbirlikçi Kürti'yi ne de yaman çağrıştırıyor! Demek ki ikisi arasındaki fark 'u' harfi üzerindeki noktalar kadar olabilir derken, pek de haksız sayılmayız.

Toplumsal değişimi, diğer bir deyişle tarihsel toplumu düşünürken, bazı köklü yanılgılara düşmemek önem taşır. Bu köklü yanılgılardan en önemlisi, toplumsal gelişimi veya tarihi 'düz ilerlemeci' paradigmatik görüşle değerlendirmektir. Aydınlanma çağında hegemonik ideolojik çizgi haline gelen bu felsefi zihniyet, her tür değişimi ezelden ebede düz bir çizgi halinde ele alır. Dün dündür, bugün bugündür! İkisi arasında sanki hiçbir bağ veya aynılık yokmuş gibi yorumlar. Diyalektik gelişimin yanlış bir yorumudur bu. Bu paradigmanın zıddı değişimi kabul etmeyen, 'döngüsel', kendini sürekli tekrarlama anlayışıdır. Değişim denen olguyu sürekli tekrarlamadan ibaret sayar. Birbirine son derece zıt görünen bu felsefi anlayışlar özünde idealisttir. Her ikisi de liberal ideolojinin iki değişik versiyonudur. Birincisinin sonsuz ilerlemeciliğiyle ikincisinin sonsuz döngüselliği özünde değişimi inkâr etmekte buluşur.

Felsefenin ve dinlerin, hatta mitolojinin bu en eski meselesi çıkmazla sonuçlanır. İroniktir, mekân-zaman ilişkisini kavrayamamışlardır. Varlıkla zaman arasındaki ilişkinin oluş yani değişim olarak tezahürünü anlayamamışlardır. Anlayamamak, bu zihniyetleri kaçınılmaz olarak ilerlemecilik ve döngücülük biçimine zorlar. Bu noktada diyalektik felsefenin getirdiği en önemli yenilik, evrensel gelişimin

özüne ilişkindir. Mekân ve zaman ancak varoluşla mümkündür. Değişim, varlık (mekân) ile zamanın mevcudiyetinin doğal bir sonucudur. Varlık ve zamanın olması için değişim şarttır. Değişim, varlık ve zamanın kanıtıdır. Değişim kavramının içeriğini çözümlemek daha da önemlidir. Değişimin olabilmesi için, değişmeyen bir şeyin olması gerekir. Değişim değişmeyene göredir. Değişmeyen ise, hep aynı kalandır. Değişmeyen asli varlıktır, öz olarak varlıktır, Varoluş'un kaynaklandığı ve baki kalan özdür. Belki burada mistik bir tanrısal kavrama yaklaştığımız söylenebilir. Fakat bu tür felsefi bir çıkarım zorunludur ve bilime de ters değildir. Kaldı ki varoluşa, mekân ve zamana dair insan bilinci tam kavrama yeteneğindedir demek metafiziktir. İnsanın mutlak'ı kavrama yeteneğinde olduğu kuşkuludur.

Dolayısıyla tarih ve toplum biliminde değişimi inkâr etmemek kadar abartmamak da çok önemli bir husustur. Kültürel toplum uygar toplumdan daha kalıcı olup, toplumun aslını, varlığını oluşturur. Kültürel olarak güçlü oluşmuş bir toplum, varlık olarak kalıcı olma şansına sahiptir. Uygarlıklar ve devletler hızlı ve çoklu bir değişime tabi oldukları halde, kültürler çok sınırlı bir değişime şans tanırlar. Hiç değişme olmaz demek yanlıştır. Fakat hep değişen kültürlerden, hızlı değişen kültürel değerlerden bahsetmek de ilki, yani hiç değişmez diyen anlayışlar kadar yanlıştır. Her şeyi bir an'a sıkıştırmakla modernitenin yol açtığını sandığı müthiş değişim temposu, özünde değişmemeyi ifade eder. Kendini tekrar eden anlık yaşamlarla son sürat değişimler aslında mümkün değildir. Bir yanıltma ideolojisi inşa edilmiştir. Liberalizmin damgasını taşıyan bu ideolojik yanılsamalar tarih ve toplum algısını, bilincini çarpıtma amaçlıdır.

Kürt olgusu ve tarihi üzerinde dururken, bu temel yöntemsel yaklaşımları göz önünde bulundurmak gerekir. Ulusal ve devletsel tarihlerle Kürt gerçeğini kavramaya çalışmak aşırı zorlamadır. Bu yönlü denemeler zoraki tarihler olup, olgusal gelişmelerle pek ilgili değildir. Mitoloji ve destanlar kadar bile gerçekleri yansıtmaz. Kültürel tarih olgusal gerçekliğe daha yakındır. Kültürel tarih uygarlık ve modernite süreçlerini de kapsamına alır. Fakat uygarlık ve modernite kültürü, kültürün evrensel tarihini kapsamına almaz. Uygarlık ve modernite döneminin temel kategorileri olan devlet ve ulus, kültürel tarihin ancak bir bölümü olabilir. Kültürel evrenselliği kapsayacak yetenekten yoksundur. Kürtlerin uygarlık ve ulus tarihlerinde pek yer bulmaması, tarihsiz oldukları anlamına gelmez. Kültürel tarih bağlamında yaklaştığımızda, Kürtlerin binlerce yıllık başat bir tarihe sahip olduklarını görürüz. Bu kültürün temel niteliği kabile ve aşiret formlarını güçlü yaşaması, tarım ve hayvancılık ekonomisinde devrimsel bir rol oynamasıdır. Verimli Hilal kültürü insanlık tarihinde ne kadar rol oynamışsa, Kürtlerin halkların kültürel tarihindeki rolleri de ona denk düzeydedir. Bu kültür tarihte mezolitik ve neolitik dönemlerin (M.Ö. 15000-3000) merkezî kültürüdür. Çin'den ve Hint'ten Avrupa'ya kadar tüm neolitik toplum kültürlerini beslemiştir. Kültürel yayılmanın izlerini hem genetik hem de etimolojik yöntemlerle bu alanlarda tespit edebilmekteyiz. Yaklaşık olarak ve tespit edilebildiği kadarıyla Verimli Hilal merkezli on iki bin yıllık bir kültürel önderlik söz konusudur. İnsanlık tarihinde hiçbir kültürün bu denli uzun ve kapsamlı, güneş gibi aydınlatıcı, ısıtıcı ve besleyici bir rol oynadığına tanık değiliz. Varsa da, rolleri sınırlı ve yüzeyseldir.

M.Ö. 3000'lerde başladığı tespit edilebilen Sümer uygarlığı ile Mısır, Hint ve Çin uygarlıklarını Verimli Hilal'deki köklerinden kopuk düşünmek mümkün değildir. Sadece temel uygarlıkların oluşumunda değil, binlerce yıl sürdürülmelerinde de Verimli Hilal kültürünün ana kaynak rolünü oynadığı tartışmasızdır. Bilindiği üzere, uygarlık kültürleri ancak neolitik kültürün verimli ortamında gelişebilirler. Kendi başlarına sıfırdan başlayan inşa yetenekleri yoktur. Verimli Hilal'deki Mezopotamya neolitiği neredeyse tek başına ilkçağ uygarlığına (M.Ö. 3000 - M.S. 500)

beşiklik etmiştir. Mezopotamya merkezli uygarlık da, M.Ö. 3.000'den M.Ö. 300 yıllarına dek, dünya uygarlıklarının belli başlı olanlarına merkezlik yapmıştır. ABD'nin daha yüz yılı bile bulmamış hegemonyasıyla karşılaştırırsak, aralarındaki muazzam farkı daha iyi kavramış oluruz.

Kürt neolitiğinin bu tarihsel rolü önemlidir. Merkezî uygarlık sisteminin (beş bin yıllık bir sistem) Mezopotamya kökenliliği ve üç bin yıllık merkezî önderliğinde yaşanması, neolitik kültürün öneminin daha iyi kavranmasını mümkün kılar. Kültürleri ve uygarlıkları halkların adıyla belirlemek abartma olabilir, dolayısıyla doğru bir yöntem olmayabilir. Fakat en azından prototip aşamasındaki rollerinden bahsetmek doğrudur. Tarihi sadece tanınmış bazı imparatorluklar ve hanedanlıklarla tanımış olmamız, gerçeğin ifadesi için yeterli değildir. Yine tanınmış bazı kavimlerle tanımlamak da çok yetersizdir. Hele tanınmış modernite uluslarını tarihin taşıyıcı gücü olarak tanımlamak, tarihte en büyük tahrifatın yapılması anlamına gelir. Tikel-evrensel bağını kurmayan, daha çok ideolojik hegemonyalardan miras kalan bu tarihsel zeminler aşıldığında, daha doğru bir insancıl toplumsal tarihle karşılaşırız. Tarihsiz bırakılan halklar ve emekçilerin tarihini ancak bu yöntemle inşa edebiliriz.

Kültürel tarihle demokrasi ilişkisi sosyolojide pek işlenmeyen bir konudur. Asıl demokratik kriter uygar olmakla değil, uygarlık karşıtlığıyla bağlantılıdır. Bir toplumun uygarlık güçlerine karşı gösterdiği direnç, en önemli demokratik kriterdir. Liberalizm ise, bunun tersini iddia eder; demokrasi için uygarlaşmayı şart koşar. Uygarlaşmamış kültürlerin özünde güçlü bir demokratik gelenek vardır. Devlet formunun antitezi olarak var olan yönetimler demokratiktir ve bu özellikleriyle güçlü bir demokratik gelenek oluştururlar. Kent surlarının gerisinde sınıflaşmaya karşı direnen ve günümüze kadar devam eden kabile ve aşiret topluluları, dinsel ve mezhepsel cemaatler, devletsiz halklar ve uluslar demokrasinin temel güçleridir. Sistematik olarak anti-uygarlık demokratikliktir. Marksizm'in ve liberal ideolojilerin demokrasiyi kent, sınıf ve devlet bağlamında kavramlaştırmaları ve kurumlaştırmaları büyük bir çarpıtmadır. Kent, sınıf ve devlet kapsamına alınan demokratik sistem iğdiş edilmiş, demokratik kültürünün içeriği boşaltılmış, hâkim kent ve sınıfın devlet egemenliği altına alınarak boşa çıkarılmıştır. Uygarlık esas olarak demokratik kültürün zıddı olarak gelişen bir sistemdir.

Kürt kültürünün uygarlıklar karşısındaki konumunu değerlendirirken, yukarıda tanımlamaya çalıştığımız diyalektik bağı hep göz önünde tutmak gerekir. Sümer uygarlık kültürüne karşı Kurtilerin hep direniş halinde olduklarını gözlemlemekteyiz. Bunu özellikle Dağ Tanrıçası Ninhursag'ın söz konusu edilen mitolojik anlatılarından izlemek mümkündür. Gılgameş Destanı, özünde Sümer uygarlaşmasına karşı direnen Kurtilerin özgürlük ve varlıklarını koruma mücadelesini ifade eder. Kurtilerin içine sızan uygarlık direnişle karşılaşsa da, kendi zihniyet ve kurumsal temellerini de atar. Uygarlık kültürü, genelde olduğu gibi, pazar etrafında kentlerin kuruluşuyla neolitik toplumu etkisi altına alır. Somut olarak M.Ö. 4300'lerden itibaren Aşağı Mezopotamya kökenli El Ubeyd kültürünün Yukarı Mezopotamya kültürünü etkilediğini tespit edebilmekteyiz. El Ubeyd kültürü, güçlü hanedanlar etrafında oluşan hiyerarşik toplumla daha önceki kabile kültüründen ayrışır.

Daha eşitlikçi kabile kültürüyle sınıflaşmaya başlayan hiyerarşik kültür arasındaki ilişki ve çelişkiler, Hurrilerin oluşumunda önemli rol oynar. Hurriler de tıpkı Kurtiler gibi aynı kökenden (Sümercede 'Kur' ve 'Ur' kelimeleri 'Dağ' ve 'Tepe' anlamındadır) gelmektedir. Toros-Zagros sistemindeki dağlık alanlar ve tepeliklerde yoğunlaşan toplum, adları her iki kelimeden türetilen aynı toplulukları ifade etmektedir. Kabileyle iç içe gelişen hanedan kültürü, Kürtlerin geleneksel kültürünün önemli bir parçası haline gelir.

M.Ö. 2000'lerden itibaren Hurrilerin (Kurti) uygarlık yolunda önemli adım-

lar attıkları ve Gudea Hanedanlığı'yla Sümer kentleri üzerinde (M.Ö. 2150-2050) hâkimiyet kurdukları tespit edilebilmektedir. M.Ö. 1600'lerden itibaren de İç Anadolu'da Hititler ve Yukarı Mezopotamya'da Mitanniler adıyla iki komşu ve akraba imparatorluk tesis ettikleri görülür. Hitit ve Mitanni kültürü, Sümer kültürünün etkisindeki Hurrilerin tarihe geçen en önemli ve güçlü uygarlaşma örneğidir. Her iki gücün özellikle dönemin Sümer kültürü üzerine kurulan Semitik kökenli Babil ve Asur güçlerine karşı birleştikleri, M.Ö. 1596'da Babil kentini işgal ettikleri görülmektedir. M.Ö. 1500-1200'lerde, Ortadoğu'nun en etkili uygarlık güçleri olarak, Mısır uygarlığı üzerinde de etkili olabilmişlerdir. Meşhur Nefertiti (Mısır'a gelin giden Mitannili prenses), bu etkinin ne denli güçlü olduğunu kanıtlamaktadır. Asurluların M.Ö. 1200'lerde yükselen gücü karşısında Hurrilerin uygarlık gücü olarak dağıldıkları, döndükleri eski kabile kültürünü uzun süre yaşadıkları anlaşılmaktadır. Nairi Konfederasyonu (M.Ö. 1200-850; Nairi Asurcada Nehir, Su Halkı anlamına gelmektedir) adıyla gevşek kabile birlikleri halinde yaşadıkları tespit edilebilmektedir. Bu dönemlerde imparatorluk gibi güç merkezileşmelerinin öncesinde ve sonrasında sıkça gevşek konfederasyonların kurulduğuna tanık olunmaktadır.

Ünlü Urartu Krallığı (M.Ö. 850-600), Aşağı ve Yukarı Mezopotamya geleneksel kültürleri arasındaki ilişki ve çelişkilerden doğan diğer önemli bir örnektir. Uygarlıkta özellikle demircilik sanatıyla öne çıkmaktadır. Muhtemelen Hurri kökenliliği de bulunan ve bugünkü Ermenilerin o dönemdeki temsilcileri olan kültürel öğelerin sentezinden oluşan Urartu kültürü, merkezî uygarlık sisteminin güçlü bir halkasını teşkil eder. Dönemin hegemonik gücü olan Asur İmparatorluğu'na karşı koyabilen, ayakta kalan ve zaman zaman Asurluları gerileten tek güçtür. Kürt ve Ermeni kültürü başta olmak üzere, bölgenin tüm kültürel zihniyet ve yapılanmalarında güçlü bir etkiye sahiptir. Zagroslardan . Kısa süren imparatorluk döneminin ardından, hanedan entrikaları sonucunda M.Ö. 550'lerde Fars Akhamenit soyundan kralların eline geçtikten sonra da bu imparatorluğun en etkili kültürünü yine Med kültürü oluşturmaktadır. Özellikle askeri sanatta böyledir. Pers İmparatorluğu adıyla sınırları Ege Denizinden Hindistan içlerine, Mısır'dan bugünkü Türkmenistan'a kadar uzanan tek cihanşümul güç haline gelir. Merkezî uygarlık sisteminin en güçlü halkalarından biridir. M.Ö. 330'da İskender'in eline geçinceye kadar iki yüz elli yıl boyunca dünyanın tek hegemonik gücü olmuş, uygarlık kültüründe derin izler bırakmıştır. Roma uygarlığını doğuran özünde Med-Pers uygarlığıdır. İskender'in fethinden sonra aracı halka olarak kurulan krallıklar, giderek Sasaniler (Perslerin devamı; M.S.216-650) ve Roma (M.Ö. 500-M.S. 500) arasındaki çatışmalarda kullanılan yedek güçler haline gelirler. Antikçağın son iki büyük gücü olan Sasaniler ve Romalıların birbirlerini tamamen yenemeyip yorgun düşmeleri, İslami fethin yolunu açmıştır. Arap Yarımadasındaki çok güçlü kabile kültürünü İslami kültür adıyla birleştirme hünerini gösteren Hz. Muhammed'le birlikte tarihin yeni bir kültürel çağı başlar.

Yaklaşık dört bin yıl süren ilkçağ uygarlık kültürünün tüm önemli olayları Yukarı Mezopotamya ve yakın çevresinde cereyan etmiştir. Proto Kürt kültürü bu ikinci uzun dönemde olumlu veya olumsuz birçok gelişmeyi yaşamıştır. Hurriler, Mitanniler ve Hititlerin ilk iki bin yılda evrensel çapta etkiye yol açtıkları rahatlıkla belirtilebilir. Grek ve Roma kültürünün oluşumunda ve Batı kültürünün ortaya çıkışında esas belirleyici halka, Hurri-Mitanni-Hitit kültürüdür. Hem kendi öz yaratımlarını hem de Sümer kültür mirasını Batı'ya, Greko-Romenlere taşırarak, merkezî uygarlık sisteminin kesintisiz sürmesinde altın halka rolünü oynamışlardır. Bu altın halkanın rolünü belirlemeden, tarihin akışını izah etmek mümkün değildir. On iki bin yıllık neolitik kültür ve iki bin yıllık uygarlık kültürü tarafından beslenmeseydi,

herhalde bugüne damgasını vuran bir insanlık kültüründen bahsedemezdik.

Uygar toplumun ilk iki bin yılında Proto Kürtlerin uygarlıkla ilişkileri çok yoğun olmuştur. İki yönlü bir ilişki tüm gelişmelere damgasını vurmuştur. İlk yönüyle uygarlık kültürünün baskıcı ve sömürücü kent, sınıf ve devlet unsurlarıyla hep çatışmalı olmuşlardır. Bazen sömürü ve baskının merkezlerini istila etmeye kadar varan hamleler (Babil'in fethi, Ninova'nın yıkılışı) yaparken, güçleri yetmeyince de çoğu zaman dağların fethedilmez doruklarına çekilerek (Zagrosların güney eteklerinden Dersim'e kadar benzer lehçeleri konuşan Hewrami ve Zaza –Kurmanc- kültürü bu gelişmelerle yakından bağlantılıdır) varlıklarını korumaya, bağımsız ve özgür yaşamdan vazgeçmemeye özen göstermişlerdir. Bu kültürün izleri bugün bile oldukça etkilidir. Dağ Kürtleri denilen kesim, esas olarak bu hat üzerinde yaklaşık beş bin yıl boyunca yaşayan Hurri kökenli kabilelerdir. Hurrice bazı kelimelerin kökeniyle Kirmanckî ve Hewramcanın birçok kelimesinin çakışması bu gerçekliği yeterince izah etmektedir. Uygarlık kültürüyle ilişkilerinde ikinci yön, geliştirilen ilişkileri olumlu değerlendirip benimseme ve özümseme temelinde olmuştur. Kürt kültüründe uygarlığın bu yansımaları kentli, sınıflı ve devletli zihniyet ve kurumların oluşması biçiminde olmuştur. Birçok örnekte karşılaştığımız "Yenemiyorsan benzeş ve öyle yen" kuralı burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Guti, Mitanni, Hitit, Urartu, Med, Pers ve Sasani örnekleri, kendilerine saldıran uygarlık güçlerine karşı kendilerini bizzat uygarlık olarak inşa edip benzeşerek yenmeyi ve ayakta kalmayı ifade etmektedir.

Proto Kürtler açısından İslamiyet'e kadar gelen iki bin yıllık ikinci uygarlık aşaması kendi kentlerini inşa ettikleri, egemen sınıflarının oluştuğu ve devletlerini kurdukları dönemdir. Daha çok dağ eteklerinde ve ovalık alanlarda oluşan bu kültürün karma bir özelliği hâkimdir: Benzeşmeye çalıştıkları uygarlıkların dil ve kültürlerini yaşayan yönetici aristokrasi ile alt sınıfları oluşturan ve kendi öz dil ve kültürlerini yaşayan kesimler. Kürt coğrafyasının ağır etkisi altında oluşan bu kültürün ikili karakteri çok az değişerek günümüze kadar varlığını sürdürecektir. Gerek dağ ve ova kültürü biçimindeki 'ikili ayrışma', gerekse ova-kent kültüründeki sınıfsal ikili ayrışma bu kültürün temel karakteristik özelliğidir. Üst tabaka yabancı işgalci ve fetihçi sömürgenlere karşı hep muazzam bir uyum gücü gösterip kendi öz kabile-halk kültürünü işe yaramaz saymış, ikinci plana atıp iç ilişkilerinde çok sınırlı ölçüde kullanmakla yetinmiştir. İçinde rol oynadığı veya bizzat kurduğu uygarlıklara kendi dil ve kültürünü egemen kılmak için çaba göstermemiş veya çok az göstermiştir. Gutilerden Eyyubilere kadar bu hep böyledir. Kentli ve devletli bu egemen zümre, belki de hiçbir toplumda olmadığı kadar geleneksel Kürt kültürel varlığına karşı olumsuz rol oynamıştır. Yabancı dil ve kültürler içinde erimeye götüren yüksek sınıfsal ve ailesel çıkarlar, şüphesiz bu olumsuzlukta belirleyici olmuştur. Kendi içine kapanan Dağ Kürti'sinin ve alt tabakanın çoğunlukla değişmeyen kabile ve aile kültürü, binlerce yıl varlığını ancak içine kapanarak erimeden günümüze kadar taşırabilmiştir. Bu iki kültürel kesim arasında dağlar kadar bir uçurumun oluşması, gerçek Kürtlük-sahte Kürtlük biçiminde köklü bir ayrışmaya yol açmıştır. Kapitalist modernite döneminde neden güçlü bir milliyetçi Kürt burjuvazisinin oluşmadığının kökeninde bu tarihsel gerçeklik yatar.

Neolitik dönemde ve ilkçağlarda çok güçlü yaşanmış bir Proto Kürt kültürel olgusundan bahsetmek gerekir. Birer tarihsel olgu olan toplumsal gerçeklikler, bu çağlarda kendilerini tam farklılaştırıp, kimlik kazanmış halk veya kavim gerçeklikleri biçiminde sunamazlardı. Henüz bu aşamaya gelinmemişti. Halk veya kavimsellik açısından neolitik dönem ve ilkçağların görünümü kabile, aşiret ve hanedan birlikleri biçimindedir. Dinsel ve mezhepsel birlikler de henüz tam anlamıyla oluşmamışlardır. Kabile, aşiret ve hanedan bilinç biçimleri, bu dönemin en gelişmiş

toplumsal bilinç biçimleridir. Neolitik çağ, kabilenin görkemli çağıdır. Her kabile bir totemle temsil edilir. Totem, kabilenin kimliğidir. Urfa'da Göbeklitepe'deki tapınak muhtemelen en güçlü kabilenin din-tanrı merkezidir; yörenin en güçlü kabilelerinin ortak dinî merkezidir. Dikilitaşlardaki hiyeroglif benzeri işaretler her bir kabilenin soy kütüğü olarak da okunabilir. Piramit, ziggurat ve Kâbe'nin, yani ilkçağın temel iki uygarlığı olan Mısır ve Sümer uygarlıklarıyla ortaçağın İslam uygarlığının din merkezlerinin, tanrı evlerinin ilk örneği, prototipidir. Bu nedenle tarihsel önemi büyüktür. Hz. İbrahim'in Urfa'dan çıkış yapması ve üç tek tanrılı dine atalık etmesi tesadüfi veya rastgele bir olgu değildir. Tespit edilebildiği kadarıyla en az on iki bin yıllık geçmişi olan Urfa yöresindeki dinsel merkez kültürünün bir sonucudur. Sadece Göbeklitepe'deki tapınak sistemi, belki de o çağın tespit edilebildiği kadarıyla üç bin yıllık dinsel Kâbe'si rolünü oynamıştır. Harran'ın da benzer rolünden bahsedilebilir. Muhtemelen henüz keşfedilmemiş birçok merkez vardır. Siverek'te Newala Çori'deki tapınak kültürü de on bir bin yıl öncesine kadar gidebilmektedir.

Neolitik dönem kabilelerinin her birisinin genellikle bir hayvanı kendilerine totem seçtiklerini biliyoruz. Totem kabilenin bir nevi soyadı, kimliğidir derken, kabile bilincinin bir nevi ilk biçimlerini de tanımlamış oluyoruz. Bugünkü ulus-devletler nasıl bayraklarıyla kendilerini temsil edip kimliklendiriyorlarsa, kabile birliklerinin totemleri de aynı anlamı ifade etmektedir. Nasıl BM'deki bayrak sayısı kadar ulus-devlet temsil ediliyorsa, tapınak merkezlerindeki totemlerle de dönemin güçlü ve nam salmış kabileleri temsil edilmektedir. Aralarındaki fark özde değil, hacimleriyle ilgilidir. Totemin belli bir tabu, tapınma özelliği taşıdığını biliyoruz. Toteme tapınma kabilenin kendini kutsallaştırma, yüceltme, böylelikle uzun vadeli güvenceli bir yaşama kavuşturma arzusunu ifade etmektedir. Ölüm sonrası yaşam inancı, atalara duyulan büyük bağlılığın sonucudur. Varlıkları onlarla özdeştir. Atalarına saygıları ve bağlılıkları, kendilerini ölüm sonrasındaki bir sonsuz yaşam inancına götürmektedir. Daha sonraki tek tanrılı dinler bu kabile inancının, din ve tanrı anlayışının gelişmiş biçimidir.

Urfa ve yöresindeki neolitik dönem ve uygarlık çağlarının kabile kültürünü çözümlemek, yaklaşık on beş bin yıllık bir tarihi bulunan bu kültürün neden bu denli direngen ve kalıcı olduğunu ortaya koyabilecektir. Halen çok güçlü olan dinsel duygular ile aile ve namus anlayışlarının kökeninde de bu en eski kabile kültürünün kolay silinmez izleri bulunmaktadır.

Namus ve kan davasının halen çok güçlü olan varlığı da yine bu kültürel toplum gerçeğinin bir sonucudur. Toplumsal kimliğe kazınmış yasalar kolay kolay silinmez ve etkisini yitirmez.

Kabilenin kültürel varlığının doğurduğu duygu ve düşünce dünyası asla küçümsenemez. Halen insanlığı ayakta tutan bilinç, bu kültürel varlığın derin izlerini taşımaktadır. Sanat, bilgi, felsefe, din ve mitolojiyle dile getirilen, duyumsanan belli başlı tüm bilinç biçimlerinin kaynağında kabile kültürü vardır. Kabile kültürünü dile, duyguya getirmeyen hiçbir mitoloji, din, felsefe ve sanat ekolü yoktur. Mitolojik, dinsel, felsefi ve sanatsal farklılıkları derinliğine araştırdığımızda, her bir farklılığın temelinde kabilesel varlığı görürüz. Daha sonraki kavim ve ulus bilinçleri, çoklu kabile birliklerine dayalı olarak geliştirilen kabile bilinçlerinin türevleridir. Örneğin tarihte en çok karşımıza çıkan İbrahimî dinlerin, bu dinlerin mezhepleri ve tarikatlarının, en son dinsel milliyetçilik olarak uluslaşmalarının temelinde İbrani kabilesi yatmaktadır. Bu dinler, mezhepler ve uluslar ortaya çıkmadan önce, gerçekliklerinin potansiyel gücü İbrani kabilesinin Verimli Hilal ve Mısır uygarlıkları arasındaki dolaşımından kaynaklanır. İbrahimî devrimin temelinde, Urfa yöresindeki tapınak merkezinde biriktirilen kabile totemleri olan putları kırıp, yerine daha iyi kavramsallaştırılmış bir kabile inancını yerleştirmesi yatmaktadır. İsevîlik, İbrahimî dini yoksullaşmış kabileler ve köle döküntüleri adı-

na dönüştürmüştür. Hz. Muhammed'in önderlik ettiği din olan İslamiyet ise, aynı şeyi Bizanslılar ve Sasaniler arasında sıkışan ve başta Arap kabile dünyası olmak üzere benzer yaşamları olan diğer kabileler dünyası için gerçekleştirmiştir. Yoksullaşmış kabileler ve sığınacak vicdan arayan köleler yığını olmadan Hıristiyanlığı, yoksul Arap kabileleri olmadan da İslam'ın çıkışını düşünemeyiz.

Hıristiyan cemaati ve İslami ümmet, kabileler ve kabilelerden kopmuş avare insanlarla işsiz köleler ve kaçak askerlerin ortak inanç temelinde oluşturdukları yeni bilinç toplumlarıdır. Burada kabileyi aşan, sınıf temeli gelişmiş bulunan yeni bir toplum ve onun yeni inançları söz konusudur. Fakat kabile, çok az değişikliğe tabi kıldığı varlığını, bu yeni toplum koşullarında da güçlü bir biçimde sürdürmektedir. Söz konusu olan, krize girmiş kabile toplumunun yeni bir ideolojik ve toplumsal yapılanma temelinde dönüşümüdür; kabilenin kendi öz birimi içinde bulamadığı çözümü, dışarıda kabile demokrasisinin inkârı temelinde vücut bulan şehir, sınıf ve devlet kültürünün gelişimi içinde bulmaya çalışmasıdır.

Kabile çağında sayıları artan ve hacimleri büyüyen kabilelerin krize girmeleri söz konusudur. Kriz döneminde farklı anlayışlara sahip iki kesim belirir: Birincisi, yoksul kabile tabanı bölünerek ve özgürlüğünde ısrar ederek yaşamak isterken; ikinci kesim olan kabile hiyerarşisi ise, hâkim hanedan olarak kabilenin yoksullaştırılmış tabanından kopup, genellikle uygarlık dini dediğimiz ideolojik çıkışlarla kendini yeni devlet toplumu olarak örgütler. Eski kabile kültürü uygarlık kültürüne yenik düşmüştür. Bu dönüşümle iç içe olan gelişme kentleşme, sınıflaşma ve devletleşmedir. Uygarlığın kabile kültür krizine bulduğu temel çözüm budur. Tarihte çokça tartışılan ve Marksistlerin de paylaştığı düşünce, bu dönüşümün ileriye doğru atılan dev bir adım olduğudur. Uygarlaşma hep ilerleme ve üstün yaşam biçimi sayılmıştır. Marks ve Engels bu dönüşüme tarihsel materyalizm perspektifiyle yasal bir zorunluluk atfetmişler, tarihin ileriye yönelik dev bir adımı olarak değerlendirmişlerdir.

Ben bu anlayışı eleştiriyorum. Kabile toplumunda yaşanan, krizin zorunlu bir aşaması olarak değerlendirilemez. Yaşanan şey, hiyerarşik unsurların sınıfsal tercihidir. Kabile demokrasisi, özgürlüğü ve eşitliğinin geriletilmesi pahasına sağlanan bir değişim (Gelişme diyemiyorum) olduğu için, göreli olarak muazzam bir gerileme, insanlık için bir düşüş adımıdır. Tarih hep egemen zümrelerin ideolojik bakışlarıyla kodlandığından, bu değişime zorunlu, ilerletici, hatta devrimci gelişme diyoruz! Doğrusu, bunun zorunlu olmayan ya da zorunluluğu bulunmayan gerici, düşürücü ve devrim karşıtı bir adım olduğudur. Tarihin anlatılmayan diğer yüzü olan, kendi hiyerarşik hanedan elitlerinin ihanetine karşı hep mücadele eden, kabilenin demokratik, özgür ve eşitlikçi yapısında ve bilincinde ısrar eden kültür, ilerleme ve gelişmeyi temsil eden asıl güçtür. Tarihin bu kültür tarafından bilimsel olarak sistematik biçimde ifade edilmemesi bir eksiklik olabilir. Ama bu gerçeklik böylesi bir tarihin mevcut olmadığını göstermez; tersine yazılmadığını, yazılsa bile bastırıldığını ve propagandasının güçlü yapılmadığını gösterir. Egemen zümrenin, ideolojik tekeller ve sömürü tekellerinin geliştirdikleri uygarlık krize çözüm olmamış; kendini hep toplumun sırtında kanser uru gibi büyüten kentleşme, sınıflaşma ve iktidarlaşmayla günümüze doğru gelindiğinde en büyük kriz kaynağına dönüşmüştür. İnsanlık eğer yaşayacaksa, tarihsel kriz toplumuna karşı kabile çağındaki demokratik, özgür ve eşitlikçi kültürü uygarlık tarihi boyunca zihinsel ve kurumsal alanda yaşanan olumlu gelişmeler temelinde yeniden yaşamsal kılarak bunu başaracaktır.

Proto Kürtlerin neolitik kültür ve antikçağ kültüründen kalan en değerli mirası olan kültürel varlığı demokratik modernite bilinciyle bütünleştiğinde günümüz Ortadoğu krizinden çıkışta tarihine ve kimliğine uygun bir gelişmenin sahibi olabilecektir.

2- Kürt Varlığı ve Gelenek

Kürt varlığının gerçekleşmesinde Zerdüşt geleneği önemli bir rol oynar. Bu gelenek, tek tanrılı İbrahimi dinlerle putatapar (totemik) dinler arasında tarihsel geçiş halkasını oluşturmaktadır. Kabile kültürlerinde egemen din anlayışı olan totemik yapıları ilk defa tabusal olmaktan çıkarıp ahlaki-kavramsal bir temele dönüştüren Zerdüştlük, ilk büyük dinsel-ahlaki devrimdir. Arap kabilelerine dayalı İslami çıkışa benzeyip onu önceler. Proto Kürt Med kabilelerinden inanç ve ahlâk temelli daha üst bir birlik ortaya çıkarmayı hedefler. Kabile toplum krizine demokratik yanı ağır basan bir çözüm geliştirir. M.Ö. 1000'lerde varlığını görünür kılan bu inanç sistemi, Zerdüşt (M.Ö. 7. yüzyıl) ile etkili bir toplum sistemi geliştirir. Zerdüşt devriminde önemli olan, ilk defa dar kabile ve hanedan birliklerini aşıp, tüm Med kabileleri arasında ortak bir üst kimlik inşa etmesidir. Mağî denilen rahipler (bilge insanlar) yeni toplumun çok etkin güçleridir. Zerdüştlük muazzam bir toplumsal enerjiye yol açar. Bir araya gelmeleri çok zor olan kabileleri ortak dinî-ahlaki inanç temelinde bir araya getirmeyi başarması, tarihçilerin üzerinde yeterince durmadığı büyük bir devrimdir. İslamiyet ve Hıristiyanlıktan daha az etkili değildir. Hatta İbrani kabile geleneğinin oluşumunda da temel kaynak rolündedir. Med Konfederasyonu'nu mümkün kılan temel harçtır. Pers Akhamenit Hanedanlığı'nın özünde daha demokratik muhtevalı Med Konfederasyonu'nu entrikalarla ele geçirmesi ve tarihin en büyük imparatorluğunu kurması da Zerdüşti toplumsal gelenekle yakından bağlantılıdır. Geleneğin saptırılıp demokratik özünden boşaltılması, İran merkezli uygarlık geleneğiyle sonuçlanmıştır.

Aryen imparatorluk geleneği, tarihte demokratik muhtevalı kabile kültürünü kendi yönetim çarklarında en çok kullanma ustalığını göstermiş bir gelenektir. Demokratik muhtevayı uygarlık sisteminde eriterek tarihin en güçlü monarklarını yaratmış olmakla övünür. Batı'da Atina demokrasisine karşıt bir Doğu despotizm geleneği olarak, günümüze kadar kendini pekiştirip sürekli kılabilmiştir. Atina demokrasisinin yol açtığı felsefi bilinç Batı uygarlığının oluşumunda temel kaynak rolünü oynarken, Pers saraylarındaki despotizmin içini boşalttığı Zerdüşt geleneği sadece İskender'in ordularına yenilmekle kalmamış, Doğu toplumlarının kültürel birikimlerini de heba olmaktan kurtaramamıştır: Tıpkı Osmanlı despotizminin geriye kalan İslami kültürel birikimleri kapitalist Batı uygarlığına karşı koruyamaması gibi. Êzîdî Kürtlerdeki neredeyse kurumaya yüz tutmuş bu tarihsel demokratik gelenek araştırılmaya değer önemli bir konudur. Êzîdî Kürtlerle Alevi Kürtler yakından gözlemlendiğinde, özellikle kadınlarında temsilini bulan Zerdüşti kültürün demokratik, özgür ve eşitlikçi özellikleri rahatlıkla fark edilebilir. Tüm bastırılmışlıklarına rağmen, doğayla bütünleşmiş, açık sözlü ve cesur yanları dikkate değerdir.

İslamiyet'e kadar otantik özelliklerini büyük oranda koruyan Kürt kültürel gerçekliği üzerinde yürütülecek araştırmalar sadece Kürtlerin tarihini aydınlatmakla kalmayacak, evrensel tarihin binlerce yıl sürmüş dönemlerini de aydınlatacaktır. Günümüzde her ne kadar silik kalmış olsalar da, tarihleri konusunda yapılacak araştırmalar Kürtlerin demokratik uygarlık tarihinin de temel kilometre taşları olduklarını kanıtlayacaktır.

3- Kürt Varlığı ve İslami Gelenek

İslamiyet'in geleneksel kabile kültürü ve uygarlık sistemi üzerindeki etkisi devrimsel önemdedir. Kabile kültüründe yüzyıllarca yaşanan krize belki de en etkili devrimsel yanıttır. Arabistan Yarımadasındaki Arap kabileleri yüzlerce, hatta binlerce yıl kendi aralarında bitmez tükenmez bir çatışma ortamına girmişlerdir. Kabile kültüründe büyük bir yozlaşma yaşanmaktadır. Kadın düşürülmüş, kız çocukları diri diri gömülecek kadar değersiz addedilmiştir. Bu kültür, çözüm olarak klasik toplumu besleyecek koşullardan yoksundur. Kısacası ne geleneksel kabile federasyonları ne de geleneksel

köleci iktidar yapılanmalarıyla krizin önüne geçilebilmektedir. Hz. Muhammed'in oldukça pratik ideolojik ve politik önerileri bu ortamda ilaç gibi etkili olmuştur.

Muhammedî devrimin temel özelliği, kabile toplumunun üstünde yeni bir topluma evrilmeden ve yanı başındaki Bizans ve Sasani İmparatorluklarının buyruğuna girmeden, ikisini de aşan yeni politik bir sisteme cesaret etmesi, kendini buna ehil görmesi ve yetkili kılmasıdır. Allah kavramını o kadar yüceltmesinin temelinde bu iki devrimsel olgunun, İslami ümmet toplumculuğu ve politik kültürünün doğması yatar. Bilimsel temelde sosyolojik ve tarihsel açıdan çözümlendiğinde, Allah kavramının bu iki önemli olguyla bağı daha net ortaya çıkacaktır. Allah kelimesinin taşıdığı doksan dokuz tür anlam, aslında siyasal, sosyal ve hatta ekonomik manifestoyu dile getirmektedir. Zaten Hz. Muhammed'in kendisini 'elçi', 'beyan edici' olarak tanımlaması, arkasındaki tarihsel ve toplumsal sentezin yeni kimliğini gayet iyi ve güçlü biçimde açıklamaktadır. Evrenselliği, cihanşümulluğu, haberdarlığı, bilinçliliği, affediciliği, cehennem ve cennet ödülleriyle uyarıcılığı ve mükâfatlandırıcılığı ile Allah kavramı yeni sistemin kimliğini buyurur gibi sunmaktadır.

Uygarlık tarihinde her devrimin başına gelen ikilem, İslami devrimde de güçlü biçimde yaşanmıştır. Gerçekleşmesinden kısa bir süre sonra, devrimin demokratik doğrultuda mı, yoksa iktidar-devlet doğrultusunda mı yaşanacağı temel sorun olmuştur. İslamiyet'in doğuşundan itibaren her iki eğilim de kendisini güçlü bir biçimde hissettirmiştir. Kabile üst tabakası ve iktidar hevesliler devrimi hızla İslami saltanat haline getirmeye çalışırken, kabile alt kesimi ve köle unsurlar demokratik doğrultuda geliştirmeye büyük çaba gösterdiler.

Bu çatışma İslam'ın iç savaşının bir nevi ilk örneğini temsil etti. İmam Ali'nin (Hz. Muhammed'in damadı, ilk Müslimlerden) çizgisi, sanılanın aksine radikal sol, uç veya demokratik olmayıp, mutedil bir ortayolculuk biçimindedir. Gerçek radikalizmi ve demokratizmi Hariciler temsil etmektedir. Hariciler kabilelerin en yoksul kesimlerinden oluşmaktadır. Ali'nin denge durumunda (Sıffin Savaşındaki durum) hakemlik kurumunun devreye girmesine razı olması, hem arkasındaki radikallerin (Haricilerin) ayrılmasına ve yeni bir mezhep (ilk mezhepsel oluşum) oluşturmasına, hem de Muaviye'nin daha ustalıklı iktidar hesapları yapmasına yol açtı. Sonuçta iktidar yanlıları devrimden galip çıktı. Bu üç ana akım kendilerini değişik adlar ve kavramsal içeriklerle İslamiyet'in zaferinden günümüze kadar taşımışlar, kendini aşırı tekrarlayan bir kısırdöngüyü tarihleri boyunca Ortadoğu toplumlarına yaşatmışlar; büyük iktidar savaşlarına, kanlı hanedan çatışmalarına, mezhep kavgalarına ve itikat ayrılıklarına yol açmışlardır. Sonuç, sayısız iktidarcı devletçikler, imparatorluklar, mezhepler ve tarikatlar temelinde kabile toplumsal krizinden daha ağır bir İslami toplum (ümmet) krizine geçiş olmuştur. Ortadoğu'nun günümüze doğru Batı kapitalist hegemonyacılığı karşısında ağır yenilgilere uğramasının ve altından kalkılması zor bir güncel topyekûn toplumsal kriz yaşamasının temelinde bu tarihsel gerçeklik yatmaktadır.

Kürt kültürel varlığı da yanı başındaki İslami çıkıştan şiddetle etkilendi. Daha çok da saltanat İslam'ının yıkıcılığıyla karşılaştı. Emevi hanedanlık ve sultanlık rejimi, İskender'in fetih ve tahrip tarzına çok benzer bir biçimde giriştiği kanlı geçen fetih savaşlarıyla Kürt topraklarını kısa sürede sultası altına aldı. Özellikle Zalim Haccac gibi komutanlar, eli kılıç tutan tüm Kürtleri katledip, kadınlarına ve çocuklarına toptan el koydular. Kürtlerin karşılaştığı bu tip istilaların tarihte bilebildiğimiz ilk örneği, Gılgameş Destanı'na konu olan bugünkü Irak'ın (Irak adı ilk kent devleti Uruk'tan kaynaklansa gerek) kuzeyinde ve doğusundaki ormanlık ve dağlık sahaya Gılgameş'in işbirlikçisi Enkidu'yla birlikte gerçekleştirdiği ve kan döktüğü (Öldürülen 'canavar' Humbaba, aslında kabile şefi konumundaki bir figür olarak anlaşılmalı) seferdir. Kürtlerin saltanat

İslam'ına ka rşı tavrı derinden bir ikileme yol açan tarzda olmuştur. Geleneksel aşiret hiyerarşisi, bağlı olduğu İran-Sasani İmparatorluğu'nun yenilip çözülüşüyle birlikte, yeni efendilerine sadakat göstermekte gecikmedi. İktidar denilince hep işgalci efendiye uşaklığı aklına getiren Kürt işbirlikçi zümresi süreç içerisinde Emevi Hanedan'lığıyla önce bütünleşti, giderek gönüllü asimilasyonla Araplaştı. Binlerce yıl işbirliği ettiği ve etnik açıdan akraba olduğu İran imparatorluk kültürü içinde dil ve kültür varlıklarını önemli oranda koruyan bu kesimin hızla Araplaşmayı seçmesi, sınıfsal oluşum tarzıyla yakından bağlantılıdır. Araplaşma öncesi Kürt hiyerarşik önderleri kabile kültürüyle hâlâ yakın bağ içindeydiler, aynı kabile ve aşiretin mensuplarıydı. Dolayısıyla sınıflaşma zayıftı. Çıkarları sınıflaşmadan ziyade, kabile ve aşiret içinde hiyerarşinin üst tabakası olarak kalmalarını daha yararlı ve gerekli kılıyordu. Aşiret kültürel bağlarını yitirip yalnız birey veya aile olarak yabancı hâkim hanedanlık kültürü içinde erimeleri çıkarlarına uygun değildi. Böyle bir durumda her şeylerini yitirebilirlerdi. Önlerinde bunu kanıtlayan çok sayıda tarihsel örnek vardı. Kürt kabile ve aşiret gerçekliği kendi kültürüne çok katı bir biçimde bağlı olup, dış güçlerle bütünleşmeyi ve asimilasyonu olanaksız veya istisnai kılıyordu. Bunun yanı sıra, tarihsel olarak sınıflaşmanın maddi koşullarının fazla gelişmemiş olması (kent ve devlet kültürüyle az karşılaşmış olmaları) ve en önemlisi, dıştan kaynaklı işgalci, fetihçi ve sömürgen istilalara karşı sürekli mücadele içinde olmaları bunda önemli rol oynamıştı.

Arap Emevi Hanedanlığı'ndan kaynaklanan işgal döneminde hem tarihsel hem de toplumsal bakımdan bir farklılaşma yaşanıyordu. İslami sultayla birlikte Arap kabile üst tabakası kendi kabilesinin alt tabakasından koparak hızla yeni bir egemen sınıf haline geliyordu. Derin bir sınıflaşma söz konusuydu. Emeviler döneminde çok güçlü bir İslam-Arap aristokrasisi oluşmuştu. Ortadoğu kültüründe ilk defa geleneksel köle-efendi ilişkisini aşan ve Avrupa'da daha sonra gelişecek olan serf-senyör ilişkisine benzeyen yeni türden bir bey-maraba (mevali) ilişkisi oluştu. Fethettikleri tüm kültürlerin üst tabakaları, bu tarihsel-toplumsal yeni sınıflaşmayı kendi çıkarlarına son derece uygun bularak, işbirlikçi temelde de olsa hızla aristokratlaştılar.

Kürt kabile ve aşiret üst tabakası da bu hızlı bütünleşme ve asimilasyondan payını aldı. Eski Zerdüşti geleneği sürdürmeleri, kendileri için yarardan çok zarar getiriyordu. Bu kültürde ısrar, varlıklarını yitirme anlamına geliyordu. Kısa bir darp döneminden sonra, tarihte egemen sınıfların yatkın oldukları çıkar temelli yabancı dil ve kültür içinde erimeyi hızla benimsemeleri, varlıklarını sürdürmelerinin bir gereğiydi. M.S. 7. ve 10. yüzyılları arasında Arap aristokratik dil ve kültürü içinde eriyip bütünleşen çok güçlü bir işbirlikçi Kürt üst tabakası oluştu. Bu kesimler şeklen Kürt sayılsalar da, dil ve kültürce resmi Arapçanın birer bendesi durumundaydılar. Bu yeni dil ve kültürle yaşamayı seçkinlik işareti sayıp gurur duyuyorlardı. Kendi dil ve kültürlerini en erken terk edenler bu kesimlerdi. Halen Kürdistan'da bunlardan kalma güçlü kalıntılar vardır.

İktidara oynayan işbirlikçi Kürt aristokrasisi, mezhep olarak Sünni geleneğe bağlıdır. Sünnilik anlam olarak kabile hiyerarşisinin üst tabaka geleneğinin yüzeysel İslamileşmesini ifade eder. Sünni İslam, egemen ve iktidarcı olan İslam'dır. Güçlü bir sınıf temeli vardır. Ortaçağın Kürt beyliklerinin ekseriyetle Sünniliği benimsemeleri çıkarları gereğidir; İslam hakikatiyle ilişkisi bakımından bir anlam ifade etmez. Denilebilir ki, Sünnilik İslam'ın çıplak iktidar ve rantıyla ilgilenen zümrelerinin maskeli inanç biçimidir. Söz konusu zümreler bu maske altında dinin toplumsal vicdan ve ahlâkla uyuşmayan, hatta ahlâka ve vicdana zıtlık oluşturan birçok uygulama içine girerler.

Ortaçağdaki beyliklerinden günümüzdeki bireysel ve ailesel kalıntılarına kadar, Kürt işbirlikçilerinin ezici çoğunluğunun Kürt kültürel varlığı karşısındaki inkârcılığı, saygısızlığı ve onu gelişmek-

ten alıkoymaları sınıfsal karakterleri, ideolojik ve iktidarcı yapılanmaları ile bağlantılıdır. Bir sınıfsal varlığın ideolojik ve yapısal olarak oluşum tarzı, toplumun bütünsel kültürel varlığı üzerinde derin etkiler bırakır. İslam'ın Arap, Fars ve Türk egemen sınıf oluşumundaki tarzı, bu kesimlerin kendi toplumlarıyla ilişkilerini de belirlemiştir. İşbirlikçilikleri sınırlı olduğu ve iktidarın inisiyatifli güçlerini teşkil ettikleri oranda, toplumsal kültürlerini de olumlu ve olumsuz yönleriyle etkilemişlerdir. Daha az asimilasyonist olmalarına karşılık, alt tabakalarına karşı daha şiddetli bir baskı ve sömürü geliştirmişlerdir. Daha çok işbirlikçi olan Kürt egemenleri asimilasyona daha yatkın olmalarına karşılık, Kürt toplumsal varlığı üzerinde daha zayıf bir egemenlik tesis etmişlerdir. Egemenliklerindeki zayıflık ve asimilasyona yatkın özellikleri, toplumsal dil ve kültür karşısında inkârcı davranmalarına ve yararsız olmalarına yol açmıştır. Günümüze doğru bu eğilimleri, asimilasyondan öteye kültürel soykırıma varan bir işbirlikçiliğe kadar tırmanış göstermiştir. Kendi öz toplumlarını kemirerek beslenen yaratıklara dönüşmüşlerdir.

İslami devrime karşı ikinci eğilimi demokratik yaklaşım temsil eder. Kürtle İslam'ı bütünlük içinde karşılamamışlardır. Dağ Kürtleriyle ova Kürtlerinin yaklaşımları farklı olduğu gibi, alt ve üst tabakanın yaklaşımları da farklı gelişmiştir.

Zerdeştilerin durumu daha değişiktir. Bunlar daha çok kabilesel değil, dinsel boyutta direnmişlerdir. Dinsel varlığı kabilesel varlığa üstün tutmuşlardır. Birkaç farklı mezhep halinde günümüze kadar yansıyabilmişlerdir. Sünni Kürtlere göre Kürtlüğün daha saf değerlerini temsil ederler. Tarihte birçok kırım yaşamalarına rağmen, inançlarında ısrar etmişlerdir. Geleneksel Kürt kültürünün zengin bir kaynağı olmalarına rağmen, kitap birikimlerinin yakılması ve özgür yaşamlarının sürekli baskılanması, bu zengin kaynağın fakirleşmesine ve âdeta kurumasına yol açmıştır.

Ova kesimindeki Kürtlerde asimilasyona karşı direnen bir eğilim olarak tasavvufi tarikatları gözlemlemekteyiz. Tasavvuf, devlet-sulta İslam'ı dışındaki boyutlarıyla, toplumsal vicdan ve ahlaki yönleriyle daha derinliğine kavranmış İslam'ı (Bâtını İslam) ifade eder. Genel anlamıyla devletle bütünleşmeyen, iktidardan hoşnut olmayan, dini bireysel vicdan, duyuş ve bilinçle yaşamak isteyen toplumcu İslam'ı ifade eder. İslam'ı iktidarcı-devletçi ve toplumcu olarak iki temel kategoriye bölmek, tarihsel toplum gerçeğine uygundur. Toplumcu İslam ancak tasavvufi olarak yaşanabilir ki, yaygın halkçı tarikatlar halindeki örgütlenmesi de bu gerçeği gösterir. Toplumcu İslam demokrasiyle bağlantılıdır. Hızla iktidarlaşan İslam'a karşı (Buna anti-İslam demek de mümkündür) toplumcu İslami örgütlenme olan tasavvuf, halk dayanışmasının bir biçimi ve sığınağıdır. İslami toplum iktidarcı resmi İslam'la değil, tasavvufi tarikatlarla yaşanabilir.

Kürt toplumunda tasavvufi akımların derin ve yoğun biçimde yaşanması, özünde Kürtlerin iktidarla aralarının iyi olmamasıyla bağlantılıdır. Çok sayıda tasavvufi tarikatın kurucularının Kürt kökenli olmaları, toplumsal gerçekleriyle ilgilidir. Tarikatlar halkın bir nevi öz savunma örgütleridir. İşçi sınıfı sendikalarının kapitalist iktidara karşı oynadığı rolü, ortaçağda Ortadoğu toplumlarında benzer biçimde tasavvufi tarikatlar oynamıştır. Hem inanç ve düşünce, hem de ekonomik örgütler ve savunma örgütleri rolünü oynamışlardır. Toplumsal İslam en az devlet İslam'ı kadar etkili olmuştur. Dinin toplumsal alanla sınırlandırılması ve bireylerin özgür tercihine bırakılması çıkış özelliklerine daha uygundur.

Kürtlerin İslamiyet döneminde gerek güçlü beylikler gerekse tasavvufi tarikatlar etrafında halklaşma ve milliyetleşme yolunda tümüyle geri kalmadıklarını da belirtmek gerekir. Üst tabakanın milliyetleşmesiyle alt tabakanın halklaşması arasında farklılaşma olmakla birlikte bunu abartmamak gerekir.

Kürt kabile ve aşiret kültüründen çıkışla gerçekleşen halklaşma olgusuna Kurmanc denilmektedir. 'Kürt insanı' an-

lamına gelmektedir. Kurmanc, aşiret ve kabile bağlarından tümüyle sıyrılmasa da, günümüze doğru hız kazanan kentleşmeyle birlikte gittikçe gelişen bir kategoridir. Tüm aşiretler ve kabilelerden çeşitli nedenlerle kopan ailelerin kalabalık köy ve kentlerde bağımsızlaşarak güçlenmesi, Kürt halklaşmasının temel gücünü teşkil etmiştir. Bu tarzda Kürtler halk olarak gelişir ve yeni demokratik uluslaşmaya doğru yol alırken, aşiret üst tabakasının zayıf milliyetten millete, ulusa geçiş yapması aynı yoğunlukta ve hızda gerçekleşmemiştir. Bu tabakanın devlet-ulusu haline gelmede yaşadığı başarısızlık, demokratik uluslaşmanın Kürtlerin şansı haline gelmesine yol açmıştır.

PKK ve ULUS-DEVLET İDEOLOJİSİ

'Sömürge Kürdistan' tespitine ulaştığımda, bunun beynimde ve yüreğimde titremeye yol açtığını ve ardından baygınlık geçirdiğimi belirtmiştim. Bu, benim için benzeri olmayan, yaşadığım ilk ve son olaydı.

Bugünden geriye bakıp PKK'nin ilanına götüren koşulları ve bilinç ortamını daha gerçekçi yorumlayabiliriz. PKK'nin inşasına giderken, Marksizm'in bilimsel sosyalizm çizgisine sadık kalmaya büyük özen gösterdim, gösterdik. Reel sosyalizm olmasaydı, belki de PKK türü bir örgüt oluşmayacaktı. Fakat bu gerçeklik, PKK'nin doğuş döneminde tam bir reel sosyalist oluşum olduğunu göstermez. Ondan büyük oranda etkilense de, PKK'nin tüm gerçeği reel sosyalizmle izah edilemez. Burada daha doğru bir yoruma varmak için görelilik ve farklılık kavramına başvurmak gerekir. Halen hatırlıyorum; reel sosyalizmdeki özne-nesne ayrımından ötürü PKK'nin inşası için maddi zemin arıyor, materyalist yorum yapmaya çalışıyordum. Bu arayış olmazsa olmaz türünden bir ilke değerindeydi. Kürtlerde, Kürdistan'da işçi sınıfına benzer olgular vardı. Burjuvalaşma hissediliyordu. Reel boyut için bu olgular yeterli görülüyordu. Ama tam emin olduğumuzu söylemek doğru olmaz. İlke gereği bir kabullenişti bu. Böyle olunca da kendimi, kendimizi tümüyle dogmatik tarzda yaşamın doğal akışına kapatmamış oluyorduk. Bu yanımız giderek açılım gösterecek, farkımızı oluşturacaktı.

PKK'nin temellerinin Ankara'da atılması klasik sömürgecilik politikasının tipik bir yansımasıdır. Dünya genelinde sömürge-metropol ilişkisi bağlamında çok sayıda benzer örnek yaşanmıştır. Ankara'dan çıkışın sancılı geçtiğini belirtmeye çalıştım. Bunun en zor süreçlerden birisi olduğu açıktır. Zorluk kaba güçten değil, Beyaz Türk faşizminin özgünlüğünden, onun boğucu psikolojik-kültürel ortamından kaynaklanıyordu. Oraya giriş yapmak ne denli güçse, çıkış yapmak da o denli güçtü. Hangi kültür ve ruhla çıkış yapıldığı büyük önem taşıyordu. Kültürel soykırımın tam zaferini yaşadığı ortamda Kürt ulusal hareketini diriltmek, ölüyü mezardan sağ çıkarmaya benzer. Durum "Çıkmayan candan umut kesilmez" deyişini akla getiriyordu.

Hareketin, özellikle PKK Hareketi'nin dayanmak istediği zemin, Kürt varlığının kendilik olmaktan çıktığı, hayal kabilinden bile olsa öz bilinç edinme cesaretinin gösterilmediği, Kürt insanının direniş konumuna geçtiğine bin pişman edildiği, anavatan, ulusallık ve öz sosyallik ideasının ya hiç edinilmediği ya da çoktan terk edildiği bir zemindi. Bu zeminde bir varlık ve özgürlük ideolojisi ile direniş-kurtuluş hareketi olmanın ne kadar zor olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Koşullar içte devrimci savaş PKK'sini geliştirmeyi, dışta da diğer örgütler ve reel sosyalist devletlerle ittifak yapmayı gerektiriyordu. İdeolojisindeki muğlâk unsurlara rağmen, ideolojik PKK özgür yaşam umudunu fazlasıyla vaat ediyordu. Fakat ideolojik vaatler özgür yaşam için asla yeterli olamazdı. Bunun için savaş PKK'sini yaratıp işlevsel kılmak zorunlu bir aşamaydı. Savaşı göze almadan hiçbir özgürlük elde edilemezdi; özgür yaşamı bir yana bırakalım, öz kimliğimizi bile kazanamazdık. Ankara'da hayal edilen şey özgür yaşam olmaktan uzaktı; hayal edilen, belki de öz kimliğe ilişkin bir ad kazanmaktı. Bunun bile büyük riskleri

vardı. Sonuçta riskli de olsa, Kürt öz kimliği ad olarak kazanılmıştı. İkinci büyük adım, kazanılanı tekrar etmek olamazdı. Kimliğin özgürlük savaşına girişilecekti.

Burada karşımızdaki temel sorun yine oldukça felsefidir. Temel felsefi sorun, kimlik ve özgürlük arasındaki ilişkidir. Özgürlük olmadan kimlik yaşanabilir miydi? Toplumsal kimlik olmadan bireysel anlamda özgürlük mümkün müydü? Eğer bu iki temel soruya olumlu yanıt verilemiyorsa, o zaman eylem ve özgürlük, diğer bir deyişle irade ve özgürlük arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak gerekecektir. Kürt kimliğine dayatılan baskı ve sömürü tarzı, örneğin herhangi bir Avrupalı ulus-devletin baskı ve sömürü tarzı gibi değildir. Kürdistan'da uzun vadeye ve bütün toplumsal alanlara yayılmış kültürel soykırım yöntemleri yürürlüktedir. Bu yöntemler yürürlükte kaldıkça, varlık veya kimlik söz konusu olamazdı. Özgürlük ise, ancak hâkim ulus-devletin modernite unsurları için geçerlidir. Orada da yurttaşların ezici bir kısmı modern köleliği yaşamaktadır. Kürtler ise varlık ve kimlik olarak parça parça tüketilmekte, ortadan kaldırılmaktadır. Bunun için tüm asimilasyonist ve soykırımcı araçlar devrededir. Sadece siyasi baskı ve ekonomik sömürü söz konusu değildir. Tarihsel-toplumsal varlığın, öz kimliğin kendisi imha ve inkâr sürecini yaşamaktadır. Dolayısıyla Avrupa türü siyasi ve ekonomik mücadeleyle kazanılacak bir özgürlük söz konusu olamazdı. Avrupa'da varlık savaşına da gerek yoktu. Çok az istisna dışında, kimlikler baskı altında da olsa, imha ve inkâr sürecini yaşamıyorlardı. Her ne kadar özgür olmadan kendi kimliğini yaşamanın pek değerli olmadığı söylense de, yine de varlıklı ve kimlikli olmak önemlidir.

Kürt olgusunda durum farklıdır. Kürt varlığı ve kimliğinin kendisi inkâr edilmekte ve geriye kalan parçaları üzerinde amansız bir imha süreci yürütülmektedir. Bu durumda varlık ve özgürlük iç içe geçmiş iki kavram oluyor. Biri kazanılmaksızın diğeri gerçekleştirilemiyor. Özgürlük istiyorsan varlığı kazanacaksın, varlığı istiyorsan özgür olmayı başaracaksın. İnkâr ve imha sürecinde psikolojik ve kültürel araçlar (ideolojik aygıtlar) da yoğunca devrede olmasına rağmen, esas uygulama yöntemleri fiziksel güce dayalıdır. Ordu, polis, kontrgerilla, sivil faşist milisler, korucular ve milis ajanlar ağ halinde tüm varlık gözenekleri üzerinde faaliyettedirler. Arkalarında NATO ve diğer müttefik güçler vardır. En azından yüz yıllık tarihsel bir arka planı bulunan fiziki imha güçleri geleneksel iktidarcı ve hiyerarşik güçleri de hep kullanmaya çalışırlar. Bu fiziki güç gerçeklerini göz önüne almadan, onlara yönelik bir eyleme girişmeden veya mücadele vermeden, ne varlık ve kimliğin ne de özgürlüğün kazanılması söz konusu olabilir.

Modern dönem Kürt işbirlikçiliğinde görülen burjuva sınıf güdümlü bazı cılız çıkışlar, ilkel milliyetçilikler ve hâkim ulus-devlet işbirlikçisi Türk sosyal şovenler, Kürt varlığı ve kimliği üzerindeki inkâr ve imha sistemini, soykırımcı uygulamaların yöntem ve araçlarını fazla göz önüne almadan, genel ve kategorik bir özgürlük mücadelesinden bahsederler. Bunlar dürüst olsalar bile, soykırım uygulamalı statüyü göz ardı ettikleri için, objektif olarak bilinçli inkâr ve imha güçlerinden daha olumsuz rol oynarlar. Hiç geçerliliği olmayan, sahte ve demagojik ağızlarla kimliğin ve özgürlüğün kazanılabileceğinden bahsederler. Olmayacak duaya âmin dedirtmek isterler. İnkâr ve imhanın eşiğindeki bir varlığı, örneğin bir kanser vakasını aspirinle tedavi etme türünden yöntemler önererek sözde tedavi etmeye, aslında hastayı öldürmeye çalışırlar. Yıllarca bu yöntemleri denedikleri halde sonuçları ortadadır. Büyük bir sahtekârlıkla, olmayan insan hakları ve özgürlükleri varmış gibi davranarak, ideolojik ve siyasi mücadeleyle öz kimliklerini tam ve özgürce yaşayacaklarını sanırlar. Sanmaktan da öteye propagandasını yaparak, halkın bilincini ve iradesini köreltmeye çalışırlar.

Açık ki, imha ve inkâr sisteminin yöntemlerine karşı değişik türden de olsa, onların etkisini kıracak yöntem ve araçlarla mücadele etmek varlık, kim-

lik ve özgürlüğün birlikte kazanılması için şarttır. PKK'nin çıkışındaki eylemli halinin halkta güçlü destek bulmasının altındaki temel etken de bu gerçeklikti; yani doğru yol, yöntem ve araçlarla mücadeleyi göze almasıydı.

PKK, KCK VE DEMOKRATİK ULUS

2003 yılı, PKK ve KCK'nin demokratik modernite kuramı çerçevesinde resmen ilan edildiği dönemin başlangıcını ifade eder. Üçüncü büyük doğuş dönemi olarak da anlamlandırabiliriz. Birinci büyük doğuş, evrensel devrimci ideolojiden ulusal toplum kendiliğinin zihnen doğuşunu ifade eder. Ulusal toplum kimliği esas olarak zihinsel ele alınmaktadır. İster gerçekleşmiş olsun ister olmasın, ulusal toplum zihnen bir doğuş olarak tasarlanmakta, planlanmaktadır. İlke olarak Kürtlük esas alınmakta, fakat ortada nasıl bir Kürtlüğün olduğu yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bölük pörçük de olsa, tarihsel ve mekânsal olarak Kürt varoluşu değerlendirilmektedir. Nasıl bir toplum olduğu, ülkesi, dili, sınırları, parçalanmışlığı, geriliği veya çağdaşlığı en kaba bilgilerle tartışma konusu edilmektedir.

Tartışmayı yapan çekirdek grubun üyeleri, ilk yıllarda iki elin parmak sayısını geçmemektedir. Önemi nicelikte değil, niteliktedir. Ortaya çıkarılmaya çalışılan gerçeğin doğru ifadelendirilmesi, hakikati önemli olmaktadır. Grubun Ankara'dan çıkışı ve Kürdistan'da yayılışı olarak geçen 1973-1979 döneminin esas özü, bu gerçekliğin dile gelişi ve yeni Kürt hakikati olarak anlam bulmasıdır. PKK bu yeni hakikatin ismidir.

1980'den 2005'e kadar geçen süreç ise, esasında nesne olarak Kürt olgusundan bilinçlenen, örgütlenen ve savaşan, böylelikle özgürleşen ve özneleşen Kürt ulusal toplumuna dönüşü ifadelendirir. Nesne Kürtlükten özgürleşen ve özneleşen Kürtlüğe geçiş söz konusudur. Buna eski kadavra ve köle Kürtlükten yeniden canlanan ve özgürleşen Kürtlüğe geçiş de diyebiliriz. Burada küçük bir grubun zihnen ve ismen doğuşu değil, sayıları milyonları aşan bir halkın nesne durumu ve köle geçmişinden kendini özgürce ifadelendiren, örgütlendiren, eylemlendiren ve savaştıran halk gerçeğine dönüşü söz konusudur. Buna tipik olarak çağdaş (modern) bir halk, demokratik ulus toplumu halinde yeniden oluş da diyebiliriz. Sayıları otuz bini aşan, sadece Kürtler ve Türkler için değil, tüm insanlık için de anlamı büyük olan şehitleri vardır. Yüz binlercesi işkenceden geçmiş kadrosu, sempatizanı ve halkı vardır. On binleri aşan zindan tutuklusu vardır. Hicretleri ve milyonları katbekat aşan göçertilenleri vardır. Savaşan halk gerçeğine bu koşullar altında varılmıştır. Geçmişinde yaşanan ve kapitalist modernite koşullarında soykırım boyutlarına varan inkâr ve imha nedeniyle haini, döneği, işbirlikçisi ve katliamcısı çok olan, bunlara karşılık veren direnişçisi, şehidi ve kahramanı da bol olan bir ulusal halk, demokratik ulus toplumu oluşu söz konusudur. 2005 ve sonrası yıllarda yaşanan farklılık oluştan yeni bir özde kimlik kazanma, kalıcı varlık halini alma ve özgür yaşamda ısrardan kaynaklanmaktadır. Doğuş, oluş gibi çok sancılı bir süreçten sonra, başarılı geçen bu doğuşun aynı hassasiyetler temelinde tıpkı bir bebeğin büyütülüşü gibi öz savunmalı olması, zehirlemeyen gıdalarla beslenir gibi beslenip büyümesi, varlığını özgürce ifadelendirmesi ve farklılaşarak yaşaması gündemdedir. Sorunlar artık doğuş, oluş sorunları değil büyüme, korunma ve farklılaşmadan kaynaklanan öz kimlik ve özgür yaşam sorunlarıdır. Zihnen doğuş yerini bedensel doğuşa, oradan bedenin farklı organlarına dönüşmeye bırakmaktadır. Doğuş, oluş bebeklik ve çocukluk çağının tüm hastalıklarına açıktır. Bebeğin ölmemesi için çok büyük ustalık isteyen çabalara ihtiyaç vardır. Ondan önceki zihnen doğuş da çok sancılıdır. Bir nevi rahme düşmeye benzeyen oluş'un sağlıklı, soylu olması ve piçleşmemiş biçimde gerçekleşmesi gerekir. Bu da ideolojik hamlenin Kürt toplumsal olgusunu doğru ifadelendirmesi, onun hakikati olmasıyla mümkündür.

Unutmamak gerekir ki, üzerinde binlerce yıl tepişilen, uğruna kavgalar ve

savaşların verildiği Kürdistan ananın tecavüzden kaynaklanmayan, kendi özgür iradesiyle kendi özünden soylu bir doğuşu özgür bir halk biçiminde gerçekleştirmesi, varlık haline gelmenin ilk ve en zor koşuludur. Üçüncü dönem, söz konusu varoluşun varlık haline gelmesi, kimliğini ve özgürlüğünü kazanmış bir varlık olarak anlam ifade etmesi dönemidir. Yeni oluşan olgu eski tanıdık varlık, eskinin kendi olmaktan çıkarılmış, parçalanan ve yutulan nesnesi değildir. Eski Kürtlük sadece nesne olarak vardı. Her fetihçi, işgalci, ilhakçı, sömürgeci ve soykırımcı güç üzerinde dilediği uygulamayı, imhayı ve asimilasyonu gerçekleştirebilirdi. Bir kullanım malzemesi durumundaydı. Kolektif öznelliği ve kimliği gelişmemiş veya gelişmekten alıkonulmuştu. Kendini ifade etmekten ve savunmaktan uzaktı. Âdeta sağılmayı bekleyen bir inek, leş kargalarına terk edilmiş bir mevta konumundaydı. Bu gerçekliğe toplumsal bakımdan varlık denemezdi. Daha çok varlık ve öz kimlik olmaktan çıkarılmaya çalışılan bir nesne değeri atfedilebilirdi.

2000'li yıllar sonrasının Kürdistan'ı ve Kürtleri nesnel değer olmaktan çıkarılmış, son otuz yılda rüşeym halini ve doğuşunu başarıyla gerçekleştiren bir varlık değeri haline gelmiştir. Kendi gerçekliğini ifadelendirebilen, hakikat olarak sunan ve savunabilen bir Kürt kimliği ve özgür yaşamı söz konusudur. Şüphesiz bu gerçeklik ve hakikat kendini bir ulus-devlet olarak ifadelendirmedi. Başlangıçta var olan bu yönlü ideasını terk etti. Daha doğrusu sosyalizm sandığı, ama özellikle reel sosyalizmin çözülüşünden sonra sosyalizm değil kapitalizm olduğu açığa çıkan bu gerçeklikle arasına sınır koydu. Başlangıçtaki muğlâk ulus-devletçilik ve onunla iç içe düşünülen demokratik toplumculuğu ayrıştırdı. Ulus-devletçiliği terk ederken, tüm gücünü demokratik toplum üzerinde yoğunlaştırdı. Ulusal demokratik toplum artık bir hayal ve ütopya değil, özgürce yaşanan bir gerçeklik haline geldi. Yeni gerçekliğin bazı sorunları olsa da, bunlar rüşeym halinden ve doğuştan, oluştan kaynaklanan sorunlar olmayıp, varoluşun kimlik ve özgür yaşam varlığı haline gelmesinden kaynaklanan sorunlardır. Benzetmeyi sürdürürsek, çocukluk halini de aşmış, artık kendi öz gücüyle ayakta durabilecek bir delikanlı ve genç kadın çağına girmiştir. Sorunlar delikanlılık ve genç kadınlık çağında olmaktan kaynaklanıyordu. Bu dönemde özellikle özgür yaşam sorunları büyük önem kazanmıştı. Eğer dikkat edilmezse, eski Kürtlük hastalıkları her an depreşebilirdi. İç ve dış ihanetler, işbirlikçiler eskisinden beter biçimde yeni varlığın, özgür Kürt kimliğinin canına okuyabilirlerdi. Yanı başında varlığını sürdüren eski hiyerarşik güçler ve kapitalist modernite unsurları, bu taze varlığı her an parçalayıp aralarında pay edebilirlerdi. Daha doğrusu, eski zihniyetle mülkiyetlerinde ve zilyetlerinde sandıkları varlığı eski-yeni ayrımı yapmadan sömürmeye, yemeye devam etmek isteyebilirlerdi. Sorunlar çok yönlü olup tüm bu kapsamlardan kaynaklanmaktaydı.

İster eski uygarlık ve kapitalist moderniteden ister özgür kimlikli yaşamdan kaynaklansın, yaşananlar eski sorunlardan daha kapsamlı ve farklı sorunlardır. Dolayısıyla çözüm yöntemleri ve araçları da farklı olacaktır. Ne eskinin Kürt'ü ve Kürdistan'ı gibi olunabilir, ne de yakın geçmişin 'Ulusalcıları', PKK'si, HRK'si ve ERNK'si gibi mücadele edilebilirdi. Düşman da eski düşman olmaktan çıkmıştı. Pek güvenilmese de, utangaçça da olsa, Kürt'ü ve Kürdistan'ı kabul edebilen, özgür Kürt kimliğini toptancı bir yaklaşımla reddetmeyen bir dönüşüme uğramıştı. Tüm bu tarihsel-toplumsal dönüşümlerin yeni bir Kürtlük ve PKK tanımını gerektirdiği, yeni sistem kavramları ve kuramlarına ihtiyaç gösterdiği açıktır.

PKK ve DEMOKRATİK ULUS YAŞAMI

Ulus-devletçiliğin yol açtığı en büyük felaketler Ortadoğu'nun soykırım yaşayan halklarına ilişkindir. Anadolu ve Mezopotamya'da erken milliyetçiliğin tuzağına düşen Helen, Ermeni, Süryani ve Kürt halkları, tarihin en eski yerel kültürlerini temsil etmelerine rağmen,

ulus-devletçiliğin son yüzyıllık deneyimleri kendilerini tasfiyenin eşiğine kadar getirdi. Egemen ulus milliyetçiliğinin katı sınırlar dahilinde homojen ulusal toplum yaratma çılgınlığı, bu halklar için gerçek anlamda bir felaket oldu. Kapitalist modernitenin ulusçuluk anlayışı olmasaydı, bu büyük felaketler yaşanmazdı. Beyaz Türk elitini yaratan kapitalizmdir. Homojen ulus yaratma programları sermaye birikimi ihtiyacından bağımsız düşünülemez. Soykırımdan sorumlu tutulması gerekenler kategorik olarak Türkler değil, tıpkı Almanlarda yaşandığı gibi bir dönem milli kapitalizm peşinde koşan marjinal bir gruptu. Bunda sadece egemen ulus milliyetçileri değil, ezilen ulus milliyetçileri de ulus-devlet canavarını uyandırmaları nedeniyle sorumlulukta pay sahibidir. İmha edilmişleri diriltmek artık mümkün olmadığına göre, geriye kalan azınlık halleriyle bu halkları ancak demokratik ulus zihniyeti ayakta tutabilir. Örneğin İstanbul'a Beyaz Türk ulus-devletçiliği egemen kılınmak istendiğinde, bu kentteki tüm tarihsel kültürler için ölüm fermanı çıkarılmış veya ölüm çanları çalınmış olur. Sürekli kültür tasfiyeciliği yaşanmasıyla geriye kalan tek kültürlü bir Beyaz İstanbul olur ki, o da kültürel faşizmden başka bir şey olmayacaktır. Demokratik ulus zihniyetinin yaşandığı İstanbul ise, açık ki tarihsel kültürel zenginlik içindeki İstanbul olur.

Anadolu ve Mezopotamya kültürlerine de bu açıdan bakılabilir. Ancak demokratik ulus zihniyeti tüm tarihsel kültürleri barış, eşitlik, özgürlük ve demokrasi içinde bir arada tutabilir. Her kültür bir yandan kendini demokratik ulusal bir grup olarak inşa ederken, öte yandan iç içe yaşadığı diğer kültürlerle daha üst düzeyde demokratik ulusal birlikler içinde yaşayabilir. Tekçi ulus anlayışı aşıldıktan sonra birbirini eritmeye ihtiyaç kalmaz. Bunun yerine, kültürel bütünlükler halinde tarih boyunca yaşandığı gibi yaşanır. Artık Ermeniler, Helenler ve Süryaniler kendileri için ulus-devletçi sınırlar çizemeyeceklerine ve varlıklarını da sürdürmek zorunda olduklarına göre, en uygun seçeneğin demokratik ulusal birliktelik zihniyeti ve demokratik özerklik yapılanması olduğu açıktır. Demokratik modernite geç de olsa bölgenin her tarafındaki benzer süreçleri yaşayan kültürel gruplar ve halklar için bir zihniyet sığınağı, demokratik özerklik ise uygun yeniden bedenlenme modelidir.

Bölgede zengin bir miras teşkil eden sadece etnik ve ulusal varlıklar değildir. Dinler ve mezhepler de geniş bir gruplar yelpazesini teşkil eder. Geleneksel ve modern biçimleriyle dinlerin ve mezheplerin aldığı yeni görünümlerin temsili ciddi bir sorundur. Ulus-devletçilik bunların da büyük kısmını tasfiye etti. Fakat artık kendisi aşındığı için, tarihsel kültürün bu zengin mirasları için kendilerini ifade etmek ancak demokratik ulus kuram ve kavramları çerçevesinde mümkündür. Hem zihniyet algılamaları hem de yapılanmaları için demokratik ulus ve demokratik özerklik en uygun modeldir. Tarihsel-toplumun benzer tüm alanları için ulus-devlet felaketine karşı demokratik ulusal toplum modeli barışın, eşitliğin, özgürlüğün ve demokratik yaşamın güvencesidir.

Ortadoğu'da ulus-devletçiliğin parçaladığı, her parçasında değişik imha ve asimilasyonları dayattığı Kürtlerin durumu tam bir felakettir. Ne tam fiziki ne de kültürel tasfiyeleri hemen gerçekleştirilebilmektedir. Kürtler âdeta uzun süreli can çekişmeyi yaşayan bir varlık konumundadır. Dünyada bir benzeri daha olmayan halktır. Sadece zihnen sakatlanmış değildir, beden olarak da parçalanmıştır. Toplumsal yaralı olmak bir yaşam tarzı haline getirilmiştir. Ne eski geleneksel yaşam ne de modern yaşam geçerlidir. Zaten tercihte bulunma şansı son döneme kadar elinden alınmıştı. Şüphesiz bu durum kapitalist modernitenin kurdurduğu hâkim ulus-devletlerden kaynaklanmaktadır. Kürtlerin ulus-devletçilik doğrultusundaki girişimleri ise aynı başarı şansını yakalayamamış, kapitalist modernitenin çıkarlarına denk düşmediği için şansı yaver gitmemiştir. Günümüzde Irak Kürdistan'ında geliştirilmek istenen ulus-devletçilik ise, kapitalist modernitenin hegemonik hesaplarıyla yakından

bağlantılıdır. Minimalist bir Kürt ulus-devletçiliği sistemin çıkarına olabilir. Tehlike şuradadır: Sistem "Çıkarıma göre değildir" dediğinde, her an yeni soykırımlar ve katliamlara da yol açabilir. Savunmanın büyük kısmını Kürt olgusu, sorunu ve çözümüne ayırdığımdan, kısaca yeniden tanımladığım bu vahim statü veya statüsüzlükten kurtulmanın en uygun modelinin demokratik ulus olduğu açıktır. Zihniyet ve yapılanma olarak demokratik ulus ve demokratik özerklik, mevcut ulus-devletleri de yıkıma götürmeden, dünya genelinde de yoğunca yaşandığı gibi yönetimleri paylaşarak bir arada yaşama imkânını sağlar. Bunun için gerekli olan demokratik anayasal rejimdir.

Kürtlerin amentüsü, 'Bağımsız, Birleşik Kürdistan Cumhuriyeti'ne alternatif olarak, mevcut sınırlara dokunmayan, tersine bu sınırları Ortadoğu'nun Demokratik Ulusal Birliği'nin gerekçesi yapan 'Demokratik Konfederal Kürdistan'dır. Bu model içinde birçok kültür ve halk grubu kendilerini federe birlikler halinde örgütleyebilir. Aynı yerelde, aynı kentte her türlü etnik, dinsel, mezhepsel ve cinsî açıdan eşit, özgür ve demokratik gruplar barış içinde bir arada yaşayabilirler. Demokratik Konfederal Kürdistan kendi demokratik ulus modelini geliştirdikçe, her parçasının birlikte yaşadığı komşu toplumlarla da benzer birliklere rahatlıkla gidebilir. Benzer oluşumların Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de geliştiğini düşünürsek, belirtmeye çalıştığımız Demokratik Konfederal Kürdistan'ın Ortadoğu Demokratik Ulusal Birliği'nin çekirdeği olacağı açıktır. Her iki olgunun iç içe gerçekleşme şansı da vardır. Zaten Ortadoğu'nun tarihsel-toplumsal bütünlüğü de bunu gerektirir.

Aynı açıklıkla belirttiğimiz gibi, demokratik modernitenin demokratik ulus zihniyeti ve demokratik özerklik yapılanması bu kaotik durumdan çıkışın en uygun eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik modelidir, yeni paradigmasıdır. Herkese, her topluma kalıcı barışın ve güvenliğin yolunu gösteren bir modeldir.

Demokratik modernitenin temelinde yer alan ve tarihsel nitelik taşıyan tüm gelenekler değerlidir. Bunların en başında gelen dayanışma komün ekonomileri temel birim rolünü oynar. Komün ekonomisi demokratik ulusun da temel birimidir. Ekonomik tahakküm tekelleri nasıl ulus-devletin temel ekonomik sömürü birimleriyse, komün ekonomik birimleri de demokratik ulusun temel ekonomik yaşam birimleridir. Demokratik ulus tüm üyelerini komünlerde örgütleyen ve görevlendiren ulustur. Demokratik ulus bireylerinin, özellikle onun inşacı kadrolarının temel görevi, tüm bireyleri mutlaka bir veya birkaç komünün aktif çalışanı yapmaktır.

Kürdistan'da halen zorbela da olsa ayakta durmaya çalışan komünal ekonomik gelenekler, ulus-devletin toplumu çökertmesiyle oluşan işsiz yığınlar, düşük ücret köleliğinden ve ırgatçılıktan ötürü yaşamın anlamını ve onurunu yitirenler için yenilenmiş komünal ekonomik yaşam tek kurtuluş yoludur. Tarihin ve toplumun komünle oluştuğu topraklar günümüzde kapitalist moderniteye, onun ulus-devletçiliğine, endüstriyalist talanına ve azami kâr peşindeki yıkım faaliyetlerine karşı ancak demokratik modernitenin ve demokratik ulusun komünal ekonomisi ve ekolojik endüstrisiyle en büyük devrimlerini gerçekleştirebilir. Böylece eşit, özgür ve demokratik bir toplumda barış içinde, güvenlikli, onurlu ve güzel yaşanacak alanlar haline gelebilir.

Kapitalizmin, ulus-devletçiliğin ve endüstriyalizmin en az geliştiği bir ülke olarak Kürdistan, bu konumunu ekolojik ve komünal ekonomik inşa için en iyi şekilde değerlendirebilecek durumdadır. Bu yöndeki geri konumunu avantaja dönüştürebilir. Tüm insan yığınlarını, işsizlerini ekolojik ve komünal ekonomide örgütleyerek, eskinin cennet ülkesini demokratik uygarlık yolunda demokratik ulus olarak yeniden inşa edebilir. Bunun için yeter ki özgür ülkede ve demokratik toplumda yaşamanın onuru ve aşkı olsun!

ÖZGÜRLÜK SOSYOLOJİSİ

ABDULLAH ÖCALAN

Avrupa merkezli bir bilgi yapısı olan sosyoloji, aslında pozitif bilim heveslilerinin fizik, kimya ve biyoloji alanlarındaki olgulara benzer bir olgu saydıkları toplumun da aynı yaklaşımlarla izah edilebileceği iddiasından öteye gidememektedir. Çok farklı bir doğaya sahip olan insan toplumunun nesnelleştirilmeye cesaret edilmesi, sanıldığının aksine aydınlanmaya değil, daha sığ bir putlaşmaya yol açmıştır. Ulus-devletlerine bilgi yapıları sunmak için işe koşturulan Alman ideologların felsefi açılımlarının, İngiliz ideologların ekonomi-politik biliminin ve Fransız filozofların sosyolojilerinin iktidar ve sermaye birikim aygıtlarının birer meşrulaştırma aracı olduğu günümüzde bilim üzerine yapılan tartışmalarla yeterince açıklığa kavuşmuştur. Alman felsefesi, İngiliz ekonomi-politiği ve Fransız sosyolojisi, son tahlilde yükselen ulus-devlet milliyetçiliğine zemin oluşturmaktan kurtulamamışlardır. Avrupa merkezli bu sosyolojilerin bir bütün olarak Avrupa merkezli kapitalist dünya sisteminin bilgi yapıları olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Fizik bilimleri ne iddia edildiği kadar salt fiziki doğayla (Kimya ve biyoloji de buna dahildir) bağlantılıdır, ne de beşeri bilimler denilen edebiyat, tarih, felsefe, ekonomi-politik ve sosyoloji salt toplum doğasıyla ilgilidir. İki bilimin kesişme noktası olarak sosyal bilim kavramını geniş anlamıyla olumlu karşılamak mümkündür. Çünkü her bilim sosyal olmak durumundadır.

Sosyal bilim tanımında anlaşmakla sorun halledilmiyor. Daha da önemli olan neyin temel model olarak alınacağı, diğer bir deyişle toplum çözümlemesinde hangi birimin esas alınacağıdır. "Temel birim tümüyle toplumsal doğadır" demek, sosyal bilim için fazla anlam ifade etmez. Sayısız toplumsal ilişki içinde belirleyici önemi olanları seçmek, anlamlı teorik bir yaklaşım için yapılması gereken ilk tercihtir. Seçilecek toplumsal birim geneli izah ettiği oranda anlamlı bulunacaktır.

Toplumsal alana ilişkin çeşitli modellerin geliştirildiği bilinmektedir. Bilinen ve en çok kullanılan birim olarak genelde devleti, özelde ulus-devleti esas alan yaklaşımlar daha çok burjuva orta sınıf perspektifine dayanmaktadır. Bu modelde tarih ve toplum devletlerin inşa edilme, yıkılış ve bölünme sorunları etrafında incelenir. Tarihsel-toplum gerçekliğinde en sığ yaklaşım modellerinden biri olan bu eğilim, devletlerin resmi eğitim anlayışı olmaktan öteye rol oynamaz. Devleti meşrulaştırma ideolojisi rolünü oynamak esas amacıdır. Aydınlatıcı olmaktan ziyade, karmaşık tarih ve toplum sorunlarını perdelemeye hizmet eder. En itibarsız sosyolojik yaklaşım durumundadır.

Sınıf ve ekonomiyi temel birim olarak seçen Marksist yaklaşım, devlet birimi-

ne dayalı yaklaşıma karşı kendisini alternatif model olarak formüle etmek istedi. İşçi sınıfı ve kapitalist ekonominin temel toplumsal inceleme modeli olarak seçilmesi, tarihi ve toplumu ekonomik ve sınıfsal yapısı ve önemi açısından izah etmeye katkıda bulunsa da, birçok önemli kusuru beraberinde taşımıştır. Bu yaklaşımın devlet ve diğer üstyapı kurumlarını altyapının ürünü sayması ve basit yansımalar olarak değerlendirmesi ekonomizm denilen indirgemeciliğe kaymasına yol açtı. Ekonomik indirgemecilik de tıpkı devlet indirgemeciliği gibi çok karmaşık ilişkiler bütün-lüğüne sahip olan tarihsel-toplum gerçekliğini perdeleme kusurundan kurtulamadı. Özellikle iktidar ve devlet analizinin yetersizliği, Marksizm'in adına hareket ettiğini iddia ettiği ezilen emekçi sınıflar ve halkların yeterli ideolojik ve politik donanıma erişememesine yol açtı. Dar ekonomik mücadeleyle fırsatçı devlet komploculuğu biçimindeki iktidar ve devleti yıkma ve inşa etme anlayışı, kapitalizme en az has ideolojisi olan liberalizm kadar hizmet etti. Çin ve Rus gerçeği bu hususu çok iyi aydınlatmaktadır.

Tarihi ve toplumu çoğu zaman sadece iktidar gücü, erki olarak yorumlamak isteyen anlayışlara da rastlanır. Fakat bu yaklaşımlar da devletin model seçilmesi kadar kusurludur. Her ne kadar iktidar daha kapsamlı bir inceleme birimi ise de, bu yaklaşım kendi başına toplumsal doğayı açıklamaktan yoksundur. Çok önemli bir inceleme konusu olduğu için toplumsal iktidara ilişkin incelemeler tarihi ve toplumu anlamada izah edici yanlara sahiptir. Fakat iktidar indirgemeciliği de her türlü indirgemeci anlayışta gözlemlenen kusurlar taşımaktadır.

Toplumu kuraldan yoksun, sonsuz tekilci ilişkisel gelişmeler halinde incelemek de sıkça karşımıza çıkan bir yaklaşım türüdür. Neredeyse tasvirci edebî yaklaşım modeli olarak da niteleyebileceğimiz bu aşırı göreci yaklaşımlar, ancak toplumsal ormanlar içinde kaybolmaya götürür. Tersi gibi görünen ama özde aynı rolü oynayan aşırı evrenselci yaklaşım modelleri ise, toplumu fizik yalınlığı içinde birkaç kanunla tarif etmeye çalışırlar. Toplumun zengin çeşitliliği karşısında en çok körleşmeye hizmet eden yaklaşım bu olsa gerek. Pozitivist toplum anlayışı hem aşırı göreciliği hem de aşırı evrenselciliği bağrında taşıyan en kaba model olarak anılmaya değerdir.

Liberalizm, burjuva orta sınıfın resmi ideolojisi olarak, tüm bu modellerden eklektik bir seçim biçiminde kendini sunar. Böylelikle her modelin doğru yanlarına sahip çıkmış gibi kendini sistemleştirir. Özünde tüm modellerin en kusurlu yanlarını bazı doğrularla karıştırarak, eklektizmin en tehlikeli bir biçimini sürekli inceleme modeli olarak topluma sunar. Resmi anlayış olarak toplumun kolektif hafızasını sömürgeleştirip işgal ederek ideolojik hegemonyasını kesinleştirir.

Toplumsal doğanın varoluş hali ve gelişiminin ahlâki ve politik toplum temelinde incelenmesini varsayan sosyal bilim okulunu demokratik uygarlık ekolü olarak tanımlamak mümkündür. Çeşitli sosyal bilim ekollerinin farklı inceleme birimleri vardır. Teoloji, din toplumu esas alır. Bilimsel sosyalizm sınıf temellidir. Liberalizmin temel birimi bireydir. Devlet ve iktidarı temel alanlar olduğu gibi, uygarlıkları esas alan yaklaşımlar da az değildir. Tüm bu birim temelli yaklaşımlar, çokça değindiğim gibi tarihsel ve bütünlüklü yaklaşımlar olmamaları nedeniyle eleştirilmişlerdir. Anlamlı bir inceleme toplum açısından hayati noktalarda yoğunlaşmak durumundadır. Tarih ve güncellik esas olarak o noktalarda anlatım bulmalıdır. Aksi halde incelemeler öyküsel olmaktan öteye gitmez.

Temel birimimizi ahlâki ve politik toplum olarak belirlememiz, tarihsellik ve bütünsellik boyutlarını kapsaması açısından da önem taşımaktadır. Ahlâki ve politik toplum en tarihsel ve bütünlüklü toplum anlatımıdır. Ahlâk ve politikanın kendisi tarih olarak da okunabilir. Ahlâki ve politik boyut taşıyan toplum, tüm varoluşu ve gelişiminin bütünlüğüne en yakın toplumdur. Devlet, sınıf, sömürü, kent, iktidar ve ulus olmadan toplum var olabilir, ama ahlâk ve politikadan

yoksun toplum düşünülemez. Belki başka güçlerin, özellikle sermaye ve devlet tekellerinin sömürgesi, hammadde kaynağı olarak toplumlar var olabilir. Bu durumlarda ise, kendisi olmaktan çıkmış toplum kalıntıları, mirası söz konusudur.

Toplumun doğal hali olarak ahlâki ve politik topluma köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist etiketler, sıfatlar takmanın anlamı yoktur. Daha doğrusu, bu sıfatlar altında toplumları tanımlamak toplum gerçekliğini perdelemek ve toplumu unsurlara (sınıf, ekonomi, tekel) indirgemek anlamına gelecektir. Toplumsal gelişmenin teori ve pratiğinde bu kavramlar temelindeki çözüm anlatımlarında rastlanan tıkanıklık, özlerinde taşıdıkları yetersizlik ve yanlışlıktan kaynaklanmaktadır. Tarihsel materyalizme yakın duran bu sıfatlarla anılan tüm toplum analizleri bu duruma düştükten sonra, bilimsel değerleri hayli zayıf olan anlatımların daha da çözümsüz kalacakları açıktır. Dinsel boyutlu anlatımlar ahlâkın önemini yoğunca anlatmalarına rağmen, politik boyutu çoktan devlete havale etmişlerdir. Burjuva liberal yaklaşımlar ise ahlâki ve politik boyutlu toplumu sadece perdelemezler; aynı zamanda fırsat buldukları her noktada bu topluma karşı savaş açmaktan da çekinmezler. Bireycilik en az devlet ve iktidar kadar topluma karşı savaş halidir. Liberalizm, esas olarak güçsüzleştirilen toplumun (ahlâksız ve politikasız toplum) bireyciliğin her tür saldırısına hazır kılınması anlamına gelir. Liberalizm en anti-toplumcu ideoloji ve pratiktir.

Batı sosyolojisinde (Doğu sosyolojisi diye bir bilim henüz söz konusu değildir) toplum ve uygarlık sistemi kavramları çok problemlidir. Sosyolojinin sermaye ve iktidar tekellerinin yol açtığı muazzam bunalım, çelişki ve çatışma-savaş sorunlarına çözüm ihtiyacından kaynaklandığını unutmamak gerekir. Her koldan düzeni kurtarmak ve yaşanır kılmak için tez üstüne tez üretiliyordu. Hıristiyanlık öğretisinin tüm mezhepsel, teolojik ve reformist yorumlarına rağmen toplumsal sorunların her geçen süre daha da ağırlaşması üzerine, toplum sorunlarına bilimsel (pozitivist) bakışa dayalı yorumlar öne çıktı. Felsefe devrimi ve Aydınlanma dönemi (17. ve 18. yüzyıl) esasta bu ihtiyacın sonucudur. Fransız Devrimi'yle beklenen çözüm yerine sorunların daha da karmaşıklaşması, sosyolojiyi bağımsız bir bilim dalı olarak geliştirme eğilimlerini alabildiğine güçlendirdi. Ütopik sosyalistler (Saint Simon, Fourier, Proudhon), Auguste Comte ve Durkheim bu doğrultuda ön aşamaları temsil ederler. Hepsi de Aydınlanmanın çocuklarıdır. Bilime sonsuz inançları vardır. Toplumu da bilim yoluyla istedikleri gibi yeniden yaratabileceklerine inanıyorlardı. Tanrı rolüne soyunmuşlardı. Hegel'in deyişiyle, ne de olsa Tanrı yeryüzüne inmişti, hem de ulus-devlet olarak. Yapılması gereken, 'toplum mühendisliği'ne özgü incelikli projeler geliştirmek ve planlamalar yapmaktı. Ulus-devlet aracılığıyla hayata geçirilip başarılamayacak hiçbir proje ve planlama yoktu. Yeter ki 'pozitivist bilimsel' olsun ve ulus–devlet kabul etsin!

İngiliz sosyal bilimcileri (ekonomi-politikçiler) Fransız sosyolojisine ekonomik çözüm yoluyla katkıda bulunurken, Alman ideologları felsefi yoldan katkı sunuyorlardı. Adam Smith ve Hegel katkı sunanların başında gelirler. 19. yüzyıl sanayi kapitalizminin toplumu korkunç ölçülerde istismarından kaynaklanan sorunlara sağdan ve soldan olmak üzere çok çeşitli reçeteler bulunmuştu. Kapitalist tekelciliğin merkez ideolojisi olan liberalizm, tam bir eklektik yaklaşımla her fikirden yararlanıp yamalı bohça misali sistemler yaratmakta en pratik olanıydı. Sağ ve sol şematik sosyolojiler ise, geçmişe (sağın altınçağ arayışı) ya da geleceğe (ütopik toplum) ilişkin projeler geliştirirken toplumsal doğadan, tarihten ve güncelden sanki habersizdiler. Tarih ve güncel yaşam ile karşılaşırken habire parçalanıyorlardı. Hepsinin tutsağı olduğu gerçek ise, kapitalist modernitenin ağır ağır ördüğü ve hepsini zihnen ve pratik yaşam tarzıyla içine kapattığı 'demir kafes'ti. Filozof Nietzsche hepsini 'pozitivizm metafizikçileri', 'kapitalist modernizmin hadım edilmiş cüceleri' olarak tanımlar-

ken toplumsal hakikate daha yakın duruyordu. Nietzsche toplumun kapitalist modernizmle yutulması tehlikesine ilk dikkati çeken ender filozofların başında geliyordu. Düşüncesiyle faşizme hizmet etmekle suçlanmasına rağmen, faşizmin ve dünya savaşlarının gelişini haber veren yorumları da dikkat çekiciydi.

Artan büyük bunalımlar ve dünya savaşları, liberal merkezin sağ ve sol kollarıyla birlikte pozitivist sosyolojiyi iflas ettirmeye yetti. Toplum mühendisliğinin kendisi, metafiziği çokça eleştirmesine rağmen, en sığ metafizik olarak otoriter ve totaliter faşizmle gerçek kimliğini ortaya koydu. Frankfurt Okulu bu iflasın resmi belgesi gibidir. Annales Ecole ve 1968 gençlik başkaldırısı, başta I. Wallerstein'ın kapitalist dünya-sistem anlayışı olmak üzere çok sayıda postmodernist sosyolojik yaklaşıma yol açtı. Ekoloji, feminizm, görecilik, yeni solculuk ve dünya-sistem anlayışı gibi eğilimler çok sayıda parçaya bölünmüş bir sosyal bilimler dönemini de beraberinde getirdi. Şüphesiz bunda 1970'ler sonrasında finans kapitalin hegemonik karakter kazanması da önemli rol oynadı. Bu gelişmelerin olumlu yanı Avrupa merkezli düşünce hegemonyasının yıkılmasıydı. Olumsuzluğu ise, oldukça parçalanmış bir sosyal bilimin doğuracağı sakıncalardı.

Avrupa merkezli sosyolojiye yönelik eleştirileri özetlersek:

a- Dine ve metafiziğe yönelik eleştiriler geliştiren ve yargılamalarda bulunan pozitivizmin kendisi de bir nevi din ve metafizik olmaktan öteye gidememiştir. Bunu yadırgamamak gerekir. İnsan kültürünün kendisi metafizik olmak durumundadır. Önemli olan, iyi ve kötü metafizik arasında ayrım yapmaktır.

b- Toplumu ilkel-modern, kapitalist-sosyalist, sanayici-tarımcı, ileri-ci-gerici, sınıflı-sınıfsız, devletli-devletsiz ikilemler halinde sunmak, toplumsal doğanın hakikate yakın tanımını daha çok perdeler. Bu tür ikilemler toplumsal hakikatten uzaklaştırır.

c- Toplumu yeniden yaratmak modern tanrıcılıktan başka anlam ifade etmez. Daha doğrusu, her yeniden yaratıcı hamlenin altında yeni bir sermaye ve iktidar-devlet tekeli yaratma eğilimi vardır. Ortaçağ tanrıcılığı nasıl mutlak monarşilerle (padişahlık, şehinşahlık, sultanlık) ideolojik bağ içindeydiyse, yeniden yaratım olarak modern toplum mühendisliği de esas olarak ulus-devletin tanrısal eğilimidir, ideolojisidir. Pozitivizm bu anlamda modern tanrıcılıktır.

d- Devrimler toplumu yeniden yaratma eylemleri olarak yorumlanamaz. Aksi halde pozitivist tanrıcılıktan kurtulamazlar. Devrimler toplumu aşırı sermaye ve iktidar yükünden arındırdıkları oranda toplumsal devrim olarak tanımlanabilirler.

e- Devrimcilerin görevi projelendirdikleri herhangi bir toplum modelini yaratmak olarak belirlenemez. Ancak ahlâki ve politik toplumun gelişimine yaptıkları katkı oranında doğru bir görev tanımlanmasını hak ederler.

f- Toplumsal Doğa'ya uygulanacak

> Fizik bilimleri ne iddia edildiği kadar salt fiziki doğayla (Kimya ve biyoloji de buna dahildir) bağlantılıdır, ne de beşeri bilimler denilen edebiyat, tarih, felsefe, ekonomi-politik ve sosyoloji salt toplum doğasıyla ilgilidir. İki bilimin kesişme noktası olarak sosyal bilim kavramını geniş anlamıyla olumlu karşılamak mümkündür. Çünkü her bilim sosyal olmak durumundadır.

yöntemler ve paradigmalar, Birinci Doğa'ya ilişkin olanlarla aynılaştırılamaz. Birinci Doğa'ya ilişkin evrenselci yaklaşım hakikate daha yakın sonuçlara (Ama mutlak hakikat diye bir şey düşünemiyorum) yol açarken, Toplumsal Doğa'ya ilişkin görecilik gerçeğe daha yakın durur. Evren ne sonsuz evrenselci düz çizgisel anlatımla ne de sonsuz benzer dairesel döngülerle izah edilebilir.

g- Toplumsal hakikat rejimi daha da geliştirilebilecek eleştiriler temelinde yeniden düzenlenmeyi gerektirmektedir. Şüphesiz yeni bir tanrısal yaratımdan bahsetmiyorum. Ama insan aklının en yetkin özelliğinin hakikati arama ve inşa etme gücünde olduğuna da inanıyorum.

Bu eleştirilerin ışığında tanımlamak istediğim sosyal bilim sistematiğine ilişkin şu önerileri sunuyorum:

a- Toplumsal Doğayı mitolojik, dinsel, metafizik ve bilimsel (pozitivizm) anlam örüntüleriyle katı evrenselci hakikat olarak sunmak yerine, süre ve mekân koşuluna bağlı zengin farklılıklarla temel evrensel varoluşların en esnek bir biçimi olarak anlamlandırmak hakikate daha yakın sunumlara yol açar. Toplumsal Doğa'nın niteliklerini iyi tanımadan yapılacak her yorum, sosyal bilim ve pratik değişim hamlesi ters tepmelere yol açabilir. Uygarlık tarihi boyunca çözüm iddiasıyla ortaya çıkan tek tanrılı dinler ve pozitivizm sermaye ve iktidar tekellerinin zirve yapmasını engelleyememişlerdir. Bu durumda kendilerini köklü bir özeleştiriye tabi tutarak daha insani bir yoruma uğratmaları, ahlâki ve politik topluma hizmet açısından vazgeçilmez görevleridir.

b- Toplumsal doğaya hem tarihsel hem de bütünlüklü anlamını veren ve farklılaşma içinde birliğini temel varoluş özelliği olarak temsil eden ana unsuru ahlâki ve politik toplumdur. Toplumsal doğaya karakterini veren, farklılık içinde birliğini sürdüren, tarihselliğini ve ana bütünlüğünü ifade eden belirleyici unsur rolünü oynayan ahlâki ve politik toplum tanımıdır. Toplumu tanımlarken sıkça kullanılan ilkel, modern, feodal, köleci, kapitalist, sosyalist, sınai, tarımsal, ticari, paracıl, devletli, uluslu, hegemon vb. nitelemelerin hiçbiri Toplumsal Doğanın belirleyici niteliğini ifade etmez. Tersine perdeler ve parçalı bir anlam sonucunu doğurur ki, bu da toplum konusundaki hatalı teorik ve pratik yaklaşım ve gerçekleştirmelerin özünü oluşturur.

c- Toplumu yenilemek, yeniden yaratmak gibi deyimler ideolojik içeriği itibariyle yeni sermaye ve iktidar tekelleri oluşturma operasyonlarıyla ilgilidir. Uygarlık tarihi bu yenilemelerin tarihi olarak sermaye ve iktidarın kümülatif birikim tarihidir. Topluma ilişkin tanrısal yaratımcılık yerine gerekli olan temel eylem, toplumun ahlâki ve politik dokusunun gelişimini ve işlevini yerine getirmesini engelleyen unsurlarla mücadele olmalıdır. Ahlâki ve politik boyutlarını özgürce çalıştıran toplum, gelişimini en iyi sürdürecek toplumdur.

d- Devrimler ancak toplumun ahlâki ve politik işlevini özgürce yerine getirmesi ve sürdürmesi katı biçimde engellendiği zaman başvurulacak toplumsal eylem biçimleridir. Devrimler yeni toplumlar, uluslar ve devletler yaratmak için değil, ancak ahlâki ve politik toplumu özgür işlevine kavuşturmak için geliştirildiğinde toplumca meşru kabul edilebilir ve kabul edilmelidir.

e- Devrimci kahramanlık ahlâki ve politik topluma yaptığı katkılarla anlam bulmalıdır. Bu anlamı taşımayan her tür eylem, çapı ve süresi ne olursa olsun, devrimci toplum kahramanlığı olarak tanımlanamaz. Toplumda bireylerin rolünü olumlu anlamda belirleyen, ahlâki ve politik toplumun gelişimindeki katkılarıdır.

f- Bu ana özellikleri derinliğine araştırma ve inceleme konusu yaparak geliştirilmesi gereken sosyal bilim ne evrenselci düz çizgisel ilerlemeciliği, ne de sonsuz döngüsel tekilci göreliliği esas alabilir. Son tahlilde uygarlık tarihindeki sermaye ve iktidarın kümülâtif birikimlerini meşrulaştırmaya hizmet eden bu dogmatik kalıpsal yaklaşımlar yerine, analitik ve duygusal zekânın uyumunu ifade eden, katı öznellik ve nesnellik kalıplarını aşan, yok edici olmayan bir diyalektik yöntemi esas alan sosyal bilim geliştirilmelidir.

Temel kültür sosyolojisini genel sosyo-

lojiyle de özdeşleştirebiliriz. Bu durumda zihniyet biçimleri, aile kurumu ve etnik-kavimsel varlıkların (başta üç büyük kültüre dayalı olmak üzere, diğer tüm kültürlere dahil olanlar) değişim ve dönüşümleri Genel Sosyoloji konusu yapılabilir. Daha da önemlisi, Özgürlük Sosyolojisiyle Yapısal Sosyolojinin karşılaştığı, dayanakları ve sonuçları olarak yaşadığı 'kaos ve çürüme ortamları', konu olarak Genel Sosyolojinin kapsamında incelenebilir.

Fernand Braudel'in değerlendirmelerinde öne çıkan 'süre' kavramının toplumsal gelişmedeki rolünün yeterince kavranmadığı kanısındayım. Özellikle süre-kültür, süre-uygarlık ve süre-toplum biçimleri açımlanmaya muhtaç kavramlardır. Süre kavramına ilişkin bu belirleme tarihe güçlü bir katkıdır, fakat tarih bilimine yetkince uygulanamamaktadır. Buradaki çözümlemede bu kavramı cesaretle açarak kullanmaya çalışacağım.

a- 'En uzun süre' toplumu, yani dördüncü buzul döneminin sona ermesinden sonra gelişen neolitik devrimde ana nehri oluşturan Verimli Hilal toplumu, ya benzer yeni bir buzul dönemi ya da nükleer bir felaket, önlenemeyen bir hastalık veya benzer nedenlerle varlığını fiziksel olarak sürdüremez bir duruma gelinceye kadar, geçerliliğini sürdürmek durumundadır. Çin ve Semitik kökenli kültürler, bu 'uzun süre' toplumunda birer kol olarak yer alırlar. Diğer küçük kültürel kollar ana nehir için birer ırmak gibidir. Tezin içyapısını iyi anlamak gerekir. İnşa edilen toplum, zihniyet ve maddi kültürel öğeleriyle o denli güçlüdür ki, hiçbir iç toplumsal neden bu süre dahilinde bu toplumu yıkamaz. 'Temel kültürel toplum' kavramını bu süre karşılığında kullanabiliriz. Kalıplarını, içerik ve birikimlerini tekraren de olsa sıkça vermemin nedeni, 'en uzun süre' kavramına denk düşen 'temel kültürel toplum' tanımına ulaşmaktır. Çünkü süre ve toplum kavramları bu yeni anlamlarıyla toplumbilimine katkı sağlayıcı niteliktedir. Liberal toplumcular, daha şimdiden 'tarihin sonu' kavramıyla kendi toplumsal algılarını sahte bir metafizikle sonsuza dek geçerli saymak isterler. Marksistler ve diğer 'mahşerci' yaklaşımlar, zaman-mekân boyutundan kopuk bir 'ebedi saadet çağı'nı vaat ederler. Kötümserler, daha çok geçmiş 'altınçağ' anlayışını anımsayarak, şimdiki 'teneke çağı'nın anlamsızlığından dem vururlar.

'En uzun süre' kavramı, tüm bu toplumsal teorilere göre daha bilimseldir. Somut koşullar kadar, toplumsal sistemin başı ve sonu için anlaşılır argümanlar sunmaktadır. Tarihi ne olaylar yığınına boğmakta, ne de dar toplum biçimlerinin dönemsellik basitliğine düşmektedir. Ne anlık olaylar ne de toplum biçimleri hayatın anlamını kapsamlı yorumlama yeteneğinde olabilir. Bunlar ancak kısmi anlatımları başarabilir.

'En uzun süre' kapsamında, temel kültürel toplumda her tür din, devlet, sanat ve hukuk kurumlarına, ekonomik, politik ve diğer temel kurumlara yer vardır. Kurumlar nicel ve nitel yönleriyle sürekli değişir. Bazıları çok küçülür, karşıtları büyür. Azı yok olurken, işlevleri ya başka kurumlarda ya da yenilerinde anlamını sürdürür. Toptancı bir anlayışla diyebiliriz ki, tüm kavramlar ve kurumları arasında oluşturucu bir diyalektik ilişki vardır. Ana kültürel toplumun tekliği, onu güçlü ortaklarından ve yeni iç oluşumlarından yoksun kılmamaktadır.

Bu noktada 'evrimcilerle' 'yaratımcılar' arasındaki kavgayı anlayabiliriz. Yaratımcılar 'en uzun süre' kavramının farkındadır. Esas güçlerini buradan almaktadır. Tanrının evreni yaratım süresi ve sonu hakkındaki ayetler kültürel anlayışla açıklanabilir. Sosyolojik olarak yorumlarsak, yaratıcı görüş, inşa edilen toplumun kutsal, yüce, görkemli özelliğinin farkındadır. Zaten Kutsal Kitapların her üçü de (Tevrat, İncil ve Kur'an) Verimli Hilal'deki büyüleyici, kutsal yaşamı izah etmeye çalışan yorumlardır. İnsanlığın büyük çoğunluğunun bu üç dine mensubiyeti, geliştirdikleri yorumların niteliğinden ileri gelmektedir. Mucizevi olarak gerçekleşen (Dönem insanlığı için bu kavram anlaşılırdır) yeni kültürel yaşamın ebediyete kadar süreceğini iddia etmek, bunu temel inanış haline getirmek, bu kültürün etkileyici

gücünü göstermektedir. Düşünelim: Milyonlarca yıl klan halinde yaşamış ve bir nevi primat olmaktan kurtulamamış insan kümeleri, Verimli Hilal'deki devrimle ancak mucize terimiyle izah edilebilecek olağanüstü bir toplumsal inşayla karşılaşıyorlar. Bunu kutsal, yüce, ilahi, bayramsal olarak karşılamaktan geri kalabilirler mi?

Hemen hatırlatalım ki, Durkheim gibi sosyologlar ve diğer bilimciler, toplumu olaylar ve kurumlar toplamından oluşmuş insan grupları biçiminde görmekten öteye gitmiş sayılmazlar. Sınıfsallık, devlet, ekonomi, hukuk, politika, felsefe ve din gibi anlatımlarda olay ve kurum mantığı aşılmaz. Fakat bu yaklaşımların neden bir Kitabı Mukaddes kadar değer bulamadığı bir türlü anlaşılmak istenmez. Anlatımlardaki en önemli zaaf, 'en uzun süre' toplumunun öneminin kavranmamış olmasında yatar. Şunu yine önemle belirtmeliyim ki, insanlık kendi öyküsünün derin hafızasına sahiptir ve bunu kolayca terk edemez. Sanıldığının aksine, toplumların kutsal din kitaplarına bağlılığı, soyut bir tanrıdan ve bazı ritüelleri teşkil etmesinden ötürü değildir. Toplumlar kendi yaşam öykülerinin anlamını ve izini bu kitaplarda bulacaklarını sezdikleri için büyük saygı duyarlar. Yaşayan toplumun bir nevi hafızası rolünü oynadıkları için, bu kitaplar vazgeçilmezler arasındadır. İçindeki olaylar ve kavramların doğru olup olmaması ikinci planda kalan ayrıntılardır. Fernand Braudel, çok yerinde bir tavırla "Tarih sosyolojikleşmeli, sosyoloji tarihselleşmeli" derken, temel bir yöntem ve bilim yanlışlığına dikkat çekmektedir. Tarihin de süre-toplum ilişkileri anlamlıca belirlenmedikçe, ayrı ayrı tarih ve sosyoloji anlatımları toplumsal gerçekliği ağır yaralamaktan ve anlam yitimine uğratmaktan kurtulamaz. İstediğiniz kadar belgelere dayalı olay yığın, istediğiniz kadar toplumsal kurum ve kural belleyin, belgelerle açıklayın; nerede, ne zaman, hangi içerikte, yaşayanlar ne diyor sorularına yanıt verilmedikçe, tarih ve sosyolojinin anlambilimine katkıları kaba malzeme olmaktan öteye gitmez.

Evrimciler, olaylar ve olguları daha iyi tespit etmelerine rağmen, toplumsal süre kavramının anlamından yoksun oldukları için, eleştirilmekten kurtulamazlar. Toplumsal hafıza olgular ve olayların evriminden daha önemlidir. İnsan için anlambilim, olgu kayıtlarından önce gelir. Orada yaşamlarının nehir gibi akışı söz konusudur. Tanrıdan vazgeçmeyişleri de toplumsal hafızanın gücünden ileri gelmektedir. İleride daha kapsamlı yorumlayacağımız gibi, toplum tanrı kavramıyla geçmiş hafızasını özdeşleştirmektedir. Bir modernite hastalığı olan olguculuk, esasında toplumun hafızasına, dolayısıyla metafiziğine karşı durdukça eleştirilmekten kurtulamaz. Hafızasız insan nasıl

Benim şahsi önerim, toplumsal olaylarda 'yaratılış anı'nı konu edinen sosyolojiye 'özgürlük sosyolojisi' demenin yerinde olacağıdır. Daha da önemlisi, toplumsallık tarafından eşsiz bir kabiliyete erişen insan zihniyetindeki müthiş esneklik ve yol açtığı yaratıcılık nedeniyle, bir nevi zihniyet sosyolojisi de diyebileceğimiz özgürlük sosyolojisinin son derece gerekli bir dal olduğu kanısındayım. Özgürlük düşüncesini ve iradesini incelemek, en başta gelen konu olsa gerekir.

www.sivakitabevi.com

yaşamda büyük güçlüklerle karşılaşıp çocuklaşırsa, hafızasını yitirmiş toplumlar da kendilerini unutup yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Hafızasını yitirmiş toplumlar kolay sömürülmekten, işgal ve asimile edilmekten kurtulamazlar.

Pozitivistler, toplumu bilimsel olarak tanımladıklarını iddia etmelerine rağmen, pozitivizm toplumun gerçek akışını en az tanıyan düşünce okuludur. Pozitivistler, kaba materyalist bir yaklaşımla toplumu tarihsiz bir yığın gibi yorumlayarak, en çarpık ve eksik bir toplum tanımıyla en tehlikeli toplumsal operasyonların yolunu açarlar. Toplumsal mühendislik kavramı pozitivizmle bağlantılıdır. Bunlar dıştan müdahaleyle topluma istenen şekli verebileceklerini sanırlar. Modernitenin de resmi anlayışı olan bu yaklaşımlarla toplumun içinde ve dışında yürütülen iktidar ve istismar savaşlarının meşru gerekçeleri oluşturulmaktadır.

b- Yapısal süre kavramını toplumsal gelişmede temel kurumsal dönüşümlere uyarlayabiliriz. Temel yapıların inşa ediliş ve yıkılış sürelerini tanımlamak, toplumsal gerçekliğin anlamlandırılmasına katkıda bulunabilir. İnsanın baskı ve istismar durumunu baz alarak yapılacak köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist toplum ayrımları anlamlı yorumlara konu edilebilir. Yapısal süreleri bu toplum biçimleriyle bağlantılandırmak önemli bir literatüre yol açmıştır. Fakat 'en uzun' ve 'kısa süre' kavramlarıyla bağlantısı anlamlı kurulamadığı için pek verimli olamamakta, klişe anlam tekrarlarına düşülmektedir.

Neolitik toplum hem yapısal toplum hem de temel kültürel toplum süreleriyle iç içe yorumlanabilir. Kendisine özgü kurumsal yapıları, zihniyet ve maddi yaşam birikimlerinin olması 'yapısal süreyle' izah edilebileceği gibi, halen sürüp giden kültürel etkilerinin olası bir fiziksel imha veya yıkılışa kadar devam etmesi nedeniyle, 'en uzun süre' kavramıyla da izahatı mümkündür. Esas olarak çeşitli değişiklikler geçirseler de, sürenin sonuna kadar hep ayakta kalmaları kuvvetle muhtemel olan bilim, sanat, din, dil, aile, etnisite-kavim gibi zihniyet biçimleri ve geniş insan grupları, temel kültürel toplum sürelerinin konusunu teşkil eder. Ayrıca tüm bilim kollarının sonuçlarıyla bağlantılı olarak, ekoloji, bu dönemde ekonomik kurumlaşma bilimi olarak baş köşeye oturtulabilecek konulardandır. Demokratik siyaset de hem bilim hem de kurum olarak sürekli yaşaması gereken konulardandır.

Yapısal sürelerin en temel kurumu devlet kuruluş ve yaşamları olmakla birlikte, devletle birlikte var olan hiyerarşi, sınıflar, devlet sınırları olarak mülk, toprak-vatan, devlet biçimleri olarak rahip devleti, hanedanlık devletleri, cumhuriyet ve ulus-devletler önemli konulardandır. Din biçimleri de yapısal sürenin önemli bir konusunu teşkil eder. Toplumları üretim tarzları olarak (neolitik, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist) ayrımlayan konular da yapısal süre konularındandır. Kurumların çöküş konusu da yapısal süre dahilindedir.

Yapısal konuları inceleyen sosyoloji alt dalına 'yapısal sosyoloji' demek, uygun bir adlandırma olabilir. 'En uzun süre' inceleme konularını da 'temel kültür sosyolojisi' olarak adlandırmak, bütünleyici kapsamı itibariyle yerinde olacaktır.

c- Orta ve kısa süre konuları hem sayısal hem de niteliksel olarak çoklu olay ve olgulardır. Tüm kültürel ve yapısal değişim ve dönüşüm olayları, kısa ve orta sürelerin konularıdır. Orta dönem konuları, biraz daha uzun ömürlü olan ama aynı yapısal kurumlar içinde meydana gelen değişikliklerdir. Örneğin ekonomik bunalımlar, siyasi rejim değişiklikleri, ekonomik, sosyal, siyasal ve eylemsel her tür örgüt kuruluşu bu kapsamda düşünülebilir. Bireyin tüm toplumsal ve toplumsallaşma faaliyetleri de kısa sürenin baş konularındandır. Medya daha çok kısa süreli olay ve olguları esas alır. Her yapısal kurumdaki günlük olaylar da kısa sürenin baş köşesinde yer işgal ederler.

Kısa süre dahilindeki olayları temel aldığı için, bu sosyolojiye Auguste Comte sosyolojisi demek, yerinde bir adlandırma olabilir. Diğer deyişle 'pozitif sosyoloji' olarak adlandırmak da (temel eleştirisini göz ardı etmeden) uygun düşebilir. Gerçekten sosyolojinin olayları inceleyen bir

bölümü olmalıdır. Özellikle kaotik dönemlerde olaylar ağırlık ve belirleyicilik kazanır. Sosyolojinin temel kültür sosyolojisi ve yapısal sosyolojiyle birlikte, olaysal anlatım olan pozitif sosyolojinin bütünleştirilmesi tamamlayıcı nitelikte olacaktır.

d- Ayrıca toplumsal olaylar dahil, tüm evrensel olaylar ve oluşumlar, kuantumsal ve kaotik dediğimiz bir ortamı gereksinirler. Kuantumsal ve kaotik ortamlar, yaratılış ortamlarıdır. Henüz derinliğine incelenmemiş olsalar da, varlıkları kesindir. Hem 'her an' hem de 'kısa aralıklarda' 'olup bitenler' tarafından ayakta tutulan tüm uzun, orta ve kısa süreli oluşumlar, bilimin giderek ilgilendiği temel konulardandır. 'Kuantum anı' ve 'kaos aralığı' olarak da adlandırabileceğimiz bir nevi 'yaratılış anı' ihmale gelmez. Evrende özgürlük olasılığı bu 'an'da gerçekleşmektedir. Özgürlüğün kendisi 'yaratılış anı'yla ilgilidir. Farklı nitelikleri de olsa, doğadaki ve toplumdaki tüm yapılar, hem inşa olarak hem de ayakta kalma ve yaşam süreleri bakımından 'yaratılış anları'na ihtiyaç duyarlar.

O halde kısaların en kısa süresindeki yaratılış konularını toplumsal açıdan ele alan sosyolojiye de bir ad düşünmek uygun olacaktır. Benim şahsi önerim, toplumsal olaylarda 'yaratılış anı'nı konu edinen sosyolojiye 'özgürlük sosyolojisi' demenin yerinde olacağıdır. Daha da önemlisi, toplumsallık tarafından eşsiz bir kabiliyete erişen insan zihniyetindeki müthiş esneklik ve yol açtığı yaratıcılık nedeniyle, bir nevi zihniyet sosyolojisi de diyebileceğimiz özgürlük sosyolojisinin son derece gerekli bir dal olduğu kanısındayım. Özgürlük düşüncesini ve iradesini incelemek, en başta gelen konu olsa gerekir. Kaldı ki, yaratılış anındaki gelişme özgürlük yanı olan gelişme olduğuna göre, bir nevi Yaratılış Sosyolojisi de diyebileceğimiz bu kısalar kısası 'kuantum anı' ve 'kaos aralığı' en çok toplumsal alanı kapsadığından, dolayısıyla ilgilendirdiğinden, özgürlük sosyolojisi en çok geliştirilecek sosyoloji konularının başında gelmektedir.

Şüphesiz sosyolojinin kapsamı sadece özgürlük ile sınırlı değildir. Karmaşık bir toplumsal yelpazeyle (tarih öncesi toplum, hiyerarşi, sınıf, devlet, kent, uygarlık, sermaye, ekonomi, iktidar, demokrasi, sanat, din, felsefe, bilim, politika, savaş, strateji, örgütlenme, kurumlaşma, ideoloji, ekoloji, jineoloji, teoloji, eskataloji vb.) uğraşması gerektiği bilinmektedir. Fakat bu çalışmada ahlâki ve politik toplumun birçok parçaya ayrılarak inceleme ve araştırmalara konu edilmesinin önemli sakıncalar içerdiğini, bunun olumludan ziyade olumsuz sonuçlara daha çok yol açabileceğini önemle vurguladım. Toplumsal doğanın tarihsellik ve bütünsellik içinde incelenmesi ve araştırılması gereklidir.

Toplumun egemen erkek karakteri, günümüze kadar kadın olgusunun bilimsel değerlendirmesine bile fırsat tanımamıştır. Komünal ve demokratik duruş dengeleri sosyal bilimlerin alanına ne kadar geç ve yetersiz girmişse, ondan daha fazlasını kadın olgusuna yaklaşımda görmekteyiz. Sanki kadının yaşadıkları doğallığın gerekleriymiş gibi bir anlayış tüm bilimsel yaklaşımlarda, ahlaki ve siyasi tutumlarda ön varsayım olarak kabul görür. Daha hazin olanı, kadının kendisi de bu paradigmayı doğal kabul etmeye alışmıştır. Tüm bilimlere olduğu gibi sosyal bilimlere de damgasını vurmuş erkeklik söyleminde kadından bahseden satırlar, gerçekliğe hiç dokunmayan propagandatif yaklaşımlarla yüklüdür. Kadının gerçek statüsü bu söylemlerle tıpkı uygarlık tarihlerinin sınıf, sömürü, baskı ve işkenceyi örtbas etmesi gibi belki de kırk kez örtülmektedir.

Yaşam adına insan toplumuna attığımız ilk adım eş yaşama ilişkin olmalıdır. Hiçbir yaşam alanı eş yaşam alanı kadar temel ve belirleyici özelliğe sahip değildir. Ekonomiyi, devleti temel ilişki saymak modernite sosyolojisinin bir saplantısıdır. Ekonomi de, devlet de sonuçta eş yaşamın araçları konumundadır. Eş yaşamlar ekonominin, devletin, dinin hizmetinde olamaz. Tersine devlet, din ve ekonomi eş yaşamın hizmetinde olmak durumundadır. Ancak bunun tersi tüm modernite sosyolojisini kaplamıştır.

Tüm bu anlatımın gereği olarak ilk ilmi yapılması gereken alan, eş yaşam

alanı olmalıdır. Çok ilkel bulunan ilkçağ mitolojisi ve dinlerinin kendilerini hep bu alanla başlatmaları boşuna olmayıp toplumsal hakikatle ilgilidir. Eş yaşam, özellikle kadın etrafında geliştirilecek bilim, doğru sosyolojiye atılmış ilk adım olacaktır. Sadece bir bilim olarak sosyolojide değil, tüm sanatsal ve felsefi alanlarda da ilk adım bu ilişki etrafında atılmalıdır. Felsefenin bir dalı olarak ahlâk ve dinin de önceliği bu alanda olmalıdır demeye gerek bile yoktur. Ahlâk ve din bu alana yeterince bağlanmışlardır.

Kadınlığın kölelik tarihi daha yazılmamıştır. Özgürlük tarihi ise yazılmayı bekliyor. Kadının kölelik tarihi elbette Ortadoğu kültüründe gizlidir. Çıkışı da bu nedenle bu topraklarda olacaktır. Ama erkek tarzında olmayacağı açıktır. Jineoloji temel bir çıkış olabilir. Bununla kastım kadını bir cinsel obje olmanın çok ötesinde toplumun hem özü hem tortusu olarak aydınlatma ve özgür kılmanın imkanlarını araştırmaktır. Elbette aynı araştırmayı sadece erkek paradigmasıyla geliştirilen pozitif bilim alanlarında değil, aynı paradigmayla çizilen dinsel, sanatsal ve felsefi alanda da araştırmaktır. Bu yönlü çabamı sürekli kılmışım. Sürekli artan bir birikimim söz konusudur. Bu tabu kılınan alanı deştikçe bir nevi hoşnutluk ve mutluluk duyuyorum. Hiçbir öykü kadının kölelik ve özgürlük öyküsü kadar beni hem esefle öfkeyle hem kıvançla coşkuyla etkilemiyor.

Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası aydınlanmamış olarak kalacaktır. Toplumsal doğanın gerçek ve kapsamlı aydınlanması ancak kadın doğasının kapsamlı ve gerçekçi aydınlanmasıyla mümkündür. Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konumunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşmasında büyük katkıda bulunacaktır. Şüphesiz kadının statüsünün açıklığa kavuşması meselenin bir boyutudur. Daha önemli boyut kurtuluş sorunuyla ilgilidir. Diğer deyişle sorunun çözümü daha büyük önem taşımaktadır. Toplumun genel özgürlük düzeyinin kadının özgürlük düzeyiyle orantılı olduğu çokça söylenir. Doğru olan bu belirlemenin içinin nasıl doldurulacağı önemlidir. Kadının özgürlüğü, eşitliği sadece toplumsal özgürlük ve eşitliği belirlemiyor. Teori, program, örgüt ve eylem düzenekleri de gerektiriyor. Daha da önemlisi, kadınsız demokratik siyasetin olamayacağını, hatta sınıf politikacılığının bile eksik kalacağını, barışın ve çevrenin geliştirilip korunamayacağını da gösteriyor.

Bu nedenle kadını sosyal ilişki yoğunluğu olarak incelemek sadece anlamlı değildir, aynı zamanda toplumsal kördüğümleri çözümlemek ve aşmak açısından da büyük önem taşır. Erkek egemen bakış bağışıklık kazandığı için, kadına ilişkin körlüğü kırmak bir nevi atomu parçalamak gibidir. Bu körlüğü kırmak büyük entelektüel çaba harcamayı ve egemen erkekliği yıkmayı gerektirir. Kadın cephesinde ise neredeyse varoluş tarzı haline getirilen ve aslında toplumsal olarak inşa edilmiş kadını da çözmek ve o denli yıkmak gerekir. Tüm özgürlük ve eşitlik mücadelelerinin, demokratik, ahlâki, politik ve sınıfsal mücadelelerin başarı veya başarısızlıklarında yaşanan ütopya, program ve ilkelerin hayata geçirilemeyişiyle oluşan hayal kırıklıkları, kadın ile erkek arasındaki kırılmayan egemen iktidarlı ilişki biçiminin izlerini taşır. Tüm eşitsizlikleri, kölelikleri, despotlukları, faşizmi ve militarizmi besleyen ilişkiler ana kaynağını bu ilişki biçiminden alır. Eşitlik, özgürlük, demokrasi, sosyalizm gibi adı çokça geçen sözcüklere hayal kırıklığı yaratmayacak geçerlilikler yüklemek istiyorsak, kadın etrafında örülen ve toplum-doğa ilişkisi kadar eski olan ilişkiler ağını çözmek ve parçalamak zorundayız. Bunun dışında gerçek özgürlüğe, farklılıklara uygun eşitliğe, demokrasiye ve ikiyüzlü olmayan bir ahlâka gidecek başka bir yol yoktur.

TOPLUM OLARAK İNSANIN KENDİNİ VAR ETMESİ

Klasik sınıf bakışına göre Toplum; sınıflı devletçi uygarlıkla birlikte, insanın içerisine girmiş olduğu tarihsel önem ifade eden sosyolojik bir örgütlenme biçimi olarak ele alınmaktadır. Buna göre de, sınıflaşmanın olmadığı dönemlerde insanın tür olarak bir arada yaşama biçimi "topluluk" olarak adlandırılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, topluluk kendi içerisinde temel sınıflar halinde bölünmeye başlamasıyla bir toplum haline gelmektedir. Toplum ise; ortaya çıkan bu temel sınıflar üzerinden kendini var eder. Buradan hareketle de sınıf sömürüsü toplumsallaşmaya yol açtığı için olumlanır.

Fakat günümüzde bu görüş doğru görülmediği gibi, toplum ve onun mücadele gerçekliğinin anlaşılması konusunda da yeterince açıklayıcı bulunmamaktadır. Hatta sömürücü egemen güçlere ve onların isimleri ile adlandırılan "toplumlara" tarihte hak etmedikleri düzeyde rol ve misyon biçilmesi gibi bir anlam taşıdığına dair yapılan eleştirilere de neden olmaktadır. Çünkü, tamamen toplum karşıtlığını ifade eden, tarihten günümüze kadarki, sömürü ve baskıyı anlatan; "köleci", "feodal", "kapitalist" egemenlik ilişkilerini/sistemlerini, bir önceki ile kıyaslayarak "ilerici" olarak kabul etmek doğru değildir.

Bunun karşısında doğru olan ise; "toplumun; insanın kendini var etmesi" biçiminde yapılan tanımlamadır. Onun içindir ki, toplum için; insanın kendi eliyle yarattığı/ oluşturduğu; bilince, örgütlenmeye, üretime dayalı olarak gerçekleştirdiği ahlaki, politik örgütlenme biçimi olarak bir tanımda bulunmak en doğru olan bir yaklaşım olmaktadır.

İnsan topluluğunun kendi içerisinde sınıflar temelinde ayrışması ise, insanın kendini toplum olarak var etmesinin aksine kendi içerisinde "alt" ve "üst" sınıflar diye yarılması, Engels'in de dediği gibi: kendini iktidar gücü biçiminde örgütleyen üst sınıfların önce toplumun üzerinde yer alması ve ardından da giderek ona uzaklaşarak, yabancılaşması anlamına gelir.

Böyle bir gerçeklik nedeniyledir ki, toplumun dışına çıkan ve onun üzerinde baskı ve egemenliğini kurumsallaştıran bir gücü, toplum içerisinde görmenin, ele almanın ve toplum çözümlemesini de bunun üzerine kurmanın doğru sonuçlar ortaya çıkarmayacağını burada çok açık olarak belirtmek gerekmektedir. Aynı şekilde toplumun yaşadığı bu yarılmayı görmeden, buna neden olan " üst sınıfları" toplumun içerisinde ele almakta doğru değildir. Çünkü burada söz konusu olan yarılma, iki "ana nehir akışı" biçiminde bir tarih yazımını/ele alınışını da beraberinde getirmiştir. Buna göre de; "kölecilik", "feodalizm" ve "kapitalizm" diye adlandırılan sömürü ve egemenlik biçimleri, sistemleri; bu ana nehir akışları içerisinde kendi "toplumlarını" oluşturarak egemenlikli, devletçi tarih içerisinde yerini almışlardır. Bunun karşısında; iktidarla, devletle bütünleşmeyen, egemenlikli devletçi sisteme karşı direnerek komünal demokratik değerler temelinde yaşamada ısrar

eden güçlerde, kendi mecralarında akan bir ana nehir olarak varlıklarını korumaya devam etmişlerdir. Kökleri önceki yüzyıllara, İbni Haldunlara, Şeyh Bedrettinlere kadar uzansa da, toplum üzerine ortaya konan görüşler daha çok 18. 19. yüzyıllarla birlikte belirli kuramlar, teoriler etrafında ve sosyal bilim (sosyoloji) olarak ele alınmaya başlamıştır. Auguste Comte 19.yüzyılın başlarında ortaya koymuş olduğu görüşler de bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Ancak gerek Auguste Comte gerekse de toplum üzerine ortaya koydukları düşüncelerle önemli rol oynayan Herbert Spencer, Max Weber vb.leri, ortaya koymuş oldukları görüşleri daha çok 17. ve 18. yüzyıllarda yaşanan "Aydınlanma Çağı" düşünürlerinden; Spinoza, Sait Simon vb.lerinden kaynağını almıştır.

17. ve 18. yy'a kadar toplum içerisinde yaşananlar, toplumsal olaylar 19. yüzyılın başlarında bir bilim olarak sosyoloji kuramına göre ele alınmamaktaydı. Değişik nedenlere bağlanan sorunlar vb. olarak değerlendirilmekte ve tarih kayıtlarına öyle geçmekteydi. Köleleşmeye ve köleleştirilmiş olmaya karşı geliştirilen direnişler de böyle ele alınıyor ve kişilerle açıklanıyordu. Ancak, bunların kök toplum özellikleriyle olan bağı kurulamıyordu. Böyle bir ele alışla da olsa, çok açık bir şekilde olmasa da, egemenlikli devletçi uygarlık ve onun yaşamından ayrı, doğallığında başka bir yaşamı ve ilişki düzeninin anlattığı dile getirilmekteydi. Bu da çok açık bir şekilde olmasa da sınıflı devletçi uygarlık dışında, tarihte ayrı bir ana nehir akışının varlığının kabulü anlamına geliyordu.

Mücadelenin dayandığı temel, farklılıkların, çelişkinin ve çatışmanın keskinliği de bunu gerektiriyor ve beraberinde birbirine karşıt olan uygarlıkların kendi hakikatlerinin; yaşam ve ilişki biçiminin geçerli olduğu bir örgütlenmeye dönüşüyorlardı. Ancak, 17. ve 18. yy'la birlikte var olan bu gerçeklik farklı ele alınmaya ve yorumlanmaya başlamıştır. "Aydınlanma Çağı" olarak tarihe geçen bu dönemin "Aydınlanmacı Düşünürlerin" geliştirdikleri düşünceler burada önemli rol oynamıştır. Çözülen feodal egemenlikli, devletçi uygarlık ve onun toplumu yerine, kendini bir sistem olarak örgütlemeye başlayan kapitalizm kendi toplumunu inşa ederken bunlardan önemli bir oranda yararlanmıştır. 18. ve 19. yy'ın toplumcu, sosyalist düşünürleri ve filozofları da "Aydınlanma Çağının" düşüncelerinden önemli oranda etkilendiler/yararlanmışlardır. Hatta birçok konuda bu düşünceleri kendileri için referans olarak kabul etmişlerdir. Kapitalizmin temel argümanlarını oluşturan kavramlar ve bunlara yüklenen anlamlar da bunlar içerisinde yer almaktadır. Sait Simon'un toplum yaşamının yeniden örgütlenmesine ilişkin "Ütopik Sosyalist", Adam Smith ve Davit Ricardo'nun geliştirdiği burjuva "Ekonomi Politiği", Hegel'in "hukuk" ve "felsefe" üzerine ortaya koyduğu görüşler de burada önemli bir rol oynamıştır. Kapitalizmin bir "zorunluluk" ve "toplum" olarak ele alınması, ekonomi olarak görülmesi de bunların kaçınılmaz bir sonucu olarak gerçekleşmiştir.

Tüm bunlarında toplum üzerine geliştirilen görüşler üzerinde etkide bulunması kaçınılmaz oldu. Bu çerçevede de 18. ve 19. yy' da ortaya konan toplumcu, sosyalist düşünceleri tamamlanmış düşüncelerdir. Marks'ın, Engels'in değerlendirmeleri de bu yöndedir. Ortaya çıkardıkları yapıtların sürekli bir arayışı, zenginleşme ve yenilenmeyi ifade etmesi de bunu göstermektedir.

18. ve 19.yy'dan itibaren toplumsal mücadelelerinin yorum ve değerlendirmelerinde yaşanan farklılaşma ve sorunları da böyle bir gerçeklik içerisinde ele alabiliriz. 19. yy'da sosyalizm üzerine var olan görüş ve tespitlerdeki farklılıklar; Marksizm, Anarşizm ve Ekonomizm arasında yaşanılan mücadele gerçekliği de bunu gerekli kılmaktadır. Marksizm'e göre; Komünizm, yaşanılması kaçınılmaz tarihsel bir toplum olarak ele alınmakta farklı sınıf ve ara katmanlardan oluşmaktadır. "Nasıl köleci toplum; ilkel komünal topluluğun, feodal toplum; köleci toplumun, kapitalist toplumda; feodal toplumun içerisinden çıkmışlarsa, aynı şekilde

komünist toplumda kapitalist toplumun bağrından çıkacaktır" biçiminde bir belirlemede bulunulmaktadır. Buradan hareketle de sıralamada bir sonraki toplumdan sonra var olan toplum öncekine göre "ilerici" olarak kabul edilmektedir.

Marksizm'i böylesi bir belirlemeye götüren ise, yapmış olduğu toplum çözümlemesidir. Marksizm'e göre toplum maddi bir varlıktır ve aynı doğada olduğu gibi, kendi yasalarına sahiptir. Buna göre de temel yapı taşlarını onu var eden temel sınıflar ve bu sınıflar arasında çelişki oluşturmaktadır. Toplumun oluşumu, gelişimi ve yerini bir başka topluma bırakması da bunun bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Bu değişimde, ancak sınıf mücadelesi ve bu mücadelenin kendini somutlaştırdığı "zor"da ifadesini bulmaktadır. Birbirinin devamı olarak ele alınan toplumların tarihi de bunlara dayanılarak açıklanmaktadır. Buna bağlı olarak da; ilkel komünal topluluk diye adlandırılan tarihsel dönemde sınıflar olmadığı için; insan ve doğa, köleci toplumda; efendiler ve köle, feodal toplumda; serfler ve senyörler, Kapitalist topumda da burjuvazi ve proletarya arasındaki çelişkiler, temel çelişkiler olarak kabul edilmektedir. Komünist Toplumda ise sınıflar ve sınırlar ortadan kalkacağı için çelişkinin doğa ve toplum arasında olacağı dile getirilmektedir ki, Marks ve Engels'te Komünist Manifestonun ikinci baskısının önsözünde, sınıflı toplumların tarihinin, sınıf mücadeleleri ile belirlendiği yönünde yapmış oldukları belirlemelerle de bu doğrultuda olan görüşlerini ifade etmektedirler.

Burada dikkat çeken ise böyle bir yaklaşımla sosyalizm ve komünizm mücadelesinin kapitalizme karşı toplumun savunulması olarak değil de, sosyal sınıfların (burjuvazi ve proletarya diğer ara sınıf ve katmanlarla birlikte) ortak bileşkesi, adlandırılması olarak nitelendirilen kapitalizm içerisinde yürütülen bir mücadele olarak ele alınmaya başlanılmış olmasıdır. Roza Luxemburg'un "kapitalist olmayan toplum olmadan, kapitalizm, sermaye birikimi ve tekelciliği olmaz." yönünde yapmış olduğu belirlemeye rağmen, geçerli kabul edilen görüş bu yöndedir. Sınıf mücadelesi ve örgütlenme, devlet, otorite, sosyalizme ulaşmada izlenecek olan yol ve yöntem konuları dışında, özellikle de toplum konusunda anarşist ve ekonomist düşünce yapısında da bu genel görüş dışında farklı bir yaklaşım söz konusu değildir.

Ancak buna rağmen sosyalist öğretinin bir gereği olarak içerisinde "Aydınlanma çağının" düşünürlerinin etkisi de bulunsa, öncülük edilen, geliştirilen toplumsal mücadelelerin varlığından ve bunun 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren 20. yüzyılın sonlarına kadar olan süre içerisinde tarihe damgasını vurduğunu da belirtmekte yarar vardır. Fakat böyle de olsa varılmak istenilen hedefe ulaşılamamıştır.

Bu yaklaşık 150 yılı bulan mücadele sürecinde devrimciliğin gereklerinin yerine getirilmesinde; örgütlenmede, kararlılık ve cesarette, fedakarlık ve kahramanlıkta, stratejik ustalıkta ve taktik yaratıcılıkta, mücadelede bir sorun olmadığına göre; varılmak istenilen hedefe neden ulaşılamadığının da doğru değerlendirilmesi ve yaşanan hataların nedenlerinin, kaynaklarının doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bu da kaçınılmaz olarak insanın toplum olarak kendini var etmesi gerçekliğini yeniden ele almayı, insanlık tarihini; "ilkel-komünal topluluk, köleci, feodal, kapitalist ve komünist toplum" şeklinde ardarda yaşanan süreçler olarak ele alan "düz çizgisel tarih" anlayışını sorgulamayı getirir ve yeni bir toplum yaklaşımını ortaya koymayı zorunlu kılar.

Bu konuda Önder Apo, "düz çizgisel tarih" anlayışının aksine tarihin üç toplum biçiminin veya tarzına tanıklık ettiğini söylemektedir. Buna göre de köleci-feodal ve kapitalist toplumların varlığını kabul etmediği gibi, bunları bir toplum biçimi değil, birer kölelik biçimi olarak değerlendirmektedir. Ancak bu kölelik biçimlerini de soyut bir şekilde ele almamaktadır. Dile getirmiş olduğu bu kölecilik biçimlerini, toplumun köleleştirilme biçimleri olduğuna dikkat çekerek kölecilik ve toplum arasındaki ilişkinin niteliğini de izah etme gereğini duymaktadır. Tüm

bunlardan hareketle de tarihin tanık olduğu toplum biçimlerini 1-İlkel Klan Toplumu, 2-Sınıflı Devlet veya Uygarlık Toplumu, 3-Demokratik Çoklu Toplum olarak ifade etmektedir. Ayrıca bu toplum biçimlerinin düz çizgisel bir var oluş içerisinde olmadıklarını ve asıl mücadelenin de bu toplumlardan sınıflı devlet veya uygarlık toplumu ve demokratik toplum arasında toplum üzerine olduğunu belirtmektedir.

a-) Kök Doğal Toplum

İnsanın, toplum olarak kendini var etmesini bilinç ve buna dayalı olarak oluşan örgütlenme gerçeğinden ayrı olarak ele almak mümkün değildir.

Dikkat edilirse insanın atası olarak kabul edilen Homo Sapiens için "düşünen insan" tanımında bulunulmaktadır. Yine primattan kopuşla birlikte insanlaşmaya doğru adım atılmaya başlanıldığı zaman, sahip oldukları yaşam biçimine önce "sürü" daha sonra da "topluluk" yaşamı adı verilmektedir. Ne zaman devreye dil, düşünce ve en kaba taslak haliyle de olsa iş aletlerinin yapımı ve üretim girmiş, o anla birlikte de insanlaşmadan ve bunlara dayalı olarak yaşamın örgütlendirilmesinden bahsedilir hale gelinmiştir.

İnsan türünün içerisine girmiş olduğu bu yaşam ilişkisine/biçimine ise, daha önceleri kimi toplum bilimciler tarafından "ilkel komünal topluluk", "barbarlık" vb. adlar verilmiş olsa da, öz olarak buna "kök toplum" denilmesi daha doğrudur. Burada dikkat çeken yön ise, toplumsallaşmanın, sınıflaşma ile birlikte başlamadığı gerçekliğidir. Bazı toplum bilimciler toplumsallaşmayı sınıflaşma ile birlikte ele alıp ve "köleci toplum" olarak adlandırmış olsalar da, bunun insanın nasıl kendini toplum olarak var ettiği gerçekliğini anlatmaya yettiğini söyleyemeyiz.

Burada çok açık bir şekilde sınıflaşma=toplumsallaşma biçiminde yapılan tanımlama red edilmelidir. Çünkü sınıflaşma, toplum içerisinde önce bir yarılmaya ve bu yarılma içerisinde de, insanların o güne kadar kendileri arasında var olan ilişkilerinin değişmesine ve üst sınıfların kendilerini iktidar/devlet olarak örgütlendirerek onları toplumdan kopuşa götürmesine neden olmuştur. Oysa toplum kendisini, içerisinde bilince ve buna dayalı olarak gelişen örgütlenmeyle var edebilmiştir. İçerisinde de hakim olan bir yaşam biçimi, görev ve iş bölümü vardır ve bunlara dayanarak kendini var eder. Temel prensip ise; "herkesin yeteneğine ve ihtiyacına göre" olduğu için, içerisinde hiçbir zaman sınıflaşmayı barındırmaz/kabul etmez.

Burada insanlar eşit, özgür yaşarlar ve kendi kendilerini yönetirler, kendi ürettikleri üzerinde yaşamlarını sürdürürler. Üretilen her şey topluma ait olarak kabul edilir. Toplum içerisinde yer alan her birey, ancak kendi ihtiyacı oranında olanı alır ve fazlasına tenezzül etmez. İhtiyacından fazla olana "benim olmalıdır" demez. Ki, ihtiyacından fazla olanı elde etmeyi aklının ucundan bile geçirmez. Üretimi yaparken ancak karnını doyurabilecek oranda, ihtiyacı kadar olanı üretir. Onun dışında olan fazlalığa ihtiyaç duymaz. Onu bir fazlalık olarak görür. Böyle bir davranış biçimine sahip olanı da ayıplar. Kadın ve erkek arasında herhangi bir egemenlik ilişkisi yoktur. Doğayla uyumlu yaşar. Doğa üzerinde baskı, sömürü, egemenlik kurma gibi bir amacı yoktur. Doğada var olanın, doğa üzerinde olan herkes için/her şey için olduğunun bilinci ile hareket eder. Buna göre her şeye anlam ve mana verir ve bunu da kendi hakikati olarak benimser ve öyle yaşar, eylemini ve yöntemini de buna göre belirler. Der ki; akan su, üzerinde var olunan toprak, kubbesi altında yaşanılan gökyüzü benim olduğu kadar, diğer varlıklara; bitki ve hayvanlara da ait.

Kök toplumda geçerli olan da böyle bir yaşam biçimidir. Aynı zamanda insanın kendi eliyle yaptığı barınaklarda yaşamaya, çanak-çömlek yapmaya başladığı ve "köy devriminin" yaşandığı ve neolitik olarak adlandırılan bu dönemde, insan ancak var olan böyle bir yaşam içerisinde ihtiyacı kadarını doğadan alır. İhtiyacın ötesinde olanı almaz ve bu davranış biçimini de, bunlarda "doğadaki diğer varlıkların hakkıdır" diyerek açıklar. Bu şekilde oluşan bir bilinç, ona göre bir anlam

Bilinen "Tarihin Sümerlerle başladığı" yönünde bir tespitte bulunulmaktadır. Egemenlikli, devletçi uygarlığın ya da ana nehir tarihinin akışı için yapılan bu tespit doğrudur. Ama bunu belirtirken de, Sümerlerden önce yaşanmış olan, hatta Sümerlerle birlikte yaşanmaya başlayan tarih karşısında, bir ana nehir biçiminde olan bir başka tarihin de yaşanmaya devam ettiği de unutulmamalıdır.

gücüne sahip olan insanlar, yaşamlarını da buna göre sürdürürler. Doğal olarak burada ekonomi de, "yaşamsal maddi ihtiyaçların karşılanması faaliyeti" olarak anlam kazanmış olur ve bundan başka bir anlam da ifade etmez. Böylesi bir yaşam içerisinde de doğal olarak insanlar; özgür ve birbirine eşit bir şekilde yaşarlar. Hiçbir şekilde de biri diğerinden farklı, biri diğerinden üstün bir konumda bulunmaz.

Böyle bir gerçeklik ve süreç içerisinde "sömürü", "egemenlik" ve "baskı" da söz konusu değildir ki, hiçbir şekilde bunun koşulları da yoktur. Burada toplumsal bir varlık olarak kendini örgütlendirmeye başlayan insanın temel sorunu; yaşamını koruma, tür olarak varlığını sürdürme, beslenme, barınma gereksinimlerini karşılama ve bunun çabası içerisinde olmadır. İnsanın kendini toplum olarak var etmesi, esas amacı ve yaşam biçimi de buna göre belirlenmektedir. Buna dayalı olarak da yaşamsal olan ihtiyaçlarını doğanın kendi dengesi ve uyumu içerisinde karşılamaktadır.

Sosyolojik anlamda topluma dair yapılan tanımlarda dile getirilenlerde, bu gerçeklikler içerisinde anlam kazanmaktadır. Buradan hareketle de toplum; insanlar arasındaki, kendi yaratımlarının bir sonucu olarak gelişen ahlaki, politik, kültürel ilişkilerin toplamı, bu yönleriyle doğada bulunan diğer biyolojik varlıklardan ayrışarak kendisini var etmesi olarak bir tanım kazanmaktadır.

Sınıflaşma ise, insanın kendini toplum olarak var etmesinden sonra ortaya çıkmış, devletleşmeyle birlikte de derinleşmiştir. O zamana kadar da insanlar arasında doğal ve toplumsal olan iş bölümleri dışında her hangi bir üretime ve yaşamın örgütlendirilmesine ilişkin olarak rol ve görev dağılımı bulunmamaktadır. Toplum kendini yine kendi hakikatleri; bilinci, öz yönetimi, ekonomisi ve estetiği üzerinde var etmiştir. Anacıl özellikler taşıyan toplum içerisinde erkek- kadın ve yaşlılar arasında "doğal" bir işbölümü vardır. Çoban ve tarım aşiretleri ile zanaatçılar arasında da gerçekleştirilen üretime "toplumsal" olarak bakılan iş bölümleri yaşanmaktadır. Yaşam tamamen komünal ve demokratik işleyiş esaslarına göre bir örgütlülük içerisindedir.

İlkel klan toplumu, sınıflı devlet veya uygarlık toplumu ile demokratik çoklu toplum arasında bir yerlerde duran hiyerarşik topluma kadar da bu böyle devam etmiştir. Aslında bu her iki toplumun bazı özelliklerini taşıyan bu ara toplum(hiyerarşik) da insanlığın tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Her ne kadar daha sonra toplumun "alt" ve "üst " sınıflar diye yarılmasında önemli bir yere sahip olsa da, hiyerarşinin insanın toplum olarak kendini var etmesinde bir rol sahibi olması da söz konusudur. O nedenle de toplum içerisinde oluşan ilk hiyerarşi "olumlu" olarak kabul edilmiştir. Ana kadının toplum içerisindeki belirleyici rolü, yaşlı bilgelerin ve yeteneklerine göre toplum içerisinde yapılan görevlendirmelerin böyle bir rolü olmuştur. Ancak daha sonra bu rol değişmiş ve toplum

içerisindeki yarılmanın önünü açmıştır.

b-) Hiyerarşi ve Toplumun Yarılması

Toplum içerisinde hiyerarşiyi oluşturanlar, var olan bu konumlarını giderek kalıcılaştırmaya ve oradan da bir statüye dönüştürmeye başlamışlardır. Daha önce yeteneklerine, becerilerine, yeterlilik ve yapabilirliklerine göre toplum tarafından görevlendirilip, yine bu vasıflarını kaybettiklerinde de toplum tarafından görevden alınırlarken, ellerinde tuttukları yetkiye, bilgiye, tecrübeye ve güce dayanarak kendilerini tamamen bu demokratik işleyişin dışına çıkarmaya başlamışlardır. Görevli oldukları ve yürüttükleri çalışmalarda uzmanlaşmaları ve profesyonelleşmeleri buna imkan tanımıştır. Bu da giderek onları, toplum yaşamından/ana-kadın düzeninden uzaklaştırarak yeniden bir konumlanış içerisine girmelerine olanak sunmuştur.

Bu şekilde toplum içerisinde bir yarılma yaşanmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak da toplum içerisinde oluşan bu statüde yer alanlar, giderek elde ettikleri konumu, kendilerini var etmenin aracı haline dönüştürmüşlerdir. Böylece kendilerini eğer yöneticilerse; yöneticiliklerini, askeri şeflerse; şefliklerini sürekli kılarak kalıcılaştırmışlardır. Yaşlı Bilgeler ve Şamanlarda toplum yaşamında oynamış oldukları rolü, kendi konumlarını aynı şekilde kalıcı bir hale getirmişlerdir ki, daha sonra bu güçler oluşan iktidar ve devletin temel bileşenleri olarak kabul edilmişlerdir.

Üst sınıfların kendilerini kalıcılaştırması, toplumun elinde olanları da kendi ellerine geçirmelerine, tekel kurmalarına neden olmuştur. Bu aynı zaman da toplumun kendi hakikatlerinin; bilincinin, öz yönetiminin, ekonomisinin, estetiğinin vb.lerinin gasp edilmesi anlamına da gelmiştir. Ekonomi, üretim, yönetim, bilinç, öz savunma vb. gibi temel konularda yaşanan sorunlarda kaynağını buradan almıştır. Toplumun ürettikleri, hiyerarşiyi oluşturanların tasarrufu, kontrolü ve hakimiyeti altına girmiş ve onların kullanımına açılmıştır. Böyle olunca da, toplumun büyük çoğunluğu ancak karnını doyururken, azınlığı oluşturan bu kesim, üretilen tüm değerlerin ve yaratılan birikimin sahibi haline gelmişlerdir. Tabii her şey bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Elde ettikleri bu statüyü "kalıcı" kılmak için kendi sistemlerini ve hukuklarını da oluşturmaya başlamışlardır. İktidar ve devlet de burada doğmuştur. Bunların temel işlevleri de, toplumun o ana kadarki sağladığı birikimi ve gerçekleştirdiği üretime bağlı olarak ortaya çıkardığı değerlerin gaspını kalıcılaştırmak olmuştur.

c-) Sınıflı Uygarlık Toplumları

Klasik sınıf bakışına göre ilk sınıf egemenliği, insanın tür olarak bir başka insan topluluğu tarafından köleleştirilmesiyle birlikte yaşanmaya başlamıştır. Bunun gerçekleşmesinin temel aracı rolünü oynayan da; zor aygıtı olmuştur. Bu şekilde de savaşlarda tutsak alınanlar, ilk köleleştirilenler olarak kabul edilmişlerdir. Bu çerçevede de kadının o zamana kadar toplum yaşamında oynamış olduğu rolün erkek tarafından gasp edilerek ele geçirilmesiyle birlikte başlayan ilk egemenlik biçimi, yine insan-doğa arasındaki ilişkide insan lehine değişmeye başlayan denge ve bilinç üzerinde üst sınıfların kurmuş olduğu tekelin, insanın köleleştirmesi üzerinde oynamış olduğu rol görülmemiştir.

Bilinen "Tarihin Sümerlerle başladığı" yönünde bir tespitte bulunulmaktadır. Egemenlikli, devletçi uygarlığın ya da ana nehir tarihinin akışı için yapılan bu tespit doğrudur. Ama bunu belirtirken de, Sümerlerden önce yaşanmış olan, hatta Sümerlerle birlikte yaşanmaya başlayan tarih karşısında, bir ana nehir biçiminde olan bir başka tarihin de yaşanmaya devam ettiği de unutulmamalıdır.

Egemenlikli, devletçi uygarlığın başlangıcı olarak kabul edilen Sümerlerde, ilk egemenlik ve köleleştirme; o bahsedildiği gibi, savaşlarda ele geçirilen tutsaklar üzerinde gerçekleştirilmemiştir. İlk egemenlik kadın üzerinde kurulmuştur. Tapınaklar ve Ziguratlar da, toplumun köleliğe ikna edildiği mekanlar olma rolünü oynamışlardır. Savaşa ve zor aygıtına dayanarak toplumun köleleştirilmesi

ise, ilk tohumları atılan bu egemenlik biçimlerinin kendisini kurumsallaştırmaya başlamasıyla birlikte ancak bir sistem haline getirilebilmiştir. Bu ise, kendi içerisinde bir anda olmamıştır. Sümerlerin iki bin yılı aşan tarihinde de görüldüğü gibi; neden-sonuç ilişkisi içerisinde, bazen içi içe, bazen birbirini takip eden bir şekilde, kimi zamanda birbirlerini tetikleyerek kendi içerisinde yoğun mücadelelerin yaşandığı uzun bir süreci kapsamıştır.

Bunun öncesinde de, komünal demokratik değerler üzerinde kendini var eden kök toplum; anacıl bir özellik taşımaktadır. Soy kadına dayalı olarak belirlenirken, yine kadının rolü toplum içerisinde belirleyici bir öneme sahiptir. Hiyerarşik toplumla birlikte ancak bu gerçeklik aşılmaya başlanmıştır. Bu süreçle birlikte erkeğin iş ve av aletlerini kullanmada giderek yetkinleşmesi, bunun tecrübe ve uzmanlaşmaya dönüşmesi giderek onun toplum yaşamı üzerinde etkisinin artmasının önünü açarken, almış oldukları görevlerde kalıcılaşma ve bunu bir statüye dönüştürme gibi bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Bu da giderek toplum içerisinde kadın ve erkek arasında var olan ilişki ve toplum içerisindeki yaşamın düzenlenişinde farklılaşmaya neden olmuştur. Anacıllığın karşısında ataerkilliğin "gelişmesi" de böyle başlamıştır.

Ancak anacıllığın karşısında ataerkilliğin güç kazanması da, Sümer mitolojisinde geçen İnanna ve Enki mücadelesinde de konu edildiği gibi o kadar kolay olmamıştır. Zorlu ve uzun süreli bir mücadele dönemine yayılmıştır. Bu mücadele içerisinde egemenlikli, devletçi uygarlık kadına kölelik prangalarını/zincirlerini takarak erkeğin hükümranlığını ilan etmiş olsa da, demokratik uygarlık güçlerinin tüm öğelerinin olduğu gibi o da, varlığını direnerek korumaya devam etmiştir.

Aynı şekilde tapınakların, zigguratların toplumun köleliğe ikna edildiği mekanlar haline gelmesi de o kadar kolay gerçekleşmemiştir. Toplumun kutsallarının temsilini bulduğu, hakikatlerini "anlama" kavuşturarak kendini "mana" gücüne dönüştürdüğü bu mekanlar giderek toplum hiyerarşisine –askeri şef, bilge kişi ve yönetici ile birlikte- yer alan rahip(ler)in(o zamanki ruhani kişilerin) kendi otoritelerini, tartışılmazlıklarını, iktidarlarını kurumsallaştırdıkları alanlar haline gelmişlerdir. Böylece bu ibadet yerleri, o zamana kadar toplumun hakikat ve mana gücü olan ortak bilincinin, rahip ya da rahipler tarafından gasp edildiği, üzerine tekel kurulduğu mekanlar halini almışlardır. Bu şekilde Sümer rahipleri tarafından toplumun kutsalları kullanılarak, toplumun ikna edilerek köleleştirilmesinin de önü açılmıştır.

Egemenlikli, devletçi uygarlık ana nehrinin akışı içerisinde köleciliğin bir sistem olarak kendini var etmesi de bu temel üzerinden gerçekleşti. Toplumu, toplum olarak var eden değerler üzerinde kurulan bir tekel olarak kendini iktidar ve devlet olarak ilan etti ve hukukunu oluşturarak da kurumsallaştırdı. Beş bin yıllık erkek egemenlik sistem olarak adlandırılan bu tekel sistemi içerisinde yer alan "kölecilik", "feodalizm" ve "kapitalizm" olarak adlandırılan yapısal süreçler/dönemlerde böyle bir gerçeklik içerisinde yerlerini aldılar.

Aslında farklı isimler adı altında adlandırılmışta olsalar; kölecilik, feodalizm ve kapitalizm arasında öze tekabül eden bir farlılıkları olmadığı gibi, bunlar zincirin farklı dönemlere denk gelen halkaları olma gibi bir özellik taşımaktadırlar. O nedenledir ki, bunların hepsine egemenlikli, devletçi uygarlık ya da sınıflı uygarlık toplumları demek ve yahut kölecilik adını vermek sadece var olan bir gerçekliğin en yalın haliyle ifadelendirilmesi anlamına gelecektir. Bilimsel Sosyalizme göre de böyle bir adlandırmada bulunmak en gerçekçi olanıdır. Çünkü bilimsel sosyalizme göre de feodalizm; toprak köleliği, kapitalizmde; ücretli kölelik sistemi olarak kabul görmektedir.

Ancak, bu kölelik biçimleri arasında farklılıklar da vardır. Eğer bu farklılıklar olmasaydı "feodalizm" ya da "kapitalizm" olarak adlandırılmalarına gerek duyulmazdı. Biçimsel de olsa bu farklıkların anlaşılması açısından bu şekilde adlandırmalarda bulunma gereği duyulmuştur.

Böyle bir gerçeklik içerisinde Kölecilik;

ifade ettiği yapısallık içerisinde toplumun köleleştirilmesinde ya da kendi "köle toplumunu" oluşturmasında ifadesini bulmaktadır. Burada topluma ait, toplumun kendisi dahil hiçbir şey bırakılmamıştır. Tam bir hakimiyet ve tekel söz konusudur. Köle, insanın bir toplum olarak var oluşunu ifade etmemektedir. Aksinin köleci sistemin bir eki olma haline gelmeyi ifade etmektedir. Hatta bu herhangi bir ek olmaktan daha çok köleci sistemin, kendini üzerinde var ettiği bir gerçeklik anlamına gelmektedir. Burada kölenin herhangi bir hakkı yoktur. Kendisine ait ise hiçbir şeyi

Kök toplumun insanları her şeye anlam ve mana verir ve bunu da kendi hakikati olarak benimser ve öyle yaşar, eylemini ve yöntemini de buna göre belirler. Der ki; akan su, üzerinde var olunan toprak, kubbesi altında yaşanılan gökyüzü benim olduğu kadar, diğer varlıklara; bitki ve hayvanlara da ait.

bulunmamaktadır. Yaşayabilmesi için yerine getirmesi gereken mecburiyetleri vardır. O da istenilen her alanda, her işte köle, sahibinin isteklerini ve emirlerini yerine getirmesidir. Eğer bunları yerine getirebiliyorsa vardır, yerine getiremiyorsa yaşamasına da gerek duyulmamaktadır. Feodalizm de toprağa dayalı kölelik sistemi olarak anlam kazanmaktadır. Mülk, üzerinde ne varsa, kim yaşıyorsa o mülkün sahibine diğer adıyla da senyöre, toprak ağasına, efendiye ait olarak kabul edilmektedir. Toprak kölesini, bir başka ifadeyle de serfi, yoksul, mülkü olmayan köylüyü, köleden ayıran temel özelliği de bu gerçeklik oluşturmaktadır. Buna göre de toprak kölesi üzerinde yaşadığı/kullanıldığı toprağın bir uzantısı olarak muamele görmekte, alınıp-satılmaktadır. Köleden olan farkını da üzerinde kullanıldığı bu toprak üzerinde efendiye hizmet edecek olan yeni hizmetçiler yetiştirecekleri, tüm kullanım hakkının efendiye ait olduğu bir aile kurabilme hakkının olması oluşturmaktadır. Burada köle gibi, serfin de ürettiği ve emeğinin sonucunda ortaya çıkanla herhangi bir ilişkisi ya da bunlar üzerinde hiçbir tasarruf hakkı yoktur. O da toprak kölesi olarak, feodalizmin bir eki olmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir. Kapitalizm ise, ücretli kölelik sistemi olarak kabul görmektedir. Ona bu özelliği veren de kölenin, serfin yerini işçinin almış olmasıdır. İşçinin köle ve serften olan farkını da iş gücünü ücret karşılığında satması olmaktadır. Bu yönüyle de köle ve serften daha fazla düşürülmüşlüğü/köleleşmeyi yaşamaktadır. Böyle bir gerçekliğe sahip olmasına rağmen kendisini "özgür" zannetmesi de onun en büyük yanılgısını oluşturmaktadır. O, hiçbir zaman üretilmesinde, ortaya çıkarılmasında en aktif bir şekilde rol oynadığı ürün üzerinde söz sahibi değildir. Onun üretimle olan ilişkisi, ürünün ortaya çıkarılmasında kullanılan iş gücü olmasıdır. Daha doğrusu para karşılığı sattığı ve bu yönüyle de artık kendisine ait olmayan iş gücüdür. Asıl olarak da köle ve serften olan farkın bu yönü; işgücünü para karşılığında kendi isteğiyle ya da özgür olarak satışa çıkarması oluşturmaktadır.

Bu yönleriyle adına ister kölecilik, ister feodalizm isterse de kapitalizm diyelim, özünde bunların hepsi bir kölelik düzenini ifade etmektedirler ve bunların hepsinin ortak özelliği aynen beden ve ruhun birbirinden ayrıştırılması gibi, toplumla onu var eden emeğin birbirinden koparılmasıdır. Diğer bir ifadeyle toplumun, onu var eden emeğe yabancılaştırılarak, kendi -toplum- olmaktan çıkarılmasıdır.

Bu şekilde adına ne denirse denilsin, ister Sümer Rahiplerinin bilinçli icadına dayandırılsın; ister devlet, savaş, zor vb. aygıtlarla, kavramlarla açıklanmaya

çalışılsın, bunların hepsinin birleştikleri nokta ortaktır. Kendilerini iktidar ve devlet şeklinde örgütleyen hiyerarşik üst sınıfların; toplumu, toplum olarak var eden değerler üzerinde kurdukları tekeldir. Orada sömürülen, ezilen, baskı altında tutulan; köle, serf, işçi vb. sözcüklerle nitelendirilen alt sınıflarda onların birer ekidirler. Bu yönleriyle de egemenlikli, devletçi uygarlığın kendini üretmesinden öte bir rolleri bulunmamaktadır. Egemenlikli, devletçi uygarlık kendini tamamen böyle bir gerçeklik üzerinde bir siteme kavuşturmakta ve onlar olmadan varlığını sürdürememektedir.

Egemenlikli, devletçi ana nehir akışı içerisinde toplum bu haliyle kendi gerçekliğinden uzaklaştırılmış olmaktadır. Bu anlamda toplumun, toplum olmaktan çıkması da, onun bir başkasına ait olması anlamına gelmektedir. Köleci, feodal, kapitalist vb. nitelendirmelerle adlandırılan toplumların da ifade etmiş oldukları gerçeklikleri bundan farklı değildir.

d-) Demokratik Çoklu Toplum

Düz Çizgisel Tarih anlayışının düşüncede, algıda neden olduğu yanılgılar söz konusudur. Bu yanılgılardan birini de, belki de en belli başlı olanını toplum tarihini ele alış biçimi oluşturmaktadır. Bu tarih anlayışına göre de, ilkel komünal topluluktan başlayıp, köleci, feodal ve kapitalist toplumlar diye nitelendirilen tarihi süreçler birbirinin içerisinden çıkarak, birbirlerinin yadsıması biçiminde var olmuşlardır ve hep bu şekilde de bir art arda gelişimi ifade etmektedirler. Aynı tarihsel süreç içerisinde zaman zaman bunlardan birkaçı yan yana görülmüş olsa da bunlar kaideyi bozmayan birer istisna olarak kabul edilmişlerdir. Oysa tarihte bu istisna olarak kabul edilenler, öyle bir yoğunluğa sahip olmuşlardır ki, genel kural olarak kabul edilenleri bile geride bırakabilmişlerdir.

Asıl olarak "Kök Toplum" ya da "Komünal Demokratik Toplum" olan, fakat daha çok, "İlkel Komünal Topluluk" yaşam ve ilişki biçimini yaşayan topluluklar olarak adlandırılan toplukların varlığı bu konuda en somut örneklerden birini oluşturmaktadır.

İlkel Komünal Topluluk diye nitelendirilen tarihi süreci anlatan yaşam ve ilişki biçimini günümüze kadarki tarih içerisinde hep varlığını korumuşlardır. Hatta aşıldı denildiği kimi tarihsel dönemlerde bile çok baskın bir konumda olabilmişlerdir. Doğru bir tarih bilgisi ve bilinci ile tarihte yaşanmış olanlar ele alındığında da bu gerçeklik çok net bir şekilde görülecektir. Düz çizgisel tarih anlayışına göre şehir devrimleri, köy devrimlerinin bir sonucu olarak ele alınır. Bundan dolayı şehir uygarlığıyla neolitik dönemin bittiği yorumuna gidilir. Halbuki Ortadoğu'da, bazı tarihçilere göre kökleri M.Ö 17 binlere kadar dayandırılan ve yine M.Ö 4 binlere kadar getirilen neolitik dönemin, Avrupa'da ve Çin'de ancak M.Ö 4 binlerle birlikte yaşanmaya başladığı dile getirilmektedir. Yine aynı şekilde tarihe damgasını vuran büyük imparatorlukların yıkılma nedenlerine dair yapılan tarihi bilgilendirmeler vardır. Bu bilgilere göre tarihin ilk tanık olduğu Sümer Devleti(M.Ö 4000- 2000); Huri ve Semitik kabilelerinin, Akad İmparatorluğu (M.Ö. 2334 - M.Ö. 2154); Guti'lerin, Asur İmparatorluğu (M.Ö 19.yy- 612); Med ve Babil kabile topluluklarının, Roma İmparatorluğu (M.Ö 27- M.S 476) Cermen klan-kabile topluluklarının saldırıları sonucunda yıkılmışlardır. Var oldukları tarihler içerisinde en güçlü devletler, imparatorluklar olarak adlandırılan bu egemenlik, devletçi uygarlık güçleri demokratik uygarlık ana nehri akışı içerisinde yer alan, varlık gösteren klanlar ve kabilelerin ortak saldırıları sonuçlarında yıkılmışlardır.

Düz çizgisel tarih anlayışına göre köleciliğe geçişle birlikte yerini bıraktığı söylenen bu komünal topluluk güçleri, ortaya konan görüşlerin aksine, Roma İmparatorluğunun yıkılışından sonraki yıllarda da varlığını korumuşlardır. Hatta Amerika, Avustralya kıtalarında Afrika ve Asya kıtalarının derinliklerinde Kuzey Avrupa ve daha birçok ada ülkelerinde egemenlikli, devletçi uygarlığı tanımadan bunu daha sonraki yüzyıllarda bile gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde bile dünyanın birçok kıta ve ülkesinde Aborjinler örneğinde,

Amazon Ormanlarında vb. olduğu gibi komünal esaslar üzerinde yaşayan bu tür klan ve kabilelerin varlığı söz konusudur.

Egemenlikli, devletçi uygarlığın ana nehir akışının karşısında, demokratik uygarlık güçlerinin kendi tarihlerinin devamlılığı –ya da ana nehir akışı- içerisindeki varlığını daha geniş bir çerçevede ele almanın da olanağı vardır. Egemenlikli, devletçi uygarlığın kuşatmasının olduğu coğrafyalarda da demokratik uygarlık güçleri iktidarla, devletle bütünleşmeyerek kendi varlıklarını koruyabilmişlerdir. Dağlarda kurdukları köy ve göçebe yaşam ilişkilerini de böyle bir gerçeklik içerisinde ele alabiliriz. Hatta iktidarcı, devletçi uygarlığın kendi toplumu haline getirdiği toplulukların içerisinde komünal demokratik değerleri canlı tutan ve bu yönüyle de her zaman egemenlikli, devletçi uygarlığa karşı patlamaya, harekete geçmeye hazır bir potansiyelin varlığı bile söz konusudur.

Düz çizgisel tarih anlayışının iflası anlamına gelen bu gerçeklik -demokratik uygarlık ana nehri akışı- içerisinde, toplum; her zaman kendini var eden değerlerle birlikte varlığını korurken, köleleştirilmeye ve kendi olmaktan çıkarılmaya karşı direniş halinde bulunmaktadır.

Aynı şekilde egemenlikli, devletçi uygarlık içerisinde köleleştirilen toplum içerisinde, potansiyel bir dinamik olarak varlığını koruyan Demokratik Uygarlık değerleri de köleleştirilmiş olmaya duyulan bir öfke olarak kimi zaman fiilen kimi zamanda örgütlü olarak direnişe geçebilmektedirler. Bu yönleriyle de demokratik uygarlık güçleri hem egemenlikli, devletçi uygarlık karşısında, hem de bu uygarlığın içerisinde ona karşı sürekli bir mücadele içerisinde bulunmaktadırlar.

Bu şekilde ister karşısında, isterse de onun içerisinden olsun demokratik uygarlık güçlerinin, egemenlikli devletçi uygarlığa karşı olan mücadelesi aynı doğrultuda gerçekleşmektedirler. Her ikisinin de hedefinde iktidarcı, devletçi uygarlık dışında bir yaşamın sahibi olunması bulunmaktadır. Sonuçta ağır darbelerde alınsa imhalarla da karşılaşılmış olsa bu gerçeklik değişmemektedir. Tarihte iktidarcı, devletçi uygarlık içerisinde yaşanmış olan -adına dönemlerin özgünlüklerine göre, köle, köylü, işçi ayaklanmaları da denilmiş olsa- isyan ve direniş gerçeklikleri de bunu doğrulamaktadır.

Tarihte sayısı tam bilinememekle birlikte birçok köle ve köylü ayaklanmaları/direnişleri yaşanmıştır. Bunlar içerisinde isim olarak günümüze kadar bilinenleri de olmuştur. Bu anlamda tarihte gerçekleşen köle ayaklanmaları olarak bilinen Sparta'ya karşı Helot (MÖ.5.yy) Köleci Roma'ya karşı Spartaküs (M.Ö. 109 - M.Ö.71) ve Çin'de Kızıl Kaşlar vb. gibi isyanları bunlar arasında yer almaktadır. Bu isyanların ortak özelliği, ilk başkaldırdıkları andan itibaren içerisine girdikleri örgütlenme biçimleri ve kendi aralarında geliştirdikleri yaşam ve ilişki biçimleri olmaktadır. Tamamen egemenlikçi, devletçi uygarlık dışına çıkarak komünal demokratik değerler etrafında kendi örgütlenmelerini, yaşam ve ilişki biçimlerini oluşturmuşlardır. Daha sonraki yüzyıllarda yaşanan Mazdek(Doğumu M.S. ... - ölümü M.S. 524 yada 528'de), Hürremi (Mazdek'in düşünce ve eyleminin devamlılığını sağlayan), Babek (M.S.816-838), ayaklanmaları da böyle bir özellik taşımaktadırlar. Bunlar, iktidar ve devlet uygarlığından koparak, kendi aralarında komünal-demokratik bir yaşamın sahibi haline gelmişlerdir. Feodal uygarlık sistemi karşısında yaşanan ayaklanmalarda böyle bir karaktere sahiptirler. Osmanlı Devletine karşı Şeyh Bedrettin'in (M.S. 1359- M.S. 1420) yine Almanya'da Thomas Müntzer'in (M.S. 1488 civarı - M.S. 1528) önderliğinde yaşanan köylü ayaklanmalarının da böyle bir özelliği vardır. Onlar da iktidar ve devlet dışında kalarak, içerisinde öz savunmalarının da olduğu kendi düzenlerini, hakikatlerini esas alarak komünal-demokratik bir yaşamı örgütlendirmişlerdir. Egemenlikli, devletçi uygarlık dışında olan ya da ona muhalefet eden ve kendilerini ortaya çıktıkları koşulların özgünlükleri içerisinde din, mezhep, tarikat vb. adlarla nitelendiren inanç toplulukları içinde aynı be-

lirlemelerde bulunmak gerekmektedir. Karmatiler (MS. 890 ve 11.yy arası- Küfelrak)de de görüldüğü gibi, onlar da kendi içerisinde inançlarına göre bir sistem ve komünal bir yaşam oluşturmuşlardır.

Ütopik Sosyalistlerin yeni toplum ve yaşam tasarımlarını, Paris Komününü (1871), 1905 Rus devrimi ile birlikte oluşmaya başlayan İşçi Sovyetlerini, Birinci Dünya savaşı sonrasında Almanya'da, Macaristan'da, Avusturalya'da oluşan İşçi Konseyleri vb. lerini böyle bir gerçeklik içerisinde ele alınmalıdır. Kampenalla'nın Güneş Ülkesi kitabında, Robert Oven'in İngiltere New Lonark'ta, Amerika-New Harmany-İndiana'da yaratmaya çalıştığı sistem hep komünal-demokratik değerler üzerine kurulmaya çalışılmış veya böyle tasarlanmışlardır.

Dünyanın birçok ülkesinde yapılacak olan inceleme ve araştırmalar sonucunda ulaşılabilecek birçok örnekte de bu görüşü daha da güçlendirerek doğrulamak mümkündür. Ancak burada asıl olarak görülmesi gereken, bunların tarihin hangi dönemlerinde yaşanmış olsalar da egemenlikçi, devletçi uygarlığa karşı yürütülen mücadeleler olmaları ve bu mücadelelerinde insanın toplum olarak, kendini savunarak; yollarını buldukları ve kendi mecrasında akışına devam ettikleridir.

Bu şekilde ilkel klan toplumundan başlayıp, ardından da sınıflı devlet veya uygarlık toplumuna karşı direnişi içerisinde varlığını koruyan toplumun kendisi ise hiçbir zaman tekil olmamıştır. Her zaman kendi içerisinde çoklu bir yapı olma özelliğini taşımıştır. Tek bir cinsten oluşmamıştır. Yine tek bir yaş grubuna mensup olanlardan meydana gelmemiştir. Klanlar bir araya gelerek kabileleri, aşiretleri oluşturmuşlardır. Yerleşik yaşama geçişle birlikte de halklaşmışlardır. Halklaşan insan toplumu da tekilleşmemiştir. Farklı kabilelerden gelenler, yurt edindikleri topraklar üzerinde kendileri olarak farklılıklarını korumuşlardır. Aralarına hiçbir şekilde ayırım koymamışlar ve birbirleri üzerinde egemenlik kurma ya da üstünlük oluşturma gibi bir arayış içerisine de girmemişlerdir. İnsanlığın kendini toplum olarak örgütlendirdiği ana yurt olma özelliğine sahip olan Ortadoğu'da, farklı etnik yapıya sahip olan topluluklar bugün de bir arada yaşamaktadırlar. Ve bu toplulukların hepsi de yaşadıkları o toprakları kendilerinin yurdu olarak kabul etmektedirler. Nerdeyse bu coğrafyada bulunan ülkelerin tamamı böyledir. Bu coğrafyanın asıl yerlileri olan kadim topluluklarla, sonradan göç ederek gelip yerleşen topluluklar bir arada yaşamaktadırlar.

Toplumun kendi içerisinde çokluğu ifade etmesi; farklı kimlik, kültür, dil, inanç vb.lerinin bir arada yaşaması ile de sınırlı değildir. Tüm bu farklılıklarla birlikte toplum, kendini var ederken yaşamış olduğu süreçler ve geçirdiği evrelerde edindiği özellikler, alışkanlıklar ve ihtiyaçlarını karşılamak için içerisine girdikleri faaliyetler de tekil ve tek düze değildir. Bunlar da bir "çokluğu" ifade etmektedirler. Böyle bir gerçeklik içerisinde avcılık ve toplayıcılık her zaman aynı olmamıştır. Yine çoban ve tarım aşiretleri yine zanaatçılarda aynı işi yapmamışlardır. Ovalık ve dağlık bölgelerde, su ve deniz kenarları ile çöllerde yaşayan insanların yaşam alışkanlıkları da bir değildir. Maddi ve manevi yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, toplumun siyasal, kültürel yaşamının örgütlendirilmesi de aynı değildir. Fakat bunların hepsinin toplamı, toplum olarak kendini örgütleyen insanın yaşamının kendisidir. O nedenledir ki, toplum ve onu var eden temel özellikleri komple bir bütünlüğü ve çokluğu ifade etmektedir.

Bu gerçeklikle çelişen ve toplumun dokusuyla uyuşmayan, toplum yaratma denemeleri de olmuştur. Hitlerin, Musolini'nin üstün ırk anlayışına dayalı "tek bir millet/toplum" yaratma yine İsrail ve TC gibi devletlerin izlemiş oldukları politikalar bunun en somut örnekleri olma özelliğine sahiptirler. Onun içindir ki bu devletler topluma ve insanlığa dayattıkları; teklik, milliyetçilik, dincilik, ırkçılık vb.leriyle hem kendi içlerinde, hem de yer aldıkları bölge ve dünya genelinde sürekli olarak sorunlara neden olmuşlardır.

Tarihsel olarak sınıflı devlet ve uygarlık toplumunun, gerçek topluma dayattıkları

da bundan başkası değildir. Onun içindir ki, toplumun, sınıflı devlete ve uygarlık toplumuna karşı direnişi, aynı zamanda kendini var eden çokluğunu koruma, onu savunma mücadelesidir. Sınıflı devletle veya uygarlık toplumuyla bütünleşemeyen ve sürekli olarak ona karşı bir mücadele içerisinde olan toplumun yaşamı da bu gerçekliği doğrulamaktadır.

Toplum, kendi ana nehir akışı içerisinde sınıflı devletle, uygarlık toplumuyla bütünleşmemiştir. Kök toplumdan almış olduğu özelliklerini korumuştur. Cins, kimlik, inanç, kültür vb. farklılıkları gözetmeden ortaklaşmayı esas almış ve bunlar arasında da her zaman; adalet, eşitlik ve özgürlüğe dayalı olan ilişkileri kendisi için vaz geçilmez görmüştür. Kendi yaşamını örgütlerken de, direnirken de bunları temel yaşam ilkeleri olarak kabul etmiştir.

Günümüz koşullarında da Doğal Kök Toplum ve Sınıflı Devlet veya Uygarlık Toplumu arasındaki mücadelenin temelinde de bu gerçeklik yatar. Fakat bu, önceki tarihsel dönemlerde yaşanmış olanlardan daha yoğun ve birçok cephede yürütülen bir mücadele biçiminde sürmektedir. Sınıflı uygarlık toplumu, topluma bir bütün olarak yok oluşu dayatır ve onu var eden temel dokularıyla, hakikatleriyle birlikte yok etmeye çalışır. Toplumun yok edilmesini, kendi varlık gerekçesi haline getirmiş bulunmakta, bunu başardığında da kendisini sonsuz kılacağını düşünmektedir.

Bunun karşısında toplum ise, bugüne kadar olduğu gibi, kendi hakikatlerine sahip çıkma temelinde direnişine, mücadelesine devam eder. Hatta önceki tarihsel dönemlerde olduğunda daha fazla bunu örgütlü ve bilinçli bir mücadeleye dayandırarak yürütme ve başarma arayışı içerisine girmiştir. Bu konuda geçmişte yaşanmış olan mücadelelerinden de önemli sonuçlar çıkarmış bulunmaktadır. Bu yönüyle de Demokratik Çoklu Toplum, kendi içerisinde çokluğu ifade eden bir toplum olmaktan daha çok bu bilinç ve örgütlenmeye dayalı olarak yeniden yapılandırılacak/inşa edilecek olan bir toplum gerçekliğini ifade etmektedir.

Önder Apo ise bu gerçekliği Demokratik Ulus Örgütlenmesi olarak ifade etmektedir. Demokratik Özerkliği bunun örgütlendirilmesi olarak formüle ederken, Demokratik Konfederalizmi de bunların birliği olarak değerlendirmektedir. Bunları ise, bir mücadele gerçekliği; iktidar, devlet dışı toplum örgütlenmesi olarak ele almaktadır. O nedenledir ki, kendiliğindenci determinist bir yaklaşım içerisine girilmeden, bu fark mutlaka görülerek Demokratik Çoklu Toplum ile, İlkel Klan Toplumun bir mirası olarak yaşatılan, savunulan ve varlığını farklı biçimlerde bugüne kadar koruyan toplum gerçekliği birbirine karıştırılmamalıdır.

Toplum ve tarih bilimciler insanın da tür olarak üzerinde oluştuğu ve kendini onunla açıkladığı doğayı birinci doğa olarak kabul etmişlerdir. Fakat insanın varlığını da bununla sınırlı görmemişlerdir. Buradan hareketle de insanın bilince ve örgütlemeye dayalı kendini toplum olarak var etmesini ise ikinci doğa olarak değerlendirmişlerdir. Ancak ikinci doğanın, birinci doğa ile olan farklılığına da işaret etmişler, burada insan eliyle yaratılan bir gerçekliğin söz konusu olduğuna dikkat çekmişlerdir. Sadece bununla da yetinmeyerek ikinci doğa içerisinde insanı toplum olarak var eden temel özelliklerle birlikte, insanın hem üzerinde var olduğu doğa hem de içerisinde var olduğu toplumla karşı karşıya geldiğini de dile getirmişlerdir. Toplumun "alt" ve "üst" sınıflar biçiminde yarılmasıyla birlikte başlayan iki ana nehir akışı arasında yaşanan ve günümüze kadar sürmekte olan mücadele de bunun bir sonucu olarak yaşanmıştır. Üçüncü Doğa ise tarihçiler ve toplum bilimciler tarafından, insanın hem üzerinde var olduğu doğa hem de içerisinde var olduğu toplumla karşı karşıya gelmesinin son bulması olarak bir ifadeye kavuşturulmuştur. Bir başka ifadeyle de üçüncü doğa olarak yapılan belirlemeyle; Önder Apo tarafından formüle edilen Demokratik, Ekolojik, Kadın Özgürlükçü Toplum paradigması ve bu temelde yeniden yapılandırılacak/inşa edilecek olan Demokratik Çoklu Toplum gerçeği bir ifadeye kavuşturulmuştur.

KÜRT TOPLUMUNUN VAROLUŞU VE TARİHSEL SERÜVENİ

Kürt toplumunun var oluşu proto-tip anlamında zaman olarak binlerce yıl öncesine dayanır. Kök toplum denilen ilk ahlaki-politik formun beşiklik ettiği mekan da Toros-Zagros dağ etekleridir. İktidar tekeline dayalı sosyal bilimcilerin çokça gözden kaçırdığı veya gözden kaçırttığı zaman-mekan ikilisi ve gerçekliğidir. Nitekim zaman ve mekandan kopuk var oluş tanımı da yapılamaz. Bu nedenle öyle bir ideoloji oluşturula gelmiştir ki 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kürtlüğün varlığı tartışma konusu edilmiş ve Kürtlere dönük kırımdan, katliamdan geçirmenin yanı sıra koyu bir inkarcılık sürdürülmüştür. Varlık konusunu açımlarken elbette Kürtlerin var olup olmadığını irdelemeyeceğiz. Var olan zaten vardır ve "tarihte ne yaşanmışsa o olmuştur".

Bir halkı soykırıma uğratmanın biricik örneği Kürtler şahsında bir de inkar boyutudur. Pek çok halk, etnisite, kabile katliamdan kırımdan geçirilmiş, asimilasyona uğratılmıştır. Ancak "yok hükmüne" getirilmemiştir veya "sözde" kavramı sık sık ona ilişkin her cümlenin başına konulmamıştır ve hiçbir birey kendi varlığını tartışma konusu haline getirecek konuma çekilmemiştir. Var olanın, olmadığına dair oluşturulmaya çalışılan teoriyle birlikte tarih ve bilim en geri ve çarpık dönemini yaşamıştır/yaşamaktadır. Bu yaklaşımı basit bir inkarcılık veya hegemonların, bilimcilerin bilememezliği olarak ele alamayız.

Zaman, oluşu ifade eder. Zamanın durması yok olma halidir. Duran hiçbir şey yoktur, her şey hareket halindedir. İnatla en hareketsiz ve durgun görülen koca kayalıklar bile hem görünürde hem de atom altı parçacıklar halinde müthiş bir hareket sahibidir. Peki neden doğada, evrende hareketlilik, bir anlamda değişim vardır ve neden her şey kendi içinde farklı bir karaktere sahiptir? Evrendeki muazzam çeşitliliğe ve oluşuma baktığımızda, bilmek ve anlamak evren için müthiş bir tutku gibidir. Çünkü; ancak var olan/değişen biliniyor, anlaşılıyor. Değişmeyen bir anlamda insan nazarında yokluktur. Bu yokluk da tam olarak erişilemeyen ve tam olarak bilinmeyendir buna evrenin özü veya ebed-ezel olan denilebilir.

Değişim olmadan varoluş gerçekleşmez. Değişim sayesinde fark yaratılır. Fark ile birlikte bilinç gelişir. 'Bilince çıkartma' dediğimiz durum, fark etmedir. Herhangi bir şeyin veya düşüncenin bilinmesi ancak farklılıkla mümkündür. Örneğin doğada her şey aynı renkte, aynı tonda ve aynı biçimde olsa görünür olabilir miydi? Yine, eğer ölüm olmazsa yaşam fark edilebilir miydi veya son olmazsa başlangıç olabilir miydi? İnsan toplumsallığı da farklılık ve çeşitlilikle oluşa gelebilmiştir. Diller, renkler, kültürler doğa gibi bir renk cümbüşünde olmazsa bilinç de gelişemezdi. Bilinç form kazanmadır. Evrendeki enerji veya öz form kazanarak kendini bilinir, anlaşılır kılmak istemiştir. Çünkü "anlamak özgürlüktür". İşte bu nedenle de özgürlük, özün gürce akmasıdır.

Bu anlamda diyebiliriz ki, Kürt'ü yok

saymak, özgürlüğünü elinden almak bilinci(kültürünü, dilini, ahlakını, iradesini, düşünce ve ifade gücünü…) yok etmek anlamına gelmektedir. Kürt halkı fiziki soykırımın yanı sıra kültürel soykırımla da yok edilmeye çalışıldı, ancak hem jeopolitik hem sosyolojik özelliklerinden dolayı Kürtlük yok edilemedi. Bu da özünde bilincin yok edilememesidir.

Burada akla gelen sorular: Böylesi bir soykırıma rağmen Kürtler nasıl oldu da varlığını koruyabildi ve neden yok sayma Kürt'e dönük gelişti?

Tam da bu noktada, tarihsel ve toplumsal anlamda insanlığın ve Kürtlüğün bilinç kazanma serüvenine bakabiliriz. Toplumsal tarih elbette bize ezberletildiği gibi değildir ve elbette tarih tanrılardan, krallardan, isim yapmışlardan, tekel sahiplerinden ve egemen erkeklerden ibaret değildir. Bu nedenle pozitivist bilimci yorumlarla toplum ve tarih anlaşılmaz. Tarihsel serüven ele alınırken pek çok kez mekan-zaman göz ardı edildiği için ya dümdüz ilerleyen ya da hep kendini tekrar eden bir tarihsel bakış açısı oluşturulmuştur. Bu nedenle bilinen "Tarih Sümerlerle Başlatılmıştır" ve tarihin hep ilerlediği savunulmuştur. Tarihin hep ileriye doğru gittiğini savunmak, yalnızca yanlış bir felsefi bakış açısı değildir. Egemenleri meşrulaştırmanın ve onların en iyi olduğunu, kesintisiz savunabilmek için tarih ilerleyen olmalıdır! Yoksa her yeni gelen egemenlikçi tahakküm sistemi kabul gördürülemez.

Yine, eski olan geri; yeni olan ileridir algısıyla, günümüzün korkunç tüketiciliği ve geçmiş-şimdi-gelecekten kopukluğu sağlanmıştır. Tarihin canlılığı, tarihin günümüzde de vuku bulduğu iyi anlaşılmadan, sezilmeden, hissedilmeden ne doğru bir tarih yorumu ne günümüze ilişkin doğru bir tahlil ne de sorunlara dair bir çözüm geliştirebiliriz.

Kürt toplumsallığına bakarken doğru bir tarihsel bakış açısı yakalayabilmek önemlidir. Bu anlamda ilk elden mevcut tarih yazımların satır aralarını okumaya çalışabiliriz. Bakmamız gereken odak noktaları sistem ideologlarınca yanlış yönlendirilmiştir. Örneğin mevcut tarih okumalarında odak noktası resmi uygarlıkken, süregelen demokratik uygarlık güçleri görmezlikten gelinmiştir; krallar gitmiş-gelmiş, ama halklar neler yapmış, neler yaşamış veya kültürler nasıl bir seyir izlemiş bahsedilmez. Bu nedenle halkların, kültürlerin, kadınların, direnenlerin tarihini bütünlüklü araştırma, inceleme ve yorumlama çabamızı daha da geliştirmeliyiz. Rêber APO, bizlerin nasıl bir bakış açısı geliştireceğine ve olayları nasıl okumamız gerektiğine dair tüm yöntem zenginliklerini ve büyük oranda tarihsel verileri sunmuştur.

Bu bakış açısını yakalama çabasıyla Kürt toplumunun tarihsel serüvenine bakmaya çalışacağız.

En eski insan kalıtlarının Afrika'da bulunduğu söylenir. Oradan doğuya, batıya, kuzeye doğru bir yayılım vardır. 60 bin yıl önce ise dilin oluştuğu söylenir. 20 bin yıl önce Dördüncü Buzul Çağının sonlarına gelinmesiyle buzlar erimiş; yüksek tepelere, kutuplara doğru çekilmiştir. Değişen iklim koşullarıyla birlikte insanlığın kültürde zenginleşmesinin koşulları daha da oluşmuştur. Bu dönemde belirginleşen dil ve kültür gelişimlerini görmek mümkün. Rêber APO; 3 temel dil ve kültür oluşumundan bahseder. Bunlardan biri Semitiktir; gelişimi, o dönem ormanlık olduğu düşünülen Doğu Afrika Rif Hattından Büyük Sahra ve Arabistan Yarımadasına doğrudur. Semitik kültür, daha çok çobanlık, aşiret ve sonrasında hanedanlık kültürüyle ifadesini bulur. Günümüzde varlığını korumuş bilinen semitik kültür ve dil grubuna ait halklar; Akad, Babil, Asur, İsrail, Arap halklarıdır. Arap ve İbrani halklarında hala da çok etkili olan kabile-aşiret kültürü yaklaşık on bin yıl öncesine dek uzanan Semitik kültüre dayanır. Öte yandan da Verimli Hilalde M.Ö. 10 bin ve 4 bin yıllarında iyice belirginleşen dil ve kültür grubu olan Aryen, Semitikliğin aksine tarıma dayalıdır. Aryen ve Semitik kültür öncekilerini aşan ve günümüze dek süregelen kültürlerdir. Bunların dışın-

da Önderlik, 9 bin yıl öncesinde gelişen bir üçüncü dil ve kültürden(Ural-Altay) bahseder. Bu kültür de Sibirya'nın güney eteklerinde gelişir. Moğol, Tatar, Türk, Japon, Kore, Vietnam hatta kimi görüşlere göre Eskimo ve Kızılderili kültürü de bu gruba dayanır. Ural-Altay; Semitik ve Aryenik kültür kadar olmasa da hem resmi uygarlık tarihine hem de ana nehir olan neolitik devrim tarihine katkıları olmuştur.

Rêber APO bu 3 dil ve kültür grubun etkileşimini; "… altı bin yıl öncesine doğru geldiğimizde, insanlık başta güneyi, ortası ve kuzeyinde olmak üzere, yerküremizin birçok alanında uygarlığa geçiş yapacak üç temel dil ve kültür grubuna kavuşmuş bulunmaktadır. Bu kültürler arasında yoğun geçişlerin olması doğaldır. Bu kültürlerin tarih ve coğrafyanın etkisi altında farklılık taşıdıkları da günümüzde bile gözlemlenmektedir." şeklinde ifade eder.

Evrendeki muazzam çeşitliliğe ve oluşuma baktığımızda, bilmek ve anlamak evren için müthiş bir tutku gibidir. Çünkü; ancak var olan/değişen biliniyor, anlaşılıyor. Değişmeyen bir anlamda insan nazarında yokluktur. Bu yokluk da tam olarak erişilemeyen ve tam olarak bilinmeyendir buna evrenin özü veya ebed-ezel olan denilebilir.

Nasıl ki evren birlikten, bir bütünden ikilileşmiş ve çoğalmışsa doğa ve toplumsal doğa da bu seyri izlemiştir, diyebiliriz. Evren daha oluşmamışken var ve yok iç içedir. Varlığın ve yokluğun ayrışmasıyla evren, renk cümbüşü tadında çeşitliliğiyle varoluş macerasına başlamıştır. Doğada da tek bir organizmadan sayısız türler gelişmiştir. Toplumsal doğa da böyledir. İlk maymunsu insandan kopuşla insan türleri gelişmiştir. Her bir tür önceki türün genini ve yeni olan genler de taşır. Neolitik devrimi yaratan insan türü olduğu düşünülen Homo Sapiens (farkındalığının farkında olan insan) özünde tüm göçebe yaşam sürecini, deneyimlerini toplumsal hafızasında taşır; yine önceki türlerin geni de kendisinde bulunur. İnsanlık M.Ö. 10 bin'li yıllara geldiğinde hem biyolojik anlamda koşulların oluşması, hem de toplumsal anlamda devrim yapmanın koşulları salt o anla ele alınamaz. Önceden gelen çok ağır da olsa bir birikim ve gen değişiklikleri var. İnsanlık ömrünün 5 milyon yıl olduğu tahmin ediliyor. Neolitik döneme gelene dek, milyon yıllara dayalı bir hafıza-zeka, doğada yaşayabilme fiziği, biyolojisi daha da şekil almış insanlık, orada müthiş bir toplumsallaşma bir nevi kültür devrimi gerçekleştirmiştir. Doğu Afrika Rif hattından yayılma süresince insanlar üç bir yana göçmüş ve asıl yoğunlaşma coğrafik konumundan ve koşulundan kaynaklı Yukarı Mezopotamya'da olmuştur. Bu yoğunlukta gelişen neolitik kültür de Verimli Hilal'den Aşağı Mezopotamya'ya, Mısır'a, Grek Yarımadasına, Hindistan'a doğru fiziki ve özellikle kültürel taşınma yaşanmıştır. Bu yayılım ve taşınma da binlerce yıla denk gelir.

Farklı sebeplerin de olabileceğinin yanı sıra, tahmin edildiği kadarıyla; en uygun tür, en birikmiş toplumsal hafıza-kültür, en birikmiş özgürlük(anlam) potansiyeli ve en uygun yaşam koşulları Verimli Hilal'de oluştuğu için neolitik devrim de orada olmuştur. Kürtlüğün köklerini de burada gelişen aryenik kültürde aramak yerindedir. Günümüzde de Verimli Hilal denilen kavis Kürdistan'ı da kapsamaktadır, bu nedenle Rêber APO, "hazineler kaybedildiği yerde aranır" der ve yönümüzü Avrupa'ya vermenin yanılgılı olduğunu vurgular. Bu anlamda "hazineleri" yani öz değerle-

www.arsiv.serxwebun.org

rimizi arayacağımız, yönümüzü vereceğimiz mekan dağlarımız, ormanlarımız, nehirlerimiz bir bütünüyle ülkemizdir.

Verimli Hilal'de ziraatı geliştiren Aryenler olmuştur. Aryen grubun, oluşum mekanı Neolitik devrim mekanları olduğu için zengin bir dil ve kültür grubudur. Bilinen en eski Aryenik dil ve kültürler Belluci, Afgan, Kürt ve Fars'tır. Bu kültürlerin protip anlamında şekillenmeleri o döneme denk gelir. Etnik anlamda farklılaşma ise 6 bin yıl öncelerine dayanır. Bunlar yalnızca günümüze dek gelebilmiş bilinen kimliklerdir, daha bilinmeyen veya eritilmiş olan neolitiğe dayalı Aryenik kültür ve dillerin varlığı da mümkündür. Bu kültür, M.Ö. 4 bin-2 bin yılları arasında Doğu'dan Hindistan'a, Çin'e; Batı'dan Avrupa'ya ve Güney'den Afrika'nın kuzeyi ve doğusuna doğru bir yayılım seyri izlemiştir.

Yukarı Mezopotamya'da gelişen Aryenik kültür, Tel-Xelef dönemiyle (M.Ö. 6 bin - 4 bin) birlikte insanlığın en gelişkin olduğu dönemi görür. İnsanlık için cennet denilebilecek bir yaşam biçimi gelişmiştir. Bu nedenle Yukarı ve Orta Mezopotamya nüfusun en yoğun olduğu bölgeler olmuştur. Öte yandan Aşağı Mezopotamya'da (Irak'ın güney tarafları) gelişen El-Ubeyd kültürü (M.Ö. 5 bin – 4 bin) yukarıya doğru yönelmiş ve orada koloni oluşturabilecek güce gelmiştir. Nasıl ki Tel-Xelef dönemi aryen kültüre, neolitiğe dayanıyorsa; El-Ubeyd de Semitik kültüre dayanır. El-Ubeyd kültürüyle ilk kolonicilik(sömürgecilik) başlamıştır ve hanedanlık çağı da yine bu kültüre dayanır. M.Ö. 4 bin – 3 bin'lerde büyüyen Uruk kent devleti bu kültürün bir devamıdır. Yukarı Mezopotamya'da bolca koloni oluşturur. M.Ö. 3 bin – 2 bin yılları da klasik hanedan çağı denilen Ur hanedanları dönemidir. Bu çağlar tekelleşme, devletleşme, sınıflaşmaya geçişi gördüğümüz çağlardır.

Gelişen kent devletlerinin, hanedanların Yukarı Mezopotamya'ya yönelimleri, işgalleri söz konusudur. Burada da başlangıçta olduğu gibi yeni bir ikilemin doğuşunu gözlemlemek mümkündür. Kabile kültürü iki zıt yöne doğru ayrışır. Daha doğrusu ana nehirden ayrışan hiyerarşik üst kesimin tekelleştiğini görmekteyiz. Kabilelerin üst kısmı devletleşirken alt kesim ise köleleşmeye direnmiş, yeni örgütlülükler geliştirmiştir. Burada oluşan zıtlığı elbette birbirini var eden olumlu zıtlıklar olarak ele alamayız. Birbirini yok etmeye çalışan zıtlardır ve tarihte de görüleceği gibi kanlı savaşlar yaşanmıştır, yaşanmaktadır. Köle-efendi, ezen-ezilen, özgürlük-tutsaklık, devletli uygarlık-demokratik uygarlık gibi zıtların diyalektiğini, birbirini var eden beyaz-siyah, aydınlık-karanlık, yaşam-ölüm vb. ikilemleri gibi ele alamayız. Bu tarz ele alış kaba diyalektiğe götürür ve toplum karşıtı bir düşünüş biçimini doğurur. Tüm ikilemler var etmeye dönük değildir. Ancak birbirini yok etmeye çalışan ikilemler ne tamamıyla yoktan var olmuştur ne de tamamıyla yok edilebilir.

> Toplumsal tarih elbette bize ezberletildiği gibi değildir ve elbette tarih tanrılardan, krallardan, isim yapmışlardan, tekel sahiplerinden ve egemen erkeklerden ibaret değildir. Bu nedenle pozitivist bilimci yorumlarla toplum ve tarih anlaşılmaz.

Kent-devletlerin toplamı olarak Sümer Uygarlığı yazılı mitolojisiyle, yazıyı icat etmesiyle, matematiği, teolojisiyle, köleleştirmesi, sömürmesi, ana-kadın buluşlarına el koymasıyla tarihte devletleşmenin ilk ve çekirdek karakterini oluşturmaktadır. Neolitik köy sistemine karşı, hiyerarşik egemenlikli kent sistemi kendini zorla, yalanla örgütleyebilmiş, kurumsallaştırmış ve yaymıştır. Ancak kaba diyalektik yorumla Sümer'in doğu-

www.devrimakademi.org

şu zorunlu bir doğuşmuş veya üsten kendiliğinden var olmuş gibi ele alınır. Oysa, Sümer Uygarlığının beslendiği, daha doğrusu hoyratça üstüne çöreklendiği ana nehir kültür olan ana-kadın sistemidir. Nitekim günümüzde coğrafik anlamda da ilk kültürleşmenin beşiklik ettiği ve on binlerce yıl insanlığa yaşam alanları açmış nehirlerden olan Dicle nehrinin kuruması egemenlikli sistemin vardığı noktayı anlatır. Doğa, çatlamış dudaklarıyla beş bin yıldır bu hoyratlığı haykırır.

Sümerlerin oluşabilmesi için güçlü bir kültür kaynağına ihtiyaç vardır. Bu nedenle en güçlü ihtimal Yukarı Mezopotamya'dan daha aşağılara açılan bir kesim Aryenik topluluğunun örgütlenmesiyle başlayan bir sistem olmasıdır. Ancak o dönem için kültürlerin homojenliğinden bahsetmek zordur. Bu nedenle Sümer devleti uygarlığının beslendiği ana kaynak Aryenik/neolitik kültür olsa da, etkenin tamamıyla Aryen kökenli olduğu söylenemez.

Sümer devletli uygarlığına paralel Mısır uygarlığı da gelişmektedir. Sümer kadar gelişkin olmasa da kurumlaşması güçlenmiş ve uzun yıllar ayakta kalmış köleci sistemin eski örneklerindendir. Bu dönemlerde oluşan devletli uygarlıklar neolitik uygarlıktan beslenmiş, ancak ondan sapmışlardır. Burada ahlaki-politik toplumdan, ana kültürden, kadından kopuşu görmek mümkün. Mitolojilerden de anlayacağımız gibi bu çıkış yalnızca bir sapmanın kurumlaşması değildir. Beslendiği ana kaynakla güçlenmiş, sıçrama yapmış devletli uygarlık; o kaynağa baskı, yalan, zor ve köleleştirmeyle dönmüştür. Bu anlamda oğul ana'ya ihanet etmiştir.

Sümer mitolojisinde de görüldüğü üzere devletli uygarlıkların, sarayların, kent surlarının dışında öz kültürünü sürdürmeye çalışan, iktidarı ve köleliği kabul etmeyen bir toplum gerçekliği vardır. Bu direnen çizgi dallanıp, budaklanarak bazen genişleyip bazen daralarak ama her daim var olarak günümüze dek gelmiştir. Kürt halkı Toros-Zagros kavisinin en eski halklarından ve kültürlerindendir. Tarihi anlatımda illa bir devlete dayandırma meramı doğru değildir veya gelişen Kürt krallık ve hanedanlıklara övgü dizmek karşıt olunanı diğer uçtan taklit etmek olur.

Günümüzde de Verimli Hilal denilen kavis Kürdistan'ı da kapsamaktadır, bu nedenle Rêber APO, "hazineler kaybedildiği yerde aranır" der ve yönümüzü Avrupa'ya vermenin yanılgılı olduğunu vurgular. Bu anlamda "hazineleri" yani öz değerlerimizi arayacağımız, yönümüzü vereceğimiz mekan dağlarımız, ormanlarımız, nehirlerimiz bir bütünüyle ülkemizdir.

Sümerler yazıtlarında Kurtiler'den bahsedilir. Sümerler, kuzeye doğru açılmış ve dağlıların direnişiyle karşılaşmıştır. Bunu da mitolojilerine konu edinmişlerdir. Sümerologlar da kur, hur, ur kelimelerinin Sümerce'de dağ, dağlı, yüksek tepe anlamlarında olduğunu belirtir. Nitekim dağlı tanımlanması Kürtlere ilişkin halen de yapılan bir tanımdır. Nasıl ki bugün Lazlar denizin çocukları olarak, Kürt Êzidileri ateşin ve güneşin çocukları olarak biliniyorsa da bir bütün olarak Kürt halkı dağın çocukları olarak bilinir.

Hurriler, kimliği belirlenen ilk etnisitedir. Hurrilerin de isimleri aynı şekilde türetilmiştir. M.Ö. 6 binlerde kurumlaşan Hurriler, Kurtilerin bir devamı niteliğindedir ve Aryeniktir. Köken ise Toros-Zagros dağ kavisi ana-kadın kültürüdür. M.Ö. 2 binlere gelindiğinde Hurrilerin uygarlığa adım attıklarını Sümer kentleri üzerinde hakimiyet kuran Gudea hanedanlığıy-

la görürüz. Hiyerarşik, sınıflı kabileler hanedanlık şeklinde devletli uygarlığa doğru adım atarken, iç demokrasiye dayalı Kurti/Hurri kabileleri kimi zaman konfederasyonlar şeklinde örgütlenmiş, kimi zaman karşı saldırılarla Sümer, Akad, Babil, Asur vb. egemenlikli güçlerin yıkılmasında rol oynamışlardır. Bu süreçte hem merkezi devletli uygarlık güçlerini ve onun yan kollarını, hem bu güçlerin yıkımında önemli etkileri olan kabile direnişlerini, hem de dışardan gelen kabilelerin bu uygarlık merkezlerine saldırılarını görebilmemiz mümkündür.

Hurri kökenli uygarlıklar Med konfederasyonu sürecine dek, 1500 yıl boyunca merkez uygarlıkları etkilemişlerdir. Merkez uygarlıkların zayıflamasında, gerilemesinde, kimi zaman da dağılmasında Hurri uygarlıklarının (Gudea, Lulu, Kassit, Mitanni, Hitit, Urartu, Manna, Nairi, Subari, Med) kendi aralarında veya başka uygarlıklarla kurduğu ittifaklar epey etkili olmuştur. Tam merkezileşmeye gelmeyen yapıları vardır. Genelde kurulan hanedanlıklar veya krallıklar aşiret konfederasyonları şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra devletli uygarlık dışında kalan aşiretler de vardır. Dağlık alanlarda kalan aşiretler neolitik kültürün eşitlikçi, özgürlükçü karakterine daha yakınken, uygarlığa yakın aşiretler de devletli uygarlık oluşturmamışlarsa bile, kendi içinde daha katı hiyerarşiye dayanan bir yapılanmaya evrilmişlerdir.

Hitit ve Mitanni uygarlığının etkileri Mısır'a dek varmıştır. Uygarlığın Grekо-Romen'e taşınmasında ara halka rolünü oynamışlardır. Aşağı Mezopotamya'da kurulan merkezi uygarlıklar, Anadolu(Hititler Anadolu'da kurulan ilk devlettir) ve Yukarı Mezopotamya'da oluşan uygarlıklar olmaları ve dayandıkları zengin kültürden kaynaklı Troya'dan Avrupa kıyılarına dek kurulan uygarlıkların dayandığı kaynaklar olmuşlardır. Hitit ve Mitanni dönemlerinde ve Mısır Uygarlıklarında en etkili olmuş kraliçeler Hurri kökenlidir. Mısır ve Hitit arasındaki Kadeş Antlaşmasının bozulmayıp, uzun yıllara yayılmasında en büyük rolü olan Puduhepa'dır. Hitit Kralı III. Hattuşili'nin eşi, Hitit Kraliçesi Puduhepa'nın II. Ramses'e yazdığı mektuplar günümüz arkeolojik kazılarında açığa çıkmıştır. Hitit kralı veya Ramses ne kadar antlaşmayı bozacak noktalara gelseler de Puduhepa barışın sağlanmasında rolünü oynamıştır. Öte yandan tek tanrılı dinlerin doğuş öncesi zeminin Mısır'da oluştuğu bilinmektedir. Mittani'li Mısır kraliçesi Nefertiti'nin tek tanrılı inanışın doğuşundaki etkisi de tarihçiler tarafından göz ardı edilen husustur.

Devletli uygarlığa geçiş yapmaya çalışan birinci kuşak Hurri kabile-aşiretleri, karşı güç karşısında dağıldıklarında çekildikleri mekanlar, öz mekanları olan Zagros-Toros dağ etekleri olmuştur. Nitekim o coğrafyada merkezi uygarlığa bulaşmayan güçler de varlığını her daim korumuştur. Asur yükselişine karşı dağılan Hurri hanedanlıkları geriye çekilerek aşiret konfederasyonları şeklinde örgütlenmişlerdir, uzun yıllar eski kabile kültürlerini yaşamışlardır. Nairi Konfederasyonu (M.Ö. 1200-M.Ö.850) bu örgütlenmelerden biridir.

Asur Uygarlığına karşı üç yüz yıla yakın direnebilmiş Hurri uygarlıklarından biri de Urartu Krallığıdır. Ancak salt Hurri kökenli değildir, bugünkü Ermeni kültürünü de taşır. Wan çevresinde hakimiyet sürmüştür. Geliştirdiği buluşlarla pek çok uygarlığa göre ilk olma özelliğini taşır(demir sanatını geliştirmek, kral yolunu yapmak -o güne dek en uzun yol-, gelişkin su kanalları yapmak gibi). Uzun yıllar direnmenin ardından pek çok aşireti kapsayan birlikle Med konfederasyonuna dönüşmüştür. Med'ler dönemin hegemon güç olan Asur Krallığını yıkmış ve dönemin merkez uygarlık gücü haline gelmişlerdir.

Gudea Hanedanlığından Med Konfederasyonuna dek olan süreç Kürtler açısından yabancı oldukları Sümer uygarlık yaşam kültürüyle daha yakından tanışma dönemleridir. Med'lerin Pers'lerle birlikte sürdükleri hükümdarlık süreci Kürtler için sınıfsallaşmanın içerden de oturtulduğu süreçlerdir. Kürt aşiretleri içinde 19. yüzyıllarda çok etkili olan beylik kültürünün

başlangıcını bu süreçten ele alabiliriz. Neolitik Çağ toplumunun ve orada oluşan Kürtlüğün(proto-kürtlük) yaşam tarzı, yanı başlarında gelişen devletli uygarlık yaşamından çok farklıdır. O topluluk egemenlik, kölelik, sınıf, emeğin pazarlanmasını, genel anlamda da pazarı tanımıyor. Yine kadın, o topluluk için bir inanışta, yani yaşam tarzının kurumlaşmasında ifadesini bulacak denli bir role ve öneme sahipken; Sümer tapınaklarında köleleştirilen, Akadlarda parçalanan kadını tanımıyor. Yalanı, hileyi bilmeyen toplum orada ilk kez söz ile eylemin ayrılığına tanık oluyor. Bu çatallaşma süreci, toplumsal açıdan iyice irdelenmesi gereken noktadır. İnsanlığın, kadının, Kürtlüğün ilk olarak kaybettikleri oradadır. Sümer Mitolojisinde Enkidu'nun (dağlıdır/proto-kürtlük) kent uygarlığı karşısındaki hayreti neyse günümüz doğal yaşamından, köyünden kopup metropollerdeki zigguratları gören Kürtlüğün hayreti, yabancılık çekmesi de odur. Bu hayreti beğeniyle karşılamayan Kürtlük; devletleşmeye, egemenliğe, köleleştirmeye direnen Kürtlüğü ifade eder. Yalnız bu şatafatla bütünleşen ve kendi kabilesine de düşman olan Kürtlük de Enkidu gerçekliği olmaktadır.

Bu tanışma faslı boyunca iki çizgiyi de günümüze dek bulabilmek mümkündür. Sümer uygarlığına direnen kabileler özgür yaşamda ısrar edip, öz-kültürünü sürdürmüşlerdir. Direnemeyenler ya köleleşmiş ya da benzeşmişlerdir. Üst aristokrat sınıf, yenemediği uygarlığa benzeşmiştir. Gudea Hanedanlığı, Hurriler açısından ilk benzeşme örneğidir ve Med'lere dek kimi özgün yanlar siyasi yönetim sistemine yansısa da benzeşme, sınıflaşma süregelmiştir. Kürt dilinin ve kültürünün yoğun Aryenik etkileri, günümüzde yaşayan kimi neolitik yaşam ve inanış şekli kısmi değişimlere uğrasa da varlığını sürdürmüştür. Bunun altında yatan bir neden de Kürtlerin de tarihte devlet olabilmeleri değil, Kürtlerin de özgürlüğünde ısrar etmeleri ve devletleşen üst aristokratik kesime rağmen, direnen kabile gerçeğidir.

Med'lerin döneminin en güçlü imparatorluk olmasını sağlayan, oluşan aşiret konfederasyonunun önceki dönemkilere oranla zayıf bağlarla değil, daha güçlü birlikler oluşturmasında yatar. Bunun da nedeni, kabile ve aşiret kültürünün ideolojik bir dayanağının olmasıdır. Dönemin ideolojik dayanağı inançlar ve dinler olmaktadır. Med'lerin ideolojik dayanağı da Zerdüşti inancıdır. Zerdüşti inancı Aryen kültürü taşıdığı için Kürt aşiret yaşam tarzında ifadesini bulabilmiştir. Zerdüşti inanç yaklaşık 3 bin yıl önce belirse de, M.Ö. 600'lerde (Med'lerin çıkışına denk gelir) daha etkili hale gelir. Zerdüşti inanç toplum için ahlaki ve politik bir devrim niteliğindedir. Magi rahiplerin bu yönlü toplum üzerinde büyük etkisi vardır. Bu durum toplum açısından, özellikle Kürt geleneği açısından daha üst düzeyde bir bilinç şekillenmesini ifade eder. Öte yandan İran saraylarında Zerdüşti inancın içi boşaltılmıştır. Mag rahipleri, Zerdüşti inancın toplum arasında birlik oluşturan, hükmü kabul etmeyen, doğayla iç içe yaşayan öğretileriyle; iktidara direnen, demokratik ve öz değerleri koruyan tarikatlar oluştururken; Pers ve ardı sıra Sasani saraylarında kalan rahipler ise olumsuz rol oynamıştır. İktidarla işbirliğine giren Zerdüşti Rahipler, İran krallıklarında toplum karşıtı etkileriyle, gelişen felsefik, ahlaki derinliği geriye çekmeyi başarmışlardır. Medlerden yüzyıllar sonrasında, Sasani saraylarında Mag rahipleri (iktidara bulaştırılmış Zerdüştilik) Mani'yi de idam ettirmiştir. Eğer gelişecekse toplumsal açıdan ve Ortadoğu'yu ileriye taşıma yönünde büyük etkisi olacak düşünce öğretisi olan Maniciliğin, Mani'nin idam edilmesiyle etkisi kırılır.

Kürt toplumsallığında önemli bir etkisi olan Zerdüşti inanç, merkezi uygarlıklarla işbirliğine girmeyen kesimde etkisini güçlü bir şekilde sürdürmüş ve hem Zerdüşti inanç direnen Kürt gerçekliğinde özünü korumuş hem de Kürt geleneği bu inanca dayalı olarak öz kültüründe ısrar ederek direnmiştir. Günümüzde Zerdüşti geleneğe dayalı veya o etkileri taşıyan Êzidi, Alevi, Kakai ve Yarsanların kültürlerini sıkı sıkı

koruyan, egemenlik kabul etmeyen yanları bu tarihsel gerçeklikle bağlantılıdır.

Totemik dinlerden İbrahimi dinlere geçişte ara halka rolünü Zerdüştilik oynamıştır. İbrahimi gelenek ise Semitik kültüre dayanır. Hz. İbrahim'in çıkışı da kabile birliğini ifade eder. Pek çok kabilelerin putlarından, kabile birliğini ifade eden tek ve herkese eşit uzaklıkta tek tanrı inancını geliştirir. Bu inanç Mısır ve Babil Uygarlıklarındaki tanrı-kral inanışının çöküşünde önemli rol oynar. Sonrasında gelişen İbrahimi din olan Yahudilik inancı İbrani kavmiyetçiliğin gelişmesinde etkili olmuştur. Yine Yahudilik inancı da özellikle Babil sürgünün ardından (Tevrat'ın da yazıldığı yıllardır) Medlerle kurduğu ilişkilerde Zerdüştilikten büyük oranda etkilenmişlerdir.

Kürt dilinin ve kültürünün yoğun Aryenik etkileri, günümüzde yaşayan kimi neolitik yaşam ve inanış şekli kısmi değişimlere uğrasa da varlığını sürdürmüştür. Bunun altında yatan bir neden de Kürtlerin de tarihte devlet olabilmeleri değil, Kürtlerin de özgürlüğünde ısrar etmeleri ve devletleşen üst aristokratik kesime rağmen, direnen kabile gerçeğidir.

İnançların, kültürlerin karşılıklı etkileşimi tarih boyunca gözlemlenmektedir. Bu nedenle sosyolojik şekillenmeyi tek bir kültür ve uygarlık etkilenmeleri olarak ele almak, bizi olguculuğa götürür. Toplumlara, ayarlanmış makine sistemi gibi bakmak veya üzerinde mühendislik yapılabilecek bir olgu olarak bakmanın kaynağı bu yanılgılı görüşten kaynaklıdır.

İbrahimi ve Zerdüşti etkileşimler ardılları şeklinde gelen din, inanış ve mezhepler arasında da sürmüştür. Anadolu'da ve Kürdistan'da yaşayan farklı inanışlardaki halklar da aynı şekilde birbirini etkilemişlerdir. Med döneminden İslamiyet'e dek Kürtlerin genel inanışı Zerdüşti olmuştur. Ancak bu inanç, hem Medlerin tutuculuğundan hem İran iktidarının bu inanışın içini boşaltmasından hem de iktidarlaşan ve daha katı hüküm koyan karakterde olan Hıristiyan ve İslamiyet dinin etkileriyle, günümüze gelene dek Kürtler'in genel inanışı olmaktan çıkmış ve ancak kimi etkileri kalmıştır. Yine bu nedenle Zerdüşti inanca dair kaynaklar yakılıp, yok edildiği için çok azdır.

Milat dolaylarında (miladi takvim, İsevi takvimdir) çıkışını gerçekleştiren İbrahimi din olan Hıristiyanlığı Helenler, Ermeniler, Süryaniler ilk kabul edenlerden olmuşlardır. Bu halkların ana yurdu, Dicle-Fırat arasıdır, Kürdistan'dır, Anadolu'dur. İslamiyet'in doğuşuyla birlikte yayılan ve Kürdistan'a dayanan diğer bir kültür de İslamlaşan Arap, Türk ve Fars milliyet ve halk gerçeğidir.

Kürtlerin genel inanışı İslamiyet'e kadar Zerdüştilik olmuştur. Çok az bir kesimi Hıristiyanlığı ve Yahudiliği inanç olarak benimsemiştir. Özellikle Emevi hanedanlığı sürecinde Kürtler katliamdan geçirilmiş; zor, baskı, zulümle karşı karşıya kalmışlardır. İslamiyet'in bu şekilde Kürdistan'a girişiyle birlikte Kürt kültürü Arap kültürünün ve dilinin asimilasyonuna maruz kalmıştır. O dönemde kurulan Kürt haedanlıklarının (Eyyübi, Mervani vb.) İslam devleti olmaları bu nedenledir. Kürt aşiret ve kabilelerin üst sınıf-aristokratik kesimi kendilerini Sasani, Bizans imparatorluklarına bağlamışlardı. Onların gerilemesiyle ve Araplaşmasıyla, bu kesim İslamiyeti ilk elden kabul eden, direnmeyen güçler olmuştur. Alt kesim ise ya İslamiyetin farklı bir mezhebi şeklinde kendi inanışları ve kültürleriyle bir sentez oluşturmuş ya da kendi inanışlarını baskı ve zulme rağmen

www.arsivkomunar.org

dağlara çekilip, direnerek korumuşlardır. Dağ kesimi bu şekilde varlığını korurken, Arap asimilasyonculuğuna direnen ovalık alanlarda yaşayan Sûni mezhebini kabul eden alt kesim Kürtlük ise ahlaki öğretiye dayalı tarikatları, tasavvufi geleneği geliştirerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Öte yandan bireysel inanç ve moral değeri olarak İslamiyet inancını sürdüren yoksul tabaka kesimi, Emevi-Abbasi egemenliğinin asimilasyonculuğuna karşı direnen kesimi oluşturmuştur. İslamiyet'in Kürt gerçekliğinde bu dört farklı tarzda kabul edilişi veya kabul edilmeyip direnilmişliği bugüne dek gelen iki çizginin ana hattını oluşturmaktadır. O dönemin işbirlikçi aristokrat Kürdü, bugün Kürtlüğü bitirmek isteyen noktaya varmıştır; bunun dışında İslamiyeti kabul etmeyen veya kabul edipte iktidara karşı olan İslami mezhep, tarikat ve düşünüşleri benimseyen kesim ise halklaşmıştır.

Bu anlamda Kürt halkının ne Emevi, Abbasi dönemlerinde ne de Safevi, Osmanlı dönemlerinde yanı başlarında ve beraber yaşadıkları (Helen, Ermeni, Süryani, Pontus, Gürcü, Yahudi, Arap, Fars, Türk…) halklarla ciddi çatışma ve sorunları olmamıştır. Farklı özellikleriyle ve geliştirdikleri alanlarla birbirini tamamlayan kültürler olmuştur. Asıl çatışan iktidarlar, hanedanlıklar ve üst kesimlerdir. İktidar güçleri, halkları da mezhepsel, dinsel ve kültürel farklılıkları çelişki haline getirip çatıştırmak istemişlerdir. Çünkü halkları zayıf kılmadan hakimiyetlerini geniş alanlara yayıp, güçlendiremezler.

Dikkat edilirse, tarihte iç içe yaşayan halklar, halk olarak silahlanıp başka bir kültüre zulüm etmemişlerdir. Kimi kışkırtmalarla halkları birbirine çatıştırma yaşanmışsa da hiçbir halk hareketi veya ayaklanması bir kültüre, inanca karşı olmamıştır. Tüm halk ayaklanmaları iktidara, sultanlara, krallara karşı olmuştur.

19. ve 20. yüzyıllara geldiğimizde ise kendini milliyetçiliğe, dinciliğe, cinsiyetçiliğe ve bilimciliğe dayandıran kapitalist modernite ideolojisi, halkları en çok birbirine küstüren, kırdırtan hatta toplumun içinde kutuplaşma yaratarak, çatışmaları gerçekleştiren sistem olmuştur. Bu yüzyıllar Ermenilerin, Rumların, Süryanilerin katledilmesi, kırıma uğratılmasıyla bilinen yıllardır. Kapitalist modernite, ulus-devlet ayağıyla iktidar ve milliyetçiliği toplumların içinde yaygınlaştırmıştır. O döneme dek saray/iktidar ve bunun dışında kalanlar arasında keskin bir ayrım ve mesafe varken, kapitalist moderniteyle birlikte bu ayrım muğlaklaştırılmıştır. Önceden devlet krallara ait görülüp ve belli bir hukuk çerçevesinde halklar o devletle bağ

tarihte iç içe yaşayan halklar, halk olarak silahlanıp başka bir kültüre zulüm etmemişlerdir. Kimi kışkırtmalarla halkları birbirine çatıştırma yaşanmışsa da hiçbir halk hareketi veya ayaklanması bir kültüre, inanca karşı olmamıştır. Tüm halk ayaklanmaları iktidara, sultanlara, krallara karşı olmuştur.

kurarken; ulus-devletle birlikte devlet sanki halkınmış ve her ulusun bir devleti olmalıymış gibi bir düşünce şekli oluşturulmuştur. Böylece suni çelişkiler daha rahat açığa çıkmıştır. Arap, Fars, Türk, Yahudi (diğerlerinden farklı olarak 2. Dünya Savaş'ından sonra) milliyetleri, devletleştirilerek bunlara hakim ulus olma rolü verilirken diğer halklar eritilmeye çalışıldı.

19. yüzyılda, karşı karşıya kaldığımız dünyanın çok farklılaştığını gözlemlemekteyiz. Merkezi Uygarlığın Avrupa'ya kaymasıyla -ki bu kez klasik uygarlık değil, doğuş yapan kapitalist modernite

www.sivakurdi.org

gerçeğiyle (bu gerçeklik tarih boyu dışlanan tefeci-tüccar kesimin hegemon güç haline gelmesi ve sistemleşmesidir)- birlikte zayıflayan Osmanlı, egemenliğini kaybetmemek için Kürtlerle belli bir ittifak temelinde sürdürdüğü ilişkiyi zora, baskıya, zulme, işgale çeviriyor. Öte yandan Kürdistan'da hakimiyet kurmak isteyen İngiltere ve Rusya; Süryani ve Ermeniler'in(Hıristiyan olmaları üzerinden politika oluşturarak) burjuvazi kesimine destek sunarak güç vaad edip Kürt halkını sıkıştırıyor. Rusya, İngiltere ve Osmanlı'nın Kürdistan'ı paylaşım çabası sonucu 19. yüzyıl Kürt isyanları, Babanzade (1806 – Güney Kürdistan/ Soran bölgesi) isyanlarıyla patlak veriyor. Bu yüzyılda Bedirhan Bey İsyanı, öncekilere göre en kapsamlı isyan oluyor ve son olarak o da bastırılıyor. 20. yüzyılda ise artık Şeyhlik kurumu öne çıkıyor. İsyanlara Kürt şeyhleri öncülük ediyor. Kürtler bu iki yüzyıl boyunca Emevi döneminden daha ağır katliamlardan ve korkunç bir soykırımdan geçiriliyor.

Son iki yüzyılın karakterini iyi anlayabilmek için insanlık tarihini iyi anlamak gerekir. Kürt aristokrat üst tabaka kesimi de, alt tabaka emekçi kesimi de diğer halklardaki üst ve alt tabaka karakterleri gibi ele alınamaz. Son iki yüzyıla gelindiğinde üst tabaka bağımsızlık-özgürlük kavramını aklından geçiremeyecek denli hep bir güce bağlı kalmıştı. Alt tabaka da daha dar aile – aşiret içi meselelerde takılı kalmıştı. Daima gelişen Kürt Hareketleri, isyanları ve en sonunda yenilgiyle-dağılmayla karşı karşıya kalmaları umudun iyice tükenmesine neden olmuştur. Gelişen durumun nedenleri ve değişen Kürt toplumsallığı ayrıca incelenmesi gereken bir husustur.

Rêber APO, son iki yüzyıl için; "Kürt gerçekliğinde son iki yüzyılın önceki tarihi dönemlerden ayrılan ve benzeyen özelliklerini daha yakından görmek öğretici olacaktır. Görkemli neolitik çağda Proto Kürtler evrensel tarihin motor gücüydüler. İlkçağda merkezi uygarlık sisteminin doğuşunda ve beslenmesinde beşik ve ana rolündeydiler. Ortaçağda merkezi uygarlık sisteminin, İslamiyet'in güçlü ve öncü kavimlerinden biriydiler. Yeniçağda, kapitalist modernitenin hegemonik çağında Ortadoğu'nun bu görkemli, cesur ve emekçi gerçekliği neredeyse tarihten silinmekle yüz yüze geldi. Kürt gerçekliği üzerine sanki değil, gerçek bir kâbus çöktü. Peş peşe soykırımlar için kullanılan bir deyim olan 'büyük felaketler'e uğradı. Her ne kadar varlığını koruyorsa da, bu varlık özgür olmayıp cehennemin sırat köprüsünden geçmektedir." diye ifade edilir.

Soykırımdan geçirilmiş bir toplumsallığın PKK'yle birlikte doğuşunu yapması, kaybedilen umudun kazanılması sıradan bir halk örgütlenmesi ve hareketi gibi değildir. Çünkü özellikle son iki yüzyılda Kürtlüğün geldiği nokta(yok sayılma, insan soyundan olup olmadığının tartışılması, Kürtlüğe dair her şeyin suç olması ve katliamla sonuç bulması) sıradan değildi ve umudun iyice yitmesine rağmen PKK'nin çıkış yapması da sıradan bir durum değildir. Önder APO'nun bu çıkışı yapması mekan olarak soykırımın merkezi(devletin kalbi) Ankara'dır, zaman olarak da "Kürdistan Sömürgedir" bile demenin büyük zorluklara, bedellere hazır olmak anlamına geldiği zamanlardır.

Önder APO'nun geliştirdiği paradigmayla PKK, yalnızca Kürtler açısından umut değil, toplumsal anlamda aynı zamanda öz değerlerine dönüş yapmadır. Neolitiğin eşitlikçi-özgürlükçü karakteri gelişen PKK gerçekliğiyle Demokratik Ulus yaşam modelinde, üçüncü toplum modeli olarak yeniden can bulmaktadır. Neolitikten Demokratik Ulus'a Kürtlüğün böyle bir anlamı vardır. Kürtlüğün 20 bin yıla yakın macerası Urfa Göbekli Tepeden, Zagroslardan Dicle-Fırata; yine aynı mekanlarda ahlaki-politik toplumun tüm dünyada etki yaratacak öncü model rolünü oynamasıyla sürmektedir.

KAPİTALİST MODERNİTE VE KÜRT TOPLUMU

Göç, Sürgün Ve Mültecilik Koşullarında Yaşanan Kürt Toplum Kırımı

Bir Kızılderili şefi olan Şef Ramaon kendi halkına uygulanan sömürgeciliğe ve toplum kırıma dikkat çekmek için şu çarpıcı sözleri kullanmıştır; " Başlangıçta Tanrı her halka kilden bir bardak verdi ve onlar bu bardaktan kendi yaşamlarını içtiler.1 Hepsi bardaklarını suya daldırlar, fakat bardakları farklıydı. Bizim bardağımız şimdi kırık. Yok, oldu." Bardağımız kırıktı diyen Kızılderili Şef Ramaon bu atasözüyle şunları ifade etmek istediğini açıklar; "halkının yaşamına anlam veren birçok şey; evde yemek yerken uyulan kurallar, ekonomik sistemin zorunlukları, köylerdeki törensel uygulamalar, ayı dansındaki malzeme, doğru ve yanlışla ilgili standartlar ve onlarla birlikte yaşamlarını biçimlendiren ve anlamlandıran her şey ortadan kayboldu… Geride kalan başka yaşam bardakları var ve belki de onlar aynı suyu içeriyorlar ancak kayıplar yerine getirilemedi."2

Sömürgecilik her dönemde, göz diktiği toprakların yer altı ve yer üstü zenginlik kaynaklarından yeterince yararlanabilmek için yerli halktan teslim olmamış ya da direnme potansiyeli bulunan kesimlere karşı göç ve sürgün seçeneğini bir politika olarak elde tutmuştur. Tarihin ilk imparatorluğunu kuran Akad kralı Sargon'dan beri sınıflı ve devletli uygarlığın bir politikası olarak günümüze kadar süre gelmiştir.

Kürdistan'da bu uygulamaların tarihi çok eskilere dayanmış olsa da, kapsam, derinlik ve devamlılık açısından kesintisiz ve oldukça planlı bir şekilde uygulandığı dönem I. Dünya savaşıyla birlikte başlayan süreç olmuştur. Bu uygulamaların temel amacı Kürt ve Kürdistan adını yeryüzünden nihai olarak silmektir. Bu sefer ki sömürgeci güçler, sadece Kürdistan'da ki yeraltı ve yer üstü zenginlik kaynaklarıyla yetinmemişlerdir. Yüzde yüz teslimiyette onları kesmemektedir. Çünkü kendi var oluşlarını Kürt ve Kürdistan'ın yok oluşunda buluyorlar. Adeta kendilerini Kürt ve Kürdistan'ın küllerinden yaratacaklarına inanmışlar. İşte bu nedenledir ki, bu sefer ki sömürgeci gücün karakteri öncekilerden çok ama çok farklıdır. Kendi varlığını, her şeyini, Kürt'ün imha ve inkârına adamıştır. 5 Haziran 1926 Ankara anlaşmasıyla bu amansız politikanın uluslararası onayı çıkarıldı. Önderlik bu anlaşma için "Kürt soykırımın başlangıcı" der. Ama bu paranoyak politikaya giden yolun taşları İttihat Terakki döneminde döşenmiştir. İttihat Terakki Cemiyetinin önderleri Enver, Cemal, Talat Paşalar ve Balkanlar'da ki iskân, göçertme, sürgünün kısacası burada ki politikaların mucidi olan Dr. Nazım Bey(Selanikli Nazım) onlarla birlikte I. Dünya savaşına doğru giderken, Osmanlı topraklarında kendileri için tehlike arz edecek etnik unsurların kimler olduğu ve bunlara yönelik uygulanacak politikaların

neler olabileceğini tartışıp netleştirmişlerdir. Bundan dolayı I. Dünya savaşının arifesinde Talat Paşa Kürdistan'da Ermeni ve Kürtlerin sosyal yaşamları hakkında detaylı bir rapor hazırlanması talimatı verir. Hazırlanan bu raporda Kürt ve Ermeni nüfusunun hala üçte birinin göçebe yaşadığı ve göçebeliğin kendileri için ne kadar tehlikeli olduğu ve biran önce bu göçebelerin yerleşik yaşama geçirilmesi gerektiğinden bahsedilir. İşin özü göçebe yaşamın kendi toplumsallığı içinde her şeyiyle kendi kendine yetinen bir yaşamı kurmuş olmalarıdır. Bu yaşam tarzıyla, devletin herhangi bir kurum ya da kuruluşuyla hiçbir şekilde temas halinde olmamış olmaları onlar için tehlike arz etmiştir. Ayrıca aşiret örgütlenmelerinin hala dimdik ayakta olmaları kurulacak bir ulus-devlet için ciddi bir tehlike idi. Devletin mahkemelerine, sağlık, eğitim, askerlik, vatandaşlık, her türlü vergi kısacası devletin her tür denetim ve uygulamaları dışında bir yaşam tarzıdır. Ulus-devlet ile aşiret örgütlenmesi uzlaşmaz iki çelişkidirler. Birinin varlığı diğerinin inkârıdır. Bu nedenle Kürtlerin bu yaşam tarzı her tür asimilasyon, inkâr ve imha siyasetine karşı doğal bir direnişi ifade ediyordu. Kürtler açısından, tarihten günümüze Kürt inkar ve imha siyasetine karşı doğal direniş görevi gören diğer önemli bir etken ise sahip olduğu geniş ve dağlık coğrafyasıdır. Bu coğrafya sadece Kürt'lere yaşam imkânları sunmadı, en zor anlarda dışarıdan gelen saldırılara karşı doğal bir siper görevi üstlenerek kendi çocuklarını korumasını bildi. Dağlar her zaman Kürtlerin stratejik ittifakı oldular. Bu nedenledir ki, Talat Paşa ve ittihatçılar Kürt inkar ve imha siyasetini planlarken bu iki temel özelliği her zaman dikkate aldılar. Aşiret yapısı her zaman olası müdahaleye karşı direnecek bir güçtü, şayet bu direniş dağlık ve geniş coğrafya ile bütünleşirse - ki bu kaçınılmazdır – o zaman tehlikenin büyüyebilme olasılığı vardı. Onun için uzun süreye yayılan kendi içinde zorlukları olacak bir asimilasyon politikası gerektirmekteydi. Her şeyden önce Kürtlerin bu aşiret örgütlenmeleri dağıtılmalı, coğrafyadan koparılmalı, moral değerlerinden uzaklaştırılmalı, tüm ekonomik imkânları ellerinden alınmalı kısacası her yönüyle savunmasız bırakılmalı ki inkâr ve imha politikasından sonuç alınabilsin. Bu nedenle 27 Mayıs 1915 tarihinde, Ermeni soykırımı için çıkartılan Tehcir kanununun 12. Maddesinde şunlar ifade edilmektedir;

- Kürtler ufak tefek kâfilere ayrılıp, silahlarından arındırılarak Türkiye'nin değişik bölgelerine gönderilecektir. Orada genel nüfusun(köy, ilçe, vilayet) yüzde beşini geçmeyecektir. Kürtlerin reisleriyle, molla ve nüfuz sahibi kişiler diğer kişilerle birlikte sevk olunacak ve orada bunlar, diğer kişilerle ilişkide bulunmayacak şekilde ayrılacak ve hükümetin gözetimi altında bulundurulacaktır.
- Hiçbir ekonomik ve sosyal güvence sağlamamak, sürekli açlık ve hastalıkla terbiye etmek aynı şekilde asimilasyon için içlerinde sürekli bir çalışma yürütülmesi gerekiyor.
- Sürgün bölgesi olarak Kürdistan'a oldukça uzak olan yörelerin (Isparta, Tekirdağ, Çanakkale...) seçilmesi,
- Yöredeki halkın, sürgün edilen Kürtleri devamlı aşağılayan, hor gören, devlete katı bir şekilde bağlı olup, ırkçı fikir yapısı taşıyan topluluklar olmalarına dikkat edilmesi,
- Sürgün edilmiş Kürtler arasında olabilecek her türlü (insani ve milli dayanışmanın) iletişimin önüne geçmek
- Her ailenin ayrı noktalara yerleştirilmeleri ve tabi ki değişmez olan karakol gözetiminde olmaları üzerinde hassasiyetle durulması,

Talat Paşa tutmuş olduğu günlük defterinde – kara kaplı defter diye geçer - o dönemde 800 bin Kürt'ün göç ettirildiği bunların İzmir ile Halep arasına yerleştirildiği, göç ettirilen bu Kürtlerden ancak 250 ile 300 kişinin sağlam yerlerine ulaştığından bahseder. Yani 500 bin ile 550 bin Kürt bu dönemde katledilmiştir. Coğrafyasından, toplumsallığından ve tüm ekonomik imkânları ellerinden alınan

ayrıca tarım ve hayvancılık dışında başka bir şeyle uğraşmamış bir halkı her şeyiyle kendisine yabancı bir ortama bırakmak bile tek başına onu aşağılamaktır. Zaten iskân edilen ortam oldukça bilinçli şekilde planlanmış ve hazırlanılmıştır. Her yönüyle onu aşağılayacak, bir lokma ekmek için en tortu işlerde çalışmak zorunda bırakılacak, giyim-kuşam, dil bilmeme, ahlak değerlerinin farklılığı her yönüyle küçük düşürülme ve hor görülmeye sebep teşkil edecektir. Kısacası Kürtlük adına ne varsa küçük düşürülmenin, hor görülmenin, dışlanmanın, açlığın, sefaletin, her türlü belanın hatta düşmanca görülmenin sebepleri arasında sayılacaktır. Bu politikalar gün geçtikçe daha da katmerleşerek devam ettirilecektir. Kürtlük'ten onun her türlü değer yargılardan kaçmak devlet kapısında sonuna kadar imkânların açılması demekti. Kürt'lük ise ateşten gömlek olmuştur. Bu dönemde yaşanan sürgün ve göçertmelerin bu insanların ruhsal dünyalarında ve psikolojileri üzerinde yaratmış olduğu tahribatın derinliğini anlayabilmek için olup bitenleri kendi zamanında ve mekânında anlamaya çalışmak gerekiyor. Sudan çıkmış bir balığın yaşamı ne kadar zor ve öldürücüyse, bu göçertme politikaları sonucu bu yerlere sürgün edilen Kürtlerin yaşamı da o kadar zor ve öldürücü olmuştur. Zira amaç ruhsal ve kültürel olarak öldürmektir.

Talat Paşa sürgün politikalarından sonuç aldığını düşünmüş olmalı ki, daha önce kurulmuş olan İAMM(İskân-i Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti) 14 Mart 1916 yılında AMMU olarak yapılandırılır. Yapılandırmanın esas nedeni ise "aşiretlerin medenileştirilmesi" olarak gösterilir. Daha sonra asimilasyon politikalarının merkezi haline dönüştürülür. İttihat Terakki hiçbir zaman Kürt inkâr ve imha politikasından vazgeçmez. Cumhuriyet döneminde Kürtlere yönelim daha kapsamlı hale gelir. Çünkü sırtlan payından kurulmuş olan TC devleti için, tek tehlikeli güç olarak Kürtler kalmıştır. Ermeniler, Rumlar, Asuriler, Keldaniler ve Çerkezler hal edilmiş, Türk'leşmeyen ve hala kendisinde ısrar eden Kürtler kalmıştır. Bir özel savaş rejimi olarak örgütlenen TC'nin 1920 ile 1950 yıllara kadar tek yoğunlaşması Kürt ve Kürdistan'ı haritadan silmek olmuştur. Kanun üstüne kanun çıkarmışlardır. Bakur Kürdistan'ında, düzmece isyan çıkartmadığı mıntıka kalmamıştır. Mili Güvenlik yayınlarında bahsetmiş olduğu ismine 28 "isyan"- Ağrı, Şeyh Sait ve Koçgiri dışında – dediği hareketlerin hepsinin özünde daha önceden düşünülen göçertme ve sürgün planlarının bir parçası olduğu aşikârdır. Faşist Türk devleti Kürdistan'da ki sürgün, katliam, göç, inkâr ve imha politikaları çerçevesinde ki tüm uygulamalara yasal kılıfı 20 Nisan 1924 Anayasa'sıyla elde edecektir. Anayasa'nın gerekçesinde şunlar ifade edilmektedir; "Devletimiz milli bir devlettir. Çok milletli bir devlet değildir. Devlet Türk'ten başka millet tanımaz. Millet dahilinde eşit hak ve hukuka sahip olması gereken ve başka ırktan gelen kimseler de vardır. Fakat bunlara da ırki durumlarına uygun olarak haklar tanımak veya bu anlama gelecek sözler etmek caiz değildir." Daha sonra 25 Haziran 1927 tarihinde çıkarmış olduğu Umumi Müfettişlikler yasasıyla Kürdistan tamamıyla olağan üstü yasalarla yönetilecekti. Umumi Müfettişlik Kürdistan'da sıkıyönetim ilanıydı. Kürdistan tamamıyla toplum-kırıma uğratılıp Türk'leştirilmeden böyle yönetilmekten vazgeçilmeyecekti. Bu valiliklere Kürt'ü Türk'leştirme karşılığında her türlü inisiyatif verilmişti. Toplu sürgün, katliam, bir aşiretin tüm mal varlığına el koyma, kısacası bu valiler dönemin Tanrı- kral yetkileriyle donatılmıştı. Daha sonra ismine OHAL valiliği denilen yönetim şekline dönüşecek ve günümüzde Faşist ve diktatör Erdoğan'ın OHAL yasalarıyla hiç ara vermeden Kürdistan bu tür yasalarla yönetilmeye maruz bırakılacaktır. 6 Nisan 1925 tarihinde Amed'te kurulan Şark İstiklal Mahkemesi sadece isyana kalkışanları yargılayacaktı. Bu mahkemeler, her ne kadar bu gerekçe ile kurulmuş olsalar da işin özünde Kürt'lüğü yargılama ve Kürtlük adına ne varsa idama mahkûm

edip darağacında sallandırma amaçlıydı. Bu mahkemelerin estirdiği terörizm, Kürt toplumu üzerinde ruhsal ve psikolojik olarak böylesi bir etki yaratmıştır. Her gün giymiş olduğu kıyafet ile sokağa çıkmak "kılık-kıyafet" devrimine karşı olmak, dolayısıyla cumhuriyete karşı halifeliği desteklemek olarak yorumlanıyordu. Bu sıradan davranış darağacıyla sonuçlanabilirdi. Dolayısıyla Kürtlüğü temsil eden her şey suç kapsamına alınmıştır. Bu yetki devlet adına Umumu müfettişlere ve İstiklal Mahkemelerine verilmişti. Kürtlükten kaçış ancak böyle mümkün olabilirdi.

İnkâr ve imha politikalarından sonuç alabilmek için göçertme politikası yeterli olmuş olmayacak ki, Kürdistan coğrafyası baştan başa bu uygulamalara tabi kılınır. Çocuklara Kürtçe isimler vermek yasaklanır, Kürt coğrafyası yeni baştan Türkçe isimlerle isimlendirilir. Çıkarmış oldukları kılık-kıyafet kanunu ile Kürtlerin giyim-kuşamı yasaklanır, soyadı kanunuyla Kürt'lere verilen komik ve aşağılayıcı soyadlarıyla adeta dalga geçirilir. Yatılı okullarla çocuklar ailelerinden alınarak deyim yerinde ise askeri kışlaya teslim edilmiş - bu okullarda ki uygulamalar askeri kışlalardaki uygulamalarla parelellik arz ediyordu. – olur. Kürdistan'a gelen her devlet bürokratı, askeri, görevlisi ve siyasi parti yetkilisi Kürdistan'da yapılanları az bulur ve hala Kürtlük adına nefes alıp verenlerin olduğunu görür. Onun için her gelen görevli, aklınca Kürt'leri asimile etmek için devlete akıl vermeye kalkar ve hemen bir asimilasyon politikasını devlete sunar. Kimileri Kürdistan'ı ortasında birkaç kanal açarak, bu kanallarla Balkanlardan getirilen Türklerin yerleştirilmesini, böylelikle Kürtler birbirinden koparılarak hızla asimile edilebileceğini, kimileri Kürt nüfusunun hala çok olduğunu ve göçertme politikalarına devam edilmesi gerektiğini, dilin yasaklanması, bölgeye bedava dergi ve gazeteler dağıtılması, Türkçe konser ve tiyatrolar düzenlenmesi, hızla her yerde okullar kurulması, doğacak çocukların Türkçe öğrenebilmeleri için Türk kızlarının Kürt'lerle evlendirilmesi, aşiret yapılarının hızla dağıtılması vs. birçok öneri ve planlama yapılır. Bir çoğu da uygulanır.

Türk devleti, Kürt kültürünün direnişi karşısında o kadar biçare kalır ki, Kürt'ün yoksulluktan kaynaklı sürekli sofrasının başucuna koymuş olduğu bulgur pilavı ile soğan bile, Kürt'ün mili yemeğini öğrencilere yedirerek mili duyguları şahlandırıyor diye Musa Anter'e dava açacaklardır. Öyle bir ülke düşünün ki, bulgur pilavı ve soğan davalık oluyor. Bu ülke de Kürt'ün karşısında sıradan bir devlet memuru hatta bir Türk milliyetçisi bile devlet gibi hareket eder. Çünkü devletin sahibidir. Uygulanan politika milli-misaki sınırları dahilinde herkesi Türk'leştirmektir. Kim daha fazla Türk olursa o daha fazla devlet sahibidir. Türkleşmeyen devlet imkânlarından faydalanamayacağı gibi her zaman ceberut devlet yüzüyle karşılaşmak durumundadır. Bu politikanın sonucudur ki, Türkiye'de Türk'ten daha fazla Türk olanlar, her zaman devşirilen kesimler olmuştur.

1980'lı yıllardan sonra gelişen kapitalizmle Kürdistan'da ki sömürgeci güçler Kürt toplum kırımını sonuca ulaştırmak için daha geniş imkânlara sahip oldular. Daha önceki yıllarda göç, sürgün, katliam ve yasaklarla yapılmak istenen kültürel soykırım, toplumun her alanında ve derinliğine nüfus etme imkânlarından yoksundu. Kapitalizmle birlikte medya, internet, sinema, çeşitli dizi ve Televole türü tv programları, sanatın her dalı, eğitim kurumlarının yaygınlık kazanması, devlet memurluğunun kapılarının Kürt'lere açılması, tüm bunların yanı sıra Kürdistan'a ekonomik yatırımların yapılmaması ve Kürt nüfusunun yönünü egemen güçlerin şehir ve yerleşim birimlerine vermesi, diğer taraftan devlet zoruyla göçertme ve sürgün politikasının devam ettirilmesi Kürt toplumu ve kültürü üzerinde derin tahribatlara yol açmıştır. Günümüze kadar hızından hiçbir şey kaybetmeyen bu toplum kırım politikaları, sahip olduğu imkânlarıyla toplumun en küçük hücrelerine kadar sızmasını bilmiştir. Toplumda girmediği köy, girmediği ev, bulaşmadı-

ğı tek bir insan yok gibidir. Öyle bir iletişim ve propaganda ağına ulaşmıştır ki, toplumda 7 yaşında ki çocuktan tutalım da 70-80 yaşında ki yaşlıya kadar herkesi, her saat etkileyecek güce ulaşmıştır.

Göç edilen şehirler de Kürtlere reva görülen, toplumun en tortu kesimlerinin barındığı; uyuşturucu, fuhuş, kumarhaneler, hırsızlık çeteleri, mafya grupları vs. alanları olmuştur. Devlet eliyle bilinçli bir şekilde geliştirilen bu alanlar bir taraftan "Kapitalist toplum" için en karlı sektörler haline gelirken diğer taraftan ise toplumsal direniş üyelerini devşirip, öğüterek teslim alma merkezlerine dönüştürülmüştür. Uyuşturucu, fuhuş, kumar, hırsızlık çeteleri, mafya grupları vb. bunların sahip oldukları mekânlar her gün yüzlerce insanı ait olduğu kültürel ortamından kopartarak, kapitalist sistemin çarklarının birer dişlisi haline getiriyorlar. Bir taraftan şehre göç eden Kürt gençleri bu bataklıklara bilinçli olarak sürüklenip öğütülürken, diğer taraftan bu mekânların dışında kalan kesimler ise her tür ekonomik imkânları elinden alınarak bulunduğu şehrin en tortu ve onur kırıcı işlerinde çalışmaya mahkum edilmişlerdir. Çöp toplama, ayakkabı boyacılığı, çocuklarıyla yol ortasında ya da kaldırımlarda sakız, mendil yada araba camlarını temizleme, inşatçılık, mevsimlik tarım işçiliği, tablacılık, hurdacılık vs. işlerde karın tokluğuna çalışmak zorunda bırakılmıştır. Özellikle Bakur Kürdistan'da, 1990'lı yıllardan sonra göç politik sebeplerden kaynağını aldığı için Türkiye şehirlerinde yaşam imkanı bulmak daha güç olmuştur. Türkiye halkı içinde geliştirilen milliyetçilik ve Kürt karşıtı propagandaların etkisiyle bu şehirlerde Kürtlere evlerini kiralamaları, iş vermemeleri, kendi mahallelerinden kovmaları, bir çok yerde linç girişimleri, Kürtçe konuştukları için dışlanmaları yada dövülmeleri, Kürt oldukları için sebepsiz yere sık sık gözaltına alınmaları bir bütün olarak her türlü dışlanma ve horlanma ile yüz yüze kalmaları onların ruhsal ve psikolojik durumlarında travma düzeyinde etki yaratmıştır. Ekonomik koşulların zorluğundan kaynaklı bu şehirlere göç eden Kürt nüfusunun ağırlığı çocuklarını okutamadığı gibi sağlıklı bir şekilde kendi kültürüyle de büyütememiştir. Bu durum karakterde parçalanmışlıklara yol açmış ve asimilasyon için kapı aralamıştır. Bu ortamların yeni nesil üzerinde ki etkileri, ahlaki ve kültürel olarak daha derin olmuştur. Her şeyden önce bu ortamlarda büyüyen insanlar kendi kültürünün vasıtasıyla düşünme kabiliyetini yitirirler. Bu durum ise, bir başkasının kültürüyle düşünmek ve yaşamak demektir ki, bu da kendi kültürel mirası, gelenek ve göreneklerinin, bir bütün olarak tarihsel-toplumsal hafızasının silinmesi anlamını taşır. Bu yaşam tarzının kişi ve toplum üzerinde ki önemli diğer bir yan etkisi ise, sahip olduğu tarihsel ve kültürel mirasın evrensel insanlık değerlerine katkıları, insanlığın çocukluk ve olgunluk çağının ebeliğini yapmış olmasına rağmen, ait olduğu toplumsal hafızayı yitirdiği için, bu büyük insanlık değerlerini tekrar keşfedip döneme uyarlama noktasında ihtiyaç duyacağı entelektüel görüş ve fikirlerden yoksun bırakılmasıdır. Bir toplum entelektüel düşünme gücünü yitirdi mi, her şeyden önce her tür estetik, etik, ahlaksal ve zihinsel boyutta sahip olduğu değerlerini yitirir. Önderlik bu konuda; "Zihniyet ve estetik dünyasını yitiren bir toplum çürümeye, vahşice parçalanmaya ve yenmeye terk edilmiş bir leşe benzer" der. Her şeyden önce egemen güçler Kürdistan'ı sömürgeleştirerek Kürt toplumun kendi devamını sağlamak için sahip olduğu tüm kurumsallıklarını dağıtmışlardır. Bu durum Kürt toplumunun, kendi devamını sağlama, kökleri üzerinden kendini çağa uyarlama kabiliyetini elinden almak demektir. Egemen güçler Kürdistan toplumunu çağın üretim tekniklerinden ve bilgisinden yoksun bırakarak cehalete mahkûm etmişlerdir. Böylesi bir toplum gerçekliği teknik ve bilgi olarak daha ileride olan toplumlara karşı küçüklük kompleksi yaşayacakları gibi, kendi gerçekliğinden hızla bir kaçışı da yaşayacaklardır. Kendini inkâr ve düşmanına benzeşme,

bu zemin üzerinden gerçekleşmektedir.

Kürt Toplumunun Kapitalist Modernite ve Sömürgeciliğe Karşı Direnişi

Sömürgecilik günümüze kadar, Kürdistan'ın dört parçasında uyguladığı katliam, sürgün, göç ve yasaklamalarla Kürdün iradesini teslim alma, direnme ihtimali bulunan kesimleri tümden tasfiye etme, korkutma, sindirme kısacası toplum-kırımı gerçekleştirip, tümden teslim almayı hedeflemiştir. Sömürgecilik, PKK hareketinin çıkışına kadar da, siyasi, ekonomik ve askeri alanda büyük oranda istediğini almıştı. Ama kültürel alanda istenilen sonucu almamıştır. Uygulanan fiziki katliam, sürgün ve yasaklamalarla Kürt toplumunun direnme gücü kırılmış, işbirlikçi bir tabaka oluşturulmuş ve gözü alabildiğince korkutularak bir daha Kürt ve Kürt'lükten bahsedecek cesareti bile kendisinde bulamayacak düzeye getirilmiştir. Fakat sömürgecilik Kürt toplumunu tümden asimile etmeyi başaramamıştır. Demek ki, asimile edebilmek için sadece katletmek, korkutup, sindirerek direnme gücünden yoksun bırakmakta yetmiyor.

Çünkü her kültürde olduğu gibi Kürt kültüründe de, onun günlük olarak beslendiği gelenek ve görenekleri vardır. Gelenekler ve görenekler onun yoğunlaşmış tarih bilinci ve hafızasıdır. Her ne kadar insanlar günlük olarak sergilemiş oldukları davranışlarının, adetlerinin kökenlerinin nereden geldiğini bilmeselerde, o geleneğini yaşatarak tarihini zinde tutar. Unutmayalım ki, her insanın edindiği kültür onun gelenek ve göreneklerinin toplamıdır. Gelenek ve görenekler ise tarihini sırtında taşımaktır. Önderliğin; "tarih günümüzde, biz tarihin başlangıcında saklıyız" tespiti tam da bu gerçekliği ifade etmektedir. Kürtler gelenek ve göreneklerini, coğrafyasını ve kırsal alandaki köylerini bırakmayarak korumasını bilmiştir. 1980'lı hatta 90'lı yıllara kadar da Kürdistan'ın birçok noktasına elektrik ve yolların gitmemiş olması, kırsal kesimin devlet ile temasını engellemiştir. Yine coğrafyasından kopmamış olmak, kültürel asimilasyona karşı bir direniş rolü oynamıştır. Çünkü coğrafya kültürü yaşatmayı zorunlu hale getirir. Kültür, coğrafyanın imkân tanıdığı oranda gelişen ekonomik faaliyetler, ona bağlı olarak üretilen üretim araçları, alışkanlıklar, inançlar, gelenek ve görenekler kısacası yaşama anlam katan tüm anlamlılıklar direk coğrafyanın etkisi altında gelişir. O coğrafyada yaşayacaksan onunla uyum içinde olan bir kültür ile yaşayabilirsin. Her kültür kendi coğrafyasının damgasını taşır. Onun için derler ki "herkes büyüdüğü coğrafyanın çocuğudur." Önderlik "coğrafya kimliktir" der. Kürtler de coğrafyayı terk etmeyerek, gelenek ve göreneklerini yaşatarak, dağ başlarında koçerlikte ısrar ederek, kısmi de olsa içinde büyümüş oldukları kültür vasıtasıyla düşünebilme yetisini korumasını bilmişlerdir. Belki gerekli toplumsal örgütlülüğe ve kurumsallıklara sahip olunsaydı çağa uygun teknik üretimlerle sahip olunan kültürü yenilemek ve çağa uyumlu hale getirmek mümkün olabilirdi. Sömürgecilik bunun önünde engel olduğu için en iyi kültürel direniş geleneklerde ve coğrafyada ısrar etmek olmuştur. Her halk yaşadığı süreç içerisindeki anlamlıklarını belli bir kutsallık çerçevesinde bir kurala – ahlaka bağlayarak, yaşatarak yaşamına anlam katmaya çalışmıştır. Örneğin; oturduğu evin mimarisi, giydiği elbise, evin içinde babanın anneye, çocukların anne babalarına, akraba, komşuya, topluma karşı davranışları ve sorumlulukları, sofrada yemek yemenin adabı, bayramları, düğünleri, yas günleri, taziyeleri vs. adetlerini korumakla bir nevi tarihsel miraslarını korumuş oluyorlar. Kürtler, sömürgecilik karşısında pasifte olsa bu tür yaşam alışkanlıklarını yaşatarak direnebilmişlerdir. Geleneklerin gücünü ve içerdikleri anlam derinliğini kesinlikle küçümsememek gerekiyor. Ünlü Alman fizikçi Albert Einstein geleneklerin gücüne işaret etmek için "bir geleneği ortadan kaldırmak atomu parçalamaktan daha zordur" der. Geleneğin bu gücünün nereden geldiğini anlamak için tarihsel oluşum sürecine bakmak gerekiyor. Çünkü; modernite ve Avrupa ba-

kış açısının etkisiyle kendini yenilikçi sayan ya da modern olduğunu iddia eden birçok kişinin ilericilik adına ilk savaş açtığı şey kendi toplumunun gelenek ve görenekleri olmuştur. Bu yanlışı ortadan kaldırmak ve geleneğin kültür içinde ki yerini ve her tür asimilasyon uygulamalarına karşı direnişini anlamak açısından oluşum sürecine bakmakta yarar vardır.

İnsan toplumsal bir varlıktır. Yaşamı boyunca üretmiş olduğu düşünsel ve maddi yaratımların toplamıdır. Yani insanın insan olma hikâyesi direk içinde bulunduğu üretimle bağlantılıdır. İlk insanın hayata kalma mücadelesinde yaşamış olduğu her deneyim ve keşif hayatiydi dolaysıyla kutsaldı. Bu kutsallık çeşitli ayin, mit, inanç ve tanrıça figürleriyle kalıcılaştırarak topluma mal edilirdi. Bir nevi dönemin ayin, mit, inanç, tanrı ve tanrıça figürleri kutsalın deneyimlenmesi oluyordu. Dönemin Şaman ve büyücülerinin herhangi bir deneyimi paylaşırken içine girmiş oldukları trans hali elde ettiği bilginin kutsallaştırılmasıydı. İnsanlık bu deneyimleri anlamlandırmadan bilince kavuşamazdı. Bu dönemde yapılan her tür faaliyet kutsaldı ve ayinsel bir değeri vardı. Avlanma, toplayıcılık, tarım, cinsel birleşme, çocuk büyütme ve her tür çalışma kendi içerisinde bir kutsallığa ve ritüele bağlanmıştı. Çünkü yaşamın kendisi kutsaldı. "Gerçek ve anlamlı bir dünya bilinci, kutsallığın keşfiyle yakından ilintilidir. İnsan zihni gerçek, güçlü, zengin ve anlamlı olarak ortaya çıkanla bu niteliklerden yoksun olan arasındaki farkı kutsalın deneyimi sayesinde yakalayabilmiştir. Sonuç olarak kutsal insanın bilincinin tarihinde bir aşama değil, bilincin yapısı içinde bir unsurdur."3

İlk av, ilk yenilebilir ot, meyve, kullanılabilir aletler, sığınmak için buldukları ağaç kavukları, mağara, ateş ve daha sonra ki teknik buluş ve keşiflerin kendi yaşamları üzerinde ki etkileri çokta sıradan değildi. Her yeni bir keşif ya da yaratımın mitolojik inancı, onun da kültürü ve dolayısıyla bir bütün olarak toplumsal yaşam üzerinde etkisi tartışılmazdı. Her kültür veya toplum muhakkak bu evrelerden geçerek kendisini bulmuştur. Coğrafi koşulların farklılığı, toplumsal yaratım ve uğraşları da farklılaştırdığı için inançlar, kültürler ve sosyal yaşamlarda buna göre şekillenmiştir. Ama tüm toplumlar için değişmeyen tek şey en arkaik kutsallıkların, kültürlerin ve sosyal yaşamlarının onların zihinlerinin derinliklerine nüfuz etmiş olmalarıdır. Bu gün toplumlarda çokça görülen bazı düşünsel zihin kalıpları, hiç düşünmeden göstermiş olduğumuz – ama anlam veremediğimiz - bazı davranışlar ve kutsallıklarımızın ağırlığı o dönemin damgasını taşırlar. Hiç kuşkusuz "inançlar ve düşünceler fosilleşmez." Aradan yüzlerce hatta binlerce yıl geçse dahi onlar bir nesilden diğer bir nesile geçmesini bilirler. Gelenek ve görenekler edinilen kültür ve zihniyetin taşıyıcılarıdır. Gelenek ve göreneklerin bizi ilgilendiren esas boyutu insanın düşünüş biçimi, davranış ve dünyayı ele alış tarzlarımız üzerinde ki derin etkisidir. Hiç bir birey kendini içinde büyümüş olduğu toplumun bu gerçekliğinden kurtaramaz. Ruth Benedict der ki; "Hiç kimse dünyaya eski gözlerle bakmaz. Kişi, geleneklerin, kurumların ve düşünme tarzının belirli bir düzenlenişiyle denetlenen bir biçimde dünyayı görür. Felsefi ele almalarında bile kişi, bu basmakalıp düzenlenişlerin ötesine geçemez. Gerçek ve düzmeceyle ilgili olarak kişinin birçok kavramı, kendi özel göreneksel gelenekleriyle ilintili olacaktır."2 Cizvitler; " bir çocuk doğduğunda yedi yaşına kadar bize teslim edin ondan sonra nereye götürürseniz, ne yaparsanız yapın o her zaman bir Cizvit'i olarak kalacaktır" derler. Çünkü çocuk doğduğundan itibaren içinde büyümüş olduğu toplumun gelenek ve görenekleriyle eğitilir. Edindiği gelenekler onun davranışlarını ve zihniyetini biçimlendirir. O toplumun kutsallıkları, korkuları, inançları, zihniyet kalıpları, düşünüş biçimi, alışkanlıkları bir bütün olarak kültürünü derinliğine nüfuz eder. O çocuk nereye giderse gitsin kendisiyle birlikte toplumsallığını taşır. O içinde büyümüş olduğu topluma aittir. Onun içindir ki yaşamda sık sık karşılaşmış olduğumuz "falan kişi bir Arap

gibi düşünüyor, ya da tam bir Avrupalı, bir Kürt veya Türk gibi düşünüyor." Sözlerini dile getirirken çokta farkında olmadan yukarı da ifade etmeye çalıştığımız gerçekliği ifade etmiş oluyoruz. Bir kişi hangi toplumsal standartlarla düşünüp davranış sergiliyorsa - etnik köken olarak farklı olsa da – o birey olarak davranışını sergilediği topluma aittir. Bu kaderi değiştirmek ve kendini o toplumsal kültürel etkiden kurtarmak oldukça güçtür. Onun için gelenek ve göreneklerin yaşamımızda oynadığı rol ve her toplumsal varlık için ne kadar hayati ve vazgeçilmez olduğunu bilmek ona göre yaklaşım içinde bulunmak önem arz ediyor. Hele soykırım, toplum ve kültürel kırımla yüz yüze olan Kürtler için bu durum daha da önem kazanıyor. Elbette burada her gelenek ve göreneği sahiplenme kast edilmiyor. Burada söz konusu olan, toplumsallığın kendi varlığını sürdürmeye çalışmasıdır. Günün ihtiyaçlarına cevap vermeyen, bu gün için tutucu ve geriletici rol oynayan gelenekler varsa elbette toplum olarak bunları aşmak temel bir görevdir. Zaten toplumsal akıl her zaman bir biçimiyle kendini içinde yaşadığı çağa uyarlayarak ömrünü uzatmıştır. Bir toplumsal varlık günümüze kadar gelmişse bu diyalektik sayesinde gelmiştir. Ama bu değişimi yaparken kendi iç dinamiklerine dayanarak yapmıştır. Dıştan dayatma ya da başka toplumların taklidi ile gerçekleştirilmişse bu değişim değil bir başkasına benzemektir ve aynı zamanda maymunlaşmadır.

Demek ki; her şeyden önce toplum kırım ya da kültürel kırıma karşı alınabilecek en büyük tedbir doğan her çocuğun kendi toplumsallığı içinde büyütülmesi ve şekil almasıdır. Çocuk her toplumun geleceği olduğu gibi o toplumun kültürel varlığının taşıyıcılarıdır da. Bir toplum doğan çocuğunu bir başkasının bahçesinde ya da günümüzün diliyle kreşlerinde büyütürse iki ya da bilemedin üç nesil sonrası o toplumun varlığının esemesi okunur. Nasıl ki her çocuk içinde büyüdüğü coğrafyanın çocuğu ise aynı şekilde içinde büyüdüğü toplumun da çocuğudur. Kürtler de kapitalist modernite ve sömürgeciliğe karşı bunu yapmıştır. Yani; her toplumun kendi devamlılığı için kendi kurumsallığını sağlaması gerekiyor.

Sonuç olarak Kürtler insanlığın bebeklik, çocukluk ve ergenlik çağlarının kültür yaratımlarının etkili bileşenlerinden olduğundan kaynaklı çok köklü bir kültüre sahiptirler. Önderlik; "Kürtler neolitiğe çakılı kalmışlar" derken bu gerçekliğe vurgu yapmaktadır. Bir nevi insanlığın kök kültürüne sahip bir halk gerçekliği söz konusudur. Bin yıllarca bu kültürü derinlemesine yaşayan, onun kutsallıklarıyla yaşama anlam katan, inançlarını günümüze kadar taşıyan böylesi bir gerçekliğin kolay kolay eritilebilmesi mümkün görünmemektedir. Kürt'ün kültürel yapısının çok köklü olması sömürgeci gücün tüm inkâr ve imha politikalarının tümden başarıya ulaşmasını engellemiştir. PKK hareketinin gelişmesiyle birlikte Kürt toplumu sömürgeciliğe karşı siyasal, askeri, kültürel ve bir bütün olarak aktif direnişe geçmiştir. Önderlik gerçeği, önce kendi şahsında çıkarmış olduğu tarihsel bilinci topluma mal ederek Kürt toplumunun entelektüel gelişimin önünü açmıştır. PKK ile toplumun yaşamış olduğu zihinsel devrim Kürdistan'da ki her türlü sömürgeci uygulamalara karşı topyekûn direnişi geliştirmiştir. Zihinlerde ve kültürde yaratılan tahribat giderilerek Kürt toplumunun kendi kökleriyle buluşmasını sağlamıştır.

Sömürgeciliğin ve kapitalist modernitenin toplum kırım uygulamalarına karşı direniş kendi kültür ve diliyle yaşamakta ısrar etmekle mümkündür. Kendi kültürel ve tarihsel geçmişini iyi incelemek dönemin ruhuyla bütünleşecek şekilde yenilemek, zamanın üretim araçlarına ve bilgisine sahip olmak, her tür bağımlılıktan ve taklitten uzak kalmak, modernitenin her tür kafa karışıklığına ve ideolojik hegemonyasına karşı derin entelektüel birikime sahip olmakla kültürel kırımın önü alınabilir. Daha doğrusu her koşul altında ait olduğun kültür vasıtasıyla düşünmeyi esas almakla direniş mümkün olacaktır.

A) KUZEY KÜRDİSTAN'IN SOSYOLOJİK YAPISI

Osmanlı Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu, 16. Yy dan itibaren Kürdistan sınırlarına dayanmıştır. Bu yüzyılda Kürdistan üzerinde savaşan üç güç vardır. Güney Kürdistan'ı etkisi altına alan Mısır Memlük devleti, Kürdistan'ın büyük bir bölümü üzerinde hâkimiyet kuran İran Safevî devleti ve Kürdistan'da hâkimiyetini geliştirmek isteyen Osmanlı devleti. İpek ve baharat yollarının geçtiği Kürdistan, bu üç devlet için de stratejik bir öneme sahipti. Bundan dolayı da, bu üç devlet arasında Kürdistan üzerinde egemenlik kurma mücadelesi gelişir. Bu mücadelede Osmanlılar, Kürt beyliklerine görece özerklikler tanıyarak, onların büyük bir bölümünü yanlarına çekerler. Idris-i Bitlisi'nin de, Kürdistan'ın bu biçimde Osmanlıya bağlanmasında payı vardır. Kimi Kürt beylerini yanına alan Osmanlılar, bu egemenlik mücadelesinden galip çıkarlar. Bu güçler arasındaki savaşlar Kürdistan'da gerçekleştiği için, Kürdistan ekonomisi, coğrafyası talan edilirken, diğer yandan da Osmanlılarla İranlılar, Kürdistan'da Alevilik – Sünnilik çelişkisini geliştirmeye ve bunu derinleştirmeye çalışmışlardır. Osmanlı ile Safevî devletinin Kürdistan üzerindeki egemenlik savaşı bundan sonraki süreçlerde de devam etmiştir. 1639 yılında yapılan Kasr-ı Şirin anlaşması ile bu iki devlet, Kürdistan'ı kendi aralarında paylaşmışlardır. Bu anlaşma ile Kürdistan ikiye bölünmüş, sosyolojik açıdan da Kürt toplumunun-toplumsallığının parçalanması, bu parçalanmanın giderek derinleşmesi ve bunun dil, kültür ve yaşamın diğer alanlarında da yansımasını bularak parçalı Kürt gerçekliğini açığa çıkarmasına neden olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu batı da işgal ettiği toprakları kaybetmeye başlayıp, zayıflama sürecine girince, 16. Yy'da kimi Kürt beyliklerine verdiği otonomiyi geri almaya başlar. Osmanlı, Kürdistan üzerindeki merkezi otoritesini güçlendirmeye, baskısını arttırmaya yönelir. Devasa ölçülere ulaşmış olan bürokrasi, saray ve savaş masraflarını Kürdistan'dan çıkarmaya çalışır. Adeta Kürdistan'ı yeniden sömürgeleştirir. 19. Yy'a gelindiğinde Kürt beylikleri yerel egemenlik haklarını ve çıkarlarını kaybederler. Bu dönemlerde artış gösteren Osmanlı baskısı ve zülmüne karşı isyanlar boyutlanır. 1806-1808 Baban, 1831-35 Rewanduz, 1842 Behdinan, 1842-48 Bedirhan Bey, 1856 Yezdan Şer, 1879 Bedirhanlılar, 1881 Şeyh Ubeydullah isyanları gerçekleşir. İsyanlar başarıya ulaşamaz. Osmanlı bu isyanları kanlı bir şekilde bastırmış, ardından sürgün ve göçertme politikalarını uygulamıştır.

Osmanlı, Kürt aşiretlerinden Hamidiye alayları kurarak, hem aşiretleri birbirlerine, hem de bu aşiretleri diğer halklara karşı kullanmaya çalışmıştır. Bu yolla hem Kürt toplumsallığını parçalamış, hem de diğer halklarla birlikte yaşama zeminini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Osmanlı devleti bir yandan Kürt beyliklerini otadan kaldırmaya çalışırken, öte yandan bunların yerine şeyhlik kurumunu yerleştirmeye çalışmıştır. Şeyhlikle beraber tarikatlaşmayı da geliştirmiştir. Nakşilik gibi tarikatlar bu dönemde bölgede yaygınlaşıyor. Amaç, Kürt toplumsallığını daha da parçalayarak, Kürtleri din sömürüsü üzerinden daha fazla sisteme bağlamaktır. Osmanlı da, kendisinden önceki egemenler gibi, Kürdistan'da işbirlikçi bir kesim yaratmıştır. Kimi şeyhlerden, bazı aşiret reislerinden müteşekkil bir işbirlikçi sınıf oluşturarak kendi dayanağını ve hükmünü Kürdistan'da sürdürmeye çalışmıştır. Yine kendi dönem ideolojisi olan Osmanlıcılığı ve Sünni-İslam anlayışını Kürdistan'a da dayatarak, asimilasyonu geliştirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de işbirlikçi sınıf temel ayağı olmuştur. Özellikle Kürt kültürünün, çivisi çıkmış Osmanlı uygarlığıyla asimile edilmesi, bu sınıf üzerinden gelişmiştir.

Kuzey Kürdistan

I. Dünya savaşı sonucunda Osmanlı devletinin yıkılması ardından Anadolu'da

gelişen M.Kemal önderlikli hareket zafer kazanarak T.C devleti kurulur. 1923 yılında imzalanan Lozan anlaşmasıyla Anadolu'da kurulan Türk devleti resmen tanınır. Fakat bu antlaşmayla Kürdistan bölgenin dört devleti (Türkiye, İran, Irak ve Suriye) arasında paylaşılarak, dörde bölünür. Kürtlerin imha ve inkar süreci de başlatılmış olur. Lozan, Kürtler açısından tam bir yıkım ve kırımı başlatmanın anlaşmasıdır. Bu günkü Kürt trajedisini doğurmuştur. Ve günümüz Kürt sosyolojisini çözebilmek için, Lozan anlaşmasını anlamak ve çözümlemek gerekir. Evrensellikle bağını güçlü, doğru ve derinlikli kurmalıyız. Dönemin hegemonik güçlerinin emellerini, içinde bulundukları koşulları ve zamanın İdeolojik, politik, ekonomik, teknik,askeri, kültürel ve coğrafik konjonktürüyle birlikte, stratejik-politik amaçları ve hedefleriyle bağlantılı irdelemek elzemdir. Çünkü bu anlaşma Kürt sosyolojik gerçekliğini çok derinden etkileyerek, biçimlendirmiş, 20. Yüzyıldaki Kürt toplumsal gerçekliğini ortaya çıkarmıştır. Bu realite günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Lozan hem Kürtlerin ülkesini hem de toplumunu parçalamıştır. Kürt toplumsallığını parçalamakla, Kürt toplumsallığının gelişimini dumura uğratmıştır. Kürdistan ve Kürt halkının bu parçalı hali, sömürgeciliğin Kürdistan'da kurumlaşmasının önünü açmıştır. Sömürgeci güçler, Kürtleri eritmek için her türden soykırımcı – asimilasyonist uygalamaları devreye sokmuşlardır. Bunları yaparken de meşruluklarını Lozana dayandırmışlardır.

Lozan'la birlikte Kürt – Kürdistan tarihinde yeni bir sayfa açılır. Kürdün-Kürdistan'ın imha ve inkâr tarihi başlar. Bu uygulamalar Kürt toplumsallığının reddi demektir. Kürtlerin dili, tarihi, kültürü ve adı yasaklanır. Kürde ait ne varsa reddedilmeye başlanır. Kürtlerin en ufak hak talepleri şiddetle, kanla ve katliamla bastırılır. Soykırımcı politikalar gündelik yaşamın bir parçası haline getirilir. Kürtler kendi topraklarında parya konumuna çekilir. Sömürgecilik olabildiğince geliştirilir. Kürt toplumunun maddi ve manevi değerleri sömürüye tabi tutulur. Lozanla birlikte Kürdistan tarihinde, tahribatlı haldeki Kürt-Sosyolojisi çok yönlü darbelere tabi kılınır. Sosyolojideki olumlu gelenekler çarpıtılır. Sömürgeleştirilmiş toplum – birey tipolojisi ve psikolojisiyle kendine yabancılaşma, kendi toplumsallığına sırt çevirme, parçalı duruş, parçacılık, parçalı kişilik gibi olgular öne çıkmaya başlar. Bunlar aslında Lozan'la başlayan sürecin, Kürt toplumunda yarattığı şekillenmedir. Yaralı Kürt yapısallığı ve kanayan anlamsallığı tasfiye edilirken, yerine sömürgeci güçlerin soykırımcı -asimilasyoncu kurum ve kuruluşlarıyla bencil-bireyci-aileci bakış açıları ikame edilir. İşbirlikçi yeni tabaka ve kuyrukçu katmanlar geliştirilir. Böylece Kürdistan'ın sosyolojik yapısı bozularak değiştirmeye çalışılır.

Lozan, herşeyden önce Kürtler açısından, Kürt hakikatini darbeleme projesidir. Çünkü hakikat bir bütündür ve toplumsallıkla direkt bağlantılıdır. Dolayısıyla parçalanan toplumsallık, parçalanan hakikattır. Bu yönüyle Lozan, Kürt toplumsallığını parçalarken, aynı zaman da hakikatini de param-parça etmiştir.

Cumhuriyet İlanının Kürt Sosyolojisine Dönük Düşmanlığı

Cumhuriyet projesi, bir ulus devlet yaratma projesidir. Yeni kurulan Türk devleti, cumhuriyetin ilanı projesini geliştirirken, aynı zamanda bir ulus devlet yaratma niyetini açığa vurmuştur. Bu Lozan'ın bir devamıdır. Çünkü Lozan yeni ulus-devletler öngörüyordu. Bunlardan biri de yeni kurulan Türk Devletiydi. Avupa 19. Yy dan itibaren yoğun bir şekilde ulus devlet modeline geçmişti ve aynı modeli Ortadoğu'ya da taşırmak istiyordu. M.kemal ve ekibi de bu modelden etkilenmişlerdi. Ve böyle olunca da iş ilana kalmıştı. 1923 yılında cumhuriyetin ilanı yapılır. Aslında halkın böyle bir talebi yoktur. Bundan dolayı cumhuriyet tepeden getirilerek halklara dayatılır. M .Kemal ve ekibi, cumhuriyeti getirirken, Avrupa'nın en katı cumhuriyet örneği olan Fransa modelini getirirler.

Ve Fransa örneğinde olduğu gibi jakobenist tarzda inşa etmeye çalışırlar. Ulus devlet, tekçilik uzerine kuruludur. Tek millet, tek dil, tek bayrak, tek vatan gibi olgulara dayanır ve kendi içerisindeki farklılıkları reddederek eritmeye çalışır.

Yeni Türk Devleti de, cumhuriyeti ilan ederken bu esaslar üzerinden hareket eder. İlanla beraber ulus devlet yaratma projesine girişir. Cumhuriyet başından beri, bu projenin uygulanmasının önünde Kürtleri bir engel olarak algılamıştır. Kürtlerin bölgenin yerleşik halkı olması, kalabalık bir nüfusu teşkil etmeleri, Kürt - Kürdistan olgusunun Kürt toplumunda yaralı da olsa canlılığını koruması gibi etkenler, Kürtlerin bu proje önünde engel olarak görülme nedenlerindendir. Tarihsel süreç içerisinde, diğer halklar ve etnik yapılar soykırımcı-asimilasyonist uygulamalarla bertaraf edilirken, Kürtler, Kurgusal-Türk ulus devletinin soykırım uygulamalarına rağmen varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Cumhuriyetin ilanı ile başlayan Kürt inkarına karşı, Kürtler de direnişe geçerler. İlk direniş 1925 te Şeyh Sait önderliğinde gelişir. T.C devleti direnişi katliamla bastırır. Şeyh Sait ile beraber direnişte öne çıkan bütün şahsiyetleri idam êder. Sömürgeci güçler, bu direnişi kendilerine gerekçe yaparak, Kürtleri soykırım cenderesinden geçirip kalanları ise, asimile etmek için, bu dönemde, Takrir-i sükûn, Şark ıslahat planı, İstiklal mahkemeleri gibi faşizan uygulamaları devreye koyar. Kürt illerinden yoğun bir nüfus, Orta Anadolu içlerine sürgün edilir. Göçertme ve sürgünle hedeflenen amaç ise, Kuzey Kürdistan'ın demografik yapısını değiştirmek, Kürtleri ülkesinden, toprağından kopartıp, yad ellerde daha hızlı asimile etmektir. Bu dönemde Kürtçe yasağı getirilerek, çarşıda, pazarda, sokakta Kürtçe konuşana idari ve para cezası uygulanır. İstiklal mahkemeleri eliyle yoğun bir tutuklama furyası başlatılır. Kürt illerinde sıkıyönetim ilan edilerek Kürtler zapturapt altına alınmaya çalışılır. Bu ve buna benzer kültürel soykırımcı uygulamalar sistematik hale getirilerek, günümüze kadar Türk egemenlerinin Kürtleri asimile ederek Kürt toplumsallığını dağıtmak için sık başvurdukları uygulamalar haline gelmiştir.

Ulus devlet sömürgeciliğine karşı, 1926 yılında İhsan Nuri ve Braye Hesko Teli önderliğinde Ağrı isyanı gelişir. Direniş geniş bir alana yayılır ve dört yıl sürer. Sömürgeci T.C devleti İran'ın da desteğini alarak, haklı ve meşru bir başkaldırıyı kanlı bir şekilde bastırır. Binlerce Kürt katledilirken, onbinlercesi de Batı bölgelerine sürgün edilir.

Ulus devlet yaratmak için Kürt toplumsallığını tasfiye etmeyi önüne hedef koymuş olan kemalist zihniyet, Dersim'i ulus devlet önünde bir çıban başı olarak görür. Bunun sonucunda, Dersim'deki Kürt-Alevi toplumsallığını dağıtmak için Dersim'i kuşatıp harekete geçer. Bu durum karşısında 1938'de Seyit Rıza önderliğinde meşru temel de öz-savunma direnişi gelişir. Bu direniş de bütün onursal görkemliliğine rağmen katliamlarla bastırılır. Kemalist zihniyet, Dersim'de tam bir vahşet uygular. Direniş önderlerini idam ederken, çoluk-çocuk, hasta-yaşlı demeden onbinlerce Kürd'ü katleder. Geri kalanların binlercesini de Türkiye'nin dört bir yanına savurur.

Kemalist sömürgecilik, Kürt direnişlerini bastırdıktan sonra Kürdistan'da her türden kültürel-soykırımcı uygulamaları devreye sokar. Hedeflenen amaç, Kürt – Kürdistan toplumsallğını tasfiye edip, Kurgusal-Türklüğün ulus devlet inşasını tamamlamaktır. Bu kapsamda, Kürt ve Kürtlükle ilgili ne varsa hepsini yasaklar. Kürt dili üzerindeki yasağı derinleştirirken, bunun yanında "Vatandaş Türkçe konuş, çok konuş" kampanyaları düzenler. Kürt yerleşim birimlerinin otantik (Kürtçe) adlarını yasaklayarak, yerlerine Türkçe isimler verir. Asimilasyonu bütün Kürt toplumuna yaymak ve daha köklü sonuç almak için Kürdistan'da yatılı bölge okullarını, köy enstitülerini, Kurgusal-Türklüğe dayalı Halk evlerini, Türkçe öğrenme kurslarını geliştirir. Yine bu minvalde Kürt diye bir olgunun olmadığını, Kürtlerin Orta Asya'da Türklerin bir kolu olduğunu, dağlarda yürürken kart-kurt seslerini çıkardık-

ları, bundan dolayı Kürt denildiği, aslında Kürtler Türktür gibi akla ve vicdana aykırı teoriler geliştirilerek Kürt gerçekliğinin inkarı teorize edilmiştir. Ve bu durum, tüm şiddet araçlarıyla ve zorla Kürtlere kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Asimilasyon bir toplumu kendine yabancılaştırma, kendi toplumsallığından uzaklaştırma, kendi gerçekliğini inkar etme noktasına getirme yöntemidir. Kurgusal-Türklüğe dayalı Ulus devlet anlayışının süreklilik içinde ve geliştirerek başvurduğu bir yöntemdir. Asimilasyon politikalarının temel amacı, hedeflediği toplumu tasfiye etmektir ve bunu yaparken de o toplumun yapısallığını dağıtmaya yönelir. Yapı dağılınca, tasfiye kolay gerçekleşir. Kemalist sistem de Kürdistan'da asimilasyonu geliştirirken onun için en çok Kürt yapısallığını dağıtmayı hedeflemiştir. Kürt Sosoyolojisinin varlık olgularını ifade êden gelenek ve göreneklerin toplamı olan yapısallıklar, böylece tasfiye edilmek istenmiştir. Çünkü Kürt toplumunun sosyolojik gerçekliği gücünü ve önemini köklerinden almaktadır. Onbinlerce yıllık klan-kabile olgusuna dayanır. Bu olgunun özellikleri insani ve demokratiktir. Eşitlikçi-komünal karakterlidir. Meşru savunma temelli özsavunma amaçlıdır. Toplumsallık onun yapısallığıdır. Sevgi ve saygı onun yaşam coşkusudur. Özgürlük onun cevheridir. Bu öz yok edilmeden Kapitalist-Modernitenin küreselleşme ve bekası mümkün değildir. Onun için Kürt sosyolojisi parçalanmalı ve değerleriyle birlikte yok edilmelidir. Onun gelenek ve göreneklerı bir daha filizlenip dirilmeyecek şekilde toprağın derinliklerine gömülmelidir.

Burada amansız bir öfke ve saldırı söz konusudur. Çünkü Kürt Sosyolojisine dönük, sermaye ve iktidar odaklarının derin ve uzlaşmaz düşmanlığı kin ve nefretle bilenmiştir. Bunun somut izahına dönük bir örnek sunalım. Kuzey Kürdistan'da yaşanan Ağrı katliamı sonrası, TC Ordusu Ağrı dağına sembolik bir mezar yapıp üstüne "Kürdistan burada meftundur" diye yazmasının anlamı neyle izah edilebilir. İşte bu tablo ve zihniyet sermaye odaklarının, bölge egemenlerinin ve hegemonik güçlerin Kürt sosyolojisine yaklaşımlarının tanımı ve anlamıdır. Kürt ve Kürdistan'ı ele alışları da bu temeldedir. Ne pahasına olursa olsun Kürt sosyolojisi imha edilmelidir. Bu uğurda yapılması gereken ne varsa hayata geçirilmelidir. "Amaca varmak için her yol mübahtır" söylevi esas alınmıştır. Bu günde bu zihniyet ve söylev yüksek sesle çınlayıp, çılgınlıklar sergilemektedir.

Kapitalist-İktidarcılığın Kürdistanda Gelişmesinin Sosyal Yapı Üzerindeki Etkisi

1950- 60 yıllarında Türkiye'de ticaret, finans, tarım ve montaj sanayii alanında kapitalist-tekelciliğin gelişmesi hızlanır. Bunda uluslararası tekellerin sosyalist ülkelerin genişlemesi ve ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişmesiyle iyice daralan pazar ve hammadde ihtiyaçlarını karşılamak için eldeki pazarlarını derinliğine geliştirme politikalarının payı önemlidir. Bu durum, Kürdistan'ın toplum yapısını derinden etkilemeye başlamıştır. Gerek uluslararası tekellerin, gerekse Türk burjuvazisinin giderek büyüyen pazar, hammadde, ucuz işgücü, tarımsal ve hayvansal ürün ihtiyacını karşılamak için, Kürdistan gibi geniş ve zengin bir ülkenin kendi sermaye ve sömürülerinin hizmetine açılmasını, kendi açılarından zorunlu görüyorlardı. Ayrıca, Kürt aristokrat ve feodalleri de kapitalist-tekellerin işbirlikçi-kompradorluğunu yaparak sömürüdeki payını arttırmak istedikleri için, bu yeni durumu talep eder vaziyetteydiler. Bu mantıkla Kuzey-Kürdistan 1960'lardan itibaren hızlandırılmış bir şekilde kapitalist-sömürüye açılır. Daha önceleri Kuzey-Kürdistan'da Türk burjuvazisinin ticari ve mali denetimi sözkonusu iken, bu yıllardan itibaren Kürdistan'ın yeraltı ve yerüstü kaynakları, uluslararası tekellerin-Türk burjuvazisinin kapitalist-sömürünün malzemesi haline getirilir. Kürdistan hammaddenin ve ucuz işgücünün karşılandığı bir yer haline getirilir.

Kapitalist-sömürünün Kürdistan'da geliştirilmesi Kürt toplumsal yapısını çok ciddi değişikliklere uğratmıştır. Kürt aristokratları ve toprak ağaları, işbirlik-

çi-komprador bir sınıf olarak, kapitalist-tekellerin Kuzey-Kürdistan'da talan ve sömürüsünü derinleştirmenin bir aracı haline gelir. Kapitalist-tekeller, bu işbirlikçi sınıfa acentacılık rolü verir. Bu bir tür ara halka rolüdür. Bu kesim Kuzey-Kürdistan'da işbirlikçi aristokrat ve toprak ağasıyken, aynı zamanda adım adım burjuvalaşarak işbirlikçi-komprador bir sınıfa dönüşür. Ve kapitalist-tekelciliğin Kürdistan'daki taşeronluğunu yapan bir sınıf konumuna gelir. Kürdistan nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan köylülük, toprakta kapitalist-sömürünün gelişmesi sonucunda köylülüğün yapısını da farklılaştırmıştır. Eski orta ölçekli toprak sahiplerinin bir kısmı zengin köylülüğe dönüşürken, bazıları da yoksullaşmakta ve kır-küçük-burjuvazisi konumuna dönüşmektedir. Zengin köylüler genellikle kentlere yerleşerek, işlerini bir yardımcı (kahya) ile sürdürüp serf durumundaki köylülük üzerinde sömürüsünü devam ettirir. Kır-küçük-burjuvazisi ise, kendi toprağının başında kalarak, daha çok aile emeğiyle geçinir. Yoksul köylülük (topraksız köylü) ise, köylülüğün en büyük kesimini oluşturur. Yeterli toprağa sahip olmayan, kentte iş bulma imkanları da çok kıt olan bu kesim, büyük bir yoksulluk ve sefalet içindedir.

Kapitalist sömürgeci sistemin bunlarla bağlantılı olarak Kürdistan'da yarattığı bir diğer durum ise, topraktan kopan insanlar, Kürdistan'da emeksel-yoğunlaşma alanı bulamamakta, işsiz bir kesimin oluşmasına yol açmaktadır. Bu kesim, olanaklar elverdiğinde kapitalist-sömürünün hizmetinde çalışmak üzere yoğun ve yapısal göçler eliyle Türkiye ve Avrupa'ya gitmekte, oralarda en ağır işlerde düşük bir ücretle çalıştırılmaktadır. Bu dönemlerde yoğun bir Kürt nüfusu, İstanbul, İzmir, Adana, Mersin, Kocaeli (İzmit) gibi Türkiye metropollerine akın ederler. Türk montaj ve tekstil sanayisi buralarda yoğunlaştığı için, göçler de buralara doğru gerçekleşir. Köylülükten işçiliğe geçiş yaşanır. Kendi toprağında köylüyken, kente göç ettiğinde kapitalist-sömürünün vasıfsız elemanı ve ucuz işgücü nesnesi olarak işçileşir. Klan, kabile ve aşiretinden kopan bu insanlar, gittikleri yerlerde bir kimlik arayışına yönelecek ve bulundukları yerin dili, kültürü, kimliği ve yaşam şekli içinde başkalaşarak, erimeye başlayacaktır. Bu durum kapitalist Türk sisteminin stratejik asimilasyon politikasıdır. Bilerek yürütülen bu bilinçli siyaset aynı zaman da Kürt toplumu insan emeğinin sömürülmesi anlamına geldiği gibi, Kürdistan'daki yoksulluğun temel nedenlerinden biridir de. Kürt halkını açlığa mahkum edip, zorunlu göçe tabi tutarak ucuz iş gücü haline getirme, adeta ölümü gösterip sıtmaya razı etme anlayışı, Kurgusal-Türklüğün kapitalist sömürgeci sisteminin karakteristik bir özelliğidir.

Kürdistan'da kapitalist sömürgeciliğin gelişmesinden sonra, daha çok nüfusun yoğunlaşmasından oluşan yapay büyüme sonucu kentleşme hareketi görülür. Ancak bu kentlerde yarı-emekçi konumunda olan naccar, demirci, semerci, terzi, berber, hamamcı, manifaturacı, bakkal vb. küçük esnaf katgorisinde olan kent-küçük-burjuva tabakasıyla birlikte işbirlikçi küçük-memur ve Öğretmen ile Doktor, Avukat, Mühendis, sanatçı, yazar (aydın) orta ölçekli tüccar vb. meslek erbabları mevcuttur. Bunlar "kent eşrafı" olarak da tanımlanırlar. Bu tabakanın temel özelliği, asal-çıkarları sistemle çelişmesine rağmen, işyerlerini ve işlerini kaybetme korkusundan kaynaklı, sömürgeci sistemle sürekli barışık yaşamaya çalışırlar. İşlerini kaybettiklerinde işçileşirler, mali olarak palazlandıklarında ise, orta sınıflaşırlar. Bu kesim önceliği bireysel, ailesel ve sınıf çıkarlarına ayırır. Siyaseten ise, sömürgeci-sistemin liberalleştirilmesini esas alan, sosyal pasifizmi ve parlamenterizmi yöntem olarak benimseyen, sistem içileşerek sistem içi yasal ve anayasal mücadeleyi esas gören, modernitenin reformist görüşlerinin temelini oluştururlar. Koşullara göre yurtsever kesilen bu kesim, esasta ise, hakim ideolojik ve kültürel asimilasyona en açık olanlardır. Aynı zaman da egemen işbirlikçisi olup, varlıklarını ko-

ruyup, yaşatma anlamında tutucu, milliyetçi ve iktidarcıdırlar. Sosyolojik yapı ve özellikleri gereği Demokratik-sol, sosyalist devrim hareketlerine mesafeli olup, uzak dururlar. Bedel ödemekten kaçınırlar. Ülke ve halk için, insanlık ve toplumsal değerler için fedakarlık etmeye yanaşmazlar. Kimi istisnalar dışında ancak devrim arifesinin çok sesli ve "radikal" taraftarı olurlar. Bu tarzları geleneksel olup, sınıf-katman görenekleriyle uyumludur.

Kürdistan'da Kurgusal-Türklüğün kapitalist gelişmesine paralel olarak bir Kürt işçi kesimi de oluşmaya başlar. Kapitalist-tekelcilik Kürdistan'da sömürgeci devlet eliyle üstten geliştirildi. Bu kapsamda bir çok kapitalist-tekel işletmeleri kurdu. Bu tekelci-işletmelerin her birisi, birer sömürü ve asimilasyon yuvalarıydı. Kürt işçi sınıfının temelini de oluşturan bu kesim, daha çok Kürdistan'daki Türk devlet işletmelerinde doğdu. Kürdistan'da tarımda kapitalist-tekelciliğin başlaması, bu kesimin oluşumunu daha da hızlandırdı. Tarım alanında makinalaşmanın gelişmesiyle, bu kez önemli sayıda bir kesimin işsiz kalmasına yol açtı. Kapitalist sömürgeci sistem, bunların bir kısmını ucuz işgücü temelinde, çalışma ve sosyal haklardan yoksun olarak özel ve devlet işletmelerinde sömürdü. Öte yandan belirli mevsimlerde Türkiye'ye giderek, orada asgari ücret altında en ağır işlerde çalıştırıldılar. Bu vasıfsız emekçi kesimlerin bir kısmı şehirlerde sürekli iş bulamadığı için, çoğunlukla köylerine dönmektedirler. Bunlar halk arasında "gurbetçi" olarak tabir edilen kesimlerdir.

Diğer yandan bu kesim, yabancı kapitalist metropolleri için ucuz bir işgücü (zincirsiz köle) deposu hizmeti görürken, toplumundan, ülkesinden ve değerlerinden kopuk yaban ellere savruldular. Bunlar sadece ekonomik, politik ve kültürel anlamdaki savrulmalar değildir. Aynı zamanda sosyolojik parçalanmaların ifadesidir. Asimilasyon girdabında debelenerek cevherine ve toplumsal değerlerine yabancılaşmanın, psikolojik travmaları yaşamanın, kimliksizleşmenin ve köksüzleşmenin adıdır. Kapitalist-Emperyalizmin son zamanlar "modası" popüler-kültür labirentinde biyo-birey olarak çırpınmaktır. Sonuçta işsizlik, kendisiyle beraber her türlü yozluğun, ahlaki dejenarasyonun kaynağı olmaktadır. Gerici – faşist akım ve grupların, kullanma hedefleri haline de gelebiliyorlar.

Tüm bunlarla beraber Kürt toplum yapısında aydın-gençlik olarak değerlendirilen bir kesim de açığa çıkmaktadır. Bunlar Türk sömürgeci sisteminin, Kürtleri asimile etmek için geliştirdiği okul ve (Üniversiteler, Akademiler, Yüksek Okullar, Enstitüler vb.) kurumlarda okuyan ve okumuş tabakayı ifade etmektedir. TC egemenleri, bu kesimi kendi sınıf çıkarları temelinde eğitirken, aynı zamanda Kurgusal-Türklüğün Ulusal potası içinde eritmek için, yoğun bir asimilasyondan geçirmektedir. Bu tabakayı kendi içinde üç kısma ayırabiliriz. Bir kısmı, toplumsal ve ülkesel, insani ve evrensel sorunların çözümüne öncülük ederken, bir kısmı da Kurgusal-Türklük ve Kapitalist-modernite ekseninde liberalizm kulvarında reformist – oportünist bir çizgiyi izlemektedir. Diğer bir kısmı ise, değişik biçimlerde sisteme entegre olmaktadır. Sisteme entegre olanların bir bölümü devlet kademelerinde bürokrat olurken, diğer bir bölümü ise, özel teşebbüsün ve işbirlikçi – komprador sınıfın yanında yer almaktadır.

Yine bu yıllarda, kapitalist moderniteyi yaşayan ülkelerde birbirini tetikleyen ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel krizler mevcuttu. Her ne kadar ekonomik bir bunalım olarak nitelendirilse de, aslında kriz hayatın her alanını sarmıştı. Kapitalist-Modernitenin taşıdığı ve geliştirdiği ahlaki yozlaşma ve dejenerasyon ise başı çekmekteydi. Kapitalizmin yaşandığı yerlerde ki, derinlikte olmasa da, bu krizler reel sosyalist sistemlerde de görülmekteydi. Bu bağlaşık krize dünya ölçeğinde bir tepki ve çözüm olarak 68 kuşağı hareketi gelişir. Bu devrimsel çıkış, yansımasını Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da da bulur. Bu hareketin gelişimi, Kuzey-Kürdistan'ın sosyolojisi üzerinde ciddi bir etki yaratır. Kürt toplumunda devrimci- demokrat

bir yapı ortaya çıkar. Bu hareket, Kürdistan'daki her türden sömürgeciliği red temelinde, halkların özgürlüğü, eşitliği ve kardeşliğine dayalı bir toplum modelini esas alırken, diğer yandan bu duruşa gelmeyen reformcu- ilkel milliyetçi bir kesim, geçmişin kırıntıları üzerinden kendini açığa vurur. Ağırlıkta kent küçükburjuva sınıfının oluşturduğu bu yapı, Avrupa modernitesini kendisine ölçü alan, kısmen de reel sosyalizmden etkilenmiş bir karaktere sahiptir. Mücadeleyi sistem içi olarak gören bu kesim, sömürgeci sistemi liberalleştirmeyi, kendi çıkarlarını korumayı esas alır. Bu temelde yola koyulan bu kesimin vardığı nokta sistemiçileşme olur. 68 kuşağıyla birlikte, Kürdistan toplumunda açığa çıkan bir diğer durum ise, işbirlikçi – komprador sınıfın realitesine karşı net bir duruşun sağlanması ve bu kesime dönük iç mücadele yürütülmesidir. Bu paralellikte özellikle bu yapının sömürgeci sistem ile olan ilişkisinin bariz ve somut bir şekilde açığa çıkarılması ve toplumda teşhirlerinin sağlanmış olması gerçekliği önem arz etmiştir. Bu biçimiyle toplum, işbirlikçi-komprador sınıfının sömürgeci sistemle olan ilişkisini daha iyi görmeye başlamıştır. Bunu sağlayan ise, 68 kuşağının devrimci demokrat kanadı olan PKK'nin mücadelesi olmuştur. Bu durum, Kürt ve Kürdistan'ın sosyolojik bağrına saplanmış zehirli bir hançer olan bu işbirlikçi-komprador yapının hem gün yüzüne çıkmasını, hem de teşhir ve darbelenmesini getirmiştir. En azından Kürt ve Kürdistan halkları bu engerek yılanını tanımış ve kısmen de olsa bağrından söküp atmıştır.

1980 ve 1990'lı Yıllardaki Kürdistan Sosyolojisindeki Değişiklikler

Türkiye'de 1980 yılında askeri cunta darbesi gerçekleşir. Darbe etkisini en fazla Kürdistan'da gösterir. Kürdistan tam bir cendereye alınarak, Kürt halkı üzerinde yoğun bir devlet terörü geliştirilir. Kürdistan'da özellikle köyler üzerinde yoğun bir baskı ve şiddet uygulanır. Bu şiddet terörünün bir sonucu olarak, köylerden kentlere yoğun bir göç dalgası gelişir. Göçler daha çok İstanbul, İzmir, Kocaeli, Adana, Mersin ve Antalya gibi Türkiye metropollerine gerçekleşir. Bir kısmı da Amed, Antep, Batman ve Van gibi Kürt kentlerine olur. Şehirlere göçeden insanlar, kentlerin varoş denilen kenar mahallelerine yerleşirler. Buralarda ağır yaşam koşulları altında hayat mücadelesi verirler. Kendi toprağında, köyünde ve çiftliğinde vasıflıyken, göç ettikleri yerlerde birer vasıfsız ve ucuz işgücü potansiyeli haline gelirler. Ağırlıklı bölümü, işportacılık -seyar satıcılık yaparak yaşamlarını sürdürürler. Bunun sonucunda işportacılık adeta bir "iş kolu" olarak gelişmeye başladı.

Toprağından, klanından, kabilesinden ve aşiretinden kopartılan bu insanlar, gittikleri batı metropollerinde kültürel farklılıklardan kaynaklı uyum sorunları yaşadılar. Bir kimlik bunalımı sarmalına takıldılar. Oralarda doğan nesiller, kimlik kriziyle birlikte kültür buhranını da derinden yaşadı. Bir kısmı TC sömürgeciliğinin dizi-filmleri, reklamları ve teşvikiyle ahlaki düşkünlüğün dejenerasyonuna kapılarak, vicdani yokluk içinde yoz, kirli ve karanlık yaşam biçimlerine savuruldular.

1990'lara gelindiğinde ise bunu kat be kat aşan büyük göçler yaşandı. Kürdistan özgürlük mücadelesi büyümüş ve gelişmiş olarak, Kuzey-Kürdistan'ın her tarafına yayılarak halk serhildanlarını ortaya çıkartmıştı. Sömürgeci Türk devleti, Kürt Özgürlük Hareketini bastırmak için "denizi kurut, balığı susuz bırak" anlayışıyla harket ederek, tam bir vahşetle Kürt kırsalına yönelerek binlerce köyü yakıp- yıktı. 93 konsepti olarak bilenen bu vahşet dönemi 96-97'ye kadar sürdü. Bunun sonucunda milyonlarca Kürt göç etmek zorunda kaldı. Bu bir göçertme ve Kürdistan'ı insansızlaştırma harekatıydı. Bu göçlerin ağırlıklı bölümü, İstanbul, Kocaeli, İzmir, Adana, Mersin, Antalya, Manisa gibi Türkiye metropollerine gerçekleşirken, bir bölümü de Kürdistan'ın Amed, Antep, Urfa, Batman, Van kentlerine oldu. Bu devasa göç dalgası paralelliğinde, kentlerin çeperlerinde mantar gibi gecekondu mahalleleri türedi. Bazen

bir gecekonduya birden fazla göçzade ailenin yerleştiği oldu. Bu göçlerin önemli bir kısmı tekstil ve konfeksiyon işlerinde ucuz (köle) işçi olarak çalışmak zorunda kaldılar. Öyle bir duruma geldi ki, bu yıllarda Türkiye metropollerinde tekstil ve konfeksiyon sektörü çığ gibi büyüdü. Bu göçertilmiş Kürt nüfusundan oluşturulan ucuz işgücünün açığa çıkardığı bir durumdu. Bir kısmı da inşaat sektörünün en tortu, en ağır işlerinde çalışmak durumunda kaldı. Ülkesinden, toplumsallığından kopartılmış bir şekilde Türkiye metropollerine savurulmuş bu Kürt kesimi, göç etmek zorunda kaldığı yerlerin kültürel yapısıyla çatışkı içinde kalarak, kimlik ve dil bunalımı etrafında dönüp-durdular. Metropolde doğan yeni nesil bunu daha fazla yaşadı. Bu kimlik, dil ve kültür bunalım sarmalı onları arayışa yöneltti. Bunun sonucunda, önemli bir kısmı Kürt Özgürlük Mücadelesi ile bütünleşirken, bir kısmı da giderek orta sınıflaştı ve sisteme entegre oldu. Diğer bir kısım ise, dini cemaat ve tarikatların peşine takılarak sistem içerisinde erime noktasına geldi. Azımsanmayacak bir kısım da TC sömürgeciliğinin istihbari ve güvenlik birimlerinin yönlendirme ve kışkırtmalarıyla ahlaki ve vicdani savrulma içinde yoz ilişkilere dahil olarak, gizli ve kirli işlerin piyonu ve ajanı haline dönüştü. Uyuşturucudan tutalım, fuhuş ve kumara, hırsızlığa ve tetikçilik işlerine kadar bulaştılar.

Kuzey Kürdistan'ın Günümüzdeki Sosyolojik Yapısı

Tarihsel süreç bağlamında anlatmaya çalıştıklarımız ve özellikle 2000'li yıllarla beraber ortaya çıkan gelişmeler, Kuzey Kürdistan'da yeni bir sosyolojik yapının oluşmasına yol açmıştır. Günümüz Kürt sosyolojisini 2000'li yıllarla beraber ele almak önemli olduğu kadar, tarihsel süreçle bağını görerek, tarihten kopuk ele almamak da bir o kadar önemlidir. Kürdistan ve Kürt halkı 2500 yıldır sömürge ve soykırım altındadır. Ve cumhuriyetle beraber sömürgecilik kurumsallaştırıldı. Kürt sosyolojisini ele alırken bu gerçekliği göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Çünkü Kürdistan'ın işgal edilip sömürgeleştirilmesiyle beraber, Kürt sosyolojisi de öz dinamikleriyle değil, ağırlıklı olarak sömürgeci güçlerin, Kürt halkına uygulamış olduğu soykırımcı-asimilasyoncu politikaları altında şekillenmiştir. Bugün Kürt sosyolojik gerçekliği içerisinde yer alan birçok anlam, yapı ve kurumsallaşma sömürgeci güçlerin Kürdistan'daki egemenliklerini sürdürmek için geliştirdikleri olgulardır. Kürt toplumunu, hakim yapı içerisinde eritmek için sürekli bir soykırım- asimilasyon cenderesinde tutmuşlardır. Bunun içinde ise, en çok Kürt sosyolojik gerçekliği ile oynamışlardır. Kültürel ve fiziki soykırımı içiçe uygulayarak Kürt toplumsal cevherini ve yapısını ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Tüm bunlara rağmen sömürgeci güçler, Kürt toplumsallığını tümden ortadan kaldıramamış, Kürtler toplumsal varlıklarını günümüze kadar sürdürebilmişlerdir. Fakat Kürt sosyolojik yapısında ve anlamsallığında ciddi tahribatlar ve parçalanmalar da yaratmışlardır. Bu gün bile bu ölümcül darbelerin kimi yaraları halen kanamaktadır.

2000'li yıllarda Kuzey Kürdistan'da açığa çıkan durum, yeni bir sosyolojik yapıyı ifade etmektedir. Bunun doğru ve derinlikli anlaşılması için öncelikle şunu vurgulamak gerekir. Uluslararası sermaye odaklarıyla küresel hegemonik güçler ve Kurgusal-Türklüğün egemen elitleri iktidar çıkarları gereği YDD ekseninde BOP-GOP doğrultusunda faşist-sömürgeci sistemi derinleştirerek sürdürebilmek için, 1980 darbesi sürecinde anlaştılar. Bu antlaşmanın gereği TC-devletini içinde bulunduğu helezonik krizden kurtarmaktır. Bu temelde hem çürümeyi ve tıkanıklığı aşmak hem finans-kapital'in küreselleşmesine entegre olmak hem de Ortadoğu bağlamında misyon ve roller üstlenmek projenin stratejik-politik işleviydi. Bu doğrultuda sistem kendini Türk-İslam senteziyle dönüşüme uğratacaktı. 1980 darbesiyle anayasal ve yasallık dahil yürüttükleri çalışmalar sonucu cemaat yapılanmasını açığa çıkarıp, önünü açtılar. Böyle-

likle Ilımlı-İslam (neo-liberalizm) merkezli geliştirdikleri Türk-İslam Senteziyle şekillenmiş nesilleri iktidara taşıyarak, Laik-Cumhuriyeti, Milliyetçi İslam Cumhuriyetine dönüştürerek Kurgusal-Türklüğün egemen elitlerin iktidar ve çıkar bekasını sağlamış olacaklardı. Bu dönüşüm projesi ekseninde yeşil faşizmin temilcisi olan AKP'ye MHP'nin etkin ittifakı ve CHP'nin aktif desteği sunulur. Bu iki parti adeta AKP'ye koltuk değnekleri olurlar. Yeşil faşizm öncülüğünde Kara ve Beyaz faşizm kardeşliği devlet iktidarına taşınmış olur.

Trio-faşizm olarak AKP'nin iktidara gelişinin, Kürt sosyolojisinin üzerinde ciddi etkileri olmuştur. AKP iktidarı, yüzyıllık kültürel-soykırım politikalarını Siyasal-İslamla bezeyip, çeşitlendirerek yaşamın her alanına yaymaya çalıştı. Daha önceki iktidarların netice alamadığı Kürt inkar ve imhasını, sonuca götürüp tamamlamayı, kendisi için birinci vazife ve hayati elzem olarak görmüştür. Bunun için de her yol ve yöntemi devreye sokmuştur. En çok üzerinde durduğu konulardan biri, Kürdistan'da orta sınıfı büyütmek ve geliştirmektir. Verdiği çeşitli kredi ve desteklerle kendine bağlayarak, bu sınıfın hem sömürgeci sistemle barışık yaşamasını sağlamaya, hem de topluma bir model olarak sunmaya çalışmaktadır. Kredi ve destekler bu sınıfı, Kürt toplumunun içerisinde geliştirmek içindir. 30- 40 yıl vadeyle verilen kredilerle insanların yaşamı ipotek altına alınarak, sisteme karşı insanları pasifize bir duruş içerisine çekmek istemektedir. Orta sınıf karakteri itibariyle sistemle barışıkken, kredilerle bu durum daha da pekiştirilmek istenmektedir. Günün birinde sömürgeci sisteme karşı, herhangi bir muhalif duruş içinde olmasınlar diye, onların yaşamını uzun vadeli rehin tutarak önceden tedbir alma yoluna gitmektedir. Zaten bu uzun vade içerisinde tümden eritebileceğini de hesaplamaktadır. Yine inşaat alanında mühendislik, müteahitlik, taşeronluk gibi mesleklerin önünü çeşitli teşviklerle açarak orta sınıfı genişletmeye çalışmaktadır. Bunun sonucunda Kürdistan'da adeta bir müteahhit ve taşeron ordusu oluşmuş durumdadır. Bunun yanında, Kürdistan'da tefecilik ve faizcilik geliştirilerek, hem orta sınıfı geliştirmenin hem de toplumun ahlaki yapısını bozmanın bir aracı haline getiriliyor. Aynı zamanda orta sınıf yaşamına hitap eden AVM' ler gibi alanları sürekli geliştirerek bu sınıfı büyütmek, diğer yandan toplumu bu yaşama özendirme projelerini de geliştirmektedir. Özellikle de kent mimarisini bile, orta sınıfa göre yeniden dizayn etmektedir. Toplu konut ve site tarzı mimari projeleri hayata geçirmektedir. Toplu konut ve sitelerle, toplumu değişikliğe uğratmakta, topluma orta sınıf yaşam tarzını dayatmaktadır. 1980-90'lı yılların göçertme politikaları sonucunda kentlerin kenarlarında oluşmuş olan varoş ya da gecekondu mahallelerini, kentsel dönüşüm projeleri adı altında rant kapısına da dönüştürerek yıkmakta, yerlerine toplu konut ya da site blok-evler inşa etmektedir. Tabii bununla beraber çoğu zaman kentlerin tarihi yapılarını da ya yıkmakta ya da tahrip etmektedir. Bununla da kentlerin tarihi ve kültürel dokularını yok etmektedir. Aslında yok edilen kentin toplumsal kimliğidir. Toki ve site blok-evler, orta sınıfa göre tasarlanmış evlerdir. Çok katlı, çekirdek aileye göre yapılmış, çok sayıda yüksek apartmanlardan oluşan ve hepsi de birbirine benzeyen yapılaşmalardır. Güvenlik tedbiri ve askeri amaçlar düşünülerek hepsi de birbirine geniş yollarla bağlanmıştır. Bu yapılaşmalar aileleri birbirinden izole edecek şekilde düşünülerek yapılmıştır. Komşuluk, akrabalık ilişkilerini ortadan kaldıran biçimde tikel olarak inşa edilmiştir. Nitekim buralarda yaşayanlar birbirlerini ve komşu komşuyu tanımıyor. Çünkü zihniyete göre inşa edilmiştir.

1980-90'lı yıllarda kentlere göçertilen insanlar, yerleştikleri kenar mahallelerde klan, kabile ve aşiretinden kopartılmış olsa da akrabalık, komşuluk, hemşehrilik ilişkilerini sürdürüyorlardı. Ne tam kentli olabilmişlerdi ne de klan, kabile ve aşiret ilişkilerini bir çok yönüyle sürdürebilmişlerdi. Ikisinin arasında akrabalık

ve hemşehricilik olgusunu geliştirmişlerdi. Toplumsal bağlar zayıflamış olsa da sürdürülüyordu. Şimdi ise toplu konut ve benzeri yapılaşmalarla, bu zayıflamış toplumsal bağlar da ortadan kaldırılmak istenmektedir. Çünkü toplumsal bağlar ortadan kaldırıldıkça, tekçi ulus devlet modeli bağlamında kapitalist-modernite ve toplumda onun yaşam temsilini yapan orta sınıf gelişecektir.

Uluslararası küresel sermaye kendi varlığını ve sömürüsünü sürdürmek için, bütün ülkelerde orta sınıfı geliştirmeyi esas alır. Orta sınıf, faşist devletleri ayakta tutan temel güçtür. Refah düzeyi yüksek yaşam biçimleri, limiti fazla gelir kaynakları ve belli mal varlıkları olduğu için, sistemle çatışmaları halinde bunu kaybedeceğini görür. Kaybetmemek, daha da büyütmek için sistemle barışık ve uyumlu yaşamayı esas alırlar. Sisteme en çabuk ve gönüllülük temelinde entegre olan kesimdir. Bu yapılanmayla orta sınıf, devletler için emniyet subabı işlevi görür. AKP iktidarının, Kuzey Kürdistan'da bu sınıfı geliştirmek istemesinin temel nedeni de bu sınıfın karakteristik yapısı ve özellikleriyle ilgilidir. Ve tüm bunlarla beraber günümüzde, Kuzey Kürdistan'da bir orta sınıf gerçekliği ortaya çıkmıştır. Bu sınıf, T.C ulus devlet sistemini, sömürgeci bir sistem olarak görmeyen, onunla da yaşanabileceğini, ona karşı mücadele etmeyi sistem içileşme olarak algılayan, Kürt toplumsal gerçekliğine yabancılaşmış bir karakter ve özellikler kazanmıştır.

Yine, günümüzde Kürt sosyolojisinde ortaya çıkan bir diğer durum ise, kent eşrafı olarak tarif edilen zanaatçılığa ve küçük esnaflığa dayalı kesimin erime noktasına gelmiş olmasıdır. Bir zamanlar kentlerin en önemli dinamik tabakasını oluşturan bu kesim, günümüz sosyolojisinde yok olma ile karşı karşıyadır. Özellikle sömürgeci sistem tarafından Kürdistan'da, ticaret ve hizmet sektörüne dayalı geliştirilen tekeller ve şirketler zinciri ile birlikte ÇUŞ'lara (çok uluslu şirketler) ait devasa alışveriş merkezleri –AVM ve Mega marketler- gibi yapılarla küçük esnaf tabakası ekonomik olarak çökertilmiştir. Zanaatçılık ise, kar ve sömürü üzerine kurulu kapitalist sistemin Kürdistan'da ithalata dayalı "serbest-pazar" (tekelleşen-pazar) ticaretinin geliştirilmesinden sonra, seri üretim karşısında tutanamadığı için giderek zayıflamış, günümüzde ise yok olmanın eşiğine gelmiştir. Kent eşraf tabakasının bu şekilde, yok olma noktasına getirilmiş olması, hem ekonomik olarak önemli sayıda bir nüfusun yoksullaşarak işsizleşmesine yol açmış, hem de bu tabaka içerisindeki sosyolojik geleneklerden olan esnaf etiğini kapsayan, sınırlı da olsa demokratik- komünal değerlerin kalıntısı olarak yardımlaşma- dayanışma, komşuluk, dürüstlük, yardımseverlik ile birlikte usta- kalfa ve çırak arasındaki sevgi ve hürmetle beraber koruma, kollama ve sahiplenme adetleri de neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Çünkü bunların yerine ikame edilmeye çalışılan markalara dayalı AVM' ler ve Mega marketlerde ise, bu tür toplumsal özellikere yer verilmez. Kar ve sömürüye dayalı, tüketim endeksli ticaret anlayışı esas alınır.

Diğer bir olgu ise, sömürgeci sistemin göçertme politikalarıyla Bakur Kürdistan sosyolojisinde yarattığı değişikliklerdir. TC-sömürgeciliğinin sürekli ve sistemli olarak uyguladığı mecburi iskana dayalı göçertme yöntemleri, Kürt sosyolojik yapısında çok ciddi tahribatlara ve bunun sonucunda farklı sosyolojik olguların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunlardan biri, tarih boyunca geliştirdiği kırım ve zorunlu göçlerle, nüfusun kentlerde toplanmasını getirirken, kırsal nüfusun ise oldukça azalması sonucunu doğurmuştur. Daha önceleri Kürdistan nüfusunun ezici çoğunluğu kırsal alanda yaşarken, göçertme politikalarıyla birlikte bu durum sürekli değişikliğe uğratılmıştır. Kürdistan kırsalında yaşayan göçebe ve yarı-göçebelerden eser kalmamıştır. Özellikle dağlık alanlarda bulunan mezra ve köyler ise tamamen boşaltılmış durumdadır. Günümüze gelindiğinde ise, Kürdistan demografisi tamamen değişiklik arz etmektedir. Binlerce yıldır sürüp

gelen kır- kent arasındaki demografik optimal-denge alt-üst edilerek aralarında büyük bir uçurum açılmıştır ve bu olumsuz uçurum giderek de büyüyor. Çünkü sömürgeci sistem, göçertme politikalarına devam etmektedir. Kırın boşaltılması, kentlerin nüfus açısından aşırı büyümesine, şişmesine yol açarken diğer yandan, asimilasyonu hızlandırmıştır. Çünkü, Kürt gelenek- görenekleri, dili, giyim kuşamı ve yine zayıflamış da olsa demokratik-komünal değerler ağırlıklı olarak, kırsal kesimde canlılığını koruyordu. Köyünden, mezrasından kopartılan insanların, gittikleri kentlerde bu değerleri yaşamaları ve yaşatmaları giderek zayıflayarak erime ve yok olma noktasına geldi.

Diğer bir husus ise, bu insanların her biri kendi köyündeyken tarımdan, ziraattan, hayvancılıktan ve doğadan iyi anlayan, üretken ve yetenekli birer vasıflı insan iken, gittikleri kentlerde vasıfsız olarak görüldüler. Çünkü kent yaşamına, üretim bilgisine, yeteneğine ve becerisine yabancıydılar. Üstelik kent yapısı, ekonomisi ve pazarı bu göçlere cevap olacak düzeyde değildi. Çoğu iş bulamadığı için, işsiz kalarak işsizler ordusuna dahil oldu. Kırın boşaltılması, işsizliği, yoksulluğu, açlığı ve ahlaki yozlaşmayı arttırdı.

TC devletinin bu uygulamaları, Kürdistan'da toprağa dayalı yaşamı, tarımsal ve hayvansal üretimi bitirme noktasına getirdi. Kürdistan ekonomisini ciddi anlamda darbeledi. Sömürgeci sistem tüm bu yıkıcı sonuçları bilerek, hesaplayarak, stratejik-politik amaçlar doğrultusunda planlayıp, göçertme politikalarıyla kırı boşaltma yoluna giderek bugün kü tablonun oluşmasını sağlamıştır. Bu durumdan medet ummaktadır.

Yine sömürgeci sistemin diğer bir uygulaması ise, koçerliği yasaklamasıdır. Faşist Türk devleti 90'larla beraber hayvancılıkla uğraşan göçebeliği yasaklayarak, göçerleri kentlere yerleşmek zorunda bırakmıştır. Tarih boyunca, sürüleri peşinde koşan göçebelik, Kürt sosyolojisinde çok önemli bir tabakayı teşkil etmiştir. Kürt kültürü, dili ve demokratik- komünal değerleri en canlı şekilde koçerlerde yaşatılmıştır. Ve bu değerlerin günümüze taşırılmasında büyük bir rol sahibidirler. Aynı zamanda Kürdistan ekonomisinin can damarını oluşturmaktaydılar.

Geçmişte olduğu gibi bugün de Kürt toplumunun en direngen, en dinamik yapısını oluşturan kesimlerin başında gelmektedir. Asimilasyon ve soykırımcı uygulamalara karşı en çok karşı duruş sergileyen ve direnen kesimdir. Tüm bu özelliklerinden kaynaklı, tarih boyunca Kürt sosyolojik yapısının temelini oluşturan etmenlerden biridir. Koçerliğin yasaklanmasıyla birlikte, kentlerin varoşlarına savurulan bu dinamik kesimin, binlerce yıldır sürüp gelen sosyolojik –kabile, aşiret- yapıları parçalanmıştır. Bir kesimi sömürgeciliğin asimilasyon girdabına düşerken, bir kesimi de kentlerin varoşlarında sosyo-politik bunalım içinde sömürgeciliğin mafyavari-çete yapılanmalarına dahil olmuştur. Geri kalan önemli bir kesimi ise, Özgürlük Hareketinin geliştirmiş olduğu Demokratik Ulusun sosyo-politik yapısının içerisinde yer almıştır. Kendisi ile birlikte dağılan sosyolojik yapısını, kimi insani ve toplumsal –gelenek ve görenek- değerlerini Demokratik Ulusun bünyesine taşımıştır. Yukarıda sözünü ettiğimiz bu göçlerin savurulan kesimleri ise, parçalanmış sosyolojik yapıların doğurduğu bunalımla birlikte, asimilason ve ahlaki yozlaşma içinde gelenek ve göreneklerin değer ölçülerini yitirerek, bilinçten yoksun olarak, sömürgeci metropollerde toplumsal hafızasız, anlamsız bir hayatı yaşama peşine düşmüşlerdir.

Sömürgeci TC-devleti, Bakur Kürdistan'da inşa ettiği baraj ve HES'lerle yüzlerce yerleşim birimini sular altında bırakarak, buralarda yaşamakta olan insanları göçler yoluyla kentlere yerleşmek zorunda bırakmıştır. Baraj ve HES'ler, sömürgeci sistemin asimilasyon politikalarının bir başka biçimi olup, bununla hem Kürdistan doğasını tahrip ederken, tarihsel ve kültürel dokuyu ortadan kaldırıp kimliksizleştirme -belleksizleştirme amacı gütmekte hem de göçertme ile

kırsal alanı boşaltmayı hedeflemektedir. Bu sömürgeci politikalar sonucunda yüzbinlerce insan kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum, kır – kent dengesini daha da bozarak, aradaki uçurumu derinleştirmiştir. Kürt sosyolojisinin daha da parçalanması ve dağılması sonucunu beraberinde getirmiştir. Kentlere göçertilen insanlar, gittikleri kentlerde ağırlıklı bölümü işsizler kesimine dahil olmuş ve bu işsizler ordusunun daha da büyümesine yol açarak yoksulluğu artırmıştır. Bu işsizler ordusu bir taraftan toplumun en ezilen kesimini ifade ederken, kent sosyolojisinde yeni bir yapıyı oluşturmuştur. Bu sosyolojik olgunun incelenmesi, araştırılması ve çözümünün yapılması gerekir. Ancak bu tahlil ve saptamaların tikelden evrensele bağı kurulmalıdır. Çünkü bu işsizler ordusu dünya genelinde çığ gibi büyümektedir. Finans-kapital'in küreselleşme istemlerinin sonucudur. TC sömürgeciliğinin tikel uygulamaları da evrensellikten kopuk ve ona aykırı değildir. Tikel ve evrensellik özgünlükler taşımasıyla birlikte bağlaşık içindedir.

Sömürgeci sistem, Kuzey Kürdistan'daki özyönetim alanlarına saldırırken de, yine aynı amaçları gütmüştür. Buraların tarihi ve kültürel dokusunu otadan kaldırma ve bu şekilde toplumu

belleksizleştirme, bununla birlikte insanları göçerterek yerinden- yurdundan ederek toplumsallığı dağıtmayı hedeflemiştir. Tüm soykırımcı uygulamalarını bu hedeflere ulaşmak için yapmıştır.

Faşist – sömürgeci sistemin tüm bu uygulamaları sonucunda, Kuzey Kürdistan sosyolojisinde işsizler olarak bilinen, yeni bir kesimin oluşmasına yol açtı. Kapitalist sistem, ucuz işgücü elde etme ve işçileri daha düşük bir ücrete mecbur bırakmak için yedek tutacağı bir işsizler ordusu yaratır. Bu işsizler ordusunda, onların da bir gün iş bulacağı, iş sahibi olacağı beklentisini canlı tutmaya çalışır. Zaman zaman da onlara işsizlik maaşı ve çeşitli yardımlar adı altında bazı kırıntılar vererek, onları kendine bağlayarak, hazırda tutmaya çalışır. Daha fazla kar ve sömürü üzerine kurulu kapitalist sistem, böylelikle kendisine karşı bu cepheden gelişebilecek bir toplumsal muhalefetin de önünü almaya çalışır. Sömürgeci TC sistemi, tüm bunları planlayarak Kürdistan'da işsiz kesimi büyütmeye, Kürtleri açlıkla terbiye etmeye çalışmaktadır. Böylelikle de, Kürdistan'da yoksullaştırmayı, ahlaki dejenerasyonu geliştirerek, Kürt toplumsallığını, kültürünü ve sosyolojisini daha da dağıtarak, parçalayarak ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Faşist- sömürgeci sistem, bu kesimi kendi gerici amaçları doğrultusunda kullanmak için, uyuşturucu, fuhuş, madde bağımlılığı gibi yoz yaşam biçimlerini en çok bu kesim içerisinde geliştirmeye çalışmaktadır.

Düşmanın Kürdistan'daki yoksullaştırma poltikalarının bir sonucu olarak, günümüz Kürdistan sosyolojisinde mevsimlik işçi denilen bir kesimin oluşmasına yol açmıştır. Bu kesimi kendi içinde Mevsimlik tarım işçileri ve gurbetçi işçiler diye ikiye ayırmak mümkündür.

a- Mevsimlik (aile) işçiler: Yılın bilinen mevsimlerinde Türkiyenin tarım alanıyla öne çıkmış kentlere, ailesiyle birlikte giderek, oralarda ırgat-işçi olarak çalışan bölümünü ifade eder. Bu kesim, zor koşullar altında, ucuz işgücü olarak Türkiye tarmında yoğun bir emek sömürüsüne tabi tutularak çalıştırılmaktadır. Çalıştıkları yerlerde de sürekli faşist- ırkçı saldırılara maruz kalmaktadırlar.

b- Gurbetçi işçiler: Halk içerisinde gurbetçi işçiler olarak nitelendirilen, yazın Türkiye metropollerine giderek en ağır ve tortu görülen -inşaat, temizlik, taşıyıcı, yükleyici vb- işlerde çalışmak zorunda kalan, kışın memleketlerine dönen kesimdir. Bu gidiş- gelişler, bu kesimin parçalı bir sosyoloji ile hareket etmesine yol açmaktadır. Çünkü kimi kabile ve aşiretinden kopmuş, kimi de köy ve kasaba yapısından uzaklaşmıştır. Bu kesim bir yandan Demokratik Ulusun sosyopolitik yapısına dahil olmaya çalışırken, öte yandan bu gidiş- gelişlerle metropol -kapitalist modernite- yaşamı onlara cazip gelmekte ve bir kısmı savrulmaya

meyilli konumda durmaktadırlar. Bunların bir toplamı olarak, sözkonusu ettiğimiz parçalı sosyolojisinin aile ve bireyi olarak git –gel durumu yaşamaktadırlar.

KÜRT ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİNİN KÜRT SOSYOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kürt Özgürlük hareketi yürüttüğü mücadele ile Kürt toplumunda devrimsel nitelikte değişimler yaratmıştır. Kürt toplumunda demokratik ulus bilincini geliştirerek, Kürtlerin bir halk olarak kendi farkına ve farkındalığına varmalarını sağlamıştır. Kendisi olmaktan çıkarılmış, yok olmanın eşiğine getirilmiş Kürt'ten, direnen Kürt gerçekliğini yaratmıştır. Sömürgeci güçler tarafından dağıtılmış, parçalanmış Kürt sosyolojik yapısını toparlayıp belli bir örgütlü yapıya kavuşturarak, Kürtleri yeniden tarih sahnesine çıkartmıştır. Kürt gerçekliğini, kültürünü ve dilini yeniden dirilterek, Kürt toplumsallığına yeniden can vermiştir. Kadın özgürlük devrimini yaratarak, toplumsallığın yaratıcısı olan kadının, tekrardan öncü konuma yükselmesini sağlamıştır. Kürt Özgürlük Hareketi, mevcut Kürt sosyolojisini ciddi anlamda değiştirirken, onun yerine yeni bir sosyoloji olan, Demokratik-Ulusun sosyo-politik yapısını geliştirmiştir. Kürt özgürlük hareketinin yürüttüğü mücadele ile, bu politik-sosyolojiyi geliştirme seyrini dört dönemde incelemek mümkündür.

İlk dönem: İdeolojik grup dönemidir. Bu dönemde ağırlıklı olarak Antep, Maraş, Urfa, Batman gibi Kürt işçi kesiminin geliştiği yerlerde yurtseverlik ve sınıf bilincinin geliştirilmeye çalışıldığı, buna bağlı olarak örgütlenmelerin yapıldığı yıllardır.

İkinci dönem: 1980 lerde mücadelenin Botan'da geliştirilmeye çalışıldığı dönemi kapsar. Sömürgeci sistemin geliştirmiş olduğu soykırım yöntemleriyle parçalanmış olan kabile – aşiret formu yerine yurtseverliğe dayalı demokratik – Ulus bilincinin geliştirilmeye çalışıldığı ve bunun mücadelesinin yürütüldüğü dönemi kapsamaktadır. Kabile – aşiret formu, zayıflamış olsa da eşitlikçi – kömünal değerleri kendi bünyesinde barındırmaktadır. Demokratik – ulus bilinci geliştirilirken, bu formun olumlu özellikleri, demokratik – ulus bünyesine taşınıyordu. Demokratik Ulus klan, kabile, aşiret, kavim formuna göre daha üst bir formu ifade etmektedir. Geniş ve esnek yapıdadır.

Üçüncü dönem: 1990'lar sürecini kapsar. Bu dönem Kürt Özgürlük Hareketinin Bakur Kürdistan genelinde halklaştığı, ilk kitlesel serhıldanların gelişerek yayıldığı ve giderek büyüdüğü süreçlerdir. Kabile-aşiret formunun iyice zayıfladığı, silikleştiği, onun yerine yurtseverlik eksenli demokratik-ulus formunun kuzeyin her tarafında hakim olmaya başladığı dönemlerdir. Demokratik-ulus formuna gelmeyen, buna karşı direnen kimi aşiretsel yapılar ise, karşıtlaşıp koruculaştılar. Kürdistan Özgürlük Hareketinin yürüttüğü mücadele ile, Kuzey Kürdistan'da Demokratik-Ulus'un sosyo-politik yapısının şekillenmeye evrildiği dönemdir. Bu Kürt toplumuaçısındanyenibirsosyolojikyapıdır.

Dördüncü dönem: 2000'lerde başlayan süreçtir. Paradigma değişikliğinin yaşandığı, KCK sisteminin geliştirildiği ve yeni paradigmayı yaşamsallaştırma sürecini ifade eder. Bu dönem, yeni paradigma temelli Demokratik-Ulusu inşa etme dönemidir. Demokratik Ulus, ortak zihniyeti, ve politikayı paylaşmayı esas alan toplulukların oluşturduğu, özgünlükler ve farklılıklar temelinde birlik formunu ifade eder. Sınıf, cins, renk, etnisite, farklı ulus kökenli yapıların ortak bir zihniyet ve kültür dünyasını esas almaları temelinde kurdukları ya da kuracakları yapılanmadır. Tüm bu farklı yapılar, kendi kimlikleri ile demokratik ulus içinde yer alarak, onun bir bileşeni haline gelirler. Bundan dolayı demokratik ulus, farklılıkların reddine değil, birlikteliğine dayalıdır. Toplum, farklı sınıf, katman, ulus, cins ve renklerden oluşmaktadır. Tüm bu farklılıkların demokratik-siyaset ekseninde Demokratik-Ulus formunda örgütlenmeleri toplumsal gerçekliğe en uygun olandır.

B) JI NÛ VE XWENDINA SOSYOLOJIYA BAŞÛRÊ KURDISTAN

Ji Aliyê Dîrokê Ve;

Başûrê Kurdistan ku sînorê vê li gel Bakurê Rojhilatê Nîştimanê Erebî ye, heta ku parçekirina Kurdistanê li aliyê Împaratoriyê Safewî û Osmanî peyvendiyê gelê Başûrê Kurdistan bipiranî li gel Rojhilat û Bakurê Kurdistan bûye. Piştî ku ew parçekirin hate sepandin, Başûr kete li bin hukmê Dewletê Osmanî. Ji bo vê jî peyvendiyên gel û serwerên Başûr li gel Bakurê Kurdistan û Stenbol bû. Piştî dawîhatina Şerê Cîhan a Yekemîn û têkçûna dewleta Osmanî, Kurdistan kirine çar perçe û dewletê Iraqê hat avakirin. Başûrê Kurdistan, tevî bêrazîbûna piraniya gelê wî, bi Iraq ve hat girêdan. Li serdemê Osmaniyan Başurê Kurdistan demekî bi wilayeta Şarezor ku navendî wî bajarê Kerkuk bûye, serdemek jî bi navê wilayeta Musil dihat binavkirin ku navendî wî bajarê Musil bû.

Li aliyê wî olî ku niha piraniya wî ji mezhebê Islamî- Sûnnî li herdu tarîkatê Qadirî û Naqşîbendî ye. Beşekî ji van jî Şîa ne. Li gel hebûnê Xiristiyan û Êzîdî di heman demê de baweriyên cuda weke Kakayî (Ehlî Heq), Sabîa Mendaî û Şebek jî hene. Pêwiste ew jî bê zanîn weke hemû Kurdên heremên din heta ku hatinê olî Islam, gelê Başûr piraniya xwe li ser olê Zerdeştî bûye. A niha jî wisa tê tehmîn kirin ku civakê kurdê êzîdî û kakayî berdewamiya olî Zerdeştî ye. Li Başûrê Kurdistan weke herem dabeşkirineke xwezayî heye, li herema Soran(Silêmanî, Hewlêr), heremê Hewreman (Helebce), heremî Behdînan (Duhok, Musil), dewerê êzîdîtî, li heremê Germiyan û Germasêr(Kerkuk, Xaneqîn). Heremê kurdên feylî ku piraniya wan li navendê Bexda dimînîn piraniya wan bi karê bazirganî ve mijûl in, ji ber vê, ji aliyê mezhebî û zaraveyî axaftina wan cuda ye û bi tenê hatine hiştin û îzole kirin.

Tevî ku civakê Başûr bi kurdî(soranî, behdînî, hewramî u lorî) diaxivin, di heman demê şebek û kakayî jî zaravayê xwe yê taybet hene. Niha bipîleya yekemîn zaravaya siyaset û bazirganî, xwendin û nivîsandin bûye soranî.

Gel û netewên din ku li başurê kurdistan in; aşûrî, sûryanî, kildan û tirkmen, ereb û ermen. Heta sala 1948 cuhî bi rijeyekî pir hebûn, li niha kes nemane. Heta ku destwerdana ji der ve li ser gelê Başûr nehatiye kirin, bigiştî, bi şêwekî aştiyane bi hev re jiyane. Yek jî mînakên wan destwerdanan dewleta ingilîz û fransa aşûriyan sor dikin ji bo êrîşî kurdan bidin kirin; dewleta osmanî jî, ji bo kurdên misilman û êzîdî bîne li hember hev mûdaxele dike. Misir, Surîye bi şovenîzma ereb-sunnî 1959 dixwazin tirkmen, ereb, kurd bixe nav pevçûnê. Bi heman şêwazê nakokiyekekî sûnî mabenê soranî û behdînî jî hatiye çêkirin. Ev nakokî piştî sala 1966 bihevketinê siyasî ya PDK-Iraq û YNK çêbûye.

Li aliyê xwerêvebirinê ve civakê Başûr, ji serdemê Gotî û Kasiyan heta qonaxê mîr û begê kurdan bi taybet jî mîrê baban, soran û behdînan, her wiha jî ji destpêkê sedsala 20'an berxwedana Şêx Mehmudê Berzencî weke melîkê Kurdîstan heta ku raperîna 1991 û desthilatê xwerêvebirina heremî, gel kariye xwe rêvebibe û xwe biparêze.

Ji aliyê wêje û rewşenbîrî ve; ew belgeyên ku di dest de mane wêjevan û helbestvanê yê demê mîra û began e. Çimkî hatina Islam ji bo Başûr piştî vî jî dagirkeriya Mogolan, belgeyê nivîskî ya pêwist di dest de nehiştine. Ji sedsalê 18 ve heta roja îro hewldayîneke zêde hebûye ji bo ku ziman û wêjeya kurdî li ser lingan bimîne. Rolên mirovên mezin weke Nalî, Salîm, Kurdî û Mehwî heta digihêje Dildar, Pîremerd, Bêkes û Goran ji wan jî heta Şêrko Bêkes û Ebdilah Peşêw û hezaran pênûsên mêrxas û wêrek xwedî rolê berbiçav in di liserpêhiştin û pêşdebirinê de. Ger ku di paşerojê de hucreyê mizgefta û xaneqan û tekiya cihê pêşxistina ziman û wêje bûne. Ev yek li sedsala 20'emîn gelek navendên din ê xwendinê hatine vekirin, heta ku bi fermî nasandinê kurdî ketine bernameyê xwendinê. Îro jî li Başûr, li gel hemû kêmasiyên wî gelek zanîngeh û

navendên xwendinên bilind hene. Mirov dikare bêje, xizmeteke mezin bi zimanê wêjeya kurdî hatiye kirin û tê kirin.

Jinên kurd û jinên netewên gelên din ku li Başûr in, tevî hemû astengiyan tevlî li nav têkoşînan bûne. Jin di jiyana gund de rolekî wan ê berçav hebûye. Ji aliyê xwerêveberinê de xwedî rol bûne. Mînakê wan ji Xanzadê Mîrê Soran, Adilexan, Hepsaxanê Neqîp heta digihişt Margêrêt û Leyla Qasim û Mamoste Sinewber û bi dehan jinên din ku ji aliyê cuda cuda ve xwedî rol bûne.

Ji aliyê debarê jiyanê de tevî ku çavkaniyên sereke çandînî bûye, di heman demê de bi radekî berfireh xwedîkirina sewalan ji xwe re weke pîşe dîtiye. Her wiha bazirganiyê biçûk û guhertinên berhaman li gel Begda, Musil, Heleb, Tebrêz, Amed û Stenbol bûye. Wexta di sedsala 20'emîn de petrol hat dîtin, li ser kêmbûna çandînî û xwedîkirina ajalan bandor kir.

Başûr, Di Qonaxa Piştî Şerê Cîhanê Ya Yekemîn De

Şerê Cîhanê Ya Yekemîn guhertin li erdnigarî û civakên Rojhilata Navîn û Kurdîstanê jî kir. Tevî ku parçekirina Kurdistanê ji bo çar parçe wekî xançerek bû ku li dilê Kurdistanê ket û Kurdistanê li bin serweriyê dewletê Osmanî jî kir parçe. Bêguman ew parçekirin, tenê bi rêya hêz nebû, ewê ku bi hêz rêya hêzê kirin, bi rêya lihevkirinê (Sykes-Pîcot, Peymana Belfour, San Rîmo û Sewr û Lozan) bi destxûr û zagon. Ew bertekên ku li Bakur û Başûr çêbûn nekarîne, pêşiya vê parçebûnê bigrin. Xala herî xeter ew bû ku hêzê gelê kurd ji hev parçe kir. Kurd û neteweyên din ê Kurdistanê ne li hember hev sorkirin û dane şerkirin. Weke ku li siyaseta Ingiliz ku jê re dibêjin; "kuçik bi kuçikdan xeniqandin", ew parçebûnan bûye sedem ku gelê kurd li parçeyan ji hev xerîb bimînin. Di heman demê de, li ser dozê xwe yê rewa nehizire. Li tevahî belgeyên Wezaretên Derve ya Brîtanya, li demê hatina wanê heremê ji bo dagirkirin û parçekirina Kurdistanê, destpêk parçebûna Kurdistan, wekî Kurdistanê Mezin û Başûr û Bakur li belgeyê wan derbas dibe. Piştre weke otonomî tê binavkirin. Piştî salên 1930'an şûn ve Kurdistan tuneye, kurd jî dema ku hinek bertek nîşan bidin, ew jî bi hinek mafên çandî bêdeng bê kirin. Bi heman awayî piraniya dîjseknandina aşurî, ermen, ereb û tirk li hember hevdu çêbûye.

Ya ku ingiliz û dewleta Iraqê melîkî ku dixwastin ji bo van pêknehatiye, ji bo vê jî piştî hewldanên Şêx Mehmud li heremên Silêmanî, pevçûnên eşîretên Xoşnav, Surçî, Biradost, Zêbarî û Berzanî li heremên çiyayî Hewlêr û Akrê, piştre jî ew rapirsiyê dewletê Brîtanya kir, ji bo yekalîbûnê wîlayetê Musil û xistina ser dewleta Iraqê nû. Civakê Başûr, ew helwestên ku nîşan dan, mêtîngeriya Ingîlîz û dewletê Iraqê rastî şoke hatin. Tenê Hewlêr û Duhok, dengê 'erê' di rapirsiyê de bikaranîn. Ew jî bi şertûmercê merkezî bê pejirandin, dengê 'erê' dabû. Li piştî bêdengkirin û tunekirina berxwedaniyê gelê başûr bêdeng nebû. Ji aliyê cuda cuda hewldanê xwe domandin. Bi taybetî jî li aliyê rewşenbirî û xwerêxistin kirinê civakê, hewldana belavkirina rojname û kovar, ji aliyê din ve jî avakirina komele û partiyên siyasî (Rizgarî, Şoreş û Hîwa) ji me re diselmînin(îspat dikin).

Ew hewayê şoreşgeriyê ku bi serkeftina Şoreşa October li Rusya ava bû, teysandinê vê li ser Başûr û Iraq kiribû. Bi taybet piştî avabûna Partiya Komunîstan a Iraqê di sala 1934 de, di hemberê rejîma qraltî û çewisandina feodaltî şiyarkirina ciwanan de roleke bibandor dîtin. Komunîstan bipîştvaniya Sovyet pir bitundî li hember rejîma qraltî û şovenîzma erebî derketin. Ew jî bûye sedem ku 3 sekreterên wan ên bi navên Fehd, Sarim û Hazim bê darvekirin.

• Başûr, Di Qonaxa Piştî Şerê Cîhanê Ya Duyemîn De :

Di Şerê Cîhana Ya Duyemîn bi giştî dewletên rojhilata navîn bê alî man û beşdarî şer nebûne, lê belê çîrûskên şer wisa kir ku bandorê wê li ser heremê me jî çêbûbû. Bi taybet ew pêlên nazîzmê elmanî û faşîzmê îtalî û berîya wî jî bandorê sovyet a sosyalîstê hebû,

pevçûnên ew her sê aliyan rewş bi xwe re guhert. Almanya li Iraqê piştî vanê yê komön netewperestî yê erebî dikir. Ew jî, bi serokatiyê serokwezîrê wê demê "Reşît Alî Geylanî", 1941 derbeyê leşkerî (kudeta) kirin. Lê serneketin û revîyan çûne Îranê. Di Başûrê Kurdistan de li heremên çiyayî jî Berzeniyan bi serokatiya Şêx Ehmed 3 heta 6 salan li nav îsyaneke çekdarî de bûn, lê ew jî bi tepisandin û dûrxistina(birine başûrê Iraqê) Şêx Ehmed dawî pê hat.

Dawîhatina Şerê Cîhanê Ya Duyemîn ji bo kurdan, li Rojhilata Kurdistan derfeteke nû afirand. Bi destwerdana Sovyet ji bo rojavayê azerbeycan û kurdistanê çêbû. Ew bû sedem ku kurdên Rojhilat li navendên Mehabad (Sablax) komarên Kurdistan Ji aliyê rêveberiyê PDK-Îranê, di sala 1946 de bi serokatiya Qazî Mihemed ragihandin. Her çiqas temenê komarê kurt bû, lê bi vê temenê kin jî kurdên Başûr li astê fermande û hêzên parastin ve beşdar bûn, Berzaniyan bi serokatiya Mele Mistefa, Herkiyan bi serokatiya Zêro Beg Herkî û bi her çar efseran (Mistefa Xoşnav, Îzet Ebdulazîz, Xêrullah Evdilkerîm û Mihemed Qutsî) beşdar bûn. Piştî vegerandina van ji komarê di sala 1947 ji aliyê rejîma qraltî ve hatin darvekirin. Encamên Şerê Cîhanê Ya Duyemîn jî weke Şerê Cîhana Ya Yekemîn berhemekî berçav ji bo avabûna statuyeke Kurdistanê, li Rojhilatê çênebû. Lê têkîlî, peyvendî û şarezayekî siyasî nû çêkir. Ew jî mînakên J.K (Komeleyê Jiyanêwê Kurdistan) û PDK tê dîtin.

Tevgerê siyasî ya kurd, li ser civakê heta 14 tîrmeh 1958 qels û bêbandor bû. Derveyî hinek kesên rewşenbîr û xwendavan û elît agahiya gelek kesên din ji guhertin nebû. Partiya komunist, ji ber peyama wanê ya çînî li dijî axa û began xwedî rolekî berbiçav bûn, ji ber ku jiyana rojane ya civakê ji aliyê aborî ve gelekî zehmet bû, mirov bi zehmetî dikarin debara xwe û ya malbata xwe bikin.

1958 û Vebûna Nû Bi Rûyê Civaka Başûr

Bi guhertina rêveberiyê di dîroka 14 Tirmehê 1958 ku li aliyê komeke fermandarên leşkerî bi efserên azadîxwaz dihatin naskirin, bi serokatiya General Evdilkerîm Qasim û bi piştevaniya Partiya Komunîst, desthilatiya qraltî û hukmê ingiliz li Iraqê hilweşandin. Iraq ji hemû bend û peymanan derket ku ingilîz û rejîma qraltî pê ve girê dabûn, taybet jî peymana Begda. Di ruxandina rejîma qraltî de rola tevgera kurd diyarker nebû, lê çi li nav destûrê, çi li aliyê siyasî û rewşenbîrî deriyeke nû li pêşiyê civaka kurd vekir. Bi taybet jî ew bendê destûrê ku dibêje "Irak bi du netewe sereke ya ereb û kurd pêk hatiye" û di heman demê de vegerandina Mele Mistefe û hevalên wî yên li Sovyet û tevlîkirina wan ê siyaseta demê nû ya Iraqê, ew guhertinan; guhertinên nû û wêrekî bûn. Pênc sal li rêvebirina hukmê Qasim Iraqê, bi gîştî weke destpêkeke baş tê pênasekirin, hêzên kevneperstê ya erebî, ingiliz û emerîka her wiha siyasetê kurd ya bêçare, rast nêzîknebûna Sovyet û alîkarî nekirin, wisa kir ku temenê rêveberiyên nîştîmanî demokratîya Qasim kin be û dûbare şer û alozî singê gelên Iraqê bigre. Ew jî wisa kir ku şovenîzma netewperestê ereban tevî BAAS'îyan di 8'ê Sibatê 1963 de inkilabê van bi ser bikeve û dawî bi hukmê Qasim bê anîn.

Siyaseta tund ê Qasim û bêçaretiya Mistefe Berzenî bûne sedem ku li Îlonê 1961 şerê çekdarî, li mabênî bizavê siyasî ya Başur û komarên Iraqê nû destpêbike û ew derfetên ku çareseriya pirsgirêka Kurd û pirsgirêka Demokratîk di Başûr de hebûn, ji holê rabûn. Ji bo wî çêdibû ku rê li şovenîzma erebî û BAAS'îyan bê girtin û heta salê 1970'yê şer û alozî berdewam nebin.

Ew desthilatiya ku piştî Qasim hat li ser hikum tevî ku pir nacihgir û lerzok bû, di heman demê de ji bo çareseriya pirsgirêkên Iraq û Kurdan jî xwedî plan û projeyeke cudatir nebû. Aliyê siyasiyên kurdan jî li nav nakokî û aloziyan de bû ku piştre bi parçebûnê li sala 1966 di mabênê Mistefa Berzanî, Îbrahîm Ehmed û Celal Telebanî de bi dawî hat. Li salên 60'an bi tenê bizavê kurdî, li Başûr di

nav liv û tevgereke aktîf de bû. Parçeyên din jî piştevanîya Başûr dikirin û heta astekî jî hêvîya xwe pê ve girêdabûn.

Hatina partiya BAAS ji bo desthilatdariyê, di encamê derbekî de karine dest bixin nav pirsgirêkên ku berdewam dikirin. Yekem pirsgirêkên kurd bûn. Bi alikariya Sovyeta ya wê demê, gerekî danûstandinan dest pê kirin û di 11 Adarê 1970 de bi tîfaqekî nivîskî ku li Bexda li pêşîyê gel hate xwendin gihişt hinek encaman; bi taybet nasandinê hikmê otonomî ji bo kurd li Hewlêr, Silemanî û Duhok; pirsgirêkê Kerkuk û çend pirsgirêkên din hiştin ku ji bo çawaniya çareser kirina van gotûbêj li ser bikin.

BAAS tenê bigavêtin ji bo çareserkirina kurd nesekînî, belkî li salê 1972 petrol jî xist bin garantîya xwe. Pê re çandînî, ajaldarî, perwerde û fêrkirin û tendûrîstî pêş xist. Milbimilê van pêvendiya xwe bi her du blokên wê demê Sovyet û Emerîka gihande astekî baş. Karî li 6ê Adarê 1975 di encama plangeriyeke de li Cezayîrê şikestineke bi bizavê Mele Mistefe bîne û hêza wî belav bike.

Şikestina bizavê siyasî û çekdarî PDK-Iraq, di civaka kurdîstanê de tevî ku bûye sedemê bêhêvîbûn û bêmoralîyê di heman demê de ew jî hat îspatkirin ku rêveberiya siyasî û çekdariya wê demê nikare li hember planên derve bisekine û her wiha ew bizavan nikarin bê alîkarî û piştîvaniyê hêzên derve yek roj jî têkoşîn bikin. Her çiqas piraniya gelê Başûr ji hemû aliyan ve piştevanî ji bo vê bizavê dikirin jî, lê ew bizav gel bêhêvî kir.

Tevî ku ew guhertinên li heremê peş ketin, bi taybet şoreşê gelên Îranê; piştre qulîbî şerê Îran-Iraq. Li gel vê şerê di mabênê desthilat û dewletan de ziyanên mezin li ber civakê ket; lê ji bo bizavê siyasî kurdan derfeteke nû hate pêş. Ew hêz û aliyên ku demek bû bi nepenî mijûlî karûbarê rêxistinê bûn karîn bihêz derkevin. Mînak; Komaleyên Rencderan, Yekîtî Nişţîmanî û Hêzbê Sosyalîst di heman demê de xwe nû de avakirin û komkirina PDK-Iraqê. Ew hêzên nû tevî ku hinek hêvî didan jî, lê nikaribûn xwe bi temamî ji zîhniyeta siyasiya berî xwe rizgar bikin ji bo vê jî piştî ku hêzên çêkdar ava kirin, piştevaniya gel girtin. Lê piştî dawîhatina şerê Iraq-Îran di 8'ê Tebaxê 1988 de hêzên siyasî û çekdarî jî temam bûn û zivirîn Îranê.

Li salên 80'an gelê kurd tundûtijî û çewisandineke pir mezin ji aliyê rejîmê BAAS dît, li beramberê kurdan heta çekên qedexekiriyî cîhanî jî bikaranî. Di heman demê de komkujîyê mezin li Enfalê Berzaniyan1983, proseyê Enfal li heşt qonaxan 1988, li gel kîmyebaranê Helebce, Sê û Sê Nan, Şêxo Wesanan, Balîsan û Behdînan her wiha ruxandina Qeladizê ji bo dû caran, xirabkirina zêdetirê çar hezar gund û kom kirina gelê van a li "gundên stratejîk".

Pêwiste ewê bê zanîn ku qurbaniyên bêhempa ji aliyê gel ve ji bo şer pêşkeşkirine, di heman demê de gel her tim ji bo fedakariyên pir mezin amade bûye; lê reveberiyên siyasî, wan nikarine bi serkeftin bigihînin encamê. Ji ber ku an mijûlê şerê hundirîn bûne an jî bi destê dewletên dagirker hatine bikaranîn. Ew jî bûye sedem ku careke din gelê Başûr rûbirû bi şikandinekî din a ruhî, moralî, siyasî û çekdarî bibin.

Şîroveyên Şaş ê Rejîmê BAAS û Guhertinên Nû

Di encama şerê Iraq-Îran de ku zêdetirê milyonekî mirov tê de hat kuştin. 300 hezar dîl û bi hezaran gund û bi dehan bajarok û navçe tê de wêran bûn. Di heman demê de Iraqê jî xist li bin gelek deynan, rejîmê BAAS ji bo ku ew barê xwe yê xwar rast bike, bi heman pîvanên şerê Îranê ku temamî dewletên kendavê û Emerîka heta astekî jî Sovyet pê re alîkar dibû. Ji ber vê pir bilezûbez êrîşê dewletê Kuveyt kir. Dixwest bi rêya Kuveytê gef lê Mîrên kendavê bixwe. Bi vê şêweyî car din xwest rabe serxwe! Lê belê şîroveyê û xwendinê BAAS şaş derket. Meclisê Ewlehî ya Navdewletî û temamî welatên Erebî li dijî Iraqê derketin. Ji bo vê ji zivistanê 1990 êrîş kirine li ser Iraqê, Kuveyt rizgar bû. Di heman demê de gurzekî gurcikbirî li Iraq ket û ger ew dem emerîka, hêzên navdewletî pêşdîtîna wan hebûya,

dikaribûn rejîma BAAS têk bibin, lê hiştin ku li nav demê de proje xwe amade bikin, rewayetiyên navdewletî, heremî û Iraqê zêdetir bikin dest xwe ji bo têkdanê. Di encam de, li serokatiya Sedamê di bihara 2003 de dawiya rejîma BAAS anî.

Ji bihara 1991 ve hêzên kurdî li Kurdistanê ya Şîa jî li başûrê Iraqê derfet ket destê van ji bo ku raperîn encam bide û cihpê xwe qewîm bikin. Encam, piştî raperîn û koçberiyê û têkoşîneke du mehê li Başûr heremekî dijefirîn bi biryarekî Netewên Yekgirtî ava bû. Ew heremên dîfacto bi piştevanî hêzên navdewletî û heremî bi navê Hikumetê Heremê Kurdistan li havîna 1992 hat damezarandin. Desthilatê lokal û dîfacto ku bi navê hikumetê heremê ava bû, piştî komarên kêmtemenî Kurdistanê li Mehabad desthilateke nû xwerêveberî kurdî bû. Ji ber vê li ser hevsengiya siyasî bi piştgirî Îran û Tirkiye ava bûbû, lewra pir cihê hêvîyê gel û aliyên siyasî jî nebû. Di heman demê de li rojevên netewî û rêxistinên navmalê kurd û alîkarî kirinê parçe dinên Kurdistanê zêdetir rolekî tevlîhevî û şerê navxweyî û şerê parçe din ê Kurdistanê anî. Di ragihandina wî destpêkê de hikumeta herêm şerê PKK di payîzê 1992 de dest pê kir. Her wiha li Başûr, hêzên Rojhilatê Kurdistanê jî xistine qampan. Ji aliyê rêvebirinê ve tenê karîne 2 salan bi nakokiyê kêm hikumet rêvebibin. Ji havîna 1994 ve heta ku 2005 desthilatê heremê başûr bûye du parçe di mabênê herdu desthilatdar PDK-Iraq û YNK. Gelê Başûr debarekî jiyanî pir xirab a jiyana aborî, koçberiyê bi kom (yê ciwanan ji bo derveyî welat), kuştinên rijeke bilind a jinan (di bin navê namûsê de), rêgirtin ji azadiya siyasî û rojnamegerî, ji bo wî jî çendî kesayetên siyasî (Sadiq Omer, Raûf Akreyî, Rênas, Dr. Sîrwan hwd.) li gel komkujîya ekîbê Rojnemaya Welat li Hewlêr, di heman demê de çendî kesayetên din hatinê terorîzekirin û windakirin. Mirov tenê dikare yek xalê baş ji bo wî heremê dîfacto bike, ew jî heta ku ketina rejîmê BAAS li 2003 di destê kurda de ma. Ji bo vê ya ger bê gotin; "salên 90'î li Başûr salê keraset û bêhevîbûn û bêçareyî bûye" ne şaş e.

PKK di sala 1991 de weke hêzeke cuda xwedî statejî û bername û projeke din derket qada siyasiyê Başûr; raste, ji destpêkê sala 80'an ve hewldan hebûye, lê ew hewldanin bi şehîdketina herdû kadir(kadro) ên pêşeng bi navên Mehmet Karasungur, Îbrahîm Bîlgîn paş de ket. Bi tevlîbûna komek ên Ciwanên Başûr di sala 1989 de car din PKK bi şîrovekî nû li başûr dest pê têkoşîneke nû kir. Ji bo vê jî bi avakirina rêxistina siyasî destpêkê bi navê Partiya Azadiya Kurdistan(PAK), piştre bi Yekîtîya Netewî ya Demokratîk a Kurdistan (YNDK) têkoşînê berdewam kir. Ji aliyê hûnerî ve alîkariyê rêxistinê çandî bû ji bo vê jî komên Navendên Çanda Mezopotamya li Hewlêr û Silêmanî xwe bi rêxistin kirin, ji aliyê ragihandinê ve jî destpêşxir(binisyatîf) û alîkar bû li gel komek rojnamenivîs û rewşenbîr ji bo derxistana rojnemaya Welat.

Ew proje û plan û têkoşînê PKK nîşan dida li kurdistan bi giştî û bi taybetî jî ji bo başûrê Kurdistan hêvî dida. Ji ber vê yekê her çiqas li aliyê desthilat ve şer hat ferzkirin, lê nekarîne pêşî li tevlîbûna refên PKK bigrin. Gel bi rêûpîr(pêşvazî) stratejiya PKK kirin. Ji bo vê jî ger em lê binêrin desthilata heremê dev ji halê xwe yê li ferz kirinê şerfiroşîyê berneda, ew hewl heta sala 1995,1997 heta ku 2001 berdewam kir. Berovajî vî ciwan û gelê Başûr, ji PKK re hembêzê xwe vekiribûn. Ew jî bû sedem ku bi hezaran ciwanên Başûr tevlî refên gerîla bibin û bi dehan hezar dost, endam û alîgir li derdora wî kom bibin. Bêguman siyaseta navdewletê û êrîşên dewletên dagirker û plangiriyê navnetewî nebûye ku tê de Serok APO dîl ket dest dewletên dagirkerî Tirkiye, gelê başûr çarenûsê xwe li gel proje û planên Serok APO diyar kiribû.

Ji 2003 Ve Bi Têkçûna Rejîma BAAS û Derfetekî Nû

Bêguman her kesek wê dizanibû ku temenê rejîmê BAAS temam bûye, êdî divê desthilatê bihêle. Lê ew jî dihat

zanîn ku bi şêwazê demokratîk û bi xebatên medenî ew rejîm nayê guhertin. Di temenê 35 salê de hikmê BAAS li Iraq tirsinaktirîn, hovtirîn û diktatortirîn mînak nîşan dabû, bi taybet jî herdû operasyonên mezin (şalaw) Enfal û kîmyebaran bi temamî çavên hêzên muhalîf, opozîsyon tirsandibû. Ji ber vê yekê baweriya wan hêzan nebû ku rejîmê BAAS bi hêzên navxweyî tune bibe. Li ser vê bingehê her kes li bendê hêzeke rizgarker bû, heta ku wan ji destê wê rejîmê xilas bike. Ji bo vê Emerîka biryara destwerdana li Efganistan û Iraqê da. Piştî rêxistinê tundraw (radîkal) ê El-Qaîde her du quleyên bazirganî li New York kir armancê çalakiya xwekujî, ew karê El- Qaîde destê Emerîka li nav Rojhilata Navîn bi hêz kir. Hincet da dest heta ku bi arezû xwe bikaribe destwerdanê karûbarê wê bike. Tenê PKK bi vê re nebû ku rejîmê BAAS bi pêşengiya Emerîka bê têkbirin. PKK digot; bi hêzên opozisyonên hundirîn rejîm têk bibin; ji bo vê hêzê çareserî ji nav xwe çêbibe, ne ku li derve hêzên navnetewî dest bixin nava karûbarê vê heremê.

Dema têkçûna rejîmê BAAS li bihara 2003 heta ku 2007 hêz û aliyên Iraqî derveyî kurdan gelekî belav û bêrêxistin bûn. Şîa bi alîkariya Îran dikarîbûn siyaset bikin, Sûnî jî bi alîkariya Tirkiye û Sûdî. Aliyê kurdî jî bi xwe xwedî hêz û ezmûn bûn. Her çiqas ezmûnê wan serkeftî jî nebû, piştgirî navdewletî û heremî hebûn.

Xewnên kurdan bi cih hatibû, ji têkçûna desthilata dîktatorî û nemane tu hincetekî ji bo şer û tevlîheviyê. Rizgarbûna Kerkukê, fermîbûna hêzên pêşmerge, saziyên asayîş û ewlehî, her wiha destketine sermayeke zêde (pere û şîrketên bazirganî û petrol) Desthilatiya Herêma Başûr serxweş kir. Ji ber vê di dema nivîsandina makezagonê de desthilatdar û beşdarbûnên di nivîsandinê makezagonên nû ya Iraqê de li zivistana 2005 bi hinek madeyên makezagonan razîbûn ku formul û sazkirinê wan ji bo pirsgirêkên gelê kurd gelekî qels bû. Ew jî, "netnebûna federaliyetê ku hatiye xwestin, pirsê pêşmerge, hêjmar û çawaniyê çekdarbûnê wê pirsgirêkê petrol û çavkaniyên xwezayî, pirsgirêkê demokratîk a heremî, mafê rapirsî û bi daliqandî hiştina pirsgirêka Kerkuk", aliyek tenê ku vê demê eşkere bi proje nerazîbûn nîşan da û got;"nexêr ji bo vê makezagonê hatiye pêşniyarkirin" Partiya Çareseriya Demokratîk a Kurdistan (PÇDK) bû.

Xemê desthilatdaran li Bexda, di nava hikumetê de zêdetir pere bidestxistin û şûnpê xwe zêdetir qewîm kirin bû. Ne çend mafên netewî û demokratîk bidestxistin bû. Ji bo vê em dikarin mînakê bi navûdeng yê heqîmê ew demê Emerîka li Iraqê axaftina Pol Breymer ji bo Mesûd Berzanî û Celal Telabanî bidin; "em destpêkê tirsiyan ku daxwaziyên pir mezin bikin weke zivirandina Kerkûk an go serwebûna Başûr, lê ew serokana daxwazê pere li min kirin. Her du bi mîlyareke dolar razîbûn". Gel bi hinek destkeftî hat dilxweşkirin û ji bo vê şahî kirin. Di rastiyê de tiştekî ji hikmê otonomiya Sedam zêdetir nebû, tenê peyvê federalî ji bo wî hatibû zêdetir kirin. Ya ku desthilatdarî jî li heremê dimeşan hikmê konfederaliyê dewletî bû. Bêguman ew jî dihat zanîn ku heta dawî ew ji bo desthilatdariya naçe ser.

Ji partiyên desthilatdar re derfetek mezin çêbûbû, hikmê wan berfireh bû. Di heman demê de serwet û milk û maleke zêde ketibû destê wan. Petrol û gazê sirûştî bêsînor difiroştin, pere wî jî dixistin bêrîkê xwe. Her çiqas hikumetê herem bûbû yek hikum û Hewlêr wek navend bihêz dihat kirin û tîfaqên stratejîk mabêne PDK-YNK li 2007 hatibû îmzekirin, lê ew derfet nequlîpîn xîzmetguzeriya gel, dîsa di sala 2006 li deverên Ranya, Helebce û kelar pêşengtî ji bo gerekî nû li nerazîbûn û xwepêşandan kirin. Li Helebce ciwanek bi navê Elî şehîd bû û çendîn brîndar bûn. Di heman demê de şewitandina peykerê yadîgariya Helebce ku bîranîneke herî binirx ya Helebceyiyan e. Ji aliyekî din ve jî di pirsgirêka pêşengiya netewî de ji bo gavêtin û yekxistina netewî de tiştek nehat kirin. Ne binke û baregehên dewleta tirk ji başûr nehat derxistin ne jî sînorek

ji bo desthilatiya Îranî hate diyarkirin. Berovajî vî li payîza 2007 bîngeh û baregeha PÇDK li Duhok, Hewlêr û Silêmanî hat girtin. Li 2008 Koordînasyona dijî PKK hat avakirin, li mabênê Emerîka, Tirkiye, Iraq û Hikumetê Herema Kurdistan; PÇDK xistina lîsteya teror li Bexda, di hilbijartina 21 Tirmehê 2009 de bi hinceta ku PÇDK piştgiriya lîsteya bi navê 'hîwa' dike rê lê pêşiya vê lîsteyê girtin.

Di 17 Sibat 2011 de gerekî din li nerazîbûna girseyî dest pê kir ku bajara Silêmanî pêşengî ji bo vê qonaxê dikir. Deverê Raperîn, Helebce, Germiyan û Koye jî piştgirî dikirin. Partiyên opozîsyon a wê demê xwe kirine xwedî encamê xwepêşandana. Di encamên 60 roj xwepêşandan û nerazîbûnê û 11 şehîd û bi dehan brîndar de partiyên opozîsyon nekarine bibin nûner, di çarçoveya parkirin û wergirtinê îmtiyaz de li derdorê desthilat de zivirîn. Di heman demê de jî partiyên desthilatdar jî nerazîbûnên civakê weke nerazîbûna opozîsyonan dest girt ji bo vê dema ku karine opozisyonê bêdeng bikin wisa fêmkirin ku dengê gel jî bêdeng kirin.

Rojnamenivîs û rewşenbîr û nivîskarên derveyî desthilat bi taybet jî ew ciwanên rojnamenîvis ku biwêrekî hatîbûne meydan û rojane pelên dizî û gendelî (yolsuzluk) yê zilamên desthilatdar aşkere dikirin û dosyaya têkiliyê wan bi rejîma BAASê ya hilweşî derdixistin holê. Sîmayê desthilatan a weke put diruxandin û rêdigirtin ku bi vê xwe pîroz bikin. Ji bo vê jî rojnamenivîs (Soranî Mameheme, Serdeşt Osman, Kawa Germiyanî û Evdilstar Tahîr Şerîf di xeleka dawî de jî Wedat Huseyin û Nûjîn Erhan) bûne hedefê karê wanê teroristê û heta niha kujerên van nehatine girtin û kujerên van hîn jî bi serbestî digerin.

Derfet û Xeterî Li Pêşiya Başûr

Bi encamê dagirkirina Iraqê ji aliyê Emerîka ve hêzên Erebêya Sûnî tundîtîjî bi piştevanîya Tirkiye-Sûdî û rêxistina El-Qaîde, pişt re roj bi roj hîn tundtir bûn û çalakiyê van jî hîn bişîdet bû. Heta ku di encam de bi Îxwan û Selefî û BAASîyên re rêketin û Sûdî, Qetar û Tirkiye piştî guhertinên bi navê 'Biharên Erebî' li hember eniya Îranê li heremê ketine çalakiyên tundîtîj. Weke eniya Nusra derketine holê, lê ji ber nakokiya mabênê rêveberên El-Qaîde li Efganistan û hêzên wan li Iraq û Suriye di heman demê de bi kuştinê Usame Bîn Ladîn demekî nû bi pêşengiya DAÎŞ li rêxistina radîkal ê Sûnî dest pê kir. DAÎŞ pêvendiya xwe li gel El-Qaîde sînordar kir û zêdetir destpêşxirî kir destê xwe.

Di piştgirîkirina DAÎŞê de du armancên Tirkiye hebû; ew derfetê ku li Suriye çêbûye gelê Kurdistanê li Rojavayê Kurdistan nikaribe qewerekî(statuko) bi dest bixe û Suriye li pêşerojê di bin hegemonya wî de be, li Iraqê jî sînorek ji bo desthilatê Şîa ya Begda bê danîn. Di heman demê de desthilatê Başûr bi temamî bixe jêrdestê xwe û îrade ji bo wê nehêle. Ji ber ku 2012-2013 êdî destpêşxiriyekî siyasî li Bakur, Rojava û Başûr diket dest projepêşniyarên Rêber APO. Mînak; amadekarî ji bo projeya Konferansa Netewî li Hewlêr nîşaneya vî rastî ye.

Hewlên Rêber APO û Tevgera Azadiya Kurdistan ji bo çareserî û aşîtî li Bakur û serxistinê şoreşa Rojava, bihêzkirin û yekxistinê Başûrê Kurdistan bi rêya sazdana Konferansa Netewî hebû. Bêguman sazdana Konferansa Netewî li Başûr, şûna Başûrê Kurdistanê hem di asta netewî û hem jî di asta heremî û cîhanê de bihêz dikir û pêşiya li qeyran û aloziyên ku bi hatina DAÎŞ Başûr rûbirû hat, girt. Berovajî vî PDK-Iraq li pey projeya netewî nehat, lê belê li pey projeya Tirkiye çû. Bi navê qaşo avakirina dewletê Kurd projeya firotinê petrol bi borî hilbijart, encamê wî jî ne petrol û ne pere û ne dewlet bû!!!

DAÎŞ weke hêzekî çete û bêrehm û dûr li hemû pîvanên mirovahî, ku di dîroka mirovahî de cara yekem rastî tişteke wisa hatiye; piştî wê ku Ammanê paytexta Urdunê civînê xwe li dar xistin, li gor belgeyên ku hatine selmandin li bin çavdêriyê Mesûd Berzanî kurê wî Mesrur tevlî wî civînê bûye. Di wê civînê de tîfaq bûn ku du xilafet li Iraq û Suriye ava bikin, yek ji bo Ebûbekir

Begdadî ji Reqa heta Musil, yekî jî ji bo Mesûd Berzanî ji Xaneqîn heta ku Efrîn.

Ji bo wî meseleya dagirkirin û êrîşê DAÎŞ li ser Şengal û radestkirinê Şengal ji DAÎŞ re ji aliye Mesûd Berzanî ve di bingeh de ji bo vî bû ku DAÎŞ berê xwe bide Rojava û bi alîkariya Tirkiye Rojava radestê Mesûd bikin. Ew axaftinê Mesûd Berzanî ku li parlemenê heremê pêşkeş kir û di dema dagirkirina Musil ji aliyê DAÎŞ ve got; " îro pê ve cîranekî me yê nû heye", di heman demê de ragihandinên wan yekser peyvendî bi berpirsên DAÎŞ ve kirin li Musil, her wiha şebekeyê mobilî ji Musil û deverên di bin destê DAÎŞ de nebirîne. Berovajî tîfaqê, DAÎŞ tevî bi destxistina Şengal û pêvçûn bi hêzên YPG/YPJ û HPG/YJA-Star li derdorê Şengalê, êdî derfetên derbasbûnê ji bo Rojava nema. Ji ber vê yekê berê êrîşî xwe dane Mexmur-Hewlêr û sînorên Kerkuk-Germiyan. Bêguman ger ku hêzên HPG/YJA-Star, Koalîsyona Navdewletê negihiştibana hawarê, DAÎŞ Hewlêr dagir dikir. Bi li xwe mikur hatinê Cîhgirê Serokê Emerîka John Mekîn gotibû; "demê ku Mesûd peyvendî bi min re kir ji bo bi hawar çûnê, tonê dengê wî têk çûbû, girî li qirikê wî de mabû". Raste, piştî şîkestina hêzên Bexdayê li Musil û Tîkrît û sînorê Diyala detpêkê hêzên pêşmerge ew valahî dagirtin, lê demê ku DAÎŞ êrîşê hêzên pêşmerge bi heman şêweyî weke hêzên Begda, ew jî li Mexmur, sînorên Musil û Guwêr û Sediye û Celawle nikaribûn pêşî DAÎŞ bisekinin. Ji bo vî, ewqas xwe mezin dîtin, ji bingehê rastiya hêzên pêşmerge vala bû. Li vir mabestê me ne piçûkxistin an jî kêmnîşandana astê hêzan e, lê pêwiste li gor rastiya xwe nêzîkî xwe bibin. Ji ber ku piştre me dît heman hêzan bê piştevanî hêzên navdewletî nikarin saetekî li hember hêzên Haşdî Şabî ber xwe bidin.

Ji ber ku Mesud Berzanî, eniya DAÎŞ û Tirkiye hilbijart û biryarê firotinê petrolê serbixwe da, Îran an rastir em bêjin eniya Şîa jî abloqe(ambargo) xiste ser hikumeta başûr û mûçeya(maeş) karmend û pêşmerge ji saziyên hikumetê birî. Ew jî di nav gelê Başûr de bû sersebebê qeyranê. Ew qeyra rojbiroj zêdetir pêşket. Siyasetê hikumetê ya ji bo çareseriyê, kêmkirinê mûçeyê(daxist çarêkê mûçe) jixwe ji karmendan re qet nebû çareserî. 2014, hatina DAÎŞ û qirkirinê li ser Êzîdiyan ew rewşê ku li Başûr çêbû, desthilat tu rexnedanek ji bo wî neda, tu kesek nehate darizandin. Berovajî, li hember ku hêzên li Şengal û Mexmur erkê xwe pêkanîbûn û ber xwe dabûn, derketin. Piştre demê civakê Şengalê biryarê damezarandinê meclîsê xwerêveber ya demokratîk da, temamî aliyên siyasî li Başûr helwestên neyînî nîşan dan. Di rastî de, ger ku kêm be jî piştî fermanê 3 Tebaxê 2014 civakê Êzîdî ezmûn wergirt ku hewlbide xwe birêxistin bike û hêzên parastina xwe di bin navê YBŞ/YJŞ ava bike û li hember dagirkeran bisekine. Îro, di encam de ew bûne hêzek ku civaka Êzîdî pêşerojê xwe li ser ava bike. Her çiqas PDK-Iraq bi navê "Hêzên Pêşmerge Ya Rojava" êrîş kir ser wan û xwest YBŞ/YJŞ teslîm bigrin, lê hewldanê wan li destpêka Adarê 2017 vala derket.

Civakê Başûr li gel derketinê DAÎŞ û êrîşî wan ji bo ser Rojava û Şengal helwestê xwe diyar kirin. Ew jî bi tevlîbûna ciwanan ji bo nav YPG/YPJ, di heman demê de ji bo nav HPG/YJA-Star û YBŞ/YJŞ li Şengalê, şêhîdbûnê Genco Xoşnav li Şengal heta ku Destîna Qendîl li Kobanê û Bakur Cîlo li Heleb zêdetirê 30 ciwanên Başûr bi keç û xortan di berxwedana Rojava û Şengal de bi lehengî şehîd ketine. Ew helwesta bingehîn a civaka Başûr nîşan dide.

Li gel vê jî xelk hewl da bi alîkariya xwe barê giranê şoreş li Rojava sivik bike, di heman demê de derî ji bo penaberan vekir û pêşwaziya penaberên ku di nava şer de bûn, kir. Her wiha bi piştîvaniyên girseyî bi civîn, meş û mîtîng li tevahî Başûr çêbû. Helwestê xwe yê netewî beyan kirin. Berovajî desthilat, bi taybet PDK-Iraq deriyê Sêmalka girt, xendeq li ser sînorê Başûr û Rojava lê da, hêzên weke ENKS ava kir ji bo tevlîheviyê û astengî li pêşiya rawebûnê navdewletî ji şoreşa Rojava re; ji bo vê jî Mesûd Berzanî berpirsiyarên ENKS bi xwe li Ewropa digerand ku şoreşa Rojava tawanbar bike

û hêzên nîştîmanî bikin nav lîsteya teror. Ger ku zextê parlemen û gel û hêzên navdewletî nebûya, PDK-Iraq û Tirkiye rê ne didan pêşmerge biçe şerê Kobanê ji ber ku ew li hêviyê ketina Kobanê û Şoreşa Rojava bûn, ne serkeftina wê.

Li gel tevlîbûna hêzên gerîla li berxwedana Şengal û Mexmur, bi heman rengê tevlîbûn li parastina Kerkuk û Daqoq û tevlîbûn li rizgakirinê Celewle, ew jî tişteke nû îspat kir ku hêzên parastina Kurdistan li gerîla û pêşmerge û şervan amadene milbimilê hevdu li hember dijmin şer bikin. Di heman demê de ew defterên derbasbûyî bigrin, rûpeleke nû li çawayî parastina Kurdistanê bikin, vekin. Ger ku fermandartiya giştî ya hêzên pêşmerge amade bûbûya derfet hebû û a niha jî heye ku fermandariyekî hevbeş li mabênê gerîla û pêşmerge ava bibe.

Ber Bi Temam Bûna Şerê DAÎŞ û Nirxandineke Dûr Ji Rastiyê

Bi hemû ew hewldanên hatine dayîn ji bo şikandina hêzên dijî mirovahî DAÎŞ, bêguman rolên Hêzên Parastina Kurdistanê (gerîla, şervan û pêşmerge) li Rojava û Başûr li ber çavan e. Ew jî rastiyeke ku wan hêzan li şûna cîhanê şerê DAÎŞ kirin. Lê gerek bê zanîn ku yek hêz bi tenê nebû. Belkî, hemû hêzan milbimilê hev ew berxwedaniyê meşandin. Ya ku pêwîst bû rast bihata nirxandin, ew jî dagirker û dewletên serdestên Kurdistanê ketibûn ber sekratê. Hêzên navdewletî piştevaniyê tevgerê nîştimanî Kurdistanî dike. Gelê Kurdistanê bi kurd û ereb û aşûrî û suryan û baweri û olên cuda piştgirî li tevgera nîştîmanî ya Kurdistanê dike. Ew dem pêwist dike, hêzên siyasî Kurdistanî jî xwedî projeyên heqîqî bin heta ku bikaribin deskeftiyên zêdetir ji bo gelê Kurdistanê bidin qezenckirin. Şoreşa Rojava û Bakur bi projeya û pêşengiya Rêber APO li ser bingehê konfederalîzma demokratîk, netewe demokratîk weke rêya sêyem bi rê ve diçe, ji ber vê yekê li Bakur karine serkeftin û destkeftiyên dîrokî bi dest bên xistin, çongê dagirkerî li hember wî birecife. Ji bo vê jî bi hemû şêwe êrîş li ser kir. Di heman demê de dema ku dewlet êrîş kir, berxwedaneke herî mezin li hember hate nîşandan. Bi taybet li bajarên weke Cizîr, Sûr, Nîsêbin, Kerboran, Şirnex û Gewer ku di dîroka Kurdistanê de bêhempa bû. Rojava jî li gel serkeftinên wê ji aliyê çekdarî ve bi taybetî jî piştî azadkirina Reqa û qadeke mezin li Dêrazor, di heman demê de projeyên federalitiyê Bakurê Surîye, êdî mirov pê dihese ku gav bi gav tevî zehmetiyan jî êdî gerantîyên deskeftên li Rojava bi cih dibin. Raste, xeterî hene; lê berxwedan jî di asta herî bilind de ye.

Başûr, li gel vê yê destkeftiyên zêde û piştîvaniyeke nîvdewletiyê mezin û derfeteke baş heta ku bikaribe wan destkeftiyan bixe gerantiyê, ji ber ku desthilatiya Bexda di demê xwe yê herî qels de bû, lê projeyê Başûr ku projeya Mesûd Berzanî bû, ew jî li ser bingehê dewlet-neteweyên klasîk a Rojhilata Navîn bû, çêkirineke îmaratekî weke ewên li kendavên erebî. Ji ber ew proje ne guncaw bû, her çiqas gel piştevanî jî kir, dîsa nekarî encam bigre. Berovajî wî, hemû ya ku di encama şerê DAÎŞ hatibû bidestxistin jî dest çû. Dîsa ger ku hêzên navdewletî nebûna, guman dihat kirin Cezayîreke din li ser Başûr hatiba dubare kirin. Desthilatê siyasî li Başûr dixwaze li gor heyalê xwe bimeşe û kesek jî dengê xwe neke, wisa fêm dike ku hemû roj destpêkê sala 90'an e ku dinya hemû pêwistî pê heye, wisa dizane ku rejîma Bexda heman rejîmê BAASê kevin e û hêzên navdewletî li dijî wî disekinin û nayê qebûl kirin. Ger ku bêjin şaştiyê Sedam ji bo çûna Kuveyt ku kir û bûye sedema têkçûna BAASê, heman şaştî jî M. Berzanî kiriye bi encamdayîna referandomê ne şaş e. Ew nayê wê wateyê ku referandom û bidewletbûn û serbixweyê ya Başûr çiqasî mafdar e an na. Nirxandina qonaxê bişêweyekî zanîstiyane û di nav wî de diyarkirinê proje û planên guncaw ku çêbibe di wê serdemê de bên bicîhanîn.

Her ew dem, gel li rexê propagandayê eniyê 'belê bo referandomê serbixweyê', eniyê 'nexêr' ji bo referandomê jî hebû ku pêkhatibû ji Tevgera Azadî, Komel-

ge Kurdistan, hinek parlementerên heremê û hinek saziyên ragihandinê, lê desthilatê guh lê eniya 'nexêr' neda, berovajî wî bi xiyanetê bi nav kirin û nehiştin li sinorê PDK-Iraq propaganda ji bo xwe bikin. Her wiha xebat û projeya avakirin û encamdayîna Kongreya Netewî jî di rojevê de bû, lê PDK û alîgirên wî li parçeyên din weke ku tişteke wisa di holê de nîne tevgeriyan. Di encamê vî de li 16ê Cotmehê 2017 piştî êrîşeke yek-du demjimêr(saet)an ji hêla Haşdî Şabî ve Kerkuk hate radestkirin. Di dema sê rojan de jî ji Şengalê heta ku Xaneqîn hemû radestên Hêzên Bexda hate kirin. Bêguman tawanbarê yekem di wî şikest û têkçûnê de PDK û YNK ne di asta yekem de, piştî van jî Yekgirtî ya Îslamî, Partî Komunîst, Hizbên Zehmetkêşan, Kirêkar û Rencdaran, Aliyên Tirkmen û Aşûriyên ku aligirên PDK ne, wan hemû bi serokatiya Mesûd Berzanî bû. Mesûd xwest bi îstîfakirinê serokatiyê ya ku demê wê derbas bûbû û hincet ji bo xwe çêkirin û qaşo beşek li yekîtî xiyanet lêkirine, Tirkiye, Îran û Emerîka û Iraq piştgirî nekirine, ji bo hem welatiyeke Başûr ku deng bi 'erê' di referandomê de da, ew çîrokan kêrê pênc qirûşan nayê, nekarîne berxwedayînê bikin ji bo wî. Ji ber ku demê 4 salane gelê Başûr bi hemû çîn û qatên civakî ya derveyî desthilatdaran jiyaneke pir zehmet, dijwar û nexweş dijîn. Rexmî wî jî piştevanî bi 'erê' nîşan dan; a niha jî heyfê xwe yê ya 'erê' ji wan hêzan digrin.

Civaka Başûr bi hemû çîn û qatên wî û bi herdu rêgez ve jiyaneke pir zehmet û dijwar derbas kiriye, ji aliyê bi hêzên dagirker ji aliyê hêzên lokal ku xwe rewa dihesibîne. Lê êdî ew desthilat demê wî ser de çûye, pîvanê wî yê siyasî û civakî bi kêrî demê niha nayê. Şiyariyê civakê heta asteke heye, lê karîgerî bi jiyan û pîvanên hêzên bi navê lîberal û sermayedar, wan dixist heman şaştiyên derbasbûyî an go bi balafiran ji Ewropa û Emerîka hatin menaya xwe ya ku pêşengî bikin nîne, ji ber ku pêwistiya Başûrê Kurdistan pîvanên xizmetkirin û civakeke azad û demokrat û xwerêveber e. Derve vî xetê rêyên din ji bo çareseriyê ceribandin, lê ew jî rastî heman çarenûsê bên, ji bo bidestxistina jiyaneke azad û demokrat têkoşîneke radîkal û demokratîk pêwist e.

C) ANALÎZEK LI SER SOSYOLOJIYA ROJAVAYÊ KURDISTANÊ

PIŞTÎ XÊZKIRINA SÎNOR REWŞA KURDAN LI ROJAVAYÊ KURDISTANÊ

Piştî Rojavayê Kurdistan ket bin destê Fransayê, bermayên Osmaniya hewl da gel bi rêxistin bike, di bin navê serxwebûn û şerê li dijî hêzên biyanî de, hin herêmên ku ketibûn bin desthilata dewleta Sûriyê jê qut bike û careke din bi ser xwe ve bixe. Ev bi rêxistinkirin li Rojavayê Kurdistanê piranî bi riya Şêxên terîqetan, cemaet, axa û beşek ji ew kesên ku berê di dibistanên eşîreyan de xwendibû dihat kirin. Tevgera Murîdan ya ku li ser destê Şêx Efendî li Kurdağê(Efrîn) pêş ket û hejmara murîdên wê hezar derbas kiribû, nimûneyek ji wan bû. Vê tevgerê nêzî deh salan dirêj kir û li herêma Çiyayê Kurmênc(Efrîn) gelek caran bi hêzên Fransa re ketin nava şer. Li aliyê Cizîrê kuştina qeymeqamê Beyandora girêdayî Amûdê ji aliyê eşîreyên kurd yên wir ve, her wiha tevgera Îbarahîm Henano li Çiyayê Zawiyê (bakurê Sûriyê), û xirakirina Pira Firatê ji aliyê kurd û erebên Cezîrê ve da ku Faransa nikaribe hêzê veguhêze diketin xizmeta Osmaniyan. Lê divê bê gotin ku hejmarek ji rêber û serokên eşîreyan ku li milê Bakur berê raperîbûn û koçî Rojava kiribûn li dijî Osmaniyan di nava livûtevgerê de bûn. Tê zanîn li Şamê jî hejmareke zêde ji kurdan hene. Ji wan hinek ji dema Selaheddîn ve li wir in. Beşê din jî di demê cûde, ji ber zûlma Tirkan reviyabûn û li wir nîştecih bibûn. Nakokiyên mezin di navbera malbatên Osmaniyan yên ku bi eslê xwe kurd bûn (çîna aristokrat) derketibûn. Beşek ji wan destek didan Osmaniyan, dixwestin desthilata osmanî li Stenbolê bi hêz û xurt bibe. Beşê din ne ligel Osmaniyan bûn, wan nedixwest desthilatî navendî bibe. Li

Şamê taxa kurdan û taxa Salihiyê di bin destên Malbata Şemdîn û Yusûf yên Axa de bûn. Ev her du malbat pir dewlemend bûn, Osmaniyan pêşiya wan vekiribû. ji ber ku pir zêde ketibûn nava saziyên Osmaniyan, têkiliyeke wan ya zêde bi desthilata Osmanî li Stenbolê, nexasim bi Itîhat Tereqî re hebû. Ji sala 1908'an û şûnde ve li gel Itîhat Tereqî van malbatan li dijî kombûnên welatparêz yên ku daxwaza nenavendiya desthilata Osmaniyan dikir dixebitîn. Di pey re yekî ji binemala Yûsuf bi navê Ebdurehman Yûsuf dibe Serok Wezîrê Qiraltiya Sûriyê ya destpêkê. Lê ti sûdeke wan ji gelê kurd çênabe.

Bi Peymana Enqere (20 Cotmeha 1921'an) ya di nava Fransa û Tirkiyê de sînor hat xêz kirin û riya hesin ya ku Bakur û Rojava bi hev ve girêdide weke sînor dest nîşan kirin. Bi vê re Rojava bi ser dewleta Sûriyê ya ku nû hatibû avakirin xistin. Bê guman ev ji bo kurdên li wî beşê biçûk jiyan dikirin trajidiyeke bi êş bû. Bi diyarkirina sînor û avabûna dewleta Sûriyê re rewşeke nû derketibû pêş kurdan. Riya trênê û têlên rêsayî, heval hogir û dost xizimtî di şev û rojekê de ji hev biyanî kiribûn. Gelek erd û milkên xelkê li aliyê din ê têlê man, êdî nikaribû xwedî erd û zozanên xwe derketana, nikaribû weke berê pezê xwe bibirana zozanên hênik, kenarên Çiyayê Cûdî, deştên mêrdîn, Wêranşehr, Qerecdaxê û Amanosan. Her beşekî malbatê an jî eşîreyê li milekî sînor mabû. Riya her du bajarên mezin, navendên bazirganiyê Diyarbekr û Mûsilê ku xelkê berhemê xwe dibirin wir û pêdiviyên xwe dabîn dikirin hatibûn girtin. Riya çûnûhatina bi hezaran Hecac ber bi Qafqasya ya di ser Rojava re ku bûbû deriyekî jiyanê hatibû rawestandin, bi tenê navendên aliyê hundir yên weke Heleb û Şamê mabûn. Kurd neçar bûn berê xwe bidin wan navendan. Lê gihandina wan cihan bi taybet ji bo kurdên ku propagandeyên reşkirinê yên weke mecûs in, ne musilman in, bêfehm in, dûvên wan hene, rewş ji kurdan re gelek dijwar kiribû. Kurd bi rehetî nediwêrîn biçin bajarên ereban, ji ber ku rûbirûyî lêdan û êrîşan dihatin. Li aliyê din piştî Rojava bi awayek pratîkî ket bin serweriya ereban, ereban ew herêm bi herêmên xwe dizanîn, pêlên eşîreyên ereb yên xwedî pez, ber bi erd û herêmên kurdan yên bi berhem û çêrgehên dewlemend ve herikîn. Ji çaran sêyê gelê herêmê koçer bû, debara xwe bi pez û xwedîkirina lawiran dikirin. Vê rewşa nû di aliyê aborî de astengiyên mezin ji gel re çêkirin, gel nikarî debara xwe bikira. Li aliyê din piştî herêmên kurdan ketin bin destê dewleta ereb ya Sûriyê, eşîreyên ereban yên koçer ên xwedî pez çav berdan erd, zozan û çêrgehên kurdan. Bi hukmê ku ew herêm ketibû bin destê dewleta ereban, ji xwe re maf dîtin ku dest deynin ser çêrgeh û erdê kurdan, wan ji wir biqewitînin. Vê yekê kir ku gelek caran pevçûn û şerên dijwar di navbera kurd û ereban de derkevin. Destana Derwêşê Evdî, hevgirtina eşîreyên ereb û tirkan yên herêmê Cezîr, wêranşehr, Qercdax û deşta Mûsilê li dijî kurdan û wekî wan bi dehan dest rastiya wan deman vegotin dikin. Dibe ku cih û dema wan cûda bin lê birçîbûn, malwêranî, kedxwarî û dagirkeriya ku dihat jiyan kirin rastiya wê radixist ber çavan.

Bi xêzkirina wî sînorî re civaka kurd li Rojavayê Kurdistanê ji Kurdistana Dayîk qut bû, û rûbirûyî ziman û çandeke cûda hatibû. Piraniya kurdan zimanê erebî nizanibû, tevî wê jî neçar mabûn berê xwe bide bajarên ereban. Rêberê gelê kurd birêz Abdulah Ocalan di parêznama xwe ya pêncemîn "Pirsgirêka kurd û çareseriyan netewa demokrat de nivîsiye:" Di destnîşankirina sînorên Iraq û Tirkiyê de komploya li serê rastiya Kurd gerandin girîngiya xwe ya diyarker heye. Dema ku ev komplo li dijî yekparebûna Kurdan pêk anîne, hesabên sedsalan ên piştre kirine. Ev komplo ji bo Kurdan destpêka fermana qirkirinê ye. Li ser vê demê gelekî xweş tê axaftin û wêje tê kirin û tê gotin Kurdistan di vê demê de kirine çar parçe, lê mixabin naveroka wê demê bi awayekî rastî qet nayê ravekirin û şîrovekirin. Eger ev rastî bi awayekî eşkere û berbiçav neyê analîzkirin û şîrovekirin, bi tevahî bûyerên

li Kurdistanê diqewimin, rastiya Kurd û hebûna wî ya civakî, nabe ku rastûdurist bêne terîfkirin." Bi vê parçebûnê re civaka kurd li her çar parçeyan ji aliyê desthiladar û dagirkeran ve ji aliyê civakî, siyasî, çandî, aborî û ziman ve di bişaftin, qirkırin û nijadkujiyeke bê hempa re hat derbas kirin. Davîd Mekdol di pirtûka xwe (Dîroka Kurd ya Nûjen) de nivîsiye: "Ne sosrete ku çîna axa ne kêfxweş bin bi şoreşa ereban ya mezin 1916'an û hatina Qral Feysel wekî hakimê Sûriyê yê nû. Di sala 1918'an de ji ber ku ew endam bû di Kongreya Sûrî ya sala 1919'an de, Ebdulrehman Elyusûf rêberê kurdên Şamê dijber derket, bi aramî û serxwebûna Sûriyê re xwestiye dewleteke Cûhiyan li Filistînê bê avakirin û îtraf pê bê kirin." dîsa behsa Kamîran Bedirxan tê kirin. Nivîskarê Îngliz David Mekdol di pirtûka xwe"Dîroka Kurd ya Nûjen" de dibêje:"Dema ku Sûriyeya Erebî di şerê xwe yê destpêkê de bi Îsraîlê re di sala 1948'an ket şer, wê demê Kamîran Bedirxan li Parîsê nûnerê Tevgera Kurd ya Millî li Ewropa bû. Ew di nava kesên ku mûçe ji dezgeha sîxurî ya Îsraîlê digirt de bû. Di Tîrmeha 1948'an de Îsraîl wî dişîne paş Urdin, Sûriye û Lûbnanê. Armanc ew e bizanibe çawa desteka şer ji ser dewletên erebî asteng bike. Wî bi raporekê bersiv daye û têde pêşniyar kiriye ku Îsraîl destekê bide bi rêxistinkirina neteweyên kêm hejmar yên bertekên wan li beramber rejîmê hene, lê tişt ji wan pêşniyaran derneketiye." Berdewam dike dibêje:"Lê dibe ku dezgeha sîxurî ya Sûriyê bihistibun ku ew nêzîkî Îsraîl e." Em rastiya mijarê nizanin lê dibe wer hatibe plan kirin jî, lêbelê ew nêzîkbûn ya kesekî an jî beşekî kurdan bûye, nebûye nêrîna kurdan giştî. Nîşana wê yekê jî ew e ku gelê kurd bi giştî nehatiye wê ser xetê(lîstikê). Niha jî ew lîstik li ser kurdan berdewam e. Di mijara referandoma Barzanî pêk anî de, me dît çawa Îsraîlê destê xwe li pişta Mesûd Barzanî dida û digot: "Serxwebûnê ragihîne em te destek dikin, em li pişta te ne." Berê jî kurdan ew nêzîbûn red kiriye û niha jî red dikin. Jixwe xeta netewa demokratîk û sîa konfederal ya xwe dispêre biratiya gelan û jiyan hevbeş ya li ser axekê, ku îro li Rojava Kurdistanê weke modelekê ber bi çav bûye, bi xeta dewlet netewe re di nava şerekî de ye. Xeta modernîteya demokratîk, kîn û nifretê di nava ol û mezheban, çand û ziman de radike, cûrbecûrî û pirzimaniyê bigeh digire, civakan dike xwedî îrade ne ku parçe dike. Tevî ku ti têkiliyeke kurdan ne ji nêz ve, ne ji dûr ve, ne di aliyê ziman de, ne di aliyê çand de bi ereban re nebû lê tevî wê jî bi zorê kurd bi ser dewlet Sûriyê ya ereban xistin. Hebûna kurdan di avakirina Sûriya nû de ne di aliyê ziman de, ne di aliyê kulturî de li ber çav nehatiye girtin. Lê tevî vê lîstika qirêj, dîroka Sûriyê ji destpêka serxwebûna wê ve(1946'an) û heta niha piştrast kir ku kurdên Rojava her Sûriyê welatê xwe zanîne. Li beramber wê rejîmên desthilatdar yên li pey hev desthilatiya Sûriyê kirine, kurd paşguh kirine, her çûye dor li wan teng kirine. Bi taybet rejîma Be'esê regeznama Sûrî ji kurdan girt û ew ji hemwelatîbûna Sûriye avêtin. Her tim kurd bi cûdaxwazî tewambar kirine û bi metirsîdarî li qelem dane. Kengê kurdan daxwaza mafekî xwe yê rewa kiribin, ceka cûdaxwaziyê weke şûrekî her li ser serê wan bûye. Tevî siyasetên înkar, asîmlasyonûn, cûdakarî û nijadperestiya erebî ya ku li ser kurdan pêk anîne lê car din kurdên vî beşî, li hember ew siyasetên wan yê şaş xwe ragirtine. Ev sîstem û desthilatdarên bi wekalet yên li herêmê, lingên wê lîstika Îsraîl û Înglîzan bû. Ji destpêka sedsala bîstan ve xeteke millîgerayiya seretayî ya kurd a hevkar di nava kurdan de pêşxistin û soza avakirina dewletokekê dabûn mala Barzanî. Wê xetê bi malbata Barzanî ji damezirandina dewleta Îsraîlê 1948'an ve berdewam kir, bi çûna Mele Mistefa ya Îsraîlê (1968'an) re qonaxeke nû dest pê kir. Di pey re desteka Îsraîlê ji Barzanî re di ser Îranê re heta aşbetalî(1975'an) û dawîhatina tevgera wî berdewam kir. Her çendî ew ew têkilî piştî aşbetalî û rawestanina desteka Îsraîlê re demekê sar bûbin lê di salên nodî de careke din bi Mesûd Barzanî re berdewam kir. Diyar bû ku lîska

dewlet netewe ya li ser bingeha sorkirina milîgerayî(parçe bike bi rêve bibe) ku bi destê Îsraîl û Înglîzan bûbû modelek, li Sûriyê û Rojavayê Kurdistanê jî diket dewrê. Înglîzan ji zû de bi Hisên Bin Elî (şerîf Mekkê) re li hev kiribû, beramber hevkarî û pêşîvekirina siyasetên Înglîz – îsraşîl û berjewendiyên petrolê ew jî Xelîfetiya Îslamê ji destê Osmaniyan bigirin û bide wan. Ji ber ku li gor wan, ew ji binemala H.Muhemed in, ew ji Tirkan mafdartir in. Li vir êdî sehneya yekemîn dest pê dike, lîstikvanên hatine amadekirin bi ostayî rol dileyîzin, temaşevan jî di nava wê toz û domanê de çav vekirî û matmayî temaşe dikin. Di vê derbarê Rêberê gelê kurd Abdulah Ocalan di parêznameya xwe ya pêncemîn de nivîsiye: "Li gorî Peymana Sykes-Picot (1916), di bin hegemonya Ingilîstan û Franseyê de rejîmên mandater ên Iraq û Sûrî hatin pêkanîn. Rejîma mandater tê maneya rêveberiyên demî yên mêtingehê. Rêya trênê ya di navbera Komara Tirkiyê û dewleta Sûrî de sînor hat qebûlkirin. Sînorên Iraq-Tirkiyê jî li gorî Peymana Mûsilê (1926) hatin destnîşankirin û di diyarkirina sînoran de berjewendiyên petrolê esas in. Peymanên herdu sînoran jî di ber binpêkirina Mîsaq-î Millî ya pîroz îlankirî de hatin îmzekirin. Berjewendiyên yek ji sê dewletên Lihevkirî yên Şerê Cîhanê Yê Yekemîn Franseyê li ber çavan hatin girtin û hê di destpêka Şerê Rizgariya Neteweyî de Peymana Enqerê di Çileya 1921'ê de hat îmzekirin. Paşê dewleta bi navê Komara Ereb a Sûrî hat îlankirin. Kurdên di nava sînorên wê de hatin hiştin, heta Tirkmenên hatin hiştin qet li ber çavan nehatin girtin, bi tenê tewazuna eskerî û siyasî hesibandin û weke meseleyeke, bû çû qediya, nêzîk bûn. Jixwe rewşa Ereban jî bi çi awayekî qanûnî ve nehatibû girêdan, bi tenê berjewendiyên dewleta mêtinkar ango Franseyê li ber çavan hatibûn girtin."

Sîstema kapîtalîst çawa ku li Cîhanê fikrê dewlet netewe belav kir û hemaheng bi berjewndiyên xwe re dewlet netew ava kirin, hegemoniya xwe li tevahiya Cîhanê saz kir, dereng nema jehra xwe berda nava çaviyên civakên Rojhilata Navîn jî, pêre serçaviyên ol û mezheban sor kirin ku mîna volkanekê pêketî bimînin, hertim bimixmixin bikelin, gel û civakan di nava alava xwe de bişewitîne bikin xwelî. Di wê çarçoveyê de ew pîlan li ser gelê herêmê dihat gerandin û ew bere hev didan. Zihniyeta ferdperest a agoîst a ku nûnertiya xwe di modernîteya kapîtalîst de dibîne, xwe li ser nirxên mirovatiyê dida jiyankirin. Di rastiyê de dendika zihniyeta dewlet netewe destpêkê di netewperestiya Cûhiyan de pêk hat, piştre belavî Cînanê kirin, avakirina dewletokên ereban hemû jî versiyonên wê ne. Berî wê jehrê berdin nava civakên herêmê, ma ne dîsa ew tevin û mûzaîk bû ku di gundekî de, li ser yek cografyayê bi hev re mîna bira jiyan dikin. Dîsa ev civak bû şîn û şahiyên xwe bi hev re parve dikirin bê ku pirsgirêkên wiha kanserolojîk mîna niha rû bide. Gelo sedema van pirsgirêkan ne ew egoîzma ku dixwaze hegemoniya saz bike ye? Eger krîzan ava nekin, pirsgirêkan ne afirînin gelo dê çawa karibin hegemoniya xwe saz bikin?

Dewleta Sûrî ya Ereb jî forma xwe di Qral Feysel de girtibû, bi sala 1918'an re bi desteka Înglîzan li ser serê hêzekê tê Şamê digire û avakirina dewleta Sûrî ya ereb radigihîne. Dema Fransa ji Komeleya Gelan(niha UN) rejima mandater qezenc kir û êdî Sûriyê bi awayekî pratîkî ket bin destê Fransayê, Fransa neteweyên kêm hejmar teşwîqî nasnameya millî kirin û xwe bi parêzvanê neteweyên kêm hejmar da zanîn. Ti plan projeyeke wan derbarê gelên mijara gotinê de nebû, ew siyaset bingeh girt da ku pê erebên sunî lawaz bike û bi kurd û gelên din hevsengiyê çêbike. Çawa ku Înaglîzan lîstikeke wiha li ser kurdên Îraqê leyîst û kurd yedek hiştin, her wexta pêwîst kir li dijî ereban bikar bîne, hevsengiyê ava bike wan jî heman tişt kirin. ji bo pirsgirên xwe yên asê mane bi Tirkiyê re çareser bike, bi awayekî taktîkî nêz bûye û neteweyên kêm hejmar, di xizmeta gihandina ejendeyên xwe de bikaranîne. Di vî aliyî de Îsmaîl Beg û Temer Beg ên ji binemala Îbrahîm

Paşa li Helebê hevdîtinê bi genralê Fransî Dîlamut re çêkirine. Di wê hevdîtinê de Fransa soz daye wan ku dê mafê otonomî ji bo kurdan bipejirîne lê divê eşîreyên kurdan jî êrîş bibin ser qaraqolên Tirkan yên wê demê hîna li Dêrezor û navçeyên wê mabûn. ji bo ew kar pêk were çek, cebilxane û tiştê pêwîst daye. Ew eşîr êrîş dikin wan qaraqolan radikin heta Bokmal û sînorê Îraqê diçin lê di pey re Fransa ji serokên eşîreyan daxwaz dike cekên xwe bavêjin û Tirkiyê tûre nekin. Diyar e, Tirkan ji nêz ve pêşketinên kurdan li Rojava û Sûriyê dişopandin, her gavek di xizmeta bidestxistina hinek mafên kurdan hatibe avêtin, çawa ku niha li Rojava Kurdistanê asteng dike, (bi balefir, teng û topan êrîşî Efrînê dike) wê demê jî Tirkiyê asteng kiriye, her tim bûye rêgir. Di wê derbarê eger pêwîst kiriye, tewîz jî dane Fransayê bi merc ku kurd ti mafan bi dest nexin. Parçebûna hêza kurdan ku beşekî mezin di bin bandora hestên olî de bû, bi Osmaniyan re tevgeriye, beşê hindik ê ku li milê Cizîrê û cihên din têrê nekiriye ku hevserngiya siyasî biguharîne. Desteka Osmaniyan ji kurdan digrit kêm bebû, vekirina Komeleya"Komeleya Kurdistan" bi armanca destekdana Sultan Ebdulhemîd di 16'ê Sibatê sala 1925'an. Di pey re şerê Tevgera Murîdan li Kurdaxê(Efrîn) li dijî Fransiyan, û şerên li aliyê Cizîrê li dijî Fransayê rûdan, di vê çarçoveyê de bû. Ya herî girîng jî zanebûn û reşenbîriya kurdî di wê demê de gelek lawaz bû û bi ser de jî civaka kurd ji aliyê şêx û terîqetên sunî ve dihat rêveberin, Ev jî fekterekî din ê metirsîdar bû li Fransayê.

PÊVAJOYA AVABÛNA XOYBÛNÊ

Divê rola kurdên Şamê çi erênî çi jî neyinî û bandoriyên wan li ser têkiliya kurd û ereb her wiha kurd – kurd li Sûriyê û Rojavayê Kurdistanê bê zanîn. Me berê jî gotibû, piranî kurdan li du taxên bi navê Salihiyê û taxa kurdan jiyan dikirin. Ji malbatên ku nav û dengê wan pir derketibû malbatên Şemdîn, Elyûsuf, Bozan, Ala Reşî, zarokên Bedirxan begê û gelekên din bû. Ev malbatên mijara gotinê hinek ji dema Selaheddîn Eyûbî de mabû, beşekî wan piranî di sedsala nozdeh û bîstan de ji zilma dewleta Tirk reviyabûn wir. Piraniya wan ji çîna aristokrat bûn, cihê xwe li ba desthiladariya heyî digirtin lê beşê welatpêz jî hebûn. Zarokên wan di nava ereban de asîmle bûbûn, zimanê xwe ji bîr kiribûn.

Bi avabûna Xoybûnê sala 1927'an re qonaxeke nû ji bo kurdên Rojava dest pê kir. Dibe ku destpêkê Xoybûn li Lûnanê hat avakirin lê navenda wê Rojava û Sûriyê bû. Rêxistineke kurd û ermeyaniyan bû. Di damezirandina wê de her çendî arîstotkratên kurd yên weke zarokên Bedirxan begê û yên din hebin lê xwendekar, karker û gelek serok eşîr jî cihê xwe têde digirtin. Programa wan serxwebûna her çar parçeyan, Kurdistaneke azad digirt nava xwe. ji hin bendê bernameya wan jî diyar dibe ku xwestine gel hemû li derdor xwe kom bikin û xwe bigihênin her kesî. Li Sûriyê Rejîma mandater ya Fransayê heta Şerê Cîhanê yê Duyemîn berdewm kir. Me li jor nîşan bi nêzîkûnên neyînî yên Fransa kir lê car din mirov dikare bibêje ji bo kurdan ji rejîmên di pey wê re hatin baştir bû. Kêm be jî hinek serbestî hebû. Dirêjiya mandater Fransa ya li ser Sûriyê û Rojava kir ku rewşenbîrên kurd hinekî atmosfereke azad bibînin. Di çapkirina kovaran û avakirina rêxistinan de zêde li astengiyan rast nehatin. Gelek komeleyên siyasî, çandî, werzîşî (Komeleya Hêvî, Komeleya Kurdistan, Komeleya Ciwanên Kurd, Komeleya Selaheddîn) di wê demê hatine vekirin. Piraniya wan kloban ji aliyê wê navenda rewşenbiyê ya ku li Şamê ava bûbû ve dihatin vekirin. Hewldanên Xoybûnê Ji bo bidestxistina mafên kurdan di çarçoveya Sûriyê de çêbûne lê nekarîbûne statûyeke qanûnî ya girêdayî kurdan pêk bînin. Xoybûn di bin rêveberiya Celadet Bedirxan (baskê siyasî) û Îhsan Nûrî Paşa (jî baskê leşkerî) de pêş ket. Ji bo Xoybûn xwe bigihîne Seîd Riza, Celadet Bedirxan

Osman Sebrî erkdar kiriye û şandiye Dêrsimê. Dîsa ji bo xwe bigihêje kurdên li Emerîka birayê xwe Sûreye erkdar ki-

riye. Xebateke siyasî ya berfireh dane meşandin, şerê çekdarî jî ceribandine, Serîrakirina Agirî ya Îhsan Nûrî Paşa di vê çarçoveyê de bûn. Xala herî girîng ku cihê xwe di bîr û hafîzeya civaka Rojavayê Kurdistanê de hişt û bandor kir xebata Celadet Bedirxan ya pêşxistina çanda û zimanê kurdî bû. Sazkirina alfabeya kurdî bi tîpên latînî car yekemîn û xebata wî ya derbarê rêzman, dîsa derxistina kovara Hawarê û Ronahî bi zimanê kurdî, bi kêmderfetiyan û gihandina ber destê xwendevanên xwe hêja û nirxdar bûn. Ew livûtevgera şoreşger û rewşenbîrê kurd Apê Osman Sebrî, her wiha helbestvanên kurdperewerên weke Cegerxwîn, Qerdrî Cemîl û bi dehan yên wekî wan bêguman civaka kurd li Rojava şiyar kir, hestên kurdînî welatperwerî û xwedîderketina li doza xwe di gel de xurt kir. Hoca Axa ku yek ji endamên Xoybûnê bû, li aliyê Cezîrê çalak dixebitî. Piştî Fransa destûr da "Tevgera Millîgeriya Erebî ya Sûrî ya pêşketibû" ku hukûmeteke tevahiya Sûriyê digire nava xwe ava bike. Piştî wê Tevgereke nû ya daxwaza otonomî dikir ji aliyê serokê belediya Qamişlo û du serok eşîreyan (Haco axa û Mehmûdê Milî) pêş ket. Di pey re hinek tevlihevî di navbera hukûmetê û pêkhateyan ji aliyekî ve, ji aliyê din ve jî di navbera pêkhateyên wir(kurd, ereb û xiristiyan) bixwe de derketin. Di encam de di sala 1938'an de kongreya Cezîrê di bin serokatiya Haco de pêk hat, di wî kongrî de bangewazî hat kirin ku Fransa mafê otonomiya tam bide. Nûnerê bilind yê Fransa yê taybet bi herêma Cizîrê di sala din (1939'an) de herêma Cezîrê ya ku piraniya wê kurd bûn, ji erdên Sûriyê yên ku erebên sunî lê dijiyan cûda kir, (mîna herêma Durziyan ya li Başûrê Sûriyê û ya Elewiyan li ber derya Spî aliyê Lazîqiyê cûda kiribûn) û yekser bi xwe ve girêda. Komeke rewşenbîr û hin serokên eşîreyan ji bo parastina çanda xwe daxwaznamekê di sala1928'an pêşkêşî Encûmeniya Damezrîner ya Sûrî dikin û daxwaza hin mafan dikin: "Bikaranîna zimanê kurdî li rex zimanê fermî yên din li her sê herêmên kurdan. Li herêmên kurdan di dibistanan de zimanê kurdî bê dayîn. Karmendên li van herêman kar dikin bi yên kurd bêne guhartin." Fransa destpêkê girîngî da van daxwazan. Tê gotin ku Fransa hukûmeta Sûriyê bi bîr xistiye ku zimanê kurdî asteng neke, rê li pêş vekirina damezirandina kulb û komeleyên çandî û civakî li herên kurdan veke. Lê piştre ji aliyekî rastî dijberî û astengiyê Tirkiyê hatiye, ji aliyê din ve jî bûye cihê nerazîbûnê li ba ereban. Lewma Fransa jî nexwestiye her du dostên xwe tûre bike. Di sala 1937'an de civînek li gundê Tobz yê nêzîkî Amûdê hatiye li dar xistin, nûnerê Fransa û gelek serokên eşîrên kurd ji Cezîrê, Kobanê û Kurdaxê(Erfîn) amade bûne. Di wê cîvînê de Fransiyan soza dayîna mafê otonomî ji bo herêmên kurdan daye. Lê tiştê diyar dibe sozek jî ji sozên dane bi cih nanine. Di vê çarçoveyê de Fransayê kurd, çerkez, ermenî û yên din li hember dijberên xwe bikar anîne, taîfegerayî û mezhebgerayî destek kiriye. Ji hêzên herêmî "hêza milîsan" ser bi xwe ve ava kiriye, pê dijberên xwe û civakên ne ligel wan terbiye û tesfiye kirine, dîsa "Hêza Rojhilat ya Taybet" 1921'ê ava kiriye. Ji derveyî kurdan Ji bo pêkhateyên ayînî hebûnên taybet ji wan re dane avakirin. Li Lûbnana ku di bin destê wan de bû, Mewarneyên Suryan li herêma Çiya destek dikirin, dewlta Elewî 1920-1936'an li paravên deryaya Spî ava kir, ji bo Durziyan li Başûrê Sûriyê jiyan dikirin di 1922'an de dewletek ji bo ava kir.

Ji beriya şerê Cîhanê yê duyemîn û heta piştî serxwebûna Sûriyê(1946'an) li Rojava jî bêdeniyek serwer bû. Tê zanîn rêze serhildanên ku li Bakurê Kurdistanê radibûn ji ber hovîtiya dewleta Tirk, hemû bi binkeftinê bi encam dibûn. Li aliyê Rojhilatê Kurdistanê Komara Mihabadê şkestin xweribû, tevgera başûrê Kurdistanê li ser riya penaberiyê bû. Gelê Rojava şkestin û rûbirûmayîna serhildanên kurdan ya bi hovîtiya dewleta tirk re ji şahîd halê ew bûyer jiyan kiribûn (yên weke Nûrî Dêrsimî, birayê wî, Haco Beg, Osman Sebrî û gelekên

din) û piştre penaberî binxetê bûbûn dibihîstin. Dibîstin çawa rêberên tevgeran li qadan yek bi yek dihatin dardakirin. Bûyerên Geliyê Zîlanê, Newala Qesaban, Komkujiyên Dêrisimê, Komkujiya Ermeniyan û kuçkirina bi sed hezaran di bîra civaka Rojava de cihê xwe girtibû. Ji wê zêdetir lehiya koçberên ermenî yên ku di qirê re derbaz bûbûn tenê jin, zarok û kalepîr jê mabûn, ma ne xwe spartibûn wan? Hovîtiya dagirkeriya Tirk bi çavên serê xwe dîtibûn. Lewma li beramber kiryarên Roma Reş bi hêrs û kîn bûn. Ev tev di bîra civaka Rojava de hatibûn tomarkirin. Bav û bapîran gotine: "Dewleta Tirk dijminê kurd e, bawerî pê nabe." Bê guman mebest ne gelê tirk e, gelê turkmen bixwe jî rastî wan kiryarên faşîzan hatine, gel jî wer nahizir e lê ji desthilatî û yên wan destek dikin bi hêrs e. Van bûyerên trajîk ji milekî ve hestên kîn û tolstandinê ku rojek were tola xwe ji vî neyarî rabike, ji aliyê din ve jî ji ber şkestinên li pey hev, bê dengî û bê hêviyek ava kiribû. Dewleta Osmanî berê ax û milkên dewletê yên desteser kiribû, li serok eşîr û axeyan belavkiribûn, axa çav û guhên desthilata wê demê bûn, çi tiştê biqewimiya dewlet jê haydar dikirin. Ev desthilata vekirî dihişt ku axa zor û zulmeke mezin li xelkê belengaz bikin. Her axayekî bi dehan gundên wan hebûn, navçeyek bi destê yek an du axayan de bû, çi bigotana ew derbasdar bû. Di bin serweriya her derebegekî de formelîte be jî dadgehek taybet, zindanek û peyayên wî yên ku gotinên wî bi detayan ve pêk dihanîn hebûn. Ew desthilata derbegan heta dawiya salên pêncî berdewam kir lê piştî zagona çaksaziya erdên çandiniyê, ku piraniya erdên wan ji dest girtin têk çûn. Di mijara planên dewleta Tirk ya li ser herêma Efrîn salên 1930 – 1940'î de helwesteke hin axeyên wê herêmê hebû, ew jî li kêlek Fransayê li dijî Tevgera Murîdan derketin. Çavên Tirkiyê di Efrînê de bû ku weke Îskendronê bi ser xwe bixe. Ji bo wê yekê di bin navê ol(Neqşbendiyê) de kesê bi navê Îbrahîm Xelîl(Şêx Efendî) ku di artêşa Osmaniyan de generalek bû, hatibû erkdarkirin ku wan planinan pêk bîne. Her çend li Şamê û bajarên din livûlebateke rewşenbîran hebû, hinekî çavên gel vebûbûn lê li gund û navçeyan nezanî serdest bû. Di wan salan de axa, derebeg serdestî civakê bûn, asta xwendinê hema hema nebû. Herêmeke weke Cezîrê an jî Efrînê yan jî herêmeke din, eger dibistanek du hebana jî zarokên axa û serok eşîran lê dixwend. Li navçe û gundan, carina nameyek an jî belgeyek ji yekî re dihat, li navçe û herêmê tev digeriyan ku yekî bibînin da ku nameyê ji wan re bixwîne. Li gundan çîna karker û cotkar li ber destê axan kar dikir. Bi nanzikê dixebitî, ewlekaiya canê xelkê nebû, dewlet lawaz ketibû, desthilata xwe bi axeyan dimeşand, nezanî pir bû. Mejiyê zarokan bi çîrokên cinan, yên olî û tiştên nayên bawerkirin dadigirtin. Di wê demê de çi şîretek bihata kirin, bi çîrokeke olî an jî xûrfatên(tiştên nayê bawerkirin) tirsdar dihat şîretkirin. Dihat gotin, eger ku te aveke germ bi erdê de birijanda û tu ji piya ba, diviya te xwe ber bi jêr xwar bikira û bi hêdî birijanda, ji bo ku cin wê avê bi ser te de navêje ku tu jî bibe cin an jî bi aliyê wan de bê kişandin. Eger ku te neynokên xwe bi şev bibiriya, mîna ku te neynokên cinan biraya dihat nas kirin. Eger ku te di ketina malê de bida fîtikan, ew dihat wê wateyê ku te hemû melayîke ji malê dane revandin. Çênedibû jin êvaran malanan bimalin, bi taybet rojên pêncşeman êvaran, te bi wê yekê melayîke ji malê didan revandin. Dema hîv dihat girtin, hemû gel diket alarmê, yê ku tepanceya wî, an jî çifta wî ya nêçîrê heba; derdixist û ber bi hîvê dikir da ku Hût(semasî) bikuje. Zarokên biçûk jî coyek dixistin destê xwe û pê li teneke an jî qoşqane û beroşoan didan da ku dengê teqreqê derxin bo ku Hût bitirse bireve. Cuma Qadirê ku di navbera salên çilî û pêncî de zorok bû, bîranîneke xwe wiha vegotin dike: "keça cîranê me bi yekî ji gundekî din yê dûrî bajêr re zewicî. Carekê ew ligel hin jinên din ji bo ku êzingan kom bikin diçin çolê. Di rê de bi carekê de stûyê wê req dibe û bi milekî de xwehr dibe û êdî nema dizi-

vire. Piştre; ji ber wê yekê ew jin dimire. Şîroveya li ser mirina wê ev bû: "Di dema çûyîna êzingan de cinan firavîn dixwarin, pêl sufreya cinan kiriye, yekî ji cinan sîleyek li rûyê wê daye, stûyê wê xwehr bûye û miriye." Dema mirî dimirin gelekan normal miriyên xwe radikirin lê hinekan jî bi merasîmên olî radikirin. Lewma di dema binaxkirinê de bangî şêxan dikirin, şêx bi al, sencaq û erbaneyên xwe dihatin û dest pê dikirin li erbaneyên xwe didan, pêre yên al rakirine di cihê xwe de neditebitîn her dihejiyan, dihat gotin ku wext yên al rakirine bi rituela olî re dibûn yek, alên di dest xwediyên de difiriyan, dema wiha dibû, Şêx bi îlmê xwe bang dikir, al carek din li xwediyên xwe vedigeriyan. Bi çîrokên cinan şevên zivistanan yên dirêj derbas dikirin. Eger hebaya û mirov bikarîba psîkolojiya wan zarokan piştî mezinbûnê bixista ber lêkolîn dahorandinê dê derketa holê ka ew çîrokên metirsîdar çi kesayet ava kiriye. Ji ber nebûna derman û doxtoran rewşa zarokan di aliyê tenduristî de di wan salan de gelek xirab bû, hejmarek pir ji zarokan dimirin. Eger ku nemirana jî ji ber kêmxwarinî û birîçîbûnê rûbirûyî mirinê dibûn. Doxtoreke jinan an jî hemşîreyek tunebû. Di aliyê çand û ziman de kêm be jî hinekî xwe parastibûn. Gel bi cil û bergên xwe ji hev dihatin naskirin. Erebên bedo bi kiras û egala xwe. Helebî bi kumên xwe yên sor. Jinan piranî fîstanên kurmancî li xwe dikirin, jinên navsal kofiye didan serê xwe, mêran şerwalê reş û kurtikê sipî bi ser de jî çakêtê bê mil(yelek). Havînan kumên sipî yên tentene û zivistanan jî kumê rîsî didan serê xwe. Cilên wan cihê serbilindî û şanaziyê bûn. beriya salên pêncî li gund, navçe û bajarokan nakokiyên olî, mezheb di navbera civakan de pir zêde nebûn. Sê çar ziman, çand, ol û baweriyên ji hev cûda di gundekî de jiyan dikirin. Rêz û hurmeta olan ji pirtûkên hev re bebû, jiyaneke civakî ya xwezayî ya dûrî xapandin, dek û dolan serwer bû. Di şîn û şahiyan de xwedî li hev derdiketin, mêvanên hev li malên xwe dikirin mêvan. Divê em vê jî bêjin ku ew taybetmendiyên me jor behs kir, hemû jî herêmeke weke Efrînê û herêmên din pêk dihatin. Di aliyê civakî de Efrîn hinekî din ji herêmên Kobanê û Cezîrê vekirîtir bû. Jin li Efînê hinekî din azadtir û xwedî rol bû. Çi li mal ba çi jî di şevên êvarê yên şahiyan de têlilhevbûn(mebest jin û mêr) tiştekî asayî bû, her wiha li nava kar û zeviyan. Derfetên hevdîtina kur û keçan ji bo ku hev nas bikin û hev hilbijêrin zêde bûn. Li nava paxçe, çi li zevî an jî şahî û dawetan ku weke îro têkil hev bû, destên keçan diketin destên kuran. Lê car din ramanên eşîretî û kevneşopiyên paşverû serdest bû. Reva keç û kurekî bi hev re bi kuştineke bêrehm ya her du ciwanan bi dawî dibû. Li aliyê Cezîr û Kobanê serdestiya eşîreyê hîn xurtir bû, lewma fewdabûn hinekî din li pêş e. Serwerî di destê zilamê de bû, jin zêde dernediket pêş. Gel ziman û çanda xwe parastibû, piraniya kurdan erebî nizanî, zanîbana jî pir lawaz bû.

REWŞA KURDAN PIŞTÎ SERXWEBÛNA SÛRIYÊ 1946'AN HETA HATINA REJÎMA

Bi zextên Brîtaniya û şerên li hundir li dijî Fransa pêşketin re Fransa neçar ma di sala 1946'an de ji Sûriyê kişiya, hukûmeteke ji ereban pêkhatî li pey xwe hişt. Ew şerên li dijî Farnsa li hundir pêk hatin kurd jî di navê de, hema hema hemû pêkhateyên Sûriyê cihê xwe di nav de girtin. Tevî ku kurd jî beşdarî serxwebûna Sûriyê bûbûn, mil bi mil li kêlek gelê ereb û pêkhateyên din yên Sûriyê şer kiribûn lê mafên wan ne di aliyê huqûqî de û ne jî di aliyê distûrî de nehatibû nas kirin. Berûvajî cûrbecûriya netew, çand û gelên Sûriyê paşguhkiribû û dewleta Sûriyê weke beşekî ji Umeta Ereban dabû zanîn. Bi vê yekê beşekî girîng ê(kurd) tevna niştimanî ya Sûriyê li derveyî jiyana siyasî hiştin. Hukûmeta Niştimanî ya Sûriyê mafên ku ji Durzî û Eliwiyan re naskiribûn ji kurdan re naskiribûn. Wê yekê jî nîşan dida ku rewşa kurdan ber bi tuneleke tarîtir de diçû. Bi paşguhkirina kurdan ya piştî avabûna hukûmetê diyar bû ku siyasetên taybet li ser kurdan tên meşandin, wê jî

dê rê vebikira li pêş pirsgirên ku rûbirûyî hukûmetê bên. Piştî tevliheviyan di encam de du partî hatin avakirin(Partiya Nişтiman û Gel) ti rê rêgezeke van partiyan nebû, piranî van xwe dispartin yên xwedî erdê mezin û serok eşîran. Lê di pey re ew xwendekarên ku di dibistana leşkerî de xwendibû derdikevin pêş û artêş însiyatîfê digire destê xwe. Li aliyê din piştî dewleta Îsraîlê tê avakirin ev desthilata ser bi suniyan tê dûrxistin. Rêberê Gelê kurd ji bo vê pêvajoyê wiha nivîsiye: " Ji ber statukoya destpêkê çêkirin diyar bû ka wê bi serê xwe rê li ber pirsgirêkên çiqasî ciddî veke. Jixwe dewleta Sûrî ji 1920'an ve bi ti awayî nebû normal û neket rêyekê. Hê jî bi awayekî fermî bi îdareya orfî tê birêvebirin. Xwedî sîstemeke destûrî ya ku civakê li ser li hev kiribe, nîne. Beşekî mezin ê Kurdan hê nebûne welatî jî ango ji aliyê huqûqî ve bi hukmê tinene têne hesibandin. Jixwe yên mayî jî ti heqekî wan ê qanûnî, çandî, ekonomîk, îdarî û siyasî tineye. Rewşa Kurdan pêşî ji ber berjewendiyên mandater ên Franseyê û paşê jî ji ber berjewendiyên millî yên Ereb ji statuya mêtingehê jî gelekî paşdetir e, û li ser hebûna wan (mîna sîstema dewleta netewe ya Tirkî) pêvajoya înkar, îmha û qirkirina çandî hatiye destpêkirin. Ev statuko li gorî hesabên tawazunê yên desthilatdariyên hegemonîk, bi guhertinên qismî, lê di encamê de bi awayekî bêhtir mezinbûyî heta roja me ya îro dewam kiriye." Rêbertî bal dikêşîne ser bê dadî û nerewbûna avakirina destpêkê ya sîstema Sûriyê. Armanc ne ew bû ku distûrekî ku hemû beşên civakê bigire nava xwe ava bikin, bi kê re ava bikin, kê derxin pêş, her tişt berê hatibû plankirin. Her çendî hukûmet hebûn jî lê alozî û pirsgirên kêm nebûn. Ji ber faktorên hundir û yên derve, wê hukumetê zêde dirêj nekir, di demeke kin de sê darbeyên leşkerî(inqîlab) li ser hev di sala 1949'an de dest pê kir. Li aliyekî her kes ketibû derdê bidestxistina kursiyên zêdetir. Li aliyê din hukûmet piranî ji suniyên xwedî nifûzeke bazirgan ya xwedî erdên pir bû, wan dixwest sîstemeke mîna derebegan ava bikin.

Bi darbeya(ınqîlab) ku serokê erkana artêşa Sûriyê Husnî Zeîm 30/3/1949'an de li dijî serokmar Şukrî Qiwetlî dest pê kir û di pey wê re du darbeyên din pêk hatin. Bi wan darbeyan re tevlihevî û bê aramiyê mohra xwe wê pêvajoyê da. Diyar e di demê desthilata Fransa û berê jî osmaniyan de gelek kurdan cihê xwe di nava artêşê de digirt. Di 25'ê Hezîranê sala 1949'an de Husnî Zeîm xwe weke serokê Sûriyê radigihîne. Desteka Partiya Nişтimanî û partiya Be'es digire û desthilata wî bi serdemeke nû tê binav kirin. Tê zanîn Husnî Zeîm bi eslê xwe ji kurdên Heleb bûye, li ser wî hinek Îdîa hebûn, dihat gotin ku: " têkiliya wî bi Fermandarên kurd yên ku di nava artêşa Sûriyê de hene, armanca wan ew e xwena ku di dema Fransa de nikaribûn niha pêk bînin, dewleteke kurdan çêbikin." nexasim ji fermandarên darbe kiribûn hin jê kurd bûn, hem di amadekariyê de hem jî di pêkanînê de cihê xwe girtibûn. Di serê wan de Eqîd Fewzî Silo alîkarê Fermandariya Alaya Sêyemîn. Mûqdem(Yarbay) Omer Xan Temer alîkarê Serokê Erkana Artêşê. Neqîb(Bînbaşî) Mehmûd Şewket Fermadeyê Fûca(Tabûr) Piyade ya Yekemîn. Mûqedem(Yarbay) Cemîl Mamîş Fermadeyê Ketîbeya Firsan ya Duyemîn. Neqîb Qotreş Fermadeyê Fûca Kurdan û hin fermadarên bi payeyê nizim. Tiştê hîn zêdetir bal kişandiye ser ew bû, Husnî Zeîm Mûhsimê Berazî yê bi eslê xwe kurd erkdar kiribû ku kabîneya Wezareta Sûriyê ya 1949'an ava bike.

Tê gotin ku ew kesekî sekuler bû, tevî ku dema wî dirêj nekir lê gelek nûhbûn xistiye dewletê. "Artêşa sûrî nû kiriye, reform xistine zangehên Sûriyê, biryara zagona sivîl daye, maf daye jinê ku dengê xwe di helbijarinê de bide, ewqaf xistiye bin serweriya dewletê, sîstama bacê da sepandin û pêşniyara belavkirina erdên çandiyê yên dewletê li ser cotkaran kiriye." Di çarçoveya vê de di rojnameyên ereban de li hundir û derve li dijî Husnî Zeîm propagandeyeke reşkirinê dest pê dike û wî tewanbar dikin ku ew xwe bi ser

millîgeriya kurdî de dirise û bi xayîn, dij ereban, dij îslamê û têkiliyên bi Îsraîlê re li qelem didin. Darbeya wî çar mehan dirêj kir, di Tebaxa 1949'an de Samî Elhinewî darbe li ser Husnî Zeîm pêk anî û ew û serok wezîr Mûsin Berazî ku her du jî bi eslê xwe kurd bûn kuştin. Di dîktatoriya Edîb Çîçeklî de di Adara 1952'an de yasayeke nû hat sazkirin. Di wê de jî kurd neyî hatibû hesibandin, tekezî li erebûna dewleta Sûriyê û muslimanbûna wê kiribû. Ji bo guhartina rastiya kurdan li Sûriyê hin biryar û fermanên leşkerî hatibûn girtin. Mînak: zagona hejmar(1939) ya di 16'ê Mijdara 1953'an de çend made digirt nava xwe, ji wan ya yekê: çênabe cihên giştî û taybet wek klub, otel, qehwexane, parkên lîstinê, dikan, xwaringeh û hwd bi nav an jî bi gotinên biyanî(ne erebî mebest kurdî) bên bi nav kirin. Madeya duyê: Xwediyên wan cihan yên ku navên biyanî bi kar anîne, divê di nava sê mehan de bi navên erebî biguharînin. Madeya sêyemîn: sê mehan dest danîna ser û dayîna xerameta(miqdarek pere) ji (50 – 1000 Lîre), her kesê ku ew binpê bikira bi vî sezayî dihat sezakirin. Di bendên din de, divê zimanê erebî di hevdîtinên giştî, mîhrîcan û şahiyan de serdest be. Di hemû kumîteyên rêxistinên netewên kêm hejmar de divê hejmara kursiyên musilmanan wekhev bin bi yên nemusilman re. Bi jikarxistina Edîb Çîçeklî ji desthilatê di 1954'an de dest pê kirin fermadarên bi eslê xwe kurd yên paye bilind û navîn ji artêş paqij kirin. kasetên mûzîkê û belavokên kurdî desteser û xirab dikirin, xwediyên wan dikirin zindanê. Kesên taybetmendiya xwe ya kurdbûnê avêtibûn, nedihatin giritin an jî dûrxistin. Ev bi tenê li ser yên kurdbûn diparastin derbasdar bû. Bê guman van nêzîkatiyan di nava kurdan de rê li pêş dualîteyekê vekiribû. Yan diviyabû dest ji nasname, çand û zimanê xwe berda, yan jî diviya rastî girtin, binçavkirin û windakirinê bihata.

Guman di wê de nîne ku piraniya darbeyan, dîktatoriyê bi xwe tîne, ji ber bi hêzê tê ser, ji xwe re mafdar dibîne ku her tiştî bike lê li vir mijar ne ew e. Tevî ku Husnî Zeîm, bi nav kurd bûye, tu têkliya wî bi kurdbûnê re nebûye li gorî tê gotin lê mîna kurd e nîşan didin û wê kompoloyê li ser hebûna kurd li wir dikin. Li vir jî bi zelalî diyar dibe ku çawa hîna di destpêka avakirina hukûmeta Sûriyê de lîstokeke qirêj li ser hebûna kurd li Sûriyê lîstine. Kurd û ereb anîne hember hev. Rêberê gelê kurd ji bo vê rewşê di paraznama pêcemîn de nivîsiye: "Dîroka Kurd a hemdem û hebûna wî, bi tenê di nava vê yekparebûnê de û bi parçebûna sînorên Iraq-Sûriyê dikare bê zelalkirin. Ev parçekirin û dabeşkirineke wisa ye, qirkirin jî di navê de, mîna ku tevahiya potensiyela alternatîfên îmhayê têde hatibin depokirin. Li ser pirralî hesab hatine kirin." Diyare listika Înglîz li ser kurdên Başûrê Kurdistanê lîstiye li Rojavayê Kurdistanê û Sûriyê jî hatiye lîskandin. Rêbertî destnîşan dike ku kurd li Başûrê Kurdistanê weke hêzeke yedek hiştine, pê hem ereb hem jî dewletên derdor hevseng kirine. Hêzên mijara gotinê(Înglîz û Fransa) ji bo Rojavayê Kurdistan û Sûriyê baş kontro bikin, kerta kurd ji bo berjewendiyên xwe yên demdirêj di dest xwe de girtine, dema pêwîstî pê hebûye pê dersek dane desthilatên bi wekalet yên ku wan ava kirine, da ku bînin ser xeta xwe. Davîd Mekdol xwediyê pirtûka "Dîroka Kurd ya Nûjen" nivîsiye: "Di nîvê duyemîn yê pênciyan de bi bilindbûna Nasir li Misirê cûşa netewgeriya erebî hemû Cîhana erebî dagir kir, ew bû çavkaniya nîgeraniyê ji bo Brîtanya, Fansa û Îsraîlê. Bi hemleya li ser Qanat Siwês û Çola Sînayê re di sala 1956'an de bi berhem bû. Nexasim piştî ji kursîxistina Xanedana Haşimî li Îraqê di sala 1958'an de. Hestên netewgeriya erebî û kêfxweşiya ava bûbû (ji ber fikra hêzê di çarçoveya yekîtiyeke erebî ya berfireh) cih ji gelên din re di qada siyasî de nehiştibû." Mijar darbakar Husnî Zeîm û fermandarên kurd yên ku di salên pêncî de derketine pêş û piştre darbe li ser Şukrî Qiwetlî pêk anîne û tewanbariyên qaşo dê dewletekî kurdî li Sûriyê çêbikin û têkiliyên wî ligel Îsralê, her wiha têkiliya Kamîran Bedirxan ya bi

Mûsadê re, di çarçoveya planên parçekirina gelên herêmê nexasim gelê kurd ku li Rojava mafekî bi dest nexe û kûrkirina aloziyan Rojhilata Navîn de bûn. Baca vê lîska sedsalan li ser gelê herêmê û bi taybet gelê kurd pir giran bû. Kurd kirin qurbanên berjewendiyên xwe yên qirêj. Wê hişt ku ew biratiya sedsalan xirab bibe. Bi destê wan hêzan hev û du di asîmlasyon û komkujiyan derbas kirin. Baweriya gelan bi hev nehiştin. Rêberê gelê kurd Abdulah Ocalan ji bo ku vê lîstikê pûç bike ji zindana tek tîpî hewldanên hemtayê wê nîne kirin. ji bo ku Rojhilata Navîn ji van krîzan rizgar bibe, sistema konfederalizma demokratîk pêşniyar kirin û bang li navendên biryarê yên weke Enqere, Şam û Tahran kir, ew agahdar û hişyar kirin ku em dikarin bi hev re vê lîstokê xirb bikin lê wan guh nedan van pêşniyarên rêbertî bo çareserkirina pirsa kurd û pirsgirêkên Rojihilata Navîn. Lewma jî îro her yek ji wan ketiye taya mirinê û li ber têçûnê ne. Pêkhate û hebûnên Rojhilata Navîn yên çandî, etnîkî û olî di nava hev de jiyan kirine. Berî modernîteya kapîtalîst li ser civakên Rojhilata Navîn serwer bibe, ti pirsgirêkên wer giran di nava gelan de nebûn, tevî ku ji hezar salan ve li ser yek axê jiyan dikirin. Ew pirsgirêkên rûdan û bi krîzên giran encam dan, bi parçekirin û avakirina dewlet neteweyê re rûdan. Neteweyên demokratîk, ziman û çandên cûda dikarin pirsgirkên xwe di nava xwe de çareser bikin.

Eger em hejmar û hêza kurdan ya vî beşê kurdistanê yê biçûk(Rojava) beramber pêkhateya zêde ya ereb, durzî, elewî ya wê demê li ber çavan bigirin, gelo ew propagandeyên wê demê li dijî kurdan hatin kirin çiqas rast in? Eger di çarçoveya komploya dewlet neteweya ku hêzên Rojavayî gelên herêmê teşwîqî dikirin de, bê dest giritin dê rastir be. Mirov nikare wê nêzîbûnê ji derveyî geşbûna stêrka Cemal Ebdulnasir û pêla netewgeriya erebî ya ku wê demê bilind dibû ku di pey re dê di Yegirtina Erebî ya navbera Sûriyê û Misirê de bi beden bibe bigire dest. Ew pêla nijadperestiya erebî ya ku qaşo bi navê "Yekirina Axên Ereban" ku pêş diket, cihê netewên kêm hejmar di nexşeya siyasî ya Rojhilata navîn de nehêştibû. Yegirtina Sûriye û Misirê siyaseta cûdakariya erebî beramber kurdan kûr kir ku kurd nikaribin nefes bigirin. Ew valahiya kurdan ji 1946'an û beriya wê xwe tête îfade dikir, bi pêkhatina Yekgirtina Erebî ya navbera Sûriyê û Misrê de sala 1957'an bi temanî ji holê rabû. Lez dan girtina komele û klub û çapemeniya kurdî yên ku di dema Fransiyan de dihatin çap kirin. Bi wê tenê jî nekirin, li bazar û malan dest datanîn ser çavkaniyên çapkirî. Di biniya şewata Sînameya Amûdê ya ku têde 280 zarok şewitîn de kîna şofenîzma erebî hebû. Bi keşifkirina petrol û gaza xwezayî ya cara yekemîn li herêma Qereçoxa Cezîrê di sala 1956'an de, bingehê proja Mihemed Teleb Hilal ya kembera erebî û guhartina demografiya herêmên kurdan dihat plan kirin. David Mekdol di wê derbarê de di pirtûka xwe(Dîroka Kurdan ya Nûjen)de nivîye: "Be'es ji bo kurdan li Cizîrê bigire bin kontrala xwe, di bin silogana "Cezîrê rizgar bikin, da ku nebe Îsraîla duyemîn" bi lez hemle dest pê kir, ev silogan derveyî aqil û guhên Rojaviyane, lê di rewşa dorpêça psîkolojîk ya Sûriyê ya wê demê dihat bawerkirin, her wiha hêz jî şand bo destekdana Îraqê di şerê wê li dijî hêzên Barzanî yên rabûne." Ji van hevokan jî diyar dibe ku lîstokeke qirêj bi destê hêzên Rojavayî li ser gelê herêmê hatiye meşandin, nexasim gelê kurd. Hemû derî li pêş kurdan girtin. Kurd neçar man beşdarî Partiya Komonîst û yên di bibin. Dema dîtin Partiya Komonîst piranî bû kurd bi ser de çûn girtin, endamên wan di zindanan de rûbirûyî êşkenceyên giran kirin, yên radest nebûn kuştin, yên din piştî kirin bin kontrola xwe serbest kirin û di parlemanê de cih danê. Di pey re heman tişt li ser Partiya Demokrata Kurdistan Sûriyê ku nû ava bûbû jî pêk anîn. Damzerîner(osman Sebrî) û gelek kadirên wan girtin. Yên weke Osman Sebrî ku radest nebû, xwedî li rêgezên partiya xwe derketin di êşkenceyên giran re derbas kirin, seqet kirin. Yên weke

Selah Bedredîn û yên din, rêgezên partiya xwe neparastin radest bûn. Piştî wê PDKS parçe bû, û ji wê şûnda terzê parçebûnê bû çandek di nava partiyên reformîst de û heta roja me berdewam e. Siyastên piştî nîvê sedsal bîstan li ser kurdan hatin meşandin kesayeteke ji xwe bê bawer, radestbûyî, ji mafên xwe tewîzdayî ava kir. Berxwedaniya ku partiya kar ya komonîst, her wiha kesayetên şoreşgerên yên wekî Osman Sabrî nîşan dabûn bi hovîtiyeke mezin, ji aliyê rejîma Sûriyê ve bi şikestinê re rûbirû mabû.

Di pey re kiryarên rejma Be'es yên şovenîst yên ku binghê xwe ji sala 1945'an ve li ser kurdên Cezîrê hatibû danîn dê lez bida erebkirina herêmê. Bi bihaneya kurdên parçeyên din bi awayekî nerewa derbasî herêma Cezîrê dibin hukûmeta Şamê biryar da kontrolê li ser Cezîrê çêbike. Di 23/8/1962'an de zagona hejmar (93) ya serhejmartina awarte ji nişтecihên Eyaleta Hesekê re derxistin, qaşo kurdên ji Tirkiyê bi awayekî ne rewa derbasbûne zelal bike. Di encama wê serhejmartinê de di rojekê de sed û bist hezar kurd ligel malbat, zarok û neviyên xwe ji nasmeya xwe hatin bêparkirin û li ser axa bav û bapîrên xwe bûbûn biyanî. Lê rastî nayê veşartin, zêde dem derbaz nebû, derew û mebestên wan aşkere bûn. Her du bira Nîzamedîn û Ebdulbaqî yê ku berê ji 1949 – 1957'an ve di nava xebata siyasî de bû û wezîrtî jî kiribû, her wiha Tewfîq ê ku demekê Serokê Erkanê Hêzên Çekdar ên Sûriyê 1956 – 1957'an bû û bi sed hezaran wekî wan têrê dikir ku wê pêkenoka serhejmartinê vala derbixe û rastiya mijarê bi Cîhan bide naskirin. Belê nasname ji wan jî girtibûn. Tenê ji ber ku kurd bûn, xwedî li kurdînî û axa xwe derdiketin ji hemwelatiyê hatibûn avêtin. Ji ber Cezîr bi enbarên xweyî genim, pembo, petrol û gaza xwe dihat nasîn ji hemwelatiyê hatibûn. ji ber dewlemendiya wê axê bû avêtin, ne ji ber tiştekî din. Bi Yegirtina Sûriyê û Misirê re biryar li ser kurdan hatibûn girtin ku kurdan ji warên wan bidin koçkirin. Mînaka wê jî ji Wezîrê Çandiniyê yê wê demê Mistefa Hemdon diyar dibe. Dema zagona çaksaziya erdên çandiyê kirin û erd li cokkaran belav kirin. Di serdanekê de ku Mistefa Hemdon(wezîrê çandiniyê) tê Herêma Cezîrê, da ku erdan belav bike, dema cotkarên kurd serî lê didin dibêje: "Yê kurdan tiştekî wan li cem min nîe." Di Mijdara 1963'an de Mihemed Teleb Hîlal Serokê Şûbeya Ewlekariya Hundir(ewlekariya siyasî) li Hesekê raporekê di derbarê pirsgirêkê de bi zimanekî şoven pêşkêşî hukumetê dike: "Cezîr alarima metirsiyê lêdide, bi ser wijdana erebî de diqîre da ku wê rizgar û paqij bikin ji her bermahi û qaşilên dîrokê da vegere, çalak vegere beşdar bibe mîna xwîşkên xwe eyaletên vî welatê ereb. Pirsa kurd niha êdî xwe bi rêxistin dike, ew bûye weremkeke pîs xwe ava kiriye an jî li aliyekî laşê vê umeta erebî dane avakirin, ti dermanê wê nîne ji bilî qutkirinê" Ev gotara bi hestên kîn, nifret û şovenîzmê barkirî netenê rê li ber asîmlasyona çandî vedike lêbelê nijadkujî jî di navê de hemû cûre komkujiyan di nava xwe dihewîne. Di wê çarçoveyê de planek ji çardeh xalan pêk dihat pêşkêş kir, da ku hevgirtina civaka kurd parçe bike:

1.Koçkirina kurdan ji erdên wan.
2.Siyaseta nezan hiştinê, ji mafê xwendinê bêne mehrûm kirin.
3.Kurdên ku ji aliyê Tirkiyê de "tên xwestin" radestî Tirkiyê bêne kirin.
4.Deriyê kar li pêş wan bê girtin.
5.Êrîşeke berfireh ya propagandayê di nava hêmanên ereb de li dijî kurdan bê kirin.
6.Taybetmendiya olî ji oldarên kurd bê xistin û di cihê wan de şêxên ereban bên şandin.
7.Siyaseta lêdana kurdan xwe bixwe di nava civaka kurd de.
8.Bicihkirina hêmanên ereb û millîger li herêmên kurdan li ser sînor bên bi cihkirin.
9.Kembereke ewlekariyê ya ereb bi dirêjahiya sînorê Tirkiyê bê avakirin.
10.Avakirina mezrayên komî ji bo erebên ku bên bicihkirin.
11.Divê ji yên ku bi erebî ne axifin re, mafê hilbijartin û destnîşankirina namzetiyê li wan herêmên mijara gotinê neyê dayîn.
12.Divê qet mafê regeznameya Sûrî ji yên ku li wê herêmê bi ch di-

bin re neyê dayîn, her çi regeziya wî ya resen be(ji derveyî regeziya erebî.

Ev pêşniyarên wî ji aliyê hukûmetê de di sala 1965'an hatin pejirandin, Kembera erebî ya dihat payîn bê avakirin û beşek wê jî di sala 1975'an de pêk hat. Kember bi dirêjiya sînorê Tirkiyê 375 km, bi panahiya 10 km bû. Ji aliyê Rojavayê Serê Kaniyê dest pê dikir bi dirêjiya sînorê Tirkiyê heta Îraqê, ji wir jî ber bi aliyê Başûr ber bi jêr ava Decle sînorê Îraqê heta Til Koçer. Di planê de hatibû pêşniyarkirin ku 140 hezar kurdên ku li 332 gundan jiyan dikirin bên koçkirin û di cihê wan de jî erebên Bedo yên Firatê yên ku ji ber avakirina Bendava Esed cihên xwe hiştibûn bên bicihkirin.

Piştî wan siyasetên şoven û nijaperest dest pê kirin navên gundan, navçe û bajarên kurdan bi tevahî guhartin, navên erebî lê kirin. Navên kurdî êdî xedexe bû li zarokan bêne kirin. Çand û foklora kurdî, di şahî û dawetan de qedexexe kirin. Rêjeya xwendinê li herêmên kurdan daxistin asta herî jêr, da ku zarokên kurdan nekevin dibistanên bilind çavên wan venebin. Ji salên destpêkê ya dibistana navîn ve Be'esîtî li ser zarokan ferz dikirin, yê ku nepejiranda bi lêdan û rêbazên cûda re rû bi rû dibû. Li rex wê yê ku biba Be'esî her çendî lawaz bûya jî imtiyazat jêre dihatin dayîn û ew dihat derbas kirin refa jortir. Cilên xwendevanên dibistanan ji refa yekê seretayî bigire heta amadeyî(lîse) milîterîze kirîbû, hemû yek tîp û leşkerî bûn. Danûstandin û kiryarên keyfî di kar û barê bîrkrasiya dewletê û daîreyên hukûmetê de ji xelkê kurd re derdixistin. Heqaret, biçûkxistin, dijûn, henek pê kirin û her cûre gotinên ji derveyî edebê û lêdan layîqî hemwelatiyên kurd didîtin. Jixwe beşekî mezin ê kurdan bi siyaseta kembera erebî ji hemwelatîbûnê hatibûn avêtin, ji bo wan ne mafekî xwendinê hebû, ne dikarîn malekê li ser navê xwe qeyd bikin, ne jî dikarîn erdekî ji xwe bikirin. Ew ji her tiştî hatibûn bêpar kirin. ji bo derfetên kar ji xwe re peyda bikin, ew neçar mabûn berê xwe bidin welatên xerîbiyê û koç bikin. Siyaseta birçî bike bi rê ve bibe li ser kar bû. Bi zanebûn kargeh û derfetên kar li herêmên kurdan ava nedikirin da ku koç bikin. Rêjeya kurdan li bajarên weke Şam, Heleb û yên din zêde bû, beramber wê herêmên kurdan vala bûn. Ew cihên vala dibûn bi ereban dadigirtin. Gundên nimûneyî ji erebên ku anîbûn di cihên kurdan bi cih kiribûn avakiribûn, her cûre derfet dabûn wan û bi çek parastina wan dikirin. Di dayîreyên hukûmî mexfer(qarqol) dibistan û daîreyên din de kêm kurd têde hebûn, piranî erebên aliyê Başûrê Sûriyê û navarasta Sûriyê û cihên din li herêmên kurdan erkdar dikirin. Rejîmên heyî bawerî bi kurdan nedikirin. Civîn an jî her çi kombûyîneke qedexe bû, bi tirsandin, girtin û kuştinê dihat belavkirin. Meş, mîtîng û xwepêşandan tev qedexe bû.

Em dikarin bibêjin ji sala 1963'an ve êdî dewleta Sûriyê nexasim herêmên kurdan bi riya hêzên ewlekarî, şebîha û zagona rewşa awarte dihat bi rê ve birin, mirov digirtin xwediyên wan nediwêrîn bi pey bikevin, an jî xwedî lê derkevin, eger bikarîbana jî bi sed wasteyî(nabênkar), di fireke av dikuştin û davêtin wê erdê kes nikarî tiştek bigota. Li aliyê din rejma Be'esê di sala 1982'an êrîşek li ser bajarê Hemayê pêk anîbû bajar bi erdê re dûz kiribû, bi wan bûyeran ve girêdayî bi deh hezarn xelkê sivîl kuştibûn. Bi vê êrîşê bi kurdan dida hîskirin ku eger hûn baqil rûnenin, dûr nîne çarenûsa we jî wek ya van be. Bê guman van nêzîbûnan neyînî bador li ser beşekî civakê yê zêde çêkiribû. Nexasim ewên bûyerên li ber çavên civakê pêk dihatin. Beşekî kurdan yên mezin bê îrade kiribûn. Xwedî derketina li kurdbûnê hinekî dijwar bûbû, bedel dixwest, her kes jî ne amade bû vî bedelî bide, xwebûn bûbû bela. Lewma rejîma Be'esê kurdên xwe di nava civaka kurd çêkiribû. Beşekî kurdan ji ber siyaseta birçûbûnê neçar mabû Be'esîtiyê bipejirînin da ku deriyê kar ji xwe re peyda bikin. Lê beşê dinê Be'esîtî weke keysekê ji bo desthilata xwe di çarçoveya cihê lê de bikar dihanî, zulm û bihtanî li cîranê xwe dikir, di çarçoveya plan û programa ku nijadperestên ereb hûnandibûn de kar dikirin, bi rapor û nokertiya xwe weke lingê rejîmê li heremên

kurdan xizmetî wê siyasetê dikirin.

Ziman, cil û bergên kurdî, çand û kelepora kurdî nîşaneyên paşketinê bûn, cihê şermê bû, pêwîst dikir xwe zû jê dûr bixe û bibe ereb. Bi deh hezaran eger em kurdên Hema, Şam û cihên din jî bixin ser, em ê bêjin bi sed hezaran kurd li Rojavayên Kurdistanê di van du sed salên dawî de asîmle bûn û bûn ereb. Beşekî kurdan yê zêde ew xwedîderktina li hev dest jê berdabûn. Kurdan dawetên xwe yên ku berê li ser bêderan dikirin, weke mîhrecanekê li ber dengê dahol û zûrnê çend rojan bi rê ve diçû dest jê berdabûn, di bin navê bê westandine, kêm mesref e, ji malên xwe li otobîsan siwar dibû ji gundê xwe derdiketin mesafeya bi dehan kîlometr diçûn di salonên de sergirtî dawetên xwe dikirin, li ber ting tinga orgê û ev aletên qaşo nûjen dîlan digerandin. Hewaya bajaran ew ber bi xwe ve dikêşandin gundîtî jî paşketî didîtin. Ewan nizanî ku bi destjêberdana wan dawetên mîna mîhracanan, dest ji nirxên xwe yên civakî yên ku bi bav û bapîran ji hezarê salan ve anîbûn berdidin. Di rastiyê de wan dest ji çanda mêvanperî û pêşwazîkirina xwendiyên dawetê berdidan, dest ji dahol û zûrneyan berdidan, ji suhbetên germ ya nava cîrantiya gundan berdidan. Wan dest ji xwezaya xweş, bayê hênik û bedewiya çiyan berdidan. Gund hema hema vala bûbûn, bajarbûn dihat wateya pêşketîbûnê, bi destxistina maleke efrencî li bajêr li ser terzê Rojavayiyan xeyala gelek kesan bû, terzê malên wan bi wan nexweş bûbûn. Di rastiyê de gelek kes jî ji ber siyasta birçîbûnê ya ku rejîmê bi rê ve dibir neçar bû ji gund derkeve, li beramber zêdebûna nifûsa civakê ya bi lez pêşdiket, erdê heyî têrê nedikir ku derfetên kar bo her kesî peyda bike, dewletê jî derfetên kar bi zanebûn çênedikir, lewma bê xwestek be jî neçar bû bê bajaran. Kalepîr û pîrejinên ku car caran ji gundan dihatin serdana zarokên xwe li bajêr bikin, di wan qatên teng û malên efrencî de bêhna wan dernediket, nexweş dibûn. Lewma bawer nedikirin kengê xwe bigihêjin gundê xwe. Nedixwestin ji xwezaya xwe dûr bikevin. Guhên wan hînî qerebalixa bajêr nebûbûn, bêhna benzînê û dengê erebeyan ew sergêjî dikirin, bi rojan bi ser xwe ve nedihatin. Dema hinekî li bajaran diman û derdor didîtin, xweziya xwe bi demên berê dikirin, digotin:"Kanî zemanê berê." Ew xwezî û ahînên wan bapîran di rastiyê serûbinbûna civakê radixist ber çavan, lê kê ew fêm dikirin? An jî; ma kesek hebû ku vê serûbinîbûna civakê ji xwe re bikira xem û derd? Bi kurtayî; Sîmolên modernîteya kapîtalîst civaka kurd nexasim beşê ciwanan li Rojavayê Kurdistanê serxoş kiribû.

Me got ku van siyasetên desthilatdar neyînî bandor li kurdan kirirbû, ta astekê encam jî girtibû. Lê rihê kurdê berxwedêr yê ku li zindana Amedê radest nebûbû, li rojava jî her çendî sîstema be'es û rejîmên beriya wê hewl dabin jî lê nekarîne wî rihî û îradeya gelê Rojavayê Kurdistanê bi temamî bişkînin û ji holê rabikin. Ji ber ku eger bi temamî encam girtiba raperîna Qamişlo ya ku li stadyom pêkhatî nediqewimiya. Asta şiyarbûna gel û asta zanebûnê ya gihandibûyê nexasim piştî hatina Partiya Karkerên Kurdistanê û xebata Rêberê gelê kurd birêz Abdulah Ocalan di nava gelê Rojava de gelekî bilind bûbû. Raman û îdîayên mezin yên Apoçiyan bala civaka Rojavayê Kurdistanê kişandibû ser xwe. Bi taybet berxwedaniya wan ya li hember faşîzmê ya di zindana Diyarbekirê de. Di demeke ku partî û rêxistinên Rojavayên Kurdistan di cihê xwe de patanaş dikirin, baweriya wan bi şkestibû, ji rêgezên xwe yên partî tewîz didan, tenê bi mafên kurdan yê çandî bang dikirin, hatina Tevgera Azadiya Kurdistanê bo Rojava xwedî wateyeke taybet digirt nava xwe. Fikir, felsefeya û programa Tevgera Apoçî zû alîgir ji xwe çêkirin. Rabûn rûniştin, exlaq û jiyana xwendekarên şoreşeger yên dest ji zanîngehan berdabûn û hatibûn di nava wî gelî kar dikirin zêde bala gel kişandibû ser xwe. Û ji hemûyan jî balkêştir ew keçên xama yên ku çek hilgirtibûn mil bi mil li kêlek mêran şer dikirin û doza azadî û welat dikirin bû. Lewma Tevgera Azadî li Rojava pir zû bû tevgerereke gelîrî bi sed

hezaran sempatiyên wê çêbûn, bi deh hezaran mal jêre vebûn, bi hezaran keç û kurên vî gelî beşdarî nava refên vê tevgerê bûn û li dijî dagirkeran dest bi têkoşînê kirin. Di salên heştiyan de cara yekemîn bi pêşengtiya gropa Xwendekarên Apoçî tevî astengiyên rejîmê û pevçûnên di nava polîs û gel de derketî Newroz li herêmên Rojavayê Kurdistanê, li herêmên Efrîn, Kobanê û Cizîrê bi girseyî hatin pîroz kirin. Berê Newroz nedihat pîroz kirin, eger bihata bîroz kirin jî di malan firin pê dixistin. Eger agirek pêxistana jî di geliyekî de pêdixistin, ku zêde kes nebîne. Newroz bi awayekî seyran dihatin pîroz dikirin. Lê bi hatina PKK'ê re formekî netewî girt û ket xizmeta bilindkirina têkoşînê, û ya rast jî ev bû, ji ber ku Newroz di wateya xwe ya rastî de sembola li dîjî zulm û zordariyê bû. Tevgera Azadiya Kurdistanê guhartinên bi kok di civaka Rojava de çêkir. Tê zanîn yek ji xalên herî girîng ku civaka kurd li Kurdistanê bi giştî, nexasim Rojava jê digaziya mijara ji xwe bêbawebûnê ye. Baweriya xwe bi xwe nîne, her tim li hêzekê an jî piştekê digere xwe bispêre wê. Li hember tang û topên neyaran dest û lingên wî kilît dibin. Dixwazim mînakekê bi bîr bixim. Di salên nodî de ez hîn tevlî Tevgera Azadî nebûbûm. Min wek xebatkarekî karê gund dikir. Me civînek li malek welatparêzan çêkir, di civînê de gelek kes amade bûn. Me li ser pêşketinên siyasî rewşa şer erkên welatpariziyê gelekî axivîbû. Piştî gel belav bû, xwediyê malê bavekî wî hebû temen şêst derbas kiribû. Di nava sohbetan de got: "Niha hûn jî dibêjin em ê dewleta Tirk birûxînin û Kurdistanê ava bikin! Ya dewleta Tirk teng, top û ewqas cebilxaneya wê heye lê ya we ji qilêşeke we pê ve çî we heye?" Kalo jî ne heq nebû. Bê guman, kurd bi xwe wiha nebûbûn, siyastên bi hezar salan ji aliyê desthiladaran ve li ser kurdan hatibû meşandin kurd wiha kiribû. Kurd şkandibûn, îrade di wan nehiştibû. Lê PKK'ê ew şîfre vekiribûn, ew qeder guhartibû, li hember hêzeke weke ya Natoyê şer dikir. Ne ku çekên wan yên giran hebûn şer dikirin, lêbelê bi îrade û berxwedaniyê şer dikirin. Gelê me yê Rojava ketibû zanebûna vê rastiyê. Tu rastî dixwazî ya herî malwêranî ji kurdan re anîbû jî ev mijar bixwe bû. Em dîroka ne dûr lêbikolin, di Komara Mehabadê de wiha bûye, di Tevgera Başûr ya Mele Mistefa de wiha bûye û bi dehan wekî wê mînak em dikarin bihejmêrin. PKK'ê gelek qalibên paşverû yên ku civaka kurd li Rojava ber bi paş de dikêşand şkandin. PKK'ê tiştê kevneperest rexne dikir, hew dida yê nû ava bike û civakê bigihîne asteke bilintir û pêşketîtir. Civakê nêzîbûnên Tevgera Azadiyê ya ji jinê re û wekheviya ku dixwest ji nêzîk ve dişopand bi xwe re diket nakokiyan. Eger ku gelê Rojava li Kobanê bi derfetê kêm li berxweda û bi jin û zarokan ve şer kir û bajarê xwe radest nekir, di binê vê de ew şîfreyên ku Rêber APO vekirine heye. Ew îrade û bawerî bixwehanîna rêveber APO ava kiriye heye. Eger ku di van seatan de Efrîn li hember dagirkeriya Erdogan û çeteyên wî yên DAÎŞÎ, di wê dorpêçê de tevî derfetên kêm li berxwe dide sedema wê ew rihê Rêbertî ava kiriye. Tê zanîn serokatî bi xwe gelê Rojava ava kiriye, bi sedan civîn ji wî gelî re çêkirine. Di gel de cesaret û fedekarî dabû avakirin, zanebûna netewî dabû pêşxistin, gelê her çar pareçeyan bi riya gerîlla bi hev dabû naskirin. Şiyarbûna ku di gel de hatibû avakirin rê nedida siyaset nijadperest û cûdakar yên rejîma Be'esê. Gelê kurd êdî dest dirêjiyên rejîma Be'esê nepejirand, koletî bin ax kiribû, ji bo azadiyê serî rakiribû. Lewma di 12'ê Adarê de ji rejîma Basê re got rawest. Rejîmê xwestibû weke berê komkujiyan bike lê gel ne ew gelê berê bû. Destûr nedida weke berê mîna gurê har bikeve nava gel. Tê zanîn di12'ê Adara 2004'an de li stadyûma fotbolê ya bajarê Qamişlo pevçûnek di navbera alîgirên tîma Qamişlo û alîgirên tîma Dêrazorê de çêbû. Di demeke kin de ew pevçûn gur bû, û polîsan ji dêvla ku her duyan aliyan ji hev vekin, alîgiriya tîma Dêrazorê kir û gule li girseya gel alîgirên tîma Qamişlo reşand, di encamê de heft kurdan jiyana xwe ji dest dan. Roja din ku gel cenazeyên xwe radikir careke din hêzên ewlekariyê gel gule baran kir. Dîsa şihadet û birîndarî

çêbûn. Piştî wê gel li Amûdê û bajarên din daketin qadan kerba xwe bi ser dewletê de rijandin, piştî wê erebên wir yên li gel dewletê bi polîsan re êrîşî ser dikan û malên gel kirin şewitandin talan kirin. piştî wê ew raperîn li seranserî Rojava belav bû. Li cihên din jî şehadet û birîndar çêbûn. Di encam de herî kêm 36 jiyana xwe ji dest da û 160 jî birîndar bû, zêdetir ji hezar kesî hatin giritin. Gelek endamên PYD jî hatibûn girtin, ewên hatibûn girtin di êşkenceyên giran re derbas bûn. Yên weke Bavê Cûd mamoste Osman û gelekên din di bin êşkenceyan de jiyana xwe ji dest dan û tevlî karwanê nemiran bû.

D) SOSYOLOJIYA BAŞÛRÊ ZAGROSÊ

Civaka Rojhilatê Kurdistan her çi qas di hinek mijaran de bişibe beşên dinê kurdistanê, lê jiber cografiya vê beşê û rewtê dîrokiya wê ya cuda, divê mîna parçeyên din, sosyolojiya wê cuda werê nirxandin. Di rastiyê de sosyolojiya Rojhilatê Kurdistan, sosyolojiya başûrê zincîre çiyayên Zagrosêye. Bi taybet naskirina zihniyet û hizrên ku çi di demê kevn û çi nêz de li ser vê cografiyê bandor kirine û heya rojê îro jî piştî bi hezaran yan sedan sal hîna di nava civakê de zîndî manê, faktora serekeye di liv û tevger û guhartinên civakê. Divê ev yek jî bê gotin ku Jibo sosyolojiya Rojhilatê Kurdistan, pêwîste bi kurtî jî be, giştî Îranê bê naskirin. Jiber ku ji aliyê dîrokî û çandî ve di gelêk mijaran hevbeşin û çarenûsê wan dişibe hev.

Di dîroka nêz de jî, ev beşê Kurdistan di dema çêbûna dewletê Sefewî li sala 1501 û şûn ve, wek cografî kete bin deshilata dewleta Îranê a Sefewî û piştî şerê Çaldiran û li peymana QesrêŞîrîn di sala 1639 de bi fermi bû beşek ji vê dewletê. Di sedeya 20ê de jî paşî jinûve dîzayinkirina sîstema cîhanî di jêrdestiya dewletê îranê de ma. Lê bi giştî çandê xwe ya arî heya astekî berbiçav parastiye û di heman demê de sîstema deshilatî ya Îranê liser bandor kiriye ku di vê nivîsê de emê hewl bidin çand û baweriyên vê beşê Kurdistan di nava dîrok û rojê îro de binirxînin.

Çanda Başûrê Zagros;

Civakê Îran civakekî pirrenge û ji nasname, etnîsîte, ziman, mezheb û baweriyên cuda ava bûye. Ji aliyê dewlemendiya nasname û çandî ve, Îran tene ligel welatê Hindistan tê berhevkirin. Her çendî di nava vê civakê de, grûpên koçber jî hebûne ku di pêvajoyên cuda cuda de li Îran û Rojhilatê Kurdistan bicîh bûne, lêbelê beşê herî mezin ya gelên vê cografiyê ji wan etnîsîteyan pêk tê ku xwediya sereke ya jiyanê, wan bi xwene. Kevnbûn û hejmarê zêde wan gelan, dewlemendiyeke pir zede ji aliyê ziman, edebiyat, muzîk û hûner di Îran çê kiriye. Şêwazê rasteqîna jiyan di dîroka Îran û Rojhilatê Kurdistanê de liser bingeha pêkvejiyan û hevsengiya xwezayî di navbera gelan de bûye. Her çend hinek car di navbera civakan de nakokî jî hebûbê, lê ti belgeyekî derbarê şerê mezin û demdirêj di navberê gelen vê herêmê de tineye û di jiyana hevbeşê de rêz ji cûdatiya çandî û nasnameyiya hevdû hatiya girtin. Her vê rewtê bûye sedema peydabûna qonax bi qonaxa şêwaza Konfedrasiyon, weke şêwaza sereke ya rêveberiya jiyan di navbera gelan de. Ji bilî vê, her cûre dasepandin û dagîrkeriya çandî, cografî, siyasî û leşkerî, şêwazeke biyanî û dûr bûye ji rastiya dîrokiya van. Li Îranê sê rêçên sereke, çanda gelen vê herêmê ava kirine ku mijarê me derbarê çanda rojawayê felatê Îran, wate Zagrosa Başûrîn.

Çanda rojawayê felatê Îranê wate Başûrê Zagroa anjî Rojhilatê Kurdistan, çanda herî xutrê Îranêye û di sê qonaxên cuda de bandora sereke liser dîrokê daniye. Qanaxa yekem; qonaxa serdema kevirîne ku çavkaniya serekeya çandiya vê qonaxê bi taybet qonaxa neolotîk (kevirîna nû) çiyayên zagrosêne. Hemî lêkolînên arkolojî nîşan didin ku di vê qonaxê de ti cihêkî bi qasî zagros gav neavêtiye. Li cihên kevnarên ku li Loristan, Îlam, Seqiz û çendîn cihê din hatiye dîtin ev yek nişan dide ku zagros diya vê cûre çandêye û cihên dinê Îranê versionekî ji vê çandêne. Qonaxa dûyem;

qonaxa yekêtiya Manna-Made. Çanda Mannayian li hezareya dûyem ya bere zayînê di encamê yekêtiya mezin û bihêz di navbera etnîsîte û grûpên vê beşe zagros ava bûye. Mannayian, hevpeymaniyê liser xalên şer û êrişên derve pêk neanîne, belkî liser bingeha çêkirina şêwazeke taybet ji şînêtî û jiyar damezrandibin, ne liser bingeha avakirina Êmpirâturiyetê. Ev şêwaza yekgirtin wer dixuyê di nava grûpên zagrosî de berbelav bûye û yekêtiyên mîna Mîtanî, Kasît, Orartû, Xalidî û bi dehan nimûneyên bi vê rengî çê bûne. Ev cûre hevpeymantî heya sedsala 19`mîn jî di nava eşîreyên kurdî de bihêz bûye. Otorîteya van hevpeymantiyan de pir caran liser bingeha siyasetekî avakere jibo ku her aliyek di nava hevsengî de bijî û pêşî ji vê hatiye girtin ku grûpekî xurttir zerer bigehîne grûpekî biçûktir. Şaş nabe eger wer bê nirxandin ku welatek mîna Îran berhema ev cûre hevpeymaniya zagrosiyane. Jiber ku vê hevpeymantî ji aliyêkî ve gerentiya mayîna çandan û grûpan û ji aliyê din ve mertalekî mezin bûye li hember êrişên dewlet-bajêrên mezopotamyayê jêrîn û ji aliyê din ve jî hêzekî berxwedan bûye li hember êrişa koçberan û bicîhkirin û girêdanê wan bi çandê gelen herêmê; mîna Sêkayan û Sîteyên koşber, bi hêza vê hevpeymantiyê di demdirêj de bibûn beşek ji gelen herêmê. Ev şêwaza hevpeymanî û rêveberiyê, rizgarbûna hemî gelên navçeyê ji dagîrkeriya mezin mîna Aşûrî bi xwe re anî. Bandora vê pêvajoyê ew qas zede bû ku dewlemendî û ewlehiya gelên vê serdemê di çîrok û wêjeyê de nayê veşartin. Herwiha bêku bajêrekî mazin a koledariyê ava bibe, gelan qonaxê herî biberhem derbaz kirine ku tevî hemî hewldanên desthilatdarên Îranê jibo veşartîmayîna cihê kevnarê vê çandê, lê dîsa jî li gorî zanyarî û belgeyên heyî, demokratîkbûna rêveberiya vê serdemê piştrast dikin. Ev qonax, berovajî ragihandina dîroka fermî, dîrokekî demdirêje û bi hezaran sal xwedî temene. Eger ev şêwaza jiyan û çandê, rastê komplo û xiyanet nebûya û qonaxa deshilata Xosrewanî dagîrkarî liser nemeşandibaya, îro modelekî din ji jiyana hevbeş û rêveberiya demokratîk li hemî rojhilata navîn li holê dibû. Ji hêzên gelên zagros herwiha mirov dikare îşare ji Kasîtan bike ku şer û berxwedana wan li hember Babiliyan di nava dîrokê de bi navûdenge.

Qonaxa sêyem, qonaxa derketina kurdane. Grûpên cûrbicûr ya etnîkî û hevpeymaniyên wan di qonaxîn cuda de navê cuda li wan hatiye kirin. Ev yek rastiyeke ku etnîkên zagrosî zûtir û zêdetir ji cihê din, qonaxa "Gelbûn" dest pê kirine. Van grûpan di pêşketina qonaxa Gelbûn de navê kurd li wan hatiye kirin. Kurdan piştî hatina îslam û bi taybet xelafeta Ebasiyan de rolekî berbiçav lîstin. Eyubiyan eşîreyekî rojhilatê zagrosê bûn ku jibo rollîstin li cîhanê îslamê ber bi Şamê çûn. Kurdan li hemî şer û pirsgirêkên deshilatên herêmî û car bi car jî di pirsgirêkên ligel navenda xelafeta Bexda li Îranê rolekî girîng lîstin. Li serdema Tahiriyan, Sefariyan û Samaniyan, ji eşîre û fermandeyên kurdan tê behskirin ku her kesek jibo hevpeymanî û bikaranîna hêzê wan ketiye nava hewldanan. Hinek grûp weke "AlêBûye" (Korên Bûye) heta Bexda jî xistine destê xwe. Herwiha bi salan hukmranî kirine. Kurdan bi taybet di serdema Selcuqiyan de hem li şerê dijî Rumiyan û hem jibo parastina hêz û hevsengiya navxweyî rolekî girîng lîstine. Ew devera ku Selcuqiyan jibo cara yekê weke Kurdistan bi nav kirin, jibo vê dewletê cihekî girîng û stratîjîk bûye. Kurdan xwedî ji dijberên deshilat jî derketine û alîkariyê wan daye. Kurdistan bûye çavkaniya sereke ya dijberî û berxwedan li dijî deshilatê. Piranî terîqet, grûpên fikriyên cuda, herwiha etnîsîteyên ku baweriya xwe ya kevin diparastin li çiyayên Kurdistan dijyan. Jibo mînak; Xoremdînên Mezdekî li çiyayên Kurdistan berxwedan kirine. Herwiha Îsmayîliyan kul i hember deshilata Selcuqî û xelafeta îslamî têkoşîn, Kurdistan cihê wanê berxwedan û rêkxistinkirin ya herî mezin bûye.

Ji aliyekî din ve rastiya çandî û baweriyan li kurdistan derfet jibo gelek gotûbêjên felsefî li derveya pergalê ava dikir. Debistanên kevin di serdema

Selcuqiyan li Kurdisatan ji aliye behs û gotûbêjên felsefî ve ji cihê din vekirêtir bû. Rola diyarker ya kurdan di serdema deshilata xosrewanî ya Sefewiyên şîyî hate kêmkirin. Sefewiyan ku kurdan weke xeterî didîtin, ji aliyêkî ve hewl didan wan li dijî Osmaniyan bikar bînin, ji mile din hewldana lawazkirinê wan didan. Ji deshilatê Sefewî û şûn re eşîreyên mezinên kurdan hatin lawazkirin. Ji bilî çend xanedan weke Erdelan û Mukirî, hewl hatiye dayîn ji yên din dûrî were girtin. Tevî vê jî kurdan di parastinê de rolê xwe nişan dane û bi taybet bidestgirtina hukim ji aliye Zendiyan ve ev yek diselmêne. Di serdema Qacariyan de eşîreyên kurd nûnerên wan li koşka qacar de hebûye û bi taybet li Darolselteneya Tebrîz. Qacariyan zêdetir liser bingeha çêkirina nakokî di navbera eşîreyên kurd, hêzê wan kontrol dikir. Piştre û paşî hatina Dewlet-Netewa modern û qonaxeke nûtir ji deshilata xosrewanî di sedeya 20ê de, kurdan rastê serkutkirin, înkar û bişaftina çandî hatin. Ji wê qonaxê û şûn re, nasionalîzma farsî-îranî hewldana dûrxistin û marjînalkirina kurdan daye. Dîdgeha deshilat li hember kurd, nêrînekî ewlehî bûye û bi zimanê çek pê re hatiye axaftin. Tevî angaştandina omet ji aliyê komarê îslamî ve kurdan rastê nasionalîzma pergalê hatin û siyaseten deshilatê Pehlewî liser wan dewam kir. Ev siyaset cudakariya olî jî pê ve zêde bû û tevî ve jî, komarê îslamî herî zêde hewldana çêkirina kurdê kirêgirtî daye. Hewl daye bi geşepêdana diyardeya caşêtî, birsîhêştin, leşfiroşî madeyên hişber civakê kurd jihev bilav bike. Deslilatê Welayetê Feqîh kurdan zêdetir aliyê etnîkî de çewisandiye heya milê olî de. Li gorî wan kurdan bi her ol û mezhebêkî, xwedî potansiyela xeterin û pêwîste bên lawazkirin û ji holê rabe. Siyasetên rêjîm jibo lawazkirina civakê kurd li cihên şînîyên kurdên şîyî ev yek diselmîne.

Mîtrayîzm û Zerdeştî û Yarsanî

Baweriya piranî gelê rojhilatê kurdistan bi mezheba sonî a Şafêyî û Şîyiya 12 Îmamî heye, beşek ji wan jî yarsan û baweriyê dinin. Her çi qas jî aliyê dijberiya zihniyet û sîstema dewlet-netewa komara îslamiya îranê din ava sînî û şopdarên mezheba sonî zêdetire, li di nava alîgirên şîyî de jî tevgerekî şîyiya civakî jî heye ku xwedî ji nasnameya xwe ya netewî jî derdikevin. Pêşengtiya gelê kurd li Kirmaşan û Îlam jibo xwedîderketin ji gelê Şengal û Kobanê û buyerên di li beşî dinê kurdistanê ev yek diselmîne. Ji aliyê din ve jiber siyasetên taybet ya dewletê îranê, beşêk ji "Lor"an ku şîyîne û di çend parêzgehê îranê nîştecî bûne, xwe bi kurd nizanin. Heta beşêk ji wan xwe bi fars jî nizanin û xwe ji netewêkî cuda bi navê Lor dihesbînin. Lê bi giştî kurdên Lor mîna kurdên hewramî zêdetir ji cihê din bi çand û axê xwe ve girêday mane û formê xwe ya hoz û eşîre parastine. Mijara ku divê em zêdetir bala xwe bidin û zêdetir liser biseknin, mijara baweriya gelê rojhilatê kurdistane ku qonaxên cûbicûr derbaz kiriye heya hatiye roja îro. Bi taybet rengvedana baweriyên despêk hîna jî di zihniyet û heta jiyana rojane ya gele vê beşê heye û kok û demarê wan pir xurtin.

Qonaxa yeke ya bawermendiya kurdistan, "Anîmîzm"e ku heya îro jî di civakê kurd de berdewam dike. Bi derbazbûna demê û geşekirina jiyan û azmûnê, tewtim derdikeve pêş ku li cem ariyan bi Mîtrayîzm tê naskirin. Mîtra xwedawenda rojê û rûnakî ye ku hinekan dibêjin agir û rûnakî. Lewma heya niha jî neyarên kurd, peyva agirperest jibo me û heta farsan jî bikar tînin. Ev xwedawend li cem Hîndiyan weke "Mîhr" û li ba Aşûriyan weke "Asûra" û li zerdeştî jî weke "Mîhr" reng vedaye ku bi yek ji taybetmendiyên "Ehûramezda" tê hesbandin. Hinek ji bingeh û baweriyên civaka xwezayî ya kurdistanê ku heya niha jî rengvedanê wan din ava hest û nest û zihniyeta takekes û civakê kurdistan heye.

- Bawerî bi xwedawend Mîhr an Mîtra ku hemî taybetmendiyên xwedê têde heye.

- Hejmarê heft li cem mîtrayiyan pîroze, jiber kul i gorî wan cîhan ji heft asiman, heft çînê erde, heft komên stêrk, heft stun û derî û taq û perestgehê çê bûye.

- li cem mîtrayî roj pîroze û diperestin. Herwiha agir, av, henarû çîlekjî pîroz dibîne.

-Pirjinî bi karêkî xirab dizane û li dijî wê ye.
- Homa şerabê pîrozê mîtrayiyan bûye û beriya ku qurbanî pîroz bikin, ev şerab rijandine.
- Mar xwedî wateya jiyanê bûye.
- Sîmorx firideya pîroz bûye û tê gotin "Tawûsê Melek"ê êzdiyan hêmaye jibo vê firindeyê.

Mîtrayî an Êzdanî bi riya zerdeştan heya digîje "Sîmyar", gihîşt qonaxa nû ku bi ola Zerdeştî û ZendEwêstayî tê naskirin û zêdetir ji hezar sal bûye ol û baweriay gelên arî ji rojavaya Hîndustanê heya bakûrê Mezopotamya. Lê zerdeştî bi qonaxên cûrbicûr de derbaz bûye û beşê herî zêde ji civakê kurdistan heya hatina îslam zerdeştî bûne. Hinek ji taybetmendiyên sereke ya Zerdeştiyê;

- AzerGeşisp ateşgeha paşa û cengawerane û tê wateya agirê hespa spî ya bihêz; bi textê hezretê Silêman jî tê naskirin. Ev ateşgeh cihê hevgirtina agir û av û aştîbûna wane ku kevnewarê wê li bajêrê Tîkab li rojhilatê kurdistane.
- Ateşgeha Azer BerzênMêhr ateşgeha cûtyar û pale bûye.
- Zerdeştî bi dûalîzma Başî-Xirapî, Rûnakî-Tarîkî û Jiyan-Mirin bawer dike.
- Hizra baş, gotina baş û kiryarê baş, pend û druşma zerdeştî bûye.
- Çêlek li cem zerdeşt pîroz bûye.
- Xwedêya zerdeşt qehirîn û tolheldêr nine û cezaya kesek nade, belkî comerd û liserxweye.
- li cem zerdeşt mirov ne ebda xwedêye, belkî heval û hemdemê wî ye.
- Hejînî bi pîroz dizane û keç û kur azadin di helbijardina hevserê xwe û dikarin bê razîbûna malbatê bi hev re bizewijin.
- Pirjinî bi tawan dizane û jin weke mêr ji aliyê alî û rêvebirina jiyanê xwedê mafe.
- Çandinî li cem zerdeşt pîroze.
-Rûnakî pîroze û jê re secde jibo roj û heyv û çira dibin. Zerdeşt li cem yarsanan pîroze û ew kese ku rohê xwedê têde bicêh bûye.

Derbarê Yarsanî jî divê werê gotin ku wek nav û naverok û srûdên wê, piranê lêkoleran û bawermendên wê olê dibêjin peyva yarsan tê wateya "Yarî San" ku tê wateya kesên ku hevrêtiya san dipejrînin. Di civakê keinê kurd de san di wateya pêşeng û rêber bikar hatiye û heya rojê îro jî li hewraman û hinek navşeyên kurdistan peyva san jibo kesên xwedî ezmûn û mezinê malbatê bi kar tê. Despêka ola yarsan vedigere ramanên "Balulê Mayî" ku din ava kurd de bi "Balulê Dana" tê naskirin û di nîviya dûyem a sedeya heştem û nîviya yekem a sedeya nehem jiyan kiriye. "Baba Serhengê Dewdan, Şaxoşênê Loristanî û Bawenasê Caf" temamkera vê ramanêne, lê "San Sehakê Berzincî" çarçove jê re diyar kiriye û şêwazê îro girtiye. Yarsanan San Sehak bi pêxemberê xwe an wêneya xwedê dizanin û pirtûkê wan a pîroz jî "Serencam"e ku bi zimanê kurdî ya hewramî hatiye nivîsandin û cihê civandinê yarsanan "Cemxane"ye. Derbarê vê ku li rojhilatê kurdistan ji wan re dibêjin "Ehlê Heq" vedigerê jibo vê baweriyê kul i gorî wan, "dê serdemek werê ku dawiya hemî olên dinê tê û tenê yê me dimîne, lewma em ehlê heqin. " Yên ku ji wan re dibêjin "Eliyolahî" jiber vê ye ku elî weke xwedê dibinin û li gorî wan xwedê çûye leşê elî. Kesên ku ji wan re dibêjin "Kakeyî", jiber ku weke bira li hev nêrîne û her kes yê din bi biramezinê xwe zaniye, lewma ji wan re tê gotin kakeyî. Navê "Elewî" jî ji alîgirê Elî ve çavkanî digre.

Li gorî yarsanan her çend wext carekî, rêberêk tê jibo arastekirina mirov ber ve karên baş. Ji vê dîdgehê ve li gorî piranî wan di pênc tur an dewrê de yarsanî gelale bûye û form girtiye. Jiber ku Dan Sehak div ê serdemê de ku jiyan kiriye ku zerdeştî tê qedexekirin û riya îctihad û lêgerêna zanistê hatiye sînordarkirin, herwiha êriş liser bawerî û îmanê civakê kurdistan û xwerêêveberiyên wê ya herêmî hatiye kirin, erkên vê girantir kiriye. Lewma dest bi rêkxistinkirina rêsayên yarsanî kiriye. Yarsanî di çend xalên grîng de;

- Gel fêrê razê yarêtî dike.
- Yaran û alêgirên xwe kiriye 15 beş ku her beşek erke xwe ya taybet heye.
- Cem jibo civîn û srûtên olî rêk xistiye û xwendina helbest û lêdanê tembûr kiriye kevneşopiyê.
- li gorî bîr û baweriyên yarsanî, hezretê Elî derkeftiya temamî ya xwedêye û bi MêhrElî tê binavkirin.

- Jimarê heft li cem yarsanan taybete û piranî elqeyan liser heft hatiye rêkxistin.
- Yarsanan mîhrabeya Dawud û cemxane ligel roj û agir bi pîroz dizanin û li gorî wan elî nava rojê.
- Yarsanî pirjinî bi karekî xirab dizane û derewkirin, xiyanetkirin, sonda derew û dizîkirin bi tawanên mezin dihesibênin.
- Pîr li cem yarsanan yek ji stunê olî ye û her kesêkî yarsan divê xwe bispêre pîrek.
- Baweriyê yarsan bi felsefeya Donadon heye. Wate giyan namire û yê ku dimire leş e û giyan ji leşek diçe leşekî din. Ev çûn jî 1001 car tê kirin û piît re diçe dinyayê nemirî. Li gorî felsefeya yarsan, çar cûre donadon heye.
- Simbêl li cem yarsanan pîroze û sedemê vê jî ev e ku ew sê derwêşên kul i şerê Çîçik de alîkarê SanSehak bûne simbêlê wan dirêj bûye. Herwiha li gorî wan her tayekî simbil periyek xwe pê ve daleqndiye ku dema bê jêkirin, wan periyan dikevin erdê.

Di olê yarsan de jin xwedî pêgehek grînge û li hemî dewreyan de jinek di nava heftena pîroz de ku yarên serekeya rêberin heye û SanSehak ev yek dike bingehek sereke. Di merasîman de jin û mêr bi hev re hore an qewl dibêjin. Zimanê kurdî li cem wan grînge, lewma pirtûk û srûtên xwe ya olî bi kurdî gotine û nivîsandine.

Rewşê Heyî ya Rojhilatê Kurdistanê

Modernîteya kapîtalîzmê forma civakê înkar kir û xwest hemî rastiyan di modêla Dewlet-Netew kom bike. Her çend heya sedeya 20 kêmanî di formen civakî de hebûbê jî, lê li kurdistan form û nasnameyên civakî xwe parastibûn û deshilat û dewlet jî ew rastiya civakî pejrandibûn. Mînak; dewlet bi şêwazeke berfireh dest wernedabû nava jiyanê eşîre û hozên kurdan û wana hem nûnertiya civakîbûna xwe dikirin hem ya xwerêveberiyê di astên cûda de. Ligel vê, têgeha qewm û mîllet heya astek geşe kiribû û di nava civakê kurd bi giştî û li Rojhilatê Kurdistan bi taybet ev têgeh di nava civak û liser takekesên kurd reng vedabû. Ligel vana têgeha Ommet jî geşe kiribû. Pergala kul i Îran di serdemê şahan û pişt re jî di serdemê komarê îslamî de hat meşandin, heman demê de ew tevger û têkoşîna ku ji aliyê lîder, rêkxistin û partiyan ve rêve çû, bandor liser civakê kurd kir. Geşeya fikrî, berxwedana civakî û exlaqî û guhartin li sîstema abûrî liser civakê bandor kirin.

Îro em dibinin têgeha Dewlet-Netew û nasionalîzmê weke hest liser daxwaziyên civakê serwer bûye. Ev yek jî weke bertekeke li hember zolim û siyaseta dijmin ku li dijî civakê kurd dimeşînê, lê dema em li rastiya jiyanê civakê hûr dibin, ev yek dibinin ku pêkhateyên civakî û formên mîna tîre, eşîre û hoz, hîna beşek ji rastiyê xwe parastine. Têgehên olperestî, mezhebgerî û îranîgerî her çi qasa jî aliyên kurdî ya nasnameya civakê di astê cûrbicûr de kêmreng kiriye, lê derfeta derbazkirina nejadperestî têde heye û hêza gavavêtin ber ve Netewa Dêmokratîk li rojhilatê kurdistan û îran heye. Her çend dewlet pir hewl daye binesaziya abûriya civakê biguhere, lê jiber ew dorpêça ku salên dirêje liser îran hebûye, herwiha hewldanê gel heye jibo ku aliyê abûrî de liser lingê xwe biseknê, heya niha bi temamî abûriya civakê din ava abûriyê dewlet û abûriyê taybey de neheliyaye û vê derfetê heye ku bi xwe piştgerm bin. Ev jî stûnekî din ya forma civakêye ku divê liser xebat were kirin. Vê taybetmendiyan bûne sedem ku jin heya astekî pûgeha xwe ya civakî û siyasî biparêze û bikaribe tevlîbûnekî çalak din ava jiyanê de bike.

Li kêlekê van mijaran girînge em qala astengî û zextên dewlet liser ziman û çandê kurdî jî bikin ku tevî vê xwendin û nivîsandin bi zimanê kurdî geşe kiriye û çandê kurdî jî kariye xwe biselmîne, lê yê ku cihê fikarêye jêhevvebûna navbera zarawe û şêwezarên zimanê kurdî ye li vê beşê Kurdistan ku bandor liser dûrbûna çandan ji hev dû kiriye. Lê bi giştî mirov dikare bêje civakê rojhilatê kurdistan tevî hemî guşar û dijwariyan, kariye ji mekîneya jînosaydê modernîteya kapîtalîzmê rizgar bibe û pêwîste pêşengên wê, ev rastî bi başî vexwînin û bikevin nava liv û tevgerê.

KÜRDİSTAN'DA ÖZGÜRLÜK DEVRİMİ VE YENİ TOPLUMSAL ŞEKİLLENİŞ

PKK'NIN DOĞUŞU VE KÜRT TOPLUMUNDA YAŞANAN DEĞIŞIM-DÖNÜŞÜM

PKK 40. kuruluş yıldönümünü kutlamaktadır. PKK bu 40 yıllık mücadele tarihine devrimsel gelişmeler sığdırmıştır. Varlığı-yokluğu tartışma konusu bile olmayan, kavram olarak bile adı anılmayan, inkar edilen, imha sürecine alınan Kürt halkında büyük değişim ve dönüşümler gerçekleştirmiştir. Kürt halkı PKK'nin geliştirdiği direnişle adeta bir kez daha yaratılmıştır. PKK'nin doğup geliştiği zamana kadar kendi gerçekliğini bilmeyen, kendisi için yaşamayan, sömürgeciliğin bir uzvu, eklentisi ve uzantısı gibi yaşayan Kürt halkı, PKK ile birlikte yeniden dirilişini gerçekleştirmiş, kendisi olmaya, direnmeye ve özgür yaşamaya başlamıştır.

PKK Öncesi Kürt Toplumsal Yapısı

Bu kısa olgusal gelişme süreçleri, Kürt halkının tarihsel ve toplumsal oluşumunu anlatmaktadır. Ancak başlangıçtaki bu gelişim sürekliliğini koruyamamış, tarihsel ve toplumsal gelişmesi kesintiye uğramıştır. Yerleşik konumda bulunduğu, kendisine hayat veren ve cennet olarak tabir edilen coğrafyanın işgal, istila, talan vb. sömürgecilik saldırılarına maruz kalması, bu yaratıcı ve oluşturucu tarihsel gelişmenin dumura uğramasına neden olmuştur. Uygarlığın gelişimiyle bağlantılı olarak devletli yapıların ortaya çıkmasıyla birlikte Kürdistan coğrafyası, stratejik konumu itibariyle, denilebilir ki, sonu gelmez işgal, istila ve sömürgeleştirme saldırılarına maruz kalmıştır. Büyümek, imparator olmak isteyen hemen her dış gücün yönünü Kürt halkının yaşadığı topraklara döndürmesi, bu toprakları savaş alanına çevirmiş ve bu da toplumsal gelişmenin kesintiye uğramasına neden olmuştur.

Her gelen sömürgeci güç kendi düşünce, ahlak, kültür ve egemenlik anlayışlarını dayatmıştır. Sümerlerden Asurlara, Perslerden Greklere, Makedonyalılardan Romalılara, Bizanslılara kadar köleci sistemin bütün büyük güçleri sadece Kürdistan'ı işgal ve istila etmekle yetinmemişler, aynı zamanda egemenlik yaklaşımları çerçevesinde kendi düşünce ve yaşam ölçülerini de hakim kılmak istemişlerdir. Her sömürgeci gücün temel yaklaşımı, işgal ve istila edip sömürgeleştirdiği toplumsal yapıyı mutlak denetim ve sömürü altında tutmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek amacıyla işgal edip sömürgeleştirdiği toplumu kendi düşünce ve ahlak yapısı çerçevesinde yeniden yapılandırmayı esas almışlardır. Bu köleci imparatorluklar Kürt halkına da kendi egemenlik anlayışlarını dayatmak ve hakimiyetlerini bu temelde kurup süreklileştirmek istemişlerdir. Perslerin Medleri imparatorluğun ikinci halkı olarak yönetime dahil etmesinden,

İskender'in binlerce Medli prensesi askerleriyle evlendirmesinin altında yatan esas neden de aynı amaçlıdır. Bu işgalci güçler, askeri olarak işgal, istila ve talan hareketlerini başarmış olsalar da, düşünce ve ahlak ölçülerini hakim kılmada başarılı olamamışlardır. Zerdüşt'ün Kürt toplumuna nüfuz eden ahlak felsefesinin gücü ve toplumun bu ahlak felsefesi temelinde karakter kazanmış olması, köleci imparatorlukların bu amaçlarını gerçekleştirmelerini engellemiştir.

Ancak aynı şey İslam feodalizminin Kürdistan'daki yayılması, kendi ahlak ölçülerini dayatması karşısında başarılamamıştır. Arap İslam feodalizmi Kürdistan'a askeri işgal ve sömürgeleştirmenin yanı sıra, ahlak ölçülerini de büyük oranda egemen kılmıştır. Arap İslam ideolojisinin Zerdüşt'ün inanç sistemi de dahil çağının ideolojileri karşısında daha ilerici olduğu ya da olmadığı tartışmasını bir yana bırakarak değerlendirilecek olsa bile, bir toplumun kendi direnme ideolojisini terk etmesi, o toplumun çözülüş sürecine girmesi veya değişim ve dönüşüme uğramasına neden olacaktır. Kürt halkının zor altında da olsa kendi inanç sistemini terk etmesi, İslamiyet'i benimsemesi, doğal toplum sürecinde edinilen ve binlerce yıl yaşanan karakteristik özelliklerinin ortadan kalkmasına, en azından büyük oranda zedelenmesine ve yerine kendi karakterine yabancı bir karakter edinmesine neden olmuştur. Kuşkusuz kendi inanç sistemini tamamen terk etmeyen, yer yer İslam ideolojisiyle kaynaştırarak daha farklı bir direnme ideolojisi yaratarak yaşamaya devam eden bir Kürt halk kitlesi de oluşmuştur. Bu son durum şunu göstermektedir. Kendi inanç sistemini ve karakteristik yapılanmasını terk etmeme istemini, ve de aynı toplumda daha farklı karakterlerin yapılanmasını ifade eder.

Zerdüşt'ün ideolojik etkilerinin kırılması, İslamiyet'in egemen ideoloji haline gelmesi Kürt toplumunda büyük değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Kişilik şekillenmesi, karakteristik yapı, toplum içi ve toplumlar arası ilişkiler İslam ideolojisinin doğmalarına göre yeniden biçim kazanmışlardır. Bu değişimde olumsuz anlamda en fazla etkilenen de, ikinci cinsel kırılmayı yaşayan kadın olmuştur. Kürt toplumsal yapısından kaynağını alan ve Zerdüşt'ün "tek eşlilik" olarak formüle ettiği toplum içi ilişkiler, İslamiyet'in "çok eşlilik" anlayışıyla kökten sarsılmıştır. Yalnız bu değişiklik bile bir toplumun baştan aşağıya değişimi anlamına gelir. Belki de bundan daha önemlisi; toplumun kendi ideolojisinden kopartılmış olmasıdır. Çünkü kendi ideolojisinden, inanç sisteminden kopartılmamış olsa, farklı bir ideolojiden kaynağını alan böylesi büyük bir değişimi de kolay kabullenmezdi. Kuşkusuz İslam ideolojisinin dayattığı ve gerçekleştirdiği değişim sadece kadına yönelik bu durumla sınırlı değildir, toplumun ölçü kazandıran tüm yaklaşımları değişim ve dönüşümün hedefi haline getirilmiştir. Kadın üzerinden topluma dayatılan bu ölçü kazandırma, cinsel kırılma anlamında olduğu kadar, toplumsal kırılma anlamında da derin bir etkiye yol açtığından ve rol oynadığından, bir örnek misalinden belirtme gereği duyduk. Yoksa esas hedef toplumsal zihniyetin değişmesidir. Bu ise, çok daha köklü bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Kısacası, zihniyette yaşanan değişim ve dönüşüm, yaşam ölçülerindeki değişim ve dönüşümün esas gücüdür ve sömürgeciler bu bilinçle hareket etmişlerdir. Zihniyette bu değişim ve dönüşüm gerçekleşmemiş olsaydı, yaşam ölçülerinde de bu düzeyde bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirilemezdi. Tüm sömürgeci güçlerin, sömürgeleştirdikleri toplumlara müdahalesi, bu yaklaşımı gerçekleştirmek çerçevesinde olmuştur.

Arap İslam feodalizminin başlatmış olduğu toplumsal yeniden yapılanma, kavimsel anlamda yaşanan iktidar değişimine rağmen, aynı etkilerle devam etmiştir. Kuşkusuz iktidarı ele geçiren farklı kavimsel (Türk, Fars) yapılar, İslam ideolojisini kendi iktidar anlayışlarına göre yeniden şekillendirmiş, kendi toplumlarını yorumlanan ideoloji temelinde yapılandırmışlardır. İran ve Türk İslam

yorumları bu yaklaşımlar çerçevesinde olmuştur. Türk ve İran İslam yorumları daha çarpık bir biçimde ve gerçeğinden daha da uzaklaşarak Kürt halkına yansımıştır. Bu da Kürt halkında daha olumsuz etkilerin gelişmesini, toplumsal olarak parçalanmasını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak Kürt halkı kendi içinde mezhepler temelinde daha çok parçalanmış ve her iktidar gücün yedeklenmesi olarak rol oynamıştır. Safevilerin egemenliği altında olan Kürdistan'ın Doğu parçasında yaşayan Kürt halkı Şia, Osmanlı'nın egemenliği altındaki Kürdistan'ın Batı parçasında yaşayan Kürt halkı da Sünni mezhebini benimsemek zorunda kalmışlardır. Devletler eliyle geliştirilen mezhep ve tarikatların çokluğu, tutunacak başka bir dalı olmayan Kürt halkının bu mezhep ve tarikatlara yönlendirilmesi, toplumu çok parçalı ve karşıt hale getirmiştir. Zihinsel ve inançsal olarak bu kadar parçalı bir hale getirilen bir toplumu yönetmek iktidar güçleri açısından çocuk oyuncağı gibidir.

Şia-Sünni mezhepsel yaklaşımları Kürt toplumunu zihinsel olarak parçalamıştır. Bu parçalama sadece toplumla sınırlı kalmamış, Kürdistan topraklarının bölünmesini de beraberinde getirmiştir. Her egemen mezhep, egemen olduğu Kürdistan parçasında ve toplum yapısında kendi ahlak ilke ve ölçülerini dayatmıştır. Bu da aynı toplumsal yapının üyeleri olmalarına rağmen, farklı karakterde kişiliklerin şekillenmesi anlamına gelmiştir. Kürt toplumunun tarihten gelen karikteristik özellikleri bu parçalanmayla beraber neredeyse ortadan kalkmış, İslam'ın Şia ve Sünni karakteristik özellikleri egemen hale gelmişlerdir.

Bir ülke ve halk için bundan beteri; daha fazla parçalara bölünmesidir. Kürt halkı ve coğrafyası bunu da yaşamıştır. Paylaşım konusu olan Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki topraklarla birlikte, Kürdistan toprakları da paylaşım konusu olmuştur, ülkesi ve halkıyla bir kez daha parçalanıp paylaşılmaya tabi tutulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi topraklar üzerinde, adına cumhuriyet de dense, faşist Türk ulus devleti inşa edilirken, Kürdistan'ın büyük parçası bu faşist ulus devletin egemenliği altında kalmıştır. Güney'i İngiliz ve Güneybatısı da Fransız sömürgeciliğinin egemenliği altına giren Kürdistan, ülkesi ve halkıyla dört parçaya bölünmüştür. İngiliz ve Fransız sömürgeciliği bulundukları Kürdistan topraklarından geriye çekilirlerken, kendi yerlerini Arap egemen sınıflarına terk etmişlerdir. Bunun sonucu olarak Kürdistan coğrafi olarak dört, toplumsal olarak da üç farklı egemen kültürün hakimiyeti altına alınmıştır.

Kürdistan'ı sömürgeleştiren güçler, Kürt halkını toplumsal olarak yok etmeyi temel politika olarak önlerine koymuşlardır. Bunun başını çeken de, soykırımcı faşist Türk ulus devleti olmuştur. Cumhuriyetin ilanı gerçekleşene kadar Kürtlerin varlığını tanıyan, sorunun ortak çözümünü ve birlikte yaşamayı, aksi halde her iki halkın da zarar göreceğini dile getiren Türk ulus devlet yöneticileri, cumhuriyetin kuruluşunu garantiye almasıyla birlikte, bu söylemlerinden vazgeçmiş, soykırım politikalarını uygulamaya sokmuştur. Irkçı ve faşizan bir zihniyetle hazırlanan 1924 Anayasası'yla birlikte Kürtlüğe ilişkin ne varsa reddedilmeye başlanmıştır. Peş peşe çıkarılan İzale-i Şekavet, Takrir-i Sükun ve daha genel olarak da Şark Islahat Planı çerçevesinde Kürdistan'a ve Kürt halkına yönelinmiştir. Tunçeli Kanunu Kürdistan'a yönelik saldırıların doruğu olmak kadar, belirgin nitelikte olan bu yasaların da sonuncusu olmuştur. Öylesine ki, Alman ve İtalyan faşizmlerinin örnek alacakları bir gaddarlık, vahşet ve soykırımı geride bırakarak. 1924 Anayasası'yla beraber çıkarılan bu yasaların yürürlüğe girmesiyle birlikte Kürt halkı inkar ve imha kıskacına alınmış, Kürtlüğe dair ne varsa ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Önder APO bu durumu geniş zaman aralığında ve çerçevede değerlendirmiş, Kürt halkını "KÜLTÜREL SOYKIRIM KISKACINDA" olarak tanımlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Kürt halkı üzerinde uygulanan politikaları bu tanımlama kadar net ve özlü

dile getiren başka bir tanımlama olamaz.

Kürt halkı bu inkar ve imha siyasetine başlangıçta pek anlam verememiştir. Binlerce yıldır birlikte yaşadığı ve aralarında herhangi bir sorun çıkmayan, en az Türkler kadar Osmanlı topraklarını savunan, bu uğurda on binlerce evladını veren, son olarak elde kalan Anadolu topraklarını da herkesten daha fazla savunan kendileri olmasına rağmen, nasıl olur da inkar ve imha kıskacına alınır, nasıl olur da dilleri ve kültürleri yasaklanır, inanç ve ibadetleri engellenir, tarihsel geçmişlerine dair ne varsa ortadan kaldırılır ve halk olarak aşağılanırlar! Nasıl olur da zor günlerinde hep yanlarında olduğu, binlerce yıldır beraber yaşadığı ve kardeş bellediği, uğruna ölümlere gittiği devlet kendilerini reddederek yok sayar! Nasıl olur da zamanın gazetelerinde; "Türk kardeşlerimiz bugün zor durumdalar. Bu zor günlerinde onlara karşı bir yaklaşım içerisinde olmalıyız" diyen sözlerin daha mürekkebi kurumamışken, sahibini darağacına gönderebilecek kadar vahşi ve acımasız olunabilirdi! Öndersiz, öncüsüz, örgütsüz Kürt halkı bu gelişmelere anlam verememiş, bir anlamda da şaşkınlığını yaşamıştır. Her ne kadar kendisine dayatılan inkar ve imha siyasetini geç anlasa ve örgütlülüğünün düzeyinde başarı imkanı olmasa bile, yine de sessiz kalmamış, inkar ve imha politikalarını sessizce kabul etmemiştir.

Kürt halkı, önderlerinin yetersizliğine, zamanı ve toplumu yorumlamaktan uzak dar görüşlülüklerine rağmen, kendisine dayatılan soykırıma karşı direnmiştir. Örgütsüz, öndersiz, hem coğrafi hem de mezhepsel olarak parçalı, dağınık ve yerel kalan bu direnişlerin başarı şansları yoktu. Nihayetinde sert bir biçimde ezilmekten, soykırıma uğramaktan kurtulamadılar. Dersim direnişi, bu direnişlerin sonuncusuydu ve yenilgisinin acısı hepsini katlar durumdaydı. Faşist soykırımcı inkar ve imha siyaseti, Dersim direnişinin ezilmesinden sonra, daha büyük bir güvenle Kürdistan üzerine yürümüş, yok saymayı, yok ederek gerçekleştirmek istemiştir. Bu tarihten itibaren Kürtlük ağza alınmayacak bir kelime haline getirilmiştir. Kürtlüğü ağzına alan, Kürtlük davasını yürütmek isteyenlerin sonu zindan ya da sokak ortalarında kurşunlanarak katledilmek olmuştur. Kürt halkının karşısına her zaman bir korku duvarı çıkarılmıştır. Durduk yerde zulüm uygulamalarıyla geçmişte yaşanan vahşetler hatırlatılarak korkutulmaya, sindirilmeye ve inkarın bir yaşam biçimi olarak kabullenilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Sonuçta oluşan kişilik; kendi gerçeğinden kaçan, tarihsel ve toplumsal yapısına sırtını dönen, dil ve kültürel yapısından, geleneklerine bağlı anne, baba ve atalarının varlığından utanan, Türklüğe büyük bir özenti duyan ve ona koşan, kısacası kendisi olmaktan çıkmış, acayip bir varlık olmuştur. Bundan dolayı soykırımcı faşist Türk ulus devleti, Kürtlük diye bir şeyin kalmadığını, öldüğünü, gömüldüğünü, üzerinin betonlandığını ve bir daha da ayağa kalkamayacağı tezlerini dillendirmiştir. Ağrı direnişinin bastırılmasından sonra, zamanın gazetelerinde Ağrı Dağı'nı bir mezara benzeten ve mezar taşı üzerinde de; "Muhayyel Kürdistan burada metfundur" yazısı bulunan bir karikatür yayınlanmıştır. Bu karikatür soykırımcı faşist Türk ulus devletinin Kürt halkı hakkındaki hükmünün ifadesi olarak dile gelmiştir. 1970'lere gelindiğinde bunun gerçekleşmesine neredeyse ramak kalmış durumdaydı. Ta ki Önder APO'nun bu gidişata müdahale edene kadar, Kürtlüğü sahiplendiği, özgürlük mücadelesini başlattığı ve PKK'yi yarattığı zaman ki Kürdistan'ın ve Kürt insanın durumu buydu. Bundan dolayı Önder APO, direniş sonrası geride kalanları; "KILIÇ ARTIĞI" olarak tanımlamıştır.

Kılıç artığının psikolojisi, yenilgi psikolojisidir ve bu yenilgi psikolojisini kendisiyle de sınırlı tutmaz, sonraki kuşaklara da aktarır. Kürtlükten ve Kürdistan'dan her bahsedildiğinde karşımıza çıkan; dedelerimizin babalarımıza, onların da bizlere ısrarla anlattıkları, kılıcın gücü ve onunla baş edilemezliği olmuştur. Hep şu söylenmiştir: "Şeyh Said başaramadı, Seyit Rıza başaramadı, siz nasıl başaracaksınız". Yenilgi, başarısızlık ve soykı-

rım öne çıkarılarak inançsızlık, başarıya olan güvensizlik bulaşıcı bir hastalık, bir mikrop gibi Kürt toplumuna yayılmıştır. Sonraki kuşaklar, önceki kuşakların yaşadıkları acı deneyleri dinleyerek, yenilgiyi yaşayan kuşaktan daha tedirgin bir ruh haliyle, kendi toplumsal gerçekliğinden kaçmaya başlamışlardır. Günlük olarak karşılaşılan bu söylemde umutsuzluk, inançsızlık, yenilgi, teslim olma ve kaderine razı olan bu ruh hali vardır ve bu sonraki kuşaklara da taşırılmıştır. Kılıç artığı, kılıca karşı söz söylemeyi, başkaldırmayı, karşı koymayı düşünmez. Kılıcın kırılabileceğini aklına bile getirmez. Karşı koyuşta kılıcın aynı acımasızlıkla çalışacağını ve bundan kurtuluşun olmadığını düşünür. Dolayısıyla da ne olması ve ne yapması gerektiği değil, kendisine gösterilen ve söylenen ne ise onu bilir, onu yapar. Bu derece düşkün hale gelen insanın felsefesinde ülke, halk, özgürlük, eşitlik, adalet vb. insanı insan yapan temel kavramların fazla yeri ve anlamı olmaz. Önderlik; "Kürdistan'da kendisine ihanet etmeyen tek kişi kalmamıştı" derken, bir gerçeği en yalın haliyle dile getirmiş oluyordu.

Önder APO PKK'nin kuruluşuna doğru ilk adımları atacağı zaman, Kürdistan'da gerçek durum buydu. Kürdistan adına hareket edenlerin Kürdistan'ı ve Kürt halkını özgürleştirme gibi ne bir amaçları, ne bir programları, ne de bir örgütlülükleri vardı. Kürdistan'ın ve Kürt halkının yaşadığı durumu doğru tanımlamadıkları gibi, talepleri de "Kültürel Soykırım Kıskacındaki Kürtleri Savunmak" bir yana, soykırımcı rejimin inkar ve imha siyasetini hızlandırmaya hizmet edecek olan taleplerdi. "Kürdistan'a yol, su, elektrik" taleplerinin, soykırımcı rejimin asimilasyon politikalarını derinleştirmekten, inkar ve imhaya sonuç alıyorum anlamında daha fazla sarılmasından başka bir işe yaramadıkları açıktır. Kürt halkının durumu orta yerde durmasına ve herkes de bunu görmesine rağmen, sahiplenen olmamış, Kürt halkı yok olmanın eşiğine gelmiştir. Önderlik bu durumu haklı olarak; "Herkes Kürt sorununun ne olduğunu görüyordu, ama sahiplenmiyordu. Ben sahiplendim, üzerimde kaldı" diye değerlendirmiş, eleştirmiştir. Önderliğin üzerinde kalan, bu herkesin gördüğü ama sahiplenmediği sorun, özgürlük mücadelesinin geliştirilerek, PKK'nin oluşumunu, baş aşağıya giden Kürdistan tarihinin rayına oturtulmasını ve yok oluşun eşiğinde olan Kürt halkının da dirilişin sembolü haline getirilmesinin mücadelesine dönüştürülmüştür.

PKK'nin Doğuşu, Kürdistan Tarihinin Özgürlük Temelinde Yazılmasıdır

Kuşkusuz PKK'den önce de Kürt halkı ve tarihi vardı. Her ne kadar soykırımcı rejim inkar etmiş olsa da, Kürt halkı diye bir varlık ve on binlerce yıla dayanan bir tarihi vardır. Ancak, bununla beraber Kürt halkı ve tarihi yok olmanın eşiğine de gelmişti. PKK bu baş aşağıya giden ve yok oluşun eşiğine gelen tarihe bir müdahaleydi. Bundan dolayıdır ki, Kürt halkı ve tarihi değerlendirildiğinde, PKK bir imleç gibi öncesini ve sonrasını gösteren parametre olmuştur: "Eski Kürt-PKK Kürdü" tanımlaması yeniden yaratılan toplumsal gerçekliği, değişim-dönüşümü dile getirir. Kürdistan tarihinin de PKK öncesi ve sonrası diye ayrıştırılması da, aynı toplumsal değişimi anlatır. PKK'nin doğuşunun Kürdistan tarihi açısından bir milat olduğu rahatlıkla söylenebilir. Önderliğin Kürdistan tarihini ve yaşanan gelişmeleri; "Biz sıfırdan aldık, bu aşamaya getirdik" değerlendirmesi, bu gerçekliğin ifadesidir. Kısacası bu tanımlamaların kendisi bile, PKK'nin Kürdistan tarihi ve toplumsal yapısında yarattığı değişim ve dönüşümü anlatmaya yetmektedir.

Bir toplumu yeniden yaratmak demek, toplum içi ilişkilerin düzenlenmesinden tutalım kişilik ve karakter kazandırmaya, beğeni ölçülerini değiştirmeye, kısacası yaşama bakış ve yaşayışına kadar bütün bir değişimi ifade eder. Bunu toplum mühendisliği biçiminde ele almamak gerekir ki, PKK'nin yaptığı da toplum mühendisliği değildir. PKK'nin yaptığı; soykırımcı faşist Türk rejiminin inkar ve imha politikalarıyla elinden almaya çalıştıklarını, Kürt halkına geri verme ve bu an-

lamda yeniden öze dönüştür. Soykırımcı rejim sömürü sistemini oturtmayı ve sürdürmeyi sağlayabilecek bir kişiliği Kürt halkına dayatırken, PKK, dayatılan bu kişiliği ve ölçüleri reddetmiş, estetikten yaşama kadar, yeni ölçülerle toplumu yeniden "kendi olma" sürecine evriltmiştir.

Soykırımcı rejim; beğeni ölçüsü olmayan, kendisi için değil, düşmanı için yaşayan, dilini konuşamayan, kültürünü yaşayamayan, alaya alınıp aşağılanan, ama buna rağmen bir öfke ve tepkisi olmayan, ülke ve halk nedir bilmeyen, ülkesi talan edilirken sessiz ve tavırsız kalan, ama bir karış toprak ya da daha basit gerekçelerden hareketle kapı komşusuyla, kardeşiyle kanlı-bıçaklı olan, ülkesi için bir damla kan dökmezken, basit gerekçelerden hareketle kan dökmekten çekinmeyen, düşman askerine karşı reflekssiz, ama komşusuna, kardeşine karşı gözükara, düşmanın dayattığı yaşam kalıplarının dışına çıkamayan, geleceğe umutla bakamayan, günü birlik yaşayan, namus mefhumunu kadında bulan, düşmanın ona uyguladığı iktidarı misliyle kadın üzerinde uygulayan, özgürlüğe yabancı vb. daha sayılabilecek bir yığın özelliği Kürt halkına dayatmıştır. Düşmanının dayattığı bu özellikleri yaşayan bir toplumun kendisi olmaktan çıkacağı, başkalaşıma uğrayacağı ve toplumsallığını yitireceği açıktır.

PKK Kürt halkında, en başta ulus olma bilincini geliştirmiştir. PKK'nin Kürt halkında geliştirdiği en büyük değişim ve dönüşümün bu olduğu, diğer tüm gelişmelerin de ulus olma, bağımsız ve özgür yaşama bilinciyle bağlantılı olarak geliştiği kesindir. Eğer Kürt halkı bugün özgürlük uğruna mücadele eden halkların en başında geliyorsa, demokratik ulus bilincine ulaşmış ve demokrasiyi uğruna savaşılacak bir düzeyde ele alıyorsa, toplumsal eşitliği en başta kendi içerisinde geliştiriyorsa, kadının toplum yaşamındaki yerini eşitlik ve özgürlük temelinde ele alıyor ve katılımını da eşitlik temelinde gerçekleştiriyorsa, kadın özgürlük ideolojisi ve mücadelesiyle Kürt kadını ülke sınırlarını aşarak diğer toplumlara esin kaynağı oluyorsa, doğal toplumun yitirilmeyen komünal yaşamını bir yaşam biçimi olarak yeniden örgütleyebiliyorsa, nerdeyse unutulmuş olan enternasyonalist dayanışmayı hem kendisi diğer uluslara karşı, hem de kendi toprakları üzerinde diğer uluslardan insanların katılımıyla yeniden canlandırıyorsa, ve bunları milliyetçi dinciliğe bulaşmadan, yan yana yaşadığı halklarla ortak mücadele ederek geliştirebiliyorsa, bunların ulusal bilincin yaratılmasıyla bağlantılı olarak geliştiği söylenebilir. Dolayısıyla denilebilir ki, eğer bu bilinç kazanılmamış olsaydı, yukarıda saydığımız ve daha da çoğaltılabilecek olan gelişmelerin hiçbiri de gerçekleşemezdi. Çünkü soykırımcı rejimin inkar ve imha çarkı hızından hiçbir şey yitirmeden dönmeye devam ediyordu ve sonuç almak istiyordu. Bu çarkın içinde ezilen, kendisi olmaktan çıkan, kendi gerçekliğini yitirmiş olan bir toplum ne kadın özgürlük ideolojisini geliştirebilir, eşit yaşamı egemen kılabilir, ne de demokrasi uğruna mücadele edebilir, diğer uluslarla kader birliği edebilirdi. Düşürülmüş bir toplumun buna gücü de yetmezdi. Kendinden başlamak her zaman için aslolandır ve tüm gelişmelerin esas yaratıcı kaynağı da kendinden başlamak olmuştur.

Kürt halkı hem coğrafi, hem de toplumsal anlamda parçalanmış bir halktır. Bu parçalanmışlık ulusal bütünlüğün önündeki en büyük engellerden biri olarak öne çıkmıştır. Farklı dil ve kültürlerin egemenliği altında kalmaktan ve her sömürgeci gücün de kendi anlayışı temelinde Kürt halkını biçimlendirmek istemesinden kaynaklı olarak farklı farklı kişilik ve karakterler edinilmiştir. Düşünce ufukları sınırlanmış; köyünün, ilçesinin, en geniş anlamda da, yaşadığı parçanın ötesini düşünemeyen bir halk yaratılmıştır. İkinci bir parçalanmışlık konusu da, halkımızın inanç farklılıkları olmuştur. Sömürgeci güçler halkımızın inanç farklılıklarını hem körüklemiş, geliştirmiş, hem de birbirlerine karşı kullanarak, halkımızın yaşadığı parçalanmışlığı daha da derinleştirmişlerdir. Bu parçalılık düşünsel ve ruhsal birliğin ve ulusal bilincin gelişmesi önün-

deki en büyük engellerden biri olmuştur. Aile, hanedan ve parça çıkarları her zaman körüklenerek ulusal bütünlüğün ve halkın çıkarlarının önüne çıkarılmıştır.

PKK'nin geliştirdiği mücadeleyle bu parçalılıklar son bulmuştur. Her ne kadar sömürgeciliğin sürmesi anlamında coğrafi parçalılık sürüyor olsa da, ruhta, duyguda ve düşüncede halkımızın birliği sağlanmış durumdadır. Parçaların varlığı, siyasal sınırların varlığıyla sınırlı kalmış durumdadır. Tüm parçalardan insanlar PKK bayrağı altında birleşmekte, parçalar ve sömürgeci güç farkı tanımadan mücadele etmekte, savaşmaktalar. Her parçadan gerillalar, sadece doğup yaşadıkları parçalarda değil, diğer tüm parçalarda savaşmış, şehit düşmüşlerdir. Ortak ruh, duygu, düşünce ve ulusal bütünlüğü sağlayan en önemli gelişmelerden biri olarak bu tespit edilebilir. Yine Alevi-Sünni, Müslüman-Êzîdî, Müslüman-Hıristiyan vb. düşman körüklemesiyle karşı karşıya getirilen halkımızdaki parçalanmışlık, ulusal bilincin gelişmesiyle birlikte aşılmıştır. İnançları karşı karşıya getirmenin düşmanın kırdırma politikası olduğunun, inancın sömürgeci iktidarlar elinde egemenlik ve sömürünün sürdürülmesinin aracı olarak kullanıldığının ve ulusal birliğin gerçekleşmesinin önündeki engel olduğunun bilincine varılmış ve aşılmıştır. İnanç farklılıklarından dolayı birbirlerinin yemeğini yemeyen, birbirlerine selam bile vermeyen ve düşman gözüyle bakan farklı inançtan Kürtler, PKK çatısı altında, birlikte ve aynı saflarda soykırımcı, sömürgeci düşmana karşı ortak mücadele etmekte, savaşmaktadırlar. Farklı ve karşıt hale getirilen inanç yapılarının egemen olduğu Ortadoğu dikkate alındığında, PKK ile birlikte Kürdistan'da, inançlar arasında yaşanan bu birlik ve ortak mücadele anlayışı büyük bir kazanım olmakla birlikte, sosyolojik olarak da yaşanan büyük değişim ve dönüşümü bize göstermektedir. Parçalar ve inançlar arası parçalanmışlıkların giderilmesi, ulusal birliğin düşünce, duygu ve ruhta gerçekleşmesi, PKK'nin Kürt halkında gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümün boyutlarını anlamamızı sağlamaktadır.

PKK geliştirdiği direnişle Kürt halkının işgalci, sömürgeci düşmana karşı direnişçi ruhunu canlandırmıştır. Düşmanın baskıcı yaklaşımlarına karşı sesini çıkaramayan, düşmanın iki jandarmasının geniş bir insan topluluğuna her türlü kötülüğü yapmasına karşın herhangi bir tepki gösteremeyen, buna karşı direnemeyen, kaçışıp dağılan, boyun eğen Kürt insanı; PKK ile birlikte, bırakalım düşmanın iki jandarmasının kötü davranışlarına karşı sessiz kalmayı, taşlarla, sopalarla orduları kovalayan, çıplak elleriyle ateş kusan tankların üzerine yürüyen direngen, fedai bir halk yaratılmıştır. PKK ile birlikte Kürt halkı bağımsızlık ve özgürlüğü tüm değerlerin üzerinde gören ve bunun için mücadele eden bir halk haline gelmiştir. Kürt halkı eskiden yaşadığı umutsuzluk ve inançsızlığı aşmış, mücadelenin zaferine olan inanç ve güvenle kızlarını-oğullarını mücadele saflarına gönderen fedakar bir halk haline gelmiştir.

Kürt insanı PKK ile birlikte yeni bir kimlik, kişilik ve karakter kazanmıştır. Eskinin kendi gerçekliğinden utanan, dilini ve kültürünü geri gören, bundan dolayı da dilini konuşmak, kültürünü yaşamaktan kaçan, düşmana özenti duyan ve onun gibi olmaya çalışan kişilik, soykırımcı rejimin Kürt halkı için kazdığı mezara gömülmüştür. Bu bir anlamda da "İlk Kurşun" olarak teorileştirilen sömürge kişiliğinin öldürülmesi olmuştur. PKK'nin geliştirdiği direnişin sonucu olarak, düşmanın yarattığı kişilik öldürülmüş, onun yerine özgürlükçü, kendisi olan, direnen bir kişilik yaratılmıştır. PKK'nin kişilik ve kimlik kazandırdığı Kürt insanı, diline ve kültürüne gururla sahip çıkar hale gelmiştir. Toplumundan kaçan değil, toplumuna koşan bir insan yaratılmış, kişi ile toplum bütünleşmiştir. Toplumdan, ülkeden kaçan kişilik, onun uğruna mücadele etmeye, savaşmaya başlamıştır.

Kürt halkı dili yasaklanan bir halktı. Sadece dili de yasaklanmamış, dilsizleştirilmiş bir halk haline getirilmişti. Suskun, hakları nedir bilmeyen, haklarını arayamayan, kendisine ne dayatılmışsa onu

yaşayan, nasıl düşünmesi istenmişse öyle düşünen, tünelin ucunda tek ışık olarak devletle bütünleşme, devlet kapısına kapılanma gösterilen ve oraya koşması istenen Kürt halkı, PKK ile birlikte diline vurulan zincirleri kırmış, sadece kendisine değil, yapılan haksızlıklara karşı sesini yükseltmiş, insan ve toplum olmaktan kaynaklı haklarının bilincine varmış ve bu hakları elde etmek ve savunmak için en sert mücadelelere girmekten çekinmeyen bir halk haline gelmiştir. Sessiz ve suskun, bastırılmış, hakları elinden alınmış ve hak araması da engellenmiş bir toplumun, her türlü baskıya rağmen haklarını arar ve savunur duruma gelmesi, o toplumun değişiminin düzeyini gösterir. PKK mücadelesiyle Kürt halkında bu değişimi gerçekleştirmiştir.

Kadın Toplumun Aynası ve Yüzüdür

Önderlik, dibe vurmadan yüzeye çıkılamayacağını belirtir. Bu değerlendirme suda boğulmak üzere olan birisi için olduğu kadar, boğulmayla yüz yüze olan bir toplum için de geçerlidir. Önder APO'nun özgürlük mücadelesini geliştirip PKK'yi kurduğu zaman Kürt toplumu ve Kürt toplumu şahsında da Kürt kadınının durumu, en dipteydi. Büyüme ve yücelme buradan başlamıştır.

Bir toplumun özgürlük düzeyini anlamak istiyorsanız, o toplumun kadınlarının özgürlük düzeyine bakınız diye bir değerlendirme vardır. Bu söylemle, kadınların özgürlük düzeyinin toplumun özgürlük düzeyini belirlediği ifade edilir. Yani, kadınlar ne kadar özgür ise, toplum da o kadar özgürdür. Bu gerçeklik kadınların toplumun aynası olma gerçekliğini de dile getirir. Yine kadınsız devrim olmaz diye bir değerlendirme de vardır ki, bu da, toplumsal değişim ve dönüşümünün ancak kadınların katılımıyla mümkün olabileceğini anlatır.

Kadın bir cins olarak toplumun yarısıdır, ama yapılandırıcı rolü ve özelliği itibariyle daha fazlasını ifade eder ve dominanttır. Kadının dominantlığı, erkekte gördüğümüz iktidar benzeri değildir. Yapıcıdır, oluşturucudur, birleştiricidir, hiyerarşisi veya otoritesi doğaldır ve bu özelliklerinden beslenir. Toplum-topluluk da buna yabancı değildir ve bunu bir iktidar algısı ve anlayışı olarak ele almamış, yorumlamamıştır. Tüm toplumsal oluşum süreçlerinin kadın bağlantılı gelişmiş olması ona bu özellikleri kazandırmıştır. Erkeğin iktidarlaşması kadını bu toplumsal özelliklerinden; yapıcı, oluşturucu, birleştirici özelliklerinden uzaklaştırmış, üzerinde iktidar inşa edilen bir konuma getirmiştir. Cinsel kırılmanın kadın aleyhine gerçekleşmesi, kadını toplumsal gelişim süreçlerinin dışına itmiş, iktidarcı erkeğin uzantısı ve bir meta haline getirmiştir. Dinsel ideolojiyle beraber gerçekleşen cinsel kırılma, kadının bu durumunu daha derinliğine yaşamasına neden olmuştur.

Her şey gibi, kadına yaklaşım da sömürgen toplumlarda daha çarpık bir biçimde yansımasını bulur. Bir yandan eril ideolojinin topluma hakim kılmaya çalıştığı kadın anlayışı, bir yandan da sömürgeci devletin sömürgen topluma bunu daha bir çarpıklaştırarak, derinleştirerek yansıtması, kadına daha ağır bir erkek iktidar baskısı olarak yansır. Bu tür toplumlarda kadının özgürlüğünü tartışmak bir yana, söz söyleme hakkının olup olmaması bile, tartışma konusunun dışında tutulur ve kadın bunun dışında kalmıştır. Kadın babanın, kocanın, kardeşin üzerinde hüküm sürdüğü, öldürmek de dahil hakkında her türlü tasarrufta bulunduğu, iktidarını inşa ettiği bir varlık derekesine getirilir. Sömürgeciliğe maruz kalan erkeğin benimdir diyebildiği, sahiplendiği, sömürgeciliğin kendisine uyguladığı iktidarı misliyle üzerinde uyguladığı, tek varlık kadın olmuştur. Ve sömürgecilik, sömürgen toplumun erkeğini bunu uygulamaya tahrik eder. Kadın, bilinçli olarak erkeğin iktidarını üzerinde inşa ettiği ve anı anına uygulandığı bir yapı haline getirilir.

PKK'den önce Kürt kadınının durumu da bundan farklı değildi, hatta belki daha da kötüydü. Bir yandan dinsel ölçülerin yarattığı baskılama, diğer yandan sömürgeciliğin tahrik ettiği erkeğin

baskısı, Kürt kadınını toplumun en geri pozisyonuna itmiştir. Erkeğin söylediklerinin dışına çıkamayan, herhangi bir hakkı olmayan, sadece söyleneni yapmakla yetinen, eve ve çocuklara bakmakla mükellef kılınan, varlığı-yokluğu bile belli olmayan, özgürlüğü akla gelmeyen, erkeğin namusunun simgesi olan, yer yer çok eşliliğe mecbur bırakılan, kısacası, şairin deyimiyle "sofradaki yeri sarı öküzden sonra gelen" kölenin kölesi bir varlık.

Bu özellikler Kürt kadınının tarihsel-toplumsal yapısına aykırıdır. Kürt kadını doğal toplumu en uzun süre yaşayan, neolitik devrimi geliştiren, toplum içinde söz ve karar sahibi olan, erkekle beraber toplumsal işlere katılan bir rolle tarihe giriş yapmıştır. Kürt kadınının bu özellikleri Zerdüşt'ün dinsel ideolojisinde-ahlak felsefesinde de yer edinmiştir. Ancak dinsel ideolojinin, kadınlara yaşattığı cinsel kırılmayı Kürt kadınları da yaşamaktan kurtulamamışlardır, hatta sömürgeciliğin uygulamalarıyla daha da derinleştirdiği haliyle yaşamaya zorlanmış, mecbur bırakılmışlardır. Buna rağmen, yine de, soykırımcı rejimin inkar ve imha uygulamalarına en fazla direnen, bulunduğu dar toplumsal çerçevede de olsa soykırımcı asimilasyon politikalarının başarıya ulaşmasını engelleyen, Kürt dili ve kültürünü yaşayıp yaşatan; kısaca Kürt toplumsallığının sürdürülmesini sağlayan da, yine Kürt kadını olmuştur. Ama bu durum, üzerindeki baskıları, yaşamış olduğu ve kendisine dayatılan erkek iktidarının mutlak hakimiyetini ortadan kaldırmamaktadır. Tüm bu tarihsel özelliklerine rağmen de, PKK'nin mücadele içerisine çektiği zamana kadar, Kürt kadınının durumu oldukça zordu. Adına "başlık parası" denilen parayla alınıp-satılmış, "berdel" adı altında bir mal gibi değiş-tokuş edilmiş, tanımadığı, bilmediği birine sonu ne olur sorusu bile akla getirilmeden verilmiş, verilirken de düşüncesi bile sorulmamış; babanın, kardeşin, kocanın söylediğini yapmadığı ya da geç yaptığı için dövülmüş, sövülmüştür.

PKK, Kürt kadınını mücadele saflarına çekerek özgürleştirmiş, üzerindeki bu baskıcı ve katledici uygulamalara son vermiştir. PKK ile birlikte Kürt kadını mücadelenin her alanında etkili bir biçimde yer almıştır. O zamana kadar evinin avlusu dışına çıkamayan, erkeğin icazeti olmadan herhangi bir yere gidemeyen, iş yapamayan, sadece eve bağlı olan Kürt kadını, siyasetin aktif katılımcısı olmuştur. Parti saflarında yönetim kademelerinin etkili konumlarında yer almış, kadın partileşmesini gerçekleştirerek tarihe etkili bir müdahalede bulunmuştur. Kadın partileşmesini geliştirmiş, kadın bakış açısıyla toplumun sorunlarını ele almış, çözüm yollarını gösteren etkili güç bir haline gelmiştir. Sadece siyaset alanında değil, mücadelenin her alanına etkili katılmıştır. Halkı özgürleştirme ve ülkeyi savunma mücadelesinin sadece erkeklere mahsus olmadığı, kadının da ülke ve halk savunmasına aktif bir şekilde katılabileceğini, bunun için gerekli örgütleri yaratabileceğini kadın ordulaşmasını yaratarak göstermiştir. Kadın özgürlük ideolojisini ve bunun uygulayıcı araçları olarak da kadın partileşmesini ve ordulaşmasını yaratarak, özgür kadını açığa çıkarma gücünü göstermiştir.

Evinin avlusu dışına çıkamayan, bırakalım toplumsal sorunların çözümüne katılması, uzağından-yakınından geçemeyen Kürt kadını, PKK ile birlikte toplumsal sorunların en aktif ve çözücü gücü, öznesi haline gelmiştir. Dağların doruklarından, savaşın en aktif mevzilerinden sokak eylemliliklerine, parlamentolardan diğer kurum ve kuruluşlara kadar en aktif mücadele eden toplumsal kesim kadın olmuştur. Bulunduğu her ortamda da özgür-eşit katılım temelinde hareket etmiştir. Önder APO'nun, kadın-erkek eşitliğini sağlayan bir model olarak geliştirdiği "Eşbaşkanlık" sistemiyle, Kürt kadını siyasetin tüm alanlarına cins farkı ve kota uygulanması gözetilmeden, tam bir eşitlikle katılır hale gelmiştir.

Kürt kadını, ülkenin her dört parçasında da soykırımcı sömürgeciliğe karşı savaşta yerini almıştır. 40 yıllık PKK tarihinde

binlerle ifade edilebilecek sayıda şehitler vermiştir. Kürt kadını özsavunmasını kendisinin yapması gerektiğinin bilinciyle hareket etmiş, kadın ordulaşmasını da bu temelde geliştirmiştir. Her türlü gericiliğe karşı direnmeyi, ona karşı savaşmayı özsavunma anlayışıyla ele almıştır. Sömürgeciliğe karşı olduğu kadar, onların bir örgütleme ve yapılandırması olan ve karşısında devletlerin korkup geri çekildiği, adeta teslim olduğu insanlık düşmanı DAİŞ'e karşı da aynı ruhla direnmiş, savaşmış, bu insanlık düşmanı gücün yenilgiye uğratılmasında en etkili güç olarak rol oynamıştır. Rojava Devrimi'nin KADIN DEVRİMİ olarak tanınmasında, Kürt kadınının savaşa katılımı, cesareti ve oynadığı rol belirleyici olmuştur.

Kadınların katıldığı toplumsal devrimler, ulusal kurtuluş mücadeleleri olmuştur. Sınıf mücadelelerinde de yer almışlardır. Ancak hiçbir devrim ve ulusal kurtuluş mücadelesinde Kürt kadınının katılımı kadar bir katılım olmamış, Kürt kadını kadar rengini devrime, ulusal kurtuluşa verememişlerdir. Kadını özgürlük ideolojisi temelinde ele alamamış, kadın partileşmesini gerçekleştirememiş, kadın ordulaşmasını yaratamamışlardır. Kürt kadınının Rojava Devrimi'ne katılımı, DAİŞ'e karşı savaşta en ön saflarda yer alması ve etkili bir biçimde katılması, coşku ve heyecanı, fedai tarzda savaşımı ve oynadığı rolle insanlığın büyük sempatisini kazanmıştır. Kapitalist modernitenin metalaştırdığı, özgürlük adına tükettiği, umutsuzluğa ittiği kadın, Kürt kadınının yaşadıkları ve başardıkları karşısında geleceğe umutla bakmaya başlamış, Kürt kadınlarının mücadelesini esin kaynağı olarak almışlardır. Uluslararası alanda bir kadın hareketinin şekillenmesinde Kürt kadınının ideolojik öncülüğü kadar, mücadelesi ve başarısının da büyük rolü olmuştur.

Bununla birlikte, kadın, her türlü engelleyici yaklaşıma rağmen, eğer özgürlük arayışından taviz vermez ve bu arayışında ısrar ederse, mutlaka başarılı olacağını, Kürt kadını yaşamı ve mücadelesiyle göstermiş, ispatlamıştır. Kürt toplumu gibi sömürgeciliğin soykırım cenderesine alınan bir toplumun kadınlarının kaderlerini kendi ellerine almaları, Kürt toplumunda yaşanan değişim ve dönüşümün en açık göstergelerinden biridir.

PKK'nin Kürt toplumunda geliştirdiği değişim ve dönüşümün en etkili ve gözle görülür yanı, kadınların özgürleşme düzeyidir. Kürt kadını, soykırımcı düşmana karşı savaşmış, serhildanların örgütleyicisi ve yürütücüsü olmuştur. Evinden çıkamayan Kürt kadını, dört parça Kürdistan'ın dağlarını, ovalarını, şehirlerini; kısacası coğrafyasını ordulaşarak dolaşmış, koruyucu ve kurtarıcı gücü olmuştur. Bir toplumda bundan daha büyük değişim, bundan daha büyük devrim olamaz.

Sonuç Olarak;

PKK'nin bu 40 yılda Kürt toplumunda yarattığı değişim ve dönüşümler, ayağa kaldırılan ve direnen bir halktan daha fazlasını ifade etmektedir. PKK'nin yarattığı değişim ve dönüşümlerin gerçek göstergeleri, Kürt toplumsal yaşam ve ilişkilerindeki değişim ve dönüşümlerdir. PKK'nin doğup gelişmesinden önceki Kürt halk gerçekliği ile PKK'nin doğuşuyla birlikte gelişen halk gerçekliği ele alınıp incelendiğinde, yaşanan ve gerçekleşen değişim ve dönüşümlerin düzeyi daha rahat görülüp değerlendirilebilir. Bu değerlendirilmeden, yaşanan değişim ve dönüşümlerin derinliği, düzeyi ve anlamı görülemez.

On binlerce yıllık bir tarihsel ve toplumsal gerçekliğe sahip olan Kürt toplumunun sosyolojik değişim ve dönüşümünü kısa bir değerlendirmeye sığdırmak mümkün değildir. Konu başlıkları olarak belirttiğimiz değişim ve dönüşümlerin her biri kendi başına sosyolojik bir araştırma ve değerlendirme konusu olabilecek kapasitede gelişmelerdir. Böyle ele alınıp değerlendirilirse, doğru sonuçlara ulaşılmış olunur.

ÊZİDİ TOPLUMUN YENİDEN DİRİLİŞİ VE DİRENEN KÜLTÜRÜ

Köken olarak Êzîd; Zerdüştiliğin kutsal kitabı olan Avesta'daki Yazata, Yazdan, Yezdan (tanrı, melek, tapınılan şey) kelimesindeki anlamla aynıdır ve Kürtler günümüzde de bu kelimeyi yaygınca kullanmaktadır.

Êzîdîler, Ezda (Ez-da) yani beni verdi, beni yarattı anlamında kullanmaktadır. Aynı anlama gelen Xwedêda kelimesini de kullanmaktadırlar ki, Xwedêda günümüzde yaygınca Êzîdîler arasında erkek ismi olarak da kullanılmaktadır. Ezda'nın tanrının binbir adından biri olduğu Êzîdîler tarafından kabul görmektedir.

Zazaca'da Mazda (Maz-da)= bizi veren=Allah verdi, Kurmanci de Xweda (Xwe-da)=Allah verdi, Ezda = Bizi veren= tanrının Êzîdîlikteki diğer adı.

Êzî, Ezda, Êzd, Xweda, Yezdan, Padşa, Meda Allah'ın binbir isminden birkaçıdır. Bu anlamda şunu söylemek mümkündür; Êzîdîliğin kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Tüm tanrılar toplamıdır diyebiliriz. Çok tanrılı dinden tek tanrılı dine geçişin nüvelerini içinde taşımaktadır. Hurri ve Hitit kültüründeki binbir tanrı olgusu Êzîdîlikte giderek tek tanrıya dönüşmekte ama bu tek tanrı her şeyi yaratan olduğu ve bir şirikinin yani ortağının olmadığı için de diğer tüm isimleri kendisinde somutlaştırmaktadır. Çok tanrılı dönemleri yaşayan doğal toplumdaki mitoslar, değişime uğrayarak ve güncellenerek günümüze kadar da süregelmiştir.

Bu mitosları değişik biçimlerde Êzîdilikte ve Alevilikte görmek mümkündür. Alevilik ve Êzîdîlikte bazı benzer mitosların ve figürlerin ortak kullanılmasının temelinde; etnik kökenlerinin aynı olması ve İslamiyet'in zorla kabul ettirilmesi nedeniyle eski inanışlarını gizli bir biçimde yaşatılması yatmaktadır. Örneğin; Alevilerin evlerinin ve cem evlerinin başköşelerindeki Hz. Ali posterlerinin başının arkasında bulunan güneş sembolü, hayat ağacı (Êzîdîlikte Dara Herherê), ağaca konmuş Anka kuşu (Êzîdîlikte Tawusî Melek), yine Hz. Ali'nin Aslan donunda görünmesi ve Allah'ın aslanı olarak anılması (Êzîdîlikte Şêxadi döneminde keramet sahibi olanların at yerine aslana binmeleri ve kırbaç yerine yılan kullanmaları mitosu), benzerlik arzetmektedir. Alevilikte fazla olmamakla birlikte, Êzîdîlikte mitolojik anlatımlar günümüzde de oldukça yaygındır ve toplumda etkilidir. Bu anlamda Êzîdîlik, çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçiş aşamasını yaşayan bir dönemin Mezopotamya'sındaki Kürtlerin dinidir diyebiliriz. 4200 yıl öncesine dayandırılan Êzîdîliğin,İbrahim'i dinlerden de önce Mezopotamya'nın ilk tek tanrılı dinidir iddiasında bulunmak doğru bir tespit olacaktır. Êzîdîlik tek tanrılı bir din olmanın yanısıra 7 adet de yardımcı mahiyette melek bulunmaktadır ki, Tawusi Melek (Azazil) bu meleklerin başıdır.

Êzîdîliği bazı araştırmacılar Şêxadi ile başlatmaktadır ama bu yanlış bir tespittir; çünkü Êzîdîliğin kökeni binlerce yıl öncesine gitmektedir. Şêxadi İslamiyet karşısında Êzîdîlik'te bazı reformlara gitmiştir ama Êzîdîliğin kökenini teşkil etmemektedir, Êzîdîlik çok daha eskilere gitmektedir. Elbette bu reformlar öyle Êzîdîler tarafından hemen kabul görmemiş, bazı düşünce ayrılıklarından dolayı çatışmaları ve karşı duruşları da beraberinde getirmiştir. Düşünce ayrılıkları ve karşı duruşlar en çok da Şemsani Pirleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Şêxadi'nin yeğeni Şêx Hesen bazı köklü reformlar yapmak istemişse de büyük bir direnişle karşılaşmıştır ve Addanilerle Şemsani pirleri arasında özellikle Şêxan'a yakın bulunan dağlarda ve vadilerde -ki bu vadilerin en ünlüsü Geliye Kıyametê'dir-büyük çatışmalar yaşanmış, binlerce Êzîdî bu çatışmalarda ölmüştür. Êzîdîliğin kökeni bu anlamda çok daha eskilere Zerdüştlüğe kadar uzanmaktadır.

Mezopotamya kültür mozaiğinin en renkli temel taşlarından birini oluşturan ve varoluşundan beri kendi özünü korumayı başaran Êzîdîlerin dinsel kimliklerinin yanı sıra, ulusal kimlikleri üzerinde de sistemli bir dejenere etme ve çarpıtma politikaları yürütülmüştür ve hala da yürütülmektedir. Êzîdîlik zaman zaman Êzîdîler dışındakiler tarafından Yêzîdîlik olarak telaffuz edilmekte ve bazı kesimlerce de Êzîdîlik, Halife

Yezid'le ilişkilendirilmeye çalışılmaktadır. Böylece Êzîdîlerin tarih bilinci çarpıtılıp Arap siyasal kültürüyle karıştırılmak istenmektedir. Kamuoyunda "Güneşe ve Ateşe tapanlar" olarak tanınan Êzîdîler hakkında doğru bilgiye ulaşmak oldukça zor olmaktadır. Var olan bilgilerin çoğu yanlış, asılsız, eklektik ve çarpıtılmış bilgilerdir. Êzîdîler güneşe, ateşe ya da çok yaygınca çarpıtılan ş…a tapanlar değildirler. Êzîdîler tek tanrılı İbrahim'i dinlerden de önce tek tanrıya inananlardır. Nasıl ki Müslümanların kıblesi Kâbe ise, Êzîdîlerin kıblesi de güneştir. Güneşe dönerek dua etmelerinin temelinde bu vardır. Êzîdîler üzerine çıkarılan birçok kitap ve yazılar, makaleler genelde yabancı kaynaklıdır ve o yazarlar bulundukları devletin politik çıkarlarını gözeterek yazmaktadırlar. Pozitivist bilimin yöntemiyle araştırma yapanların çok ince bir tarzda ve ısrarla Êzîdîleri Kürt kimliğinden ayrı ele aldıklarına tanık olmaktayız. Aynen Türk tarihçilerinin geliştirdikleri Güneş-Dil Teorisine göre, Kürtlerin aslında "Dağlı Türkler" oldukları biçimindeki teoriler gibi.

Egemen sistemin parçalayan ve içini boşaltan, köksüzleştiren ve kendine yabancılaştıran politikaları, Kürdistan Alevileri üzerinde de uzun yıllar uygulanmıştır ve hala da uygulanmaya devam edilmektedir. Kürdistan Aleviliği ısrarla Kürt kimliğinden ayrı ele alınarak Türklüğe bağlanmaya, Türklerin bir boyu olduğu yayılmaya, yoğun bir "uydurma ulus yaratma" propagandasıyla kamuoyuna lanse edilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde bu teori büyük oranda boşa çıkartılarak çürütülmüştür, ama azımsanmayacak nicelikte Alevi Kürt üzerinde de olumsuz etki bırakmıştır. Günümüzde aynı durum Êzîdîlik için de söz konusu olmaktadır. Bazı Êzîdî işbirlikçilerin de aralarında bulunduğu bir kesim, Arap partileriyle birlikte Êzîdîlerin Kürt olmadığı, Êzîdîlerin dinlerinin de kavimlerinin de Êzîdî olduğu yönünde propaganda yapmaktadır. Bununla Şengal ve Şêxan bölgelerinde ağırlıklı olarak yaşayan Êzîdîlerin nüfus sayımı esnasında Kürt olmadıklarını belgelemek ve bu belgeye dayanarak Şengal'i Kürdistan coğrafyasından koparak Irak Merkezine bağlamak amaçlanmaktadır. Bu temelde de günümüzde (Eylül 2010) bu amaçla yoğun bir çarpıtma propagandası yapılmaktadır.

Coğrafik olarak dört parçaya bölünen Kürdistan, kendi içinde de dinsel, dilsel, kültürel parçalanmayı yaşamaktadır. Bir kültürel ve siyasal zenginlik olan dinsel, dilsel, mezhepsel farklılıklar egemen devlet yöneticilerince karşıtlıklara dönüştürülerek böl-parçala-yönet ve asimile et politikasına uyarlanmakta ve Kürdistan coğrafyasını parçaladıkları gibi Kürdistan halkını ve dimağını da parçalamayı hedeflemektedirler.

Êzîdîlerin Kürt olmadıkları yönündeki propagandalar; başta Kafkasya Êzîdîleri olmak üzere, Şengal yöresindeki Êzîdîler üzerinde de etki yapmıştır. Bunda, tarihte Êzîdîler üzerinde birçok katliam gerçekleştiren Arap ve Osmanlı devletlerinin yanında yer alan bazı Kürt işbirlikçi aile ya da aşiretlerinin de önemli rolü olmuştur. Oysa Êzîdîler Kürt kültürünü ve geleneğini bin yıllardır yaşatarak günümüze kadar getirmişlerdir. Kürtçenin Kurmanci lehçesiyle konuşan Êzîdîler, Kürt gelenek ve göreneklerini yaşayan, dinsel ibadetleri ve duaları Kürtçe olan, hatta kutsal kitapları Mıshefa Reş ile Celwa da (şifreli yazılmasına rağmen) ağırlıklı olarak Kürtçe yazılmış olan bir halktır, Kürt halkıdır. Êzîdîlerin Kürt kültürünü en güçlü taşıyan dinsel ve kültürel olarak en köklü kesimlerden biri olduğunu belirtmek sanırım abartılı olmayacaktır. Kürtlerin ulusal kimliğinin oluşumunda bir etken olan inanç ve felsefeyi Êzîdîler hala yaşatmaktadırlar. Kürt giyiminden tutalım, sözlü edebiyata, mitolojik anlatımlara kadar hala en çok yaşatanlardır.

Êzîdîlik, İslamiyet öncesi Kürt dininin, İslamiyet karşısında yok olmamak için kendisini değişime uğratarak günümüze gelme noktasıdır. Arap orduları, İslamiyet'i kılıç zoruyla yaymak için çevredeki ülkelerle birlikte Kürdistan'a da akınlar düzenlemişler ve bu dönemde büyük çoğunluğu Êzîdî, Zerdüşti ve Mitraist olan Kürtler, uzun bir süre İslamiyet'e karşı büyük bir direniş sergilemişlerdir. İslamiyet'i ve Araplaşmayı reddeden Kürtler, büyük bir katliamla karşı karşıya kalmışlardır. İslamiyet'i kabul etmeyen Kürtlerin Arap ordularınca

Harran'dan Siirt'e kadar yol boyunca asıldıkları bilinmektedir. Kürtleri Zerdüştlükten vazgeçirmek ve İslamiyet'i kabul ettirmek için kutsal yerler yakılmış, insanlar topluca öldürülmüş, kadınlar cariye olarak götürülmüştür. Katliam, diaspora, zoraki Müslümanlaştırma politikaları nedeniyle günümüzde tüm dünyada ancak 1,5 milyon Êzîdî kaldığı tahmin edilmektedir. Bu Êzîdîlerin büyük bir bölümü ise kendi yurtlarından sürgün edilmiş, göçertilmiş, dağıtılmışlardır. Günümüzde Êzîdîler; Güney Kürdistan'da, Batı Kürdistan'da, Kuzey Kürdistan'da, Ermenistan'da, Gürcistan'da, Ukrayna ve Rusya'da yaşamaktadırlar. Büyük bir bölümü ise Avrupa'da özellikle de Almanya'da yaşamaktadır.

Kürtlerin büyük bir bölümü bu şartlar altında Müslümanlığı kabul etmişlerdir. Etkinliği giderek zayıflayan Mitraizm, Zerdüştlük ve Êzîdîliğin bu vahşet ve katliam karşısında yeni formlarda kendilerini ifade etmesi kaçınılmaz olmuştur. Her şeye rağmen Êzîdîler 72 katliamdan çıkarak günümüze kadar gelmeyi başaracaklardır.

Êzidilik çok eskilere dayanmaktadır, enternasyonalist bir din olamamış, sadece bir ulusun, yani Kürtlerin dini olagelmiştir. Êzidilik köken olarak Mitraizme, Mazdaizme ve Zerdeştiliğe, Zerdüştün felsefesine çok daha yakın durmaktadır. Daha sonraları diğer dinlerden etkilenme olmuştur ama dini kültür ve ritüel olarak çok daha farklı bir yapılanma göstermektedir. Zerdüştlikteki kutsal elementer oluşum Êzidilikte de vardır. Diğer tek tanrılı dinlere entegre olmayan, boyun eğmeyen Êzidilerin yaşadıkları coğrafyada birçok din ortaya çıkmış ve yayılım göstermiştir. Adeta Êzidiler bu dinlerce çepeçevre sarılmışlardır, bu dinlere biat etmedikleri için de 72 kez ferman çıkartılarak katliama uğratılmışlardır. En son katliam, yani Siba Şêx Xıdır ve Tilezer'deki katliamlar Êzidiler için 73. Ferman olmaktadır. Ama asıl kaygı verici tehlike kültürel ve toplumsal gelenek göreneklerde yaşanan beyaz katliamlar olmaktadır ki, Êzidilik günümüzde bu tehlikeyle karşı karşıyadır.

Êzîdî toplumunun karakteristik özelliklerinden biri; içi kapalı bir toplum olmalarıdır. Dış saldırılara (fiziki, dini ve kültürel) karşı kendilerini korumak için içe kapanma biçimindeki sosyolojik olgu, her azınlıkta olduğu gibi Êzîdîlik'te de bariz bir biçimde yaşanmaktadır. Aslında Êzîdîler azınlık sayılmazlar. Çünkü Êzîdîlik herhangi bir dinin mezhebi değil, ulus olarak da bir azınlık sınıfına girmezler. Kürtlerin kadim dinini oluşturan Êzîdîlik; başlı başına bir din olduğundan, azınlıklar sınıfına koymak gerçekçi değildir. Burada kullandığım azınlık sayı olarak nicel bir kavram anlamında kullanılmıştır. Daha önceleri sayıları milyonları bulan Êzîdîlerin, günümüzde toplam sayısı ancak 1,5 milyonu bulabilmektedir. Bu nedenle de kendilerini ve kültürlerini korumak için içe kapanık bir toplumsal yaşamı oluşturmuşlardır. İçe kapanıklık bazı tutucu ve muhafazakar gelenekleri yaşatmaya ve güçlendirmeye yol açmanın yanısıra, kendi kültürel kimliklerini de uzun süre yaşatmayı beraberinde getirmektedir.

Êzîdîler yoğunluklu olarak Şengal dağı çevresinde ve Şêxan'da (Aynsıfni) konumlanmışlardır. Çeşitli baskı-soykırım ve sürgünlerden dolayı Urfa'dan, Mardin'den, Xerzan'dan, Botan'dan, kaçarak Şengal çevresine yerleşen Êzîdîler, Arapların da bu bölgede yoğun saldırıları karşısında birer Arap ve müslüman gibi davranmaya, onların bazı kültürünü benimsemeye başlamışlardır. Arap katliamlarından kendilerini korumak için Araplar gibi giyinmeye başlamışlar ki, günümüzde Şengal Êzîdîlerinin çoğunluğu Araplar gibi giyinmektedirler. Burada şunu belirtmekte yarar var; Araplar gibi giyinenler sadece erkeklerdir, Êzidi kadınları kendi geleneksel giysilerini giymektedirler. Geleneksel giysileri beyaz bezden yapılan bir fistanın üzerine siyah bir tunik giyerler ve beline ipten bir kemer bağlarlar, başlarına ise bir kofi ya da mavi renkli bir yazma takarlar.

Feqirler sakal ve bıyıklarını kesmezken, bazı Êzîdî aşiretindeki erkekler saçlarını da kesmezler ve uzayan saçlarını ince örükler (bısk) biçiminde örerler. Genel Êzîdî erkeklerinde bıyık kesilmez ama günümüzde bıyık kesen erkekler de bulunmaktadır ki, toplumun yaşlıları bunlar için "xırbeti bune" (bozulmuşlar) demektedirler.

Sınırsız bir misafirperverliğe sahiptirler.

Kapısına kim giderse gitsin Êzîdîler içeriye buyur ederek önce su, çay, yemek ikram ederler sonra kim olduklarını, neredene geldiklerini ve hangi aşiretten olduklarını neden geldiklerini sorarlar. Misafire hizmet kutsal sayılır Êzîdîlikte. Yemekten önce evin en küçükleri elinde bir leğenle gelerek misafir elini yıkaması için eline su döker ve havlu verir. Yemekten sonra çay ve bir süre sonra da acı bir kahve getirilir. Acı kahve sadece bir yudumluktur ve dostluğun kabulu anlamındadır.

Şengal ve Şêxan Êzîdîlerin vatanı sayılır ama Êzîdîlerin yanısıra Müslüman Kürtler, Araplar, Asurîler, Türkmenler ve az sayıda Ermeni de yaşamaktadır.

1975 sonrasında Saddam, Êzîdîleri köylerinden koparark Mücemmalara (köy-kent) zorla yerleştirmiş ve köylerini boşaltarak yıkmıştır. Êzîdîlerin yaşadıkları bazı yerlere sonradan Arap köyleri kurulmuştur ve böylece Dıhok'tan Suriye sınırına kadar uzanan Êzîdî coğrafyası demografik açıdan parçalanmıştır.

Gola Xatuniye'den Suriye sınırına kadar sınır boyunca Araplar yerleştirilmiştir. Ayrıca Dicle kıyısında bulunan Rabea daha önce bir Êzîdî yerleşim yeri iken, günümüzde Êzîdîlerin yazın oralara gidip ancak tarlalarında çalışabildikleri bir Arap yerleşim yeri olmuştur. Oluşturulan bu Arap kemerinin oluşturduğu nüfus günümüzde 200 bini geçmektedir.

Şengal şehrinin kendisi Şengal dağının güneyinde bulunmaktadır. Şengal şehri bir ovada kurulmuştur ve ova susuzdur. Hiçbir akarsu bulunmamaktadır güneyde, sadece Solak suyu az miktarda akmaktadır. Su ihtiyaçlarını 70-100 m derinlikte çıkartılan kuyu sularından karşılamaktadırlar. Şengal dağı ovanın ortasında bulunan ve Suriye sınırından Musul'a bağlı Telafer'e doğru uzanan yaklaşık 1900 m yüksekliğinde bir tek dağdır. Dağın içinde birkaç köy bulunmaktadır ama asıl yerleşim güney ve kuzey bölgesindeki ovalık kesimdedir.

Êzîdîlerin askere gitme gibi bir zorunluluğu yoktur günümüzde ama askerlik paralı olduğu için paralı bir milis güç olarak askerlik yapmaktadırlar. Günümüzde askerlik Êzîdîler için bir geçim kaynağı olmuştur.

Şengal Êzîdîleri geçimlerini büyük oranda askerlik ya da polislik yaparak sağlamaktadırlar. Bir kısmı Merkezi hükümette askerlik yaparken, büyük bir bölümü Kürdistan yerel hükümetine bağlı peşmergedirler. Bir kısım Êzîdî de Kürdistan bölgesindeki kentlere ve kasabalara yazın giderek inşaat işlerinde çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Az bir kesim de koyun besleyerek ve tarımla geçimlerini sağlamaktadır. Şengal'de sadece bir çimento fabrikası vardır ve bu fabrikada daTürkmenler çalıştırılmaktadır.

Şêxadi'nin 12. yy da Êzidiliğe yeni bir form kazandırmasından önce müritler ve pirler vardı. Pirler toplumun öncüleriydiler ama Şêxadi'yle birlikte Şexlik de Êzidi toplumuna girerek toplumun dini liderlik görevini pirlerden almışlardır. Yine de pirler, Êzidi toplumunda önemli ve köklü bir yere sahiptirler ama hiyerarşideki yerleri artık şexlerden sonra gelmektedir.

Genelde tüm Kürt aşiretlerinde olduğu gibi Êzîdilerde de aşiret, adeta o topluluğun kimliğini oluşturmaktadır. Aşiret, Êzidîler arasında diğer Kürt aşiretlerinden çok daha farklı bir kimlik ifade etmektedir. Êzidilikte aşiret; aşiret mensupluğunun yanısıra, pir, şêx ya da feqir olup olmadığını anlamanın da bir kimliği ifade etmektedir. Bu anlamda hala günümüzde aşiret, Êzidiler içinde önemli bir yer tutmaktadır. Aşiretin Êzidilikte bu kadar önemli bir yer tutmasının başka toplumsal şekillenme ve toplumsal özellikleri de beraberinde getirmiştir. Daha sonra katı kuralların tutuculaşarak bir toplumsal gericiliğe yol açan bazı feodal aşiretsel özellikleri bir yana bırakacak olursak, aşiret komünal bir yapısal özelliği de içinde barındırmaktadır. Bu komünal özellikler bağımsız ve özgür yaşamayı, toplumsal aidiyet özellikleri de güçlü kılmaktadır. Bu anlamda bu yapısal özelliklerinden dolayı aşiret, devlet olmayı da reddetmektedir. Aşiret ve devlet arasında çok açık bir biçimde birbirini reddeden yapısal özellikler vardır. Eğer aşiret, devlete evrilecekse o zaman yukarıda saydığım toplumsal özelliklerinden ya taviz vermek ya da aşiret çözülmek durumuyla yüz yüze kalır. Aşiret ve devlet sürekli çatışma halin-

de olan farklı iki sistemin temsilcileridirler. Aşiret toplumcu bir yapı arzederken devlet, toplum karşıtı bir yapı arzetmektedir. Aşiret bir ya da birkaç alt aşiret ya da kabileden oluşan, göçebe, yarı göçebe ya da yerleşik olan, devleti reddeden ve sosyal açıdan eşitlikçi ve komünal bir yapısal özellik gösterirken, devlet ise eşitlikçi olmayan, katı hiyerarşik olarak kurulmuş toplum karşıtı bir yapısal özellik göstermektedir.

Yukarıda bu iki olgunun sürekli bir çatışmasından bahsederken elbette bu çatışma birbirini yok etme veya hiçbir zaman uzlaşmayacakları anlamına gelmemektedir. Bu yaklaşım katı determinist bir yaklaşım olmaktadır ki, bu yaklaşım ve bu teori günümüzde aşılmıştır. Zıtların birbirini yok etme üzerine kendisini inşa etmesi noktasındaki diyalektik anlayış günümüzde aşılmış bulunmaktadır. Birbirini yok etme yerine iç içe varolarak sürekli bir mücadele içinde olma anlayışı daha fazla önem kazanmaktadır ki, günümüzdeki sistemsel mücadeleler de bunu kanıtlamaktadır. Bu anlamda devlete rağmen devletsiz bir sistem olan KCK sistemi; Rêber APO'nun geliştirdiği en büyük ve pratikte uygulanabilir zemini en güçlü olan bir proje olmaktadır.

Kuzey Kürdistan'da 366 ziyaret olduğu Êzidilerce söylenmektedir ama bu ziyaretlerin bulunduğu köylerin ya da Êzidi yerleşim yerlerinin birçoğu Türkiye devleti tarafından boşaltılmış, yakılmış, yıkılmış ya da korucular el koymuştur. Günümüzde çok az sayıda Êzidi kuzey Kürdistan da kalmıştır. Kürt Özgürlük Mücadelesine destek verdikleri ya da bizzat içinde yeraldıkları gerekçesiyle ya bazıları katledilmiş, ya da zorla köylerinden göçertilmişlerdir. Baskı ve katliama maruz kalan Êzidiler çözümü yurtlarını terkedmede bulmuşlardır. Kuzey Kürdistan'da yaşayan Êzidilerin büyük bir çoğunluğu Almanya ve Avrupanın diğer ülkelerine, bir bölümü güney Kürdistan ve güneybatı Kürdistan'a bir bölümü ise Ermenistan'a göç etmişlerdir.

Tarihin direnen Êzdi inancı, Êzdiyati kültürü, Êzidi halkı, günümüzde devlet politikalarıyla en savunmasız bir hale getirilmiştir. Öyle bir hale getirilmiş ki inancı güçlü ama nasıl yaşayacağını, çağa denk nasıl siyaset, politika geliştireceğini bilmeyen, kendi örgütlenmelerini geliştirmeyen bir gerçeklik yaşatılmaktadır. Halk da en etkili görünen gerçeklik bu iken kadın da ise bu en derin bir şekilde yani daha da boğulmuş, nefes alamayan, savunmasız, hiç bir direniş refleksi bile gösterilmesine izin verilmeden kaçırılan, tutsak edilen gerçeklik, hatta şu da varki yaşatılan tutsaklığın farkında olmayan bir gerçeklik yaşatılmaktadır.

Sürekli dış güçlerin hâkimiyetinde yaşayan azınlıktaki Êzidî inanç topluluğu hep baskıya maruz kalmıştır. Dışa bağımlı yaşamayı bir alışkanlık haline getirmiştir. Güçsüzlüğü bu toplumun kaderi olmuştur. Yaşadığı mağduriyetlerin sınırı yoktur. Her kesimden dışlanmıştır. Farklı zihniyet kalıpları içinde yok edilmesi gereken bir inanç olarak varsayılmıştır. Bu nedenle kendi deyimleriyle geçmiş tarihlerinden bu günümüze kadar gelmiş tarihi öğretilerine göre 2014 Şengal katliamıyla 73'üncü kez fermana maruz kalmışlardır.

Çoğunluğu Êzidî halkının yaşadığı Şengal, üzerinde anlaşma yapılarak direniş gösterilmeden DAİŞ'e teslim edilmiştir. KDP'nin denetiminde olan ve 2003'ten beri yönettiği Şengal, teslim edilmekle kalınmamış halkın kaçıp kurtulmasına da müsaade edilmemiştir. 14 Ağustos 2014 akşamı saldırıya maruz kalan Şengal'de tam bir can pazarı yaşanmıştır. Bazı köyler özellikle Koço Köyü başta olmak üzere tam bir insan mezbahasına dönüştürülmüştür. Bir gecede hayatı kararan binlerce insan her şeyini geride bırakarak yazın kavurucu sıcağı altında dağ yolunu tutmuştur. Katliamda yaşamını yitirenlerin sayısı ise halen bilinmemektedir. Dağa ulaşmayı başaran halkın yaşam mücadelesi de bir o kadar çetindir. Açlık ve susuzluktan yaşamını yitiren yaşlı ve çocuk sayısı da tam olarak saptanamamıştır. Büyük bir insanlık trajedisiyle karşılaşan ve çoğunluğunu Êzidîlerin oluşturduğu, Türkmen, Asuri-Süryani, Şii Kürt ve Araplar, Suni Kürtler ve Hıristiyan inancına sahip diğer toplumsal kesimler bu katliamın hedefi olmuşlardır.

Şengal direnişi, 12 kişilik gerilla gücünün müdahalesi ötesinde bir anlama sahiptir. Şengal'e yüklediğimiz anlam insani boyut-

ları olan ve dünya insanlığının utancını gideren evrensel çaptadır. PKK'nin Şengal'e müdahalesini bu bağlamda ele almakta fayda vardır. Büyük kitle yığınlarının ve yine güçlü teknik donanıma sahip silahlı güçlerin savaşmadan alanları boşaltarak kaçtığı DAİŞ çetelerine karşı PKK direnmiştir. PKK, "Bırakıp kaçmanın dışında çare yoktur" algısını yıkmış ve direnme düşüncesi ve pratiğinin öncülüğünü yapmıştır. Küçük bir müdahale gücünün arkasında büyük bir düşünce gücü de vardır. Derin ideolojik felsefi düşünce vardır. Halkların çıkarını önceleyen paradigmanın gereği pratikleştirilmiştir. Önder Apo'nun önderlik çizgisi vardır. Şengal'de insan potansiyelinin, teknik donanımın ötesinde tahayyül edilemeyen bir direniş ruhu vardır. Kimsenin beklemediği, umudun tükendiği yerde, uçurumun kenarında kanatlanma vardır. Direnişe kesilmiş, direnme iradesi vardır. Cesaret vardır, kahramanlık vardır. Şengal direnişinin bu anlamda derinlikli özümsenmesinde fayda vardır. PKK'nin var olma gerekçesinin gerekleri yerine getirilmiştir.

Fermandan sonra tarihin direniş mekanı Şengal. Şengal dağına gelindiğinde duyulan ilk cümle; 'beri fermane, piştî fermane' Ferman yani katliam. Katliamla gerçekleşen ölümler, sürgünler, kaçırılan binlerce kızlar, açlık, susuzluk,susuzluktan ölümler, vadilerde biri diğerine tercih edilip bırakılan çocuklar... Tüm bu yaşatılan gerçekliğe rağmen Ezîdi halkında özellikle kadında yaşanan direniş, gözlerde ve yüzlerde eksik olmayan gülüşler. Umutsuzluğun acısını, yokluğun sancısını dindiren gülüşler.

Şengal'de yaşatılmak istenen umutsuzluk, yokluk, çaresizlik ortasında Ezidi kadının yaşam arayışı. Yaşanan acılara rağmen toprağında, memleketinde, köyünde yaşam ve özgürlük arayan analar ve genç kadınlar, kadınların yanında çocuklar. Şengal dağının dört bir yanına dağılan analar,kadınlar.

Şengal'de Ezîdi kadınında yaşanan en etkili iki gerçek; biri Şengal Dağının özgürleştirici gücüne dayanan Ezîdi kadınların yaşam ve özgürlük arayışı. Diğeri Sincar, Musul ovalarında zorla kaçırılan, tutsak edilen binlerce çaresiz kadın. Ezidi kadınında yaşanan bu iki gerçek daha somut görülürken bir diğeri; son aylarda sıkça karşılaştığımız; DAİŞ'in elinden kaçan, kaçtıktan sonra baba, dayı, abi egemenliğinde yani aile kıskacında tekrar tutsak edilen onlarca genç kadının gerçeği.

PKK'nin Şengal'de gerçekleştirdiği direniş mücadelesi içinde yeni bir toplum filizlenmektedir. Êzidî halkımızın hayatına, toplumsal yaşamına birçok alanda ilk diyebileceğimiz başlangıçlar yapmıştır. Son nefesini vermekte olan hastaya can katmıştır. İnancıyla, kültürel değerleriyle ve son olarak fiziki varlığıyla son bulma aşamasına gelmiş bir toplumsal kesimin yeniden var olma dirilişidir. Êzidî halkımızın dirilişi başlangıç aşaması düşüncede bir uyanıştır.

Kadim bir inancın temsilcileri olan Êzidîler, var olma ve yaşam mücadelesini günümüzde daha örgütlü, daha bilinçli verme aşamasına gelmiş bulunmaktadırlar. Askeri, siyasi, diplomatik faaliyetlerini örgütlemiş ve kendileri yürütür duruma gelmiştir. Öz savunmadan, öz yönetim organlarına kavuşmuştur. Her alanda dirilişin nüveleri ortaya çıkmıştır.

Halk PKK ile tanışıp HPG-YJA-Star güçleri ile ortak savunmasını sağladıktan sonra, halkın en belirgin kullandığı cümle 'beri fermane, pıştî fermane' cümlesi değişmiş, onun yerine 'beri PKK, Pişti me PKK naskır' Yani PKK ile tanışmak, HPG ve YJA-Star güçlerinin Şengal'e gelişi Êzidi halkı için bir milat değerinde olmuştur. Ferman yerine PKK yani özgürlük umudu gelişmiştir.

Şengal'i bugün içinde ararken tarih içinde bulanlar gerçek özgürlüğe ereceklerdir. Laleşin zemzem suyunda yıkanan, hol hola meleke tawusun direnişinde zılgıtlar haykıran ve İmralı'nın derin sularında Şengal'in özgürlüğüne doğru kulaç açan büyük Derwêş'in Adulesine kavuşmasında Kürdistan güneşinin Newroz ateşi bir kez daha Şengal dağında yakılıyor ve Ortadoğu'yu aydınlatıyor.

DEMOKRATIK MODERNITE TOPLUMU OLARAK KÜRTLER

KÜRT TOPLUMUNUN KENDİ HAKİKATLERİYLE BULUŞMASI VE KÜRT TOPLUMUNDA OLUŞAN YENİ AHLAKİ VE MORAL DEĞERLERİ

Toplumsal tarih devletçi uygarlık aşamasından bu yana bir genelleme ile ele alındığında egemen ezilen, sömüren sömürülen, zalimler mazlumlar gibi ikili kavramsallaştırmayla tasnif edilmiştir. Bu toplumda yaşanan iki ayrı yaşam ve kültürün varlığını ifade eder. Devletçi Uygarlıkla birlikte yaşana gelmiş realitenin iki ayrı dünyanın ve kişiliğin oluşumuna yol açtığına günümüz toplumsal gerçekliği de ispattır. Beş bin yılık geçmişi ile ele alınan bu uygarlık tarihinin tüm aşamaları için en genel ifadesiyle olup bitenlerin toplumsal yansımasını en iyi bu kavramların izah ettiğini itiraf etmek gerekir. Yaşamsal gerçekliğin var olan halinin en genel ifadesini bu kavramlardan daha bütünlüklü verecek başka bir kavramlar ikilisini bulamayız.

Kişi veya grupların toplum içindeki duruş ve statülerini egemen ezilen, sömüren sömürülen, zalim ve mazlum gibi dualite içinde vermek doğrudur. Birde bu statünün, siyasal, sosyal ve kültürel olarak kurumlar ve örgütler üzerinden yaşanmış biçimlerini tanımlamak için kavramlar üretilmiştir. Bu konuda da mitolojilerle başlayıp Marksizm'e kadar gelen bir tanımlamanın varlığı söz konusudur. Sonuncusu sayılan Marksizm tanımlamasıyla geriye doğru okumaya başladığımızda toplumsal tarihin devletçi uygarlık sürecinde ortaya çıkmış dualitesinin iki ayrı sınıf biçiminde verildiğini görüyoruz; Egemen sınıflar ve ezilen sınıflar. Devletçi uygarlık tarihi ile toplumda iki ayrı duruş biçiminden bahsetmek doğrudur. Ancak bu iki ayrı olgunun tümünü iki "sınıf" kavramının içine yerleştirmenin son beş bin yıllık toplumsal gerçekliğin hepsini kapsaması zor görünüyor. Yani son beş bin yıllık gerçeklik içinde toplumun tümü iki ayrı sınıftan ibarettir genellemesi geçmişi ve günümüzün realitesini karşılamakta zorluklar çıkarmaktadır. Örneğin sınıf tanımına göre dört bin yıl önce egemen sınıf olan kölecileri hiç tanımamış dağlarında, vadilerinin derinliklerinde ve ormanları içinde yaşayanlar hangi sınıfa aittir sorusu önemli oranda cevapsız kalmaktadır. Benzer biçimde büyük feodal imparatorluklar döneminde bile bu imparatorlukların uğramadığı bilmediği coğrafyalarda yaşayan toplulukları hangi tarafa dahil etmeliyiz? Günümüzde kapitalist sistemin çarklarına alınamamış "ilkel" kabilelere, az sayıda da olsalar kendi kendine yeten tarımcı köylülere hangi sıfat verilebilir? Ya uygarlık tarihinin her döneminde adı anılmak istenmeyen toplumun yarısı kadınlar? Kuşkusuz ki toplumda egemen sınıflar ve ezilen sınıflar kategorisi bir gerçektir. Ancak bu iki sınıf toplumun tümü değildir. Ezilen güçten düşürülmüştür. Teslim alındığı için

ezilmektedir. Teslim alınanın teslim alanın çarkından çıkması çok zordur. Bu zorluk toplumsal mücadelede değişim yaratma kabiliyetlerini oldukça sınırlamaktadır. Buna rağmen tarihin sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşadığını da biliyoruz. Buradan hareketle uygarlıkla başlayan sürecin toplumsal gerçekliğini daha farklı kavramlar ve olgularla tanımlamak gerektiği ortaya çıkar. Bu gerekliliğin kendini çarpıcı göstermesi ve de hissettirmesi bilimsel çağın tarih okuması sayılan Marksist tezin pratikleşen ideolojisinin hilafına bir sonla sonuçlanmasının etkisi büyük olmuştur. Bu tecrübeden ötürü tarihi değiştiren temel olgu nedir sorusu epeydir tartışma sahnesine alınmıştır. Bu tartışmaların tümünü kapsayarak devletçi uygarlıkla başlayan insanlık tarihinin ikili karakterini en derli toplu tanımlayan Önderliğimiz olmuştur. Ezen ve ezilen realitesi toplumun tümünü kapsayacak ve gerçekten de egemenler dışında kalmış ancak uygarlık karşısında statüleri, yaşam ve kültürleri ezilenlerle aynı olmayan ancak saldırı altında olan hemen her kesimi ifade eden bir tanımlama ile tarihin bu iki ayrı kesimini net olarak ortaya koymuştur. Demokratik toplum ile devletçi toplum, demokratik uygarlık ve devletçi uygarlık kavramsallaştırmasıyla son beş bin yılık tarih içinde yaşanan iki ayrı yaşam halini en genel bir tasnifle anlamlandırmış ve tanımlamıştır. Bu görüş ve tespitlerle tarih okuması yaptığımızda tüm taşların yerli yerine koyulabileceğini rahatlıkla ileri sürebiliyoruz. Bu insanlık tarihine ve ezilenlere büyük bir hizmettir.

Madem ki iki sınıfın varlığı ile toplumu tanımlamak yeterli bir tarih okuması olmuyor o zaman demokratik toplum kimdir, nedir ve nerededir? Bir diğer soru demokratik uygarlık kategorisi kimleri ve hangi kültürü kurum ve örgütleri kapsamına alır? Demokratik uygarlık ve demokratik toplum kavramsallaştırmasını Önderliğimiz Savunmalar olarak bildiğimiz kitaplarında kapsamlıca ele almıştır. Demokratik toplum ve demokratik uygarlık güçleri az sayıdaki devletçi uygarlık sahipleri dışındaki her kes ve tüm gruplardır. Bunların daha somut adlandırması ve tanıtılması için tarihi toplumsal ve kültürel değerler üzerinden okunmasını gerektirir. Sınıfların durumuna ve duruşlarına bakılarak değil tarih ve olayları sosyolojik ve kültürel okunduğunda kimin kim olduğu çok açık ortaya çıkmaktadır.

Bu tarih okumasında en önemli nokta toplumsal gerçeklik denilen insanın var oluş halinin yeniden ve daha kapsamlı tanımlamasının kilit rol oynadığının bilinmesidir. İnsan nedir ve nasıl yaşar sorusu ile insanlık olgusuna yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır. Bu bakış açısı sayesinde insan denilen varlığın yaşamının ne olduğu ve neyin insana layık olmadığı olmayacağı netleştirilmiştir. Bu analiz derinliği yaşamın somutlaştığı kültür olgusu ile ele alınarak kimlik ve kişilik kavramlarıyla tarihsel kılınmıştır. Ve böylece beş bin yılık tarih içinde kimin nerede durduğu, tarihsel olan günceldeki kişilik ve kimliklerin hangi statüde yer aldığı çarpıcı ortaya konulmuştur. Tarihte değişim ve dönüşüm geçiren hemen her şeyin insan denilen varlığın var oluş ilkeleriyle ölçülerek ele alınması oldukça çarpıcı bir toplum tanımlamasına varmamızı sağlamıştır. Değişim ve dönüşümün ölçüleri ortaya konulmuştur.

Önderliğin kapsamlı ve derin analizi ve tespitleri ile toplumsal varlıkta değişen ve değiştiren temel değişmezin ahlak ve politika olduğunu anlıyoruz. Bu tespit aynı zamanda tarihsel süreç içinde değişim ve dönüşüm dediğimiz şeyin özü itibarıyla ahlak ve politika olduğunu da ifade eder. Ahlak toplumsallaşma da demek olan bir arada olmayı sağlayan "sırlı" bir güçtür. Politika bir canlı olarak var olmak için gerekli ihtiyaçlarımızı karşılama çabası ve yöntemlerimizdir. Ve gerçekten de tarihe baktığımızda değişim dediğimiz şeyin aslında insanların bir biriyle ilişkilerindeki değişimi ve yaşam ihtiyaçlarını karşılama çabaları ve yöntemlerini ifade ettiğini görüyoruz.

Bir arada birlikte yaşamak için insanların birbirine güvenmeleri şarttır. Güven için gerekli olan duygu ve düşünce inançtır. İnanç ahlaka, ahlak inanmaya bağlı gelişmiştir. Bir diğerine inanmak için aranan en temel özellik yarar, iyilik ve doğruluk erdemlerinin -ki aynı zamanda ahlaktır-

lar- olmasıdır. Bu basit formülün işlemesi birliktenliğe yol açmıştır. Birlik olan insanın yaşamak için gereksinimlerini temin etmesi gerekir. İhtiyaçların karşılanmasında en yararlı, en iyi ve doğru yol güvenilen ve kanunlaştırılan yol olmuştur. Bunu yapan ya da buna öncülük edense güvenilen ve inanılan insan-insanlardır. Herkesin böyle olduğu bir toplumda egemen, ezilen, sömüren, sömürülen zalim ve mazlum olmaz. Ancak yazının ilk cümlelerinde devletçi uygarlıkla birlikte toplumsal yaşamın ikili bir karakter aldığını belirtmiş ve Önderliğin daha kapsayıcı ve çözümleyici tanımıyla bunun demokratik toplum ve devletçi toplum bir diğer ifadesinin de demokratik uygarlık ve devletçi uygarlık olarak adlandırdığını hatırlatmıştık. Demek ki toplumda devletçi uygarlık denilen musibette yol açılırken yapılan şey ahlak ve politikanın toplumsal işlevlerinde değişiklik yapmak olmuştur. Bu uygarlık kendi varlığını besleyecek aynı zamanda üzerine saltanatını kuracak bir toplum yaratarak ancak var olur. Bunun bir diğer anlamı varlığını kabullendirecek ve yaşatacak yeni bir ahlak ve politika kuralı yaratmıştır. Bu değişimin en basit ifadesi toplumsal ahlak ve politikayı bozduğudur. Devletçi uygarlık yeni bir yaratım olduğu için her yeni şey gibi önce kendisini kabullendirme sorunu yaşamıştır. İnsanların onu kabullenmesi için toplumsal ahlak ilkesi gereği birilerinin ona inanması, ona iyi demesi ve güvenmesi gerekir. Önderlik perspektifi ile bakıldığında devletçi uygarlığın toplumsal ilkelerden güveni itaate, yarar ve iyiliği egemenlere hizmete, doğruluğu da egemenlerin yalan sözlerine inanmaya dönüştürdüğünü görürüz. Ve bu kanun son beş bin yıldır hemen her gün değişik yol ve yöntemlerle topluma dayatılmaktadır. İşte bu dayatmaya karşı çıkanların hepsi demokratik uygarlık güçleri safındakilerdir. Devletçi uygarlık güçleri toplumsal var oluş kanunundan bir sapma oldukları için meşru değiller. Bunlar bunu bildikleri için kendilerine itaat ettirdiklerinin itaatlerini derinleştirmeyi temel vazife olarak bilirler. Onların bu vazifelerinde başarılı olmaları için itaat ettirdiklerinin kontrolden çıkmalarına neden olabilecek kişi ve grupları akıllara durgunluk verecek yöntemlerle kötüleme, gözden düşürme, tehlikeli gösterme ve yapabilirlerse fiziki olarak ortadan kaldırma saldırıları tek bir gün bile ara verilmeden sürdürülür. Tarihin asıl devindirici olgusunun bu saldırı ve bu saldırı karşısında direnenler olduğunu biliyoruz. İşte tarih Önderlik perspektifinden okununca varılan temel doğrulardan biri de budur. Bu ezilenlerin mücadelesinde yeni bir bakış açısı yeni stratejiler ve taktikler geliştirmek demektir.

Tarihin bu çıkmaz yola girmesi olayı nerede ve ne zaman gerçekleşmiştir konusunda Sümer şehir devletleri dönemi olduğu ortak görüştür. Anlatmaya çalıştığımız toplumu yoldan çıkarma yönteminin icatçıları da Sümer rahipleridir. Bunların attıkları temel üzerinden beş bin yıldır bozuk ve her an yıkılmaya hazır bir uygarlık binası dikilmiştir. Bu bozuk düzenin beş bin yılık bu sapmanın sürüyor olması temelde iki nedene bağlıdır diyebiliriz; birincisi teslim aldıklarına derin bir itaat ve hizmet zihniyetini hayatın temel doğrusu, ezilenlerin değişmez kaderi olduğunu bin bir yol ve yöntemle vermeleridir. İkincisi egemenleri yenecek demokratik uygarlık güçlerinin kendi yol ve yöntemleriyle değil, egemenlerin yol ve yöntemlerini kullanma tuzağından kurtulamamalarıdır.

Bu saptırılmış tarihinin icatçısı Sümerlere baktığımızda karşımıza çarpıcı, çarpıcı olduğu kadar etkili bir gerçeklik çıkmaktadır; Kurtiler... Yani Sümerler devletçi uygarlığın kurucusu ve ilk temsilcileriyse ki öyle kabul edilmektedir, bunların karşıt kutbunda yer alan demokratik uygarlık kültürünün temsilcilerinin başat gücünün de Kurtiler olduğunu öğrendik. Toplumsal ahlak ve politikanın yoldan çıkarılmasına karşı direnmiş, toplumsal ilkelerin işleyişini kutsal bilmiş o dönemin dağ kabileleri Kurtiler, doğal olarak tarihin insanlık tarafının temsilcileridirler.

Bu yöntemle ele alınan tarih çok yeni bir zihinsel durum, ahlaki duruş ve sorumluluk ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir sonuca götüren nedenler hiç kuşkusuz ki

kırk yıl önce başlayan PKK mücadelesinin karşılaştığı zorlukları aşma çabası ve günümüz "Kurti"lerinin yaşadığı gerçekliktir. Kimseye bir zararı dokunmamış toprakları üzerinde özgürce yaşamak isteyen bir halkın akıllara gelmesi çok zor olan yol ve yöntemlerle yok edilmek istenmesi ve uluslararası komploda yaşadığımız gibi kapitalist uygarlığın temel güçleri ve onların işbirlikçilerinin ortak saldırması, olup bitenlerin sadece egemen sınıf ezilen sınıf diyalektiği ile izah edilemeyeceğini göstermişti. Bir halk neden böylesi bir ahlaksızlığa, baskı ve zalimliğe maruz kalabilir ki? Birbirine düşman devletçi uygarlık güçlerini yoksul ve ülkesi elinden alınmak istenen "Kurti"lere karşı birleştiren sebepler neler olabilir? egemenleri bu kadar korkutan ne tür özelliklere sahip bir topluluk olabilir bu "Kurti"ler? Kendilerini katletmeye gelmiş barbarların ölümüne bile üzülen bir halkın temsil ettikleri değerler neler olabilir ki bu kadar büyük bir zalimliğe maruz kalabilmekteler? Daha da çoğaltabileceğimiz sorunların derin sebepleri olmasaydı tarihin çarkı böyle dönmez, her biri ayrı bir kirliliğin ve alçaklığın temsilcisi olan güçler kapısını muhtaç herkese açmış Kürtlere birlikte saldırmazlardı. Olup bitenler "tarih tekerrür ediyor" sözünün hükmünü yeniden icra etmesidir. Tekerrür eden şey tıpkı Sümerler döneminde yaşanmış devletçi uygarlık güçlerinin demokratik uygarlık güçlerine saldırısıydı. Birden çok hain Enkidu ve Gılgameş rolündeki ABD barbarlığı daha geç ölmek için ölümsüzlük otunun olduğu ülkeye ve onun şahsında "kabile liderine" bir kez daha saldırmıştı. Yaşananlara cevap mahiyetinde bu cümleleri şimdi çok rahat dile getirebiliyor ve kafalarımızda "bütün bu vahşeti, barbarlığı hak edecek ne yaptık ki" sorusunu yanıtlayabiliyoruz. Ancak dört tarafı kuşatılmış, eli kolu bağlı halde dört duvar arasına alınmış birinin o koşullarda böyle düşünebilmesi müthiş bir şeydir. Ve tarihsel kaynakları vardır. "Uçurumun kenarında ya düşüp ölecek ya da kanatlanıp uçacak" ikilemiyle karşı karşıya bırakılmışken ve "uçurumdan atmak için" birbirine sıra vermeyen onlarca "Enkidu" ve barbar "Gılgameş" sıradayken bunları yenilgiye uğratacak "uçma" eylemini gerçekleştirmenin ne kadar zor olduğu konusu üzerinde söz söylenmesi gerekmeyecek kadar nettir. Devletçi uygarlığın demokratik uygarlık toplumuna en büyük tuzağı, demokratik uygarlığı tecrit etmesi, yalnızlaştırması, bir sistem ve toplum değil tek tek kişilere indirgeyerek saldırmasıdır. Kendisi tek tek hırsız ve çapulcuların sistemi olduğu halde toplumu tekleştirdiği bireylere indirgeyerek saldırması, icat ettiği savaş ve saldırı sanatının en incesi ve baştan çıkarıcısıdır.

Önderlik şahsında Kürtler böyle bir duruma yeniden sokulmak istendiler. Toplumsal gerçeklikte Önderliksel kurum ve onu temsil eden kişi veya kişiler toplumun kendisidir. Peygamberler, dervişler, cemaat kuran alimler kısacası milyonları etkileyen ahlakçıların hepsi tek bir kişi olarak ele alınamazlar. Nasıl ki Hz. İsa=Hristiyanlık gibi bir gerçeklik varsa ve yine Lenin=Sovyet Rusya'sıysa, Önder Öcalan'da eşittir milyonlarca Kürt ve bu Kürtlere kaderini bağlamış diğer milyonlardır. Fakat devletçi sistemin son temsilcileri her zaman ki değişmez yöntemle saldırılarını "Dünyamızın modern ileri ve demokratik güçleri bir teröriste karşı" yalan ve saptırmasını bir iftira halinde yoğunca yayarak anlattılar. Bu sistemin yaptıklarını meşrulaştırması içindi. İşte böyle bir ortam ve saldırı altında olup bitenlerin nedenlerini deşifre etmek tek bir kavramla izah edilmek istenirse bu kavram mucizeden başka bir kavram olamaz. İmralı da bir Mucize gerçekleşmiştir. Bu mucizenin ana hatlarıysa yeni bir tarih okumasıdır. Bu tarih içinde "Kurti"lerin maruz kaldıklarının nedenlerinin analizi mucizenin ortaya çıkmasında temel etken olmuştur. Ve böylece Kürtler kafalarındaki "biz ne yaptık ki bunca zalim ve zorba bize birlikte saldırıyor" sorusunun yanıtını buldular. Ve Kürtlere saldırının nedenlerinin Kürtlerin tarihsel büyüklüğü, devletçi uygarlıkla hasımlıkları olduğu anlaşıldı.

Kürtlere karşı düşmanlık bildik tarih okumaları ile izah edilemezdi. Mitoloji ve dine göre Kürtlerin böyle bir saldırıyı

hak etmesi için büyük bir günah işlemesi, saldıranlarında tanrının kararını icra edecek kadar tanrı katında temiz ve doğru olmaları gerekirdi. Hiçbir vicdan sahibi, Kürtlerin bırakın büyük en küçük günahı dahi işlemediklerini bilir. Kürtlerin bir günahı varsa o da iyi savaşamamış olmalarıdır. Kürtlere saldıranlarsa tüm kutsal kitaplarda yazılanlara göre en büyük suçlulardır. Bu saldırının geleneksel liberal veya Marksist tarih okumasına göre nedeni PKK ve Kürtlerin ya çok büyük hata ve eksiklikleri olmalıydı ya da sistemin maddi çıkarlarına onu yıkacak kadar zarar vermeleri gerekirdi. Bu kapsamdaki bir saldırıya bu iki nedenin yol açmadığını konuyla ilgili herkes biliyor. Bu soru ve sorunların izahı Kürtlerin kim olduğunu ve neden dünyanın "üvey evlatları" muamelesi gördüklerini açığa çıkararak tüm şüpheleri bir bir ortadan kaldırdı. İşte bu da yeni bir tarih ve toplumsal gerçeklik okumasına yol açtı. PKK ve Kürtlerin daha iyi bildiği bu gerçeklik Kürtlerin tarihsel kimlikleriyle tanışmasına ve her gün yeni bir kazanım elde etmesine yol açmıştır.

İlk defa " Kürt kimdir ve nedir" sorusuna cevap verilmiştir. Bunun İbrahim'in Semitik kabilelerin, Zerdüşt'ün Aryen kabilelerin kaderlerini belirlemede yol açtığı değişim gibi bir gelişme olduğunu nesilden nesile aktarılacağını daha ilk yıllarından itibaren görmekteyiz. Önderlik mucizesi Kürt meşesini toprağıyla yeniden buluşturmak olmuştur. Bundan böyle bu meşeden düşecek palamutlar her yıl yeni bir fide olacaktır. Son bir kaç yıldır yaşanarak görülen bu durum stratejik kazanımın da ötesinde bir kazanımdır. Kürtler tarihleri ile buluştu. Demokratik uygarlık gücünün ana gövdesi olduklarının bilincine kavuştular. Kürt yaşamının ve kültürünün toplumları özgürleştirecek nüveler, özellikler taşıdığı daha iyi ortaya konulmuştur. Aslında PKK'de de dile gelen ve yürüyen bu gerçekliktir. Kürtler Demokratik uygarlık halkı oldukları için, bu yaşam ve kültürü sadece Kürtlerle sınırlı bir değer olarak görmek eksik ve yanlış olacaktır. Önderlik paradigmasından anladığımız bir diğer tarihsel gerçeklikte budur. Nasıl ki ABD beş bin yılık devletçi uygarlığın, günümüz TC'si Türk egemenlerinin tüm barbar ve faşistliğinin toplamıysa, Kürtlerde bunlara karşı direnen tüm halk topluluklarının kültürlerinin ve yaşam değerlerinin en güçlü temsilcisidir. Direnişe yol açan değerleri bilinç ve iradeyi sadece ve sadece Kürtlere ait olarak ele almak Önderlik tarih okuması değildir. Bunun için Kürtleri saf bir ulus olarak değil, etnik bir yapı, direnişçi kültürün evrensel olanının temsilcisi olarak görmek daha doğrudur. Bu gerçekliği de Kürdistan demokratik ulusu kavramı zaten karşılamaktadır. Kürtler bu gelişmelerle tarihteki yerlerini almıştır. Bu büyük bir buluşmadır. Kürtler için bu gelişme miraca yükselmek gibi bir şeydir. Kürtler tanrıçaları ve tanrıları ile buluşmuş yeniden kutsallıklar yaratan yola girmiştir.

Önderlik paradigmasına kadar da Kürdistan'daki direnişler hep devletçi uygarlık aklı ile ele alınmıştı. Bunun için Kürtler hep direnmiş ama kazanmamış denilirdi. Bu olup bitenleri doğru açıklayan bir görüş değildir. Kazanmamış denilen şey devlet kurmamaktır. Şimdi daha iyi biliyoruz ki Kürtlerin genlerinde devlet kurmak değil devlet yıkmak vardır. Kaldı ki Kürt ana ve atalarının kurduğu devletler hiç de az değildir. Hatta dünyada ilk ve son tüm uygarlık alanlarını ele geçirenler (Med-Pers) de olmuşlar. Fakat toplumsal kanunlarında demokratik uygarlık olduğu için devlet kurduklarında ya da devlet kurmaya çalıştıklarında kendileri olmaktan çıkmış başka bir şeye benzemişler. İşte Kürtler'de devlete heveslenen egemenler ile demokratik uygarlık temsili olan halk Kürt'lüğü arasındaki derin farklılığın nedeni budur. Hiç bir toplumda egemenler Kürtler'deki kadar halkına yabancı ve halkını kötü kullanan olmamıştır. Bunu izahat ve ispat için çok detaya gerek yoktur. Türk ya da Arap egemenlerinin "Kerkük bizimdir" iddiaları ile Mesut Barzani'nin suyun öbür tarafındaki akrabaları olan Rojava'lılara destek verip devrim yaptırıp Kürtleri birleştirmek yerine, hendeklerle kuşatıp boğmak istemesini birbiriyle mukayese etmek meramımızı anlamak isteyenler için yeterlidir. Kürtlerin tarihleri ile buluşması, kendile-

rinin neden bıkıp usanmadan direndiklerini ve direnişlerle ne kazandıklarını da öğretmiştir. Aynı biçimde Kürt ihanetinin de nedenlerini ve karakterini anlamaları bilincini derinleştirmiştir. Kürtler günümüzde beş bin yılık tarihleri içinde yaşadıklarına tatmin olacak kadar cevaplar bulmuştur. İbrahim ve Zerdüşt ile kıyasladığımız realite budur. Bu durum büyük sırrın aydınlanması, şifrelerin çözülmesi olayıdır. Bir halk kendisini meşgul eden tüm sorulara cevaplar bulmuşsa yapacaklarının yarısını yapmıştır. Artık neden ve niçin direndiğini, kendi içinden neden bu kadar çok hainin çıktığına verecek cevaplara sahiptir. Özcesi Kürtler kendileri kadar hainlerini de artık çok iyi tanımaktadır.

Kürtlerin kendi tarihleri ile buluşması hep merak edilmiş ama bir türlü yanıtlanmamış daha birçok soruyu da yanıtlamıştır. Örneğin çok direnmelerine rağmen şimdiye kadar neden istedikleri gibi kazanamadıklarının cevabı da verilmiştir. Dış bir egemenin Kürtleri tümüyle ele geçirmesi mümkün değildir. Aslında halk olarak Kürtlerin kültür ve kişilik anlamında sömürgecilerin saldırıları ile tümüyle yenilmesi ya da tasfiye edilmesi asla gerçekleşmeyecektir. Kürtlerin yok edilmesi ve tasfiyesi demokratik uygarlık değerlerinin tasfiyesi ve yok edilmesi anlamına gelecektir. Kürtlük denilen etnik olguda böyle bir özellik vardır. Bu başta beraber yaşadıkları halkların devrimci ve ilericileri olmak üzere genelde henüz yeterince anlaşılmamıştır. Fakat beş bin yılık tarihin tüm saldırganları ve istilacıları için kullanabileceğimiz sömürgeciler bu gerçekliği bilince çıkarmamış olsalar da hissetmişler. Gerçekten de Kürt halk tarihi okunduğunda sömürgecilerin bunu kısmen bildiklerini veya hissettiklerini anlıyoruz. Devletçi uygarlık tarihinde Kürtlerin diğer halklardan farklı yer aldığını hemen her dönemin saldırganlarınca tümüyle kötü gösterilmiş olmalarının bundan kaynaklandığını belirtebiliriz. En son faşist Erdoğan "teröristler on, on beş çocuk yapıyorlar" diyerek egemenlerin gözünde tüm Kürtlerin nasıl göründüğünü çok açık ifade etti. Sümer yazıtlarında "saldırgan vahşiler, tüm kötülüklerin kaynağı yerli dağlılar, tek tanrılı dinlerde cin soylular, tanrının kendilerine iyilik bahşetmedikler, kapitalist uygarlık döneminde de kanun dışı teröristler" olarak saldırılara maruz kalmışlar. Bir halk bir bütün neden düşman görülürün cevabı yukarıda da belirttiğimiz gibi tarihin diğer tarafında yer almasından ötürüdür. Bu durum, sömürgecilerin Kürtlerle savaşında Kürtler içinden hain devşirerek sonuç almak istemlerine götürmüştür. Savaşta yenmek sadece teslim almak değildir. Zaten Kürtler hiç bir zaman böyle yenilmemişler. Savaş ve mücadelede asıl yenilgi yenilenin yenene benzemesidir. Bu nihai zaferdir. Şimdiye kadar hiç bir güç Kürtler karşısında nihai zafer kazanmadı. Bundan sonra da kazanamayacak. Egemenler egemenliklerini bu kadar köklü tehdit eden bir halkı ve kültürü tümüyle yenebilmek için ancak onun içinden, biçimde onlara benzeyen ancak özde kendileri gibi olan hainleri çıkarma yöntemine sıkça başvurmaya götürmüştür. Kürtlerle kapitalist uygarlık güçleri arasındaki mücadeleyi ve bu mücadeleyi sistem adına yürüten Türk egemenlerin Kürt düşmanlığını bir de bu açıdan ele almayı gerektirir. Zaten kültürel soykırım dediğimiz şey Kürtleri Kürt olmaktan çıkarmak değil midir? ve bu saldırı kapitalist ulus devlet döneminin temel saldırı biçimi değil midir?. İşte bunun nedeni Kürtlere karşı uygarlık güçlerinin verdiği savaşın karakterinden kaynaklanmaktadır. Dikkat edilirse fiziki olarak yok etmiyor ya da edemiyor ancak kültürel olarak dil yasağında da görüldüğü gibi hayvanlara reva görülmeyeni Kürtlere yapmaya çalışıyorlar. Kürtlerden hain devşirmenin egemenlerce çok önemsenmesinin temel nedeni anlatmaya çalıştığımız bu diyalektikten kaynaklıdır. İşte Kürtlerin tarihleri ile buluşmalarından öğrendikleri bu gerçeklik istedikleri gibi kazanabilmeleri için hainlerle yeni bir mücadele geliştirmeleri gerektiğini söyler. Çağımızın küreselleşme çağı olması, baş düşmanın kullandığı Türklük olgusunun yapay, zayıf ve bu topraklara yabancı olması gibi nedenler Kürt hainlerinin de karakter değiştirmesine neden olmuştur. Örneğin;

siyasetten uluslararası çalışan Barzani gibi hainleri yanında, kültürel ve yaşamsal olarak hainlik yapanları da vardır. Kürt olduğunu söyleyen birçok sanatçı, aydın, yazar ve medya kurumunun Kürt kültürüne karşı saldırılarının yarattığı tehlike askeri ve siyasi hainlerin saldırılarından az tehlikeli değildir. Kürtlerin bilinç olarak buluştuğu bir diğer tarihsel gerçeklik budur.

Eskiden Kürtlerin neden ortak bir dili yok denilip bu Kürt halkının geri kalmışlığına, ulus olmamasına bağlanır ve tez elden standart bir dil yaratalım denilirdi. Artık bunun da tam tersi olduğunu biliyoruz. Kürt halkının yaşam ve kültürel zenginliği de tartışma götürmez bir açıklıkta oraya konulmuştur. Kürtçe lehçelerin her biri ayrı bir dil kadar zengindir. Bunun anlamı Kürt zihniyetinin derin tarihsel köklere sahip olması ve bunun getirdiği zenginliktir. Kürt çocuklarının sömürgeci okullara gitmeyinceye kadar ki zekiliği akıl dolu güzelliklerinin sırrı işte bu dil zenginliğinden ötürüdür. Bilim kelimesinin "Zendık" adından, felsefenin Avesta dilindeki "Zîznas" kavramının tercümesinden din kavramının yine Avesta dilindeki "dean" kelimesinin kendisinden türetilmesi ve daha bir çok kavramın orijinali Kürtçe kelimeler olması Kürtçenin ve Kürt kültürünün kökenliliğine canlı şahitlerdir. Yaşamın her nesnesine birden çok isim, her duygu ve ruh haline anlam veren kelimelere sahip bir halk en zengin ve gelişkin halktır. Bunu Kürt yaşamındaki davranış zenginliğinde basit bir gözlemle görmek zor değildir. Yaşam biraz da davranış sahibi olmaktır. Her alanın kendine has govendlerini de buna eklersek Kürt halkı halk içinde halk, ülkeleri Kürdistan da ülke içinde ülkedir. Tüm bunları şunun için bilmek ve anlamlandırmak gerekir; yüzlerce yıldır saldırı altında olduğu halde günümüzde başta Türkler olmak üzere bölgedeki kimi diğer halklardan neden kültürel olarak daha zengin ve kendine güvenen bir havası vardır? Kürtlerin "Xwebun" yoluna girmiş olmalarından öğrendiğimiz ve moral aldığımız bir diğer buluşmasıysa bu alana giren değerleri tanıyarak yaşamak ve yaşatmak için verilen mücadelenin ortaya çıkardıkları sonuçlardır.

Geçmişte tam bir yara gibi Kürtlerde kanamalara yol açan aşiretsel bağlar, yöresel kültürler ve inançsal farklılıklar demokratik modernite bakış açısıyla ele alınmaya başladıktan sonra halkımızın kendi geçmişi ile doğru buluşmasına hizmet eden zenginlikler olarak geri dönmüş çok büyük kazanımlara dönüşmüştür. Kürtler aşiretlerine sosyolojik ve tarihsel yöntemle bakıldığında Kürtlerin nelerle karşılaştığı ve ne tür zorluklar yaşadığını ve aynı zamanda ne yaman direnişçiler olduğunu görüyoruz. İnanç farklılıklarına bakıldığında da geçmiş hafızası ve Ortadoğu'da neler yaşandığı ve kimlerle ne tür ilişkiler geliştirdiğini anlıyoruz. Ortadoğu kaynaklı tüm inançların bir biçimde temsili Kürdistan'lılar arasında vardır. Geçmiş inançlarını tümüyle terk etmemiş bu alanda da tarihini günümüze getirmiş Ortadoğu'nun tek halkıdır. Bu alandaki kültüre de günümüzün liberal veya kaba Marksist yaklaşımlarının dışında yaklaştığımızda bir bütün insanlığın şifrelerini okuruz. Başta Zerdüştiler, Raheq-Aleviler, Ehli heq-Yarsanlar ve Ezidîler olmak üzere semavi dinlerin Kürtler içindeki kültürü Ortadoğu tarihinin son dört bin yılını anlamamız için müthiş bir hazine sunmaktadır. İnançların anlattığı mucizeler, kerametler, sırlar, kıssalar, ibadet kelamları, dua ve yakarışlar, sevinç ve bayramlar neyi anlatır bize? Kürtler kendileri ile barıştıkça geçmişten günümüze getirdikleri bu hazinelerini daha iyi tanıyacak başta kendileri için olmak üzere tüm halklara hizmet olarak sunacak duruma da gelmiştir. Kürtlerde bu alanda da giderek büyümekte olan umutlar yeşermektedir. Yok olmanın eşiğine gelen Ezidîlik ve Aleviliğin yeniden canlanması, Müslümanların bile küfretmeye başladığı İslam dinine, demokratik İslam değerleri yeniden ahlaki ruh kazandırma çaba ve arayışlarının hepsi Kürt halkını çağdaş demokratik uygarlık direnişi ve yaratıcılığını konuşturmasıdır.

Kürtlerin demokratik modernite halkı olmasının, en çarpıcı değerleri kadın ve kadın etrafındaki kültüründe mevcuttur. Bilindiği gibi, bilimsel düşünce çağında-

ki hemen hemen her düşünce toplumların gelişmişlik ve modernlik düzeyini kadınların toplumsal yaşamdaki yerine bağlamıştır. Sosyalist ideoloji toplum özgürlüğünü kadına bağlamıştır. Kapitalist uygarlığın kendinden razı havalarına, ilericiliğine ve modernliğine halk tabiri ile laf söyletmeyen devletlerdeki ile Kürdistan toplumundaki kadın mukayese edilirse hemen herkesi hayretlere götüren sonuçlarla karşılaşılacağı kesindir. Adı ve kimliği olmayan varlığı "terörist" kabul edilen bir halkın kadınları, dünyanın en canlı, en arayışçı ve mücadeleci kadınları olduğunu art niyetliler dışında herkes kabul etmiştir. Bu farklılığın birde yaşamın fiziki koşulları anlamında en zor alanı olan gerillada ortaya çıkan sonuçlardan doğuyor olması kimilerinin akıllarına durgunluk vermiştir. Kürtler halk olarak en çok kadınları ile dikkat çekmektedir. Kendi içinde sömürgecilerin baskılarından kaynaklı oldukça hırpalanmış bir halk olan Kürt toplumunda erkeklerinden daha çok kadınlarında köklü bir değişimin yaşanmış ve yaşanıyor olmasının da bir sırrı olmalıdır. İşte Kürtlerin Apocu mücadele ile kavradıkları bir diğer kültürel ve kimliksel değeri de budur. Kürt kadınının neden geçmişinde ısrar ettiği, kültürel olarak neden çok zengin bir tabiata ve estetiğe sahip olduğunu da artık biliyoruz. Sadece Kürt kadınlarının kıyafetlerine bakılarak ayrı bir halk ve toplum tanımlaması yapmak mümkündür. Bu zenginliğin sürekli saldırı altında olduğunu ve anadil yasakları ile zirve yaptığını da biliyoruz. Kürtçe yasağı en başta Kürt kadınana saldırıdır. Bu noktaya kadar vardırılmış saldırılara rağmen Zilan'laşan ve Delal'leşen kadının gücünün de Kürt halk gerçekliğindeki kodlarında saklı olduğu gerçeği açığa çıkmıştır. Kürt kültür ve toplum kodlarında, kendine has orijinal ve asil bir takım değerler olmamış olsaydı bu gelişmeler bu kadar çarpıcı olmazdı. Ancak şunu da hemen belirtmek isteriz ki, geçmişin yaşanmış büyük gücüne ve somutluğuna rağmen güncel dil yaratılmadan bu geçmiş anı olmaktan başka anlama gelmez. İşte Apocu'luk geçmişi anı olmaktan çıkarmış bugünü geçmişle buluşturarak yeniden yeşertmiştir. Geçmişi üzerinden yeniden yeşeren temel değerse, Kürt kadın gerçeğidir. Burada dar bir anlam yükleyerek Kürt kadınının sadece cins olarak kadın anlamında anlaşılmaması önem arz etmektedir. Kürt kadını Kürt toplumu ve Kürt halk değerlerinin orijinal olanların kendisidir. Tarihi ile PKK-PAJK çizgisinde buluşmuş Apocu kadın, geçmiş değerleri ve kimliği ile buluşmuş Kürtlüktür. Kürt halkı da bunu böyle bildiği ve hissettiği içindir ki, daha önce namus adı altında eve hapsettiği kadınlarının dağ başlarında savaşmalarından gurur duymaktadır. Onları kurtarıcıları olarak bilmekte ve adlarına yemin etmektedir. Kürtlerin kazandığı en büyük moral değerin bu olduğuna şüphe yoktur. Bu buluşma kesin zafer buluşmasıdır.

Geçmişte kabile kabile direnen Kürtler, mevcutta onlarca kurum ve kuruluş, örgüt ve parti biçiminde savaşmaktadır. Geçmişin kabile çokluğu örgüt çokluğuna dönüşmüş gibidir. Geçmiş direnişler varlıklarını sürdürmelerine yetmiş ama kurtuluşa yetmemiştir. Tarihten çıkarılması gereken temel ders bu defa ki direnişin kurtuluşu sağlamasının yol ve yöntemlerini bulmasını sağlamaktan geçer. Geçmişte onca direnişin istenen başarıları getirmemesinin temel nedenlerinden biri de direnen güçlerin odaklanmaması, güçlerini birleştirmemesi ve dağınık kalmasıydı. Bu defa bu yapılmayacaktır. Komplo ile bir de bu yaratılmak istemişti. Komplonun boşa çıkarılmış olması Kürtlerin artık her türlü koşul altında mücadele edeceklerini hem de birliklerini koruyarak bunu yapacaklarını göstermiştir. Her isyan ve direnişten sonra liderlerinin alı konulması ve tasfiye edilmesi düşmanlarının temel yöntemleri olmuştu. Çünkü bu yolla irade kırılıp Kürtler dağıtılır ve teslim alınırdı. Önderlik mucizesi bunun da önünü almıştır. Önderlik deyimi ile Kürtlere ters işleyen beş bin yılık devletçi uygarlık tarihi bundan böyle Kürtlerin çıkarlarına göre işleyecek bir rotaya girmiştir. Yeter ki Kürtler girdikleri Apocu yoldan çıkmasınlar.

DEMOKRATİK MODERNİTE OLARAK KÜRTLER

YENİ KÜRT TOPLUMUNDA KÜLTÜR

Kültür bir toplumun tarihi boyunca ortaya çıkardığı maddi manevi tüm değer ve kurumlaşmalarını ifade eder. Zihniyet dünyası ve maddi kurumlaşma gerçeği, kültür alanında birbirini tamamlayan iki temel unsur olmaktadır. Bu anlamıyla yeni Kürt toplumu, bir devlet ulusu tarzında gerçekleşmediği için çok farklı yeni bir kültür olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Alternatif bir toplumsal kültürü gelişme aşamasına sokmuştur. Halkların birlikte yaşaması, inançların çatışmadan kardeşçe yan yana gelişmesi, kültürlerin birbirini yadsımadan ilerlemesine olanak bulması, bu yeni alternatif kültüre en büyük zemini oluşturmuştur. Kürtler bu yeni yaşam tarzını bu gün ilk defa geliştirmiyorlar. Birlikte yaşam kültürü, Kürtlerin geçmiş tarihine hakim bir tarzdır. Tarihsel bir geçmişe dayandığı için bunun becerisi de henüz kaybolmuş değildir. Önemli tarihsel toplumsal genler olarak korunmuştur. Ortamını bulduğunda yeniden canlanma arayışlarına girmektedir. Kürt toplumu, yaşadığı coğrafyada komşuluk yaptığı tüm halklarla barış ve kardeşlik kültürü içinde yaşayan bir toplum hakikatine sahiptir. Birlikte ortak tarihsel toplumsal değerler ürettikleri diğer halklarla, dostluk temelinde oldukça iç içe yaşamayı bilmiştir. Barışçı, dayanışmacı ve paylaşımcı bir toplumsal kültüre sahiptir. Öyle ki, kendisinden istenen ve beklenen yardımlaşmadan geri durmadığını çeşitli tarihsel örneklerde görmekteyiz. Kürt toplumunun hiçbir zaman kaybetmediği bu özellikleri, tarihsel toplumun en eski komünal kültüründen geldiğinin somut verileri olmaktadır. Toplum olarak taşıdığı bu kültürel özellikleri, belli dönemlerde ciddi toplumsal zorlanma ve daralmalara yol açsa da, sahip olduğu geleneklerinden vazgeçmemiş, korumayı tercih etmiştir. Çünkü bir toplumu toplum yapan, geliştirdiği gelenek ve görenekler ile gerçekleştirdiği tarih ve oluşturduğu kültürdür. Kürt toplumunun tarih boyunca maruz kaldığı her türlü saldırı karşısında kendini ayakta tutabilmiş olması, sahip olduğu bu derin tarih ve kültürel varlık durumundan ileri gelmektedir. Bunun izlerine son bin yıllık tarihimizde rastlamak mümkün olduğu gibi, yakın tarihimizdeki izleri ise hala tazeliğini ve güncelliğini korumaktadır. Kürt-Türk ilişkilerindeki tarihsel ve kültürel derinlik bunu çok açık ortaya koymaktadır.

Son bin yıllık Kürt-Türk ilişkilerindeki ortaklık, Ortadoğu tarihinde stratejik bir rol oynamıştır. Dönemin Kürt Aşiret önderlerinin öncülüğünde sürdürülen birlikte yaşam kültürüne dayalı bu dostluk ilişkisi, stratejik bir ittifakın ifadesi olmuştur. Kürt-Türk stratejik ittifakı, meşhur Malazgirt savaşıyla (1071) başlar ve cumhuriyet dönemine kadar devam eder. Gelişen stratejik ittifak hali, baskı ve zorlamayla değil, son derece gönüllülük çerçevesinde gelişir. Zaman zaman çeşitli nedenlerle birbirinden uzaklaşmalar yaşansa da, iktidar ve devlet oluşumlarında iki esaslı ortak oldukları söylenebilir. Bu yaşanmışlıklar, her iki halkın son bin yıllık süreç boyunca ortak bir tarih ve kültür inşa ettiklerine işaret eder. Hatta bunun bu günkü koşullarda da mümkün olduğunu ortaya koyan önemli veriler olmaktadır. Çünkü Kürt-Türk ilişkilerindeki bu ortaklık, daha sonraki süreçlerde de devam etmiştir. Birinci dünya savaşı sonrasında verilen ulusal kurtuluş savaşında bu ilişki bir kez daha stratejik önem kazanır.

1919-1922 yılları arasında yürütülen ulusal kurtuluş savaşında Kürtler çok önemli bir rol oynar. Kendini içinde yaşadığı toplumun asli unsuru olarak gördüğü için, ülke savunmasında ciddi bir rol oynamıştır. M. Kemal, ulusal kurtuluş savaşında Kürtlerin oynadığı role karşılık hak ettikleri siyasi-kültürel karşılığı vermeyi planlamaktadır. Bu dönemler boyunca önde gelen Kürt aşiretleriyle sürekli görüşme ve diyalog halindedir. En büyük desteği Kürt aşiretlerinden almaktadır. Kürtler ulusal kurtuluş cephelerinde, tıp-

kı kendi ülkelerini savunur gibi savaşa aktif katılmakta olup şehitler vermektedir. Ulusal kurtuluş savaşı sürecine katılan başka halklar ve toplumsal kesimler de vardır. Anadolu ve Mezopotamya'da yaşayan çeşitli halkların yurtseverleri ile İslam ümmetçileri ve Komünistler de yer alır. Aslında gerçekleşen tam bir Demokratik Ulus ittifakıdır. İdeolojik ve politik açıdan halklar ittifakının gerçek bir eseri olan bu devrimin demokratik muhtevası, batı destekli Beyaz Türk burjuvazisinin devreye girmesiyle daha sonra ortadan kalkar. Savaş ve direniş sürecinde bedel ödeyen temel unsurlar kısa süre içinde inkar edilir. Suphiler öncülüğündeki komünistler acımasız bir komplo sonucu tasfiye edilir. Önemli ölçüde özerk haklar tanınacağı vaad edilen Kürtler, inkar edilir. Laisizm yeni bir din mertebesine getirilerek halkın büyük çoğunluğuna hakim olan İslam inancı red edilir. Böylelikle demokratik ittifak ile gerçekleşen ulusal devrimin beyaz Türk burjuvazisi tarafından ulus devlet sürecine sokulmasıyla beraber, tam bir karşı devrim hareketine dönüşür. Tabii inkar, kendilerini cumhuriyetin asli kurucusu olarak gören Kürtlerde ciddi bir isyana ve direnişe yol açar. Kürt inkarı karşısında boy veren isyanlar, karşı imha operasyonlarıyla bastırılır. Bu süreçlerin ortaya çıkardığı gerçekler, kendi içinde ayrıca bir direniş ve başkaldırı kültürüne yol açar. Kürtlerde ki isyan ve direniş geleneği daha eskilere dayanmakla beraber, PKK'nin çıkışıyla iyice pekişerek, süreklileşen bir kültür halini alır.

Demokratik Modernite döneminin yeni Kürt Toplumu, bu temel üzerine kurulu olan birlikte yaşam kültürünü korumayı ve güçlendirmeyi ilkesel ele alır. Kürt-Türk ilişkisi kadar, bölgede yaşayan Ermeni, Asuri, Süryani, Dürzi, Keldani, Belluci, Arap ve Fars halklarıyla ilişkisi de bu kültür kapsamındadır. Egemen ulus devletler öncesi bölgeye hakim olan birlikte yaşam kültürü, Kürt Halk Kültürünün önemli sosyolojik bir parçasıdır. Bu günkü varlığını, ulus devlet egemenliğine rağmen sürdürmektedir. Günümüze kadar gelen sosyolojik dokuda, komşuluk ve arkadaşlık argümanıyla kendini yaşatmayı başarmış bu birlikte yaşam kültürü, Kürtlerin siyasal politik mücadele süreçlerinin temel vazgeçilmez prensibi olmuştur. Kürtlerin politik, ideolojik ve askeri mücadele süreçleriyle beraber, daha kalıcı paradigmasal ve sistemsel bir kapsam kazanmaya başlamıştır. Gerek Bakur Kürtlerinin demokratik toplum ittifaklaşmasına dayalı geliştirdikleri Demokratik Siyaset alanında birlikte yaşadığı halklara, inançlara ve tüm toplumsal kesimlere yer vermesi, gerekse Rojava Kürtlerinin Demokratik Konfederalizme dayalı geliştirdikleri yeni toplum modeli, tam da bu tarihsel kültüre dayanmaktadır. Egemen ulus devletlerin tam bir kültür katliamı yaşattığı günümüz toplumlarının en çok da böyle alternatif birlikte yaşam kültürüne ihtiyacı vardır. Egemen ulus devlet ideolojisi, tarih boyunca oldukça iç içe, oldukça heterojen bir tarzda birlikte kaynaşarak yaşamış olan toplumun doğal yapısını katlederek, oldukça homojen, oldukça steril bir toplum yaratmayı hedefleyip faşizme yol açmıştır. Bu, tam bir toplum kırım ve kültür kırımdır. Toplumun tüm ezilenlerini kapitalizmin egemen ulus devlet girdabından çıkarmanın tek yolu, tarihte var olan birlikte yaşam kültürünü yeniden geliştirmektir.

Birey toplum ilişkisi, kültürel kapsamda ele alınabilecek bir ilişkidir. Kapitalist uygarlık liberal ideolojiyi toplumun tüm kılcal damarlarına yayarak bireyi toplumundan koparmıştır. Kendi toplumunu yadsıyan anti toplumcu birey gerçeğini geliştirmiştir. Bireyi çok küçük yaşlardan itibaren zorunlu eğitim ve zorunlu askerlik okullarına alarak, kendi kültürel toplumundan koparmakta ve kapitalist liberal kodları birey zihninde hakim hale getirmektedir. Son derece cinsiyetçi, milliyetçi, dinci veya bilimci versiyonlarla büyüyen, eğitilen bireyler yaratmaktadır. Modacılık söylemiyle tek tip toplumu geliştirmekte, kültürleri inkar etmekte, unutturmakta, yok etmektedir. Bireyi egemen ulus kimliği dışında, demokratik

toplum değerlerine, kimliğine, kişiliğine, tarihine, kültür ve geleneğine yabancılaştırmaktadır. Pop kültür adı altında adeta kültürsüzlüğü dayatmaktadır. Bireyin egosunu maddi kazançla doyurmaktadır. Tüketici, maddiyatçı, güdüleri her an kışkırtılmış bir birey ve toplum gerçeğini, porno ve fuhuşla kışkırtılmış cinsellik, uyuşturucu, kozmetik, moda, reklam sektörleri üzerinden ayakta tutmaya çalışmaktadır. Bu sektörlerden bazılarının durması, işlememesi halinde sistem çökecektir. Maneviyat tanımayan, olguculuğa ve salt maddi varlığa dayanan ampirist modern bilim, teknolojik gelişme, sanayileşme gibi argümanların arkasına sığınarak, bireyde dinsizlik üzerine kurulu yeni bir din geliştirmeye çalışmaktadır.

Gelişme aşamasına girmiş olan yeni Kürt Toplumunda hem birey-toplum ilişkisinin hem de birey gerçekliğinin böyle olamayacağı açıktır. Yeni Kürt Toplumunda birey-toplum ilişkisi birbirini yadsıma temelinde değildir. Yeni Kürt Toplumu, tıpkı tarihsel kültüründeki gibi komünal bir yaşam tarzını esas alır. Bireye, içinde doğup büyüdüğü öz toplumunun tarihsel ve kültürel değerleri özümsetilir. Birey, tıpkı kendi adı gibi toplumsal kimliğini, toplumsal simgelerini sahiplenir ve savunur. Ancak fetişleştirmez. Anti kapitalist olduğu için, toplumsal çıkarları kendi öz çıkarı olarak görür ve kişisel çıkarları öncelemez. Komünal ve konfederal örgütlülük içinde kendi varlığını toplumunun varlığı içinde bulur. Toplumsal komünalite ile birey arasında kopmaz bir bağ oluşur. Empati ve sempatiye dayalı bir ilişkidir. Böyle bir ilişki, hem bireyde hem toplumda güçlü manevi bağlar oluşturur. Yeni toplumun bireyine hakim olan zihniyet, salt olgucu ve maddeci değildir. Anlamsal yanı ağır basar. Metafiziği de tanır. Özgür yaşam idealine sahiptir. Bireyin toplumunu sahiplenmesi ve saygılı yaklaşması ahlaki bir ölçü iken, toplumun da bireyini her türlü tehlike karşısında koruması, sahiplenmesi, yeni manevi ve anlamsal bir bağ demektir. Birey de cinsiyetçiliği, milliyetçiliği, dinciliği ve yeni bir din olarak bilimciliği aştıran eğitim içerik ve yöntemleri geliştirilir. Bireyin yaşamı maddiyattan ibaret olmaz. Manevi dünyası ve anlamsal yaşam yanı gelişkin olan bireyde, güdüsel arayışlar arka planda kalır. Kapitalizmin tüketicileştirdiği birey, yeni toplumda üreticileşir, yaratıcılaşır. Birey ve toplum ilişkisinde bu belirtiklerimizin gerçekleşmesi, kendi başına ciddi bir sosyolojik-kültürel devrim demektir. Kürt toplumu şu anda demokratik konfederal örgütlülük içerisinde böyle bir birey ve toplum ilişki düzeyini geliştirme sürecindedir. Ancak kapitalist mantalite, bireye de topluma da öylesine hakim olmuş ki, bunu aşmak epeyce zaman almakta ve tam bir kişilik devrimi gerektirmektedir.

Yeni Kürt Toplum kültüründe canlı doğa anlayışı giderek öne çıkmaktadır. Zagros gibi Kürdistan'ın en yüksek dağlarındaki mağaralarda gelişen Zerdüştlük inancında kutsanan canlı doğa anlayışı, yeni Kürt Toplumunda da güncellenmektedir. Ateşin ve güneşin kutsandığı, avcılığın önde olmadığı, evcil hayvanlara saygının ahlaki bir ölçü olduğu, kadın erkek eşitliğinin korunduğu, birey toplum kaynaşmasının yükseklerde seyrettiği bu felsefik inancın izlerini günümüz toplumunda da gözlemek mümkündür. Bunlar bizim öz kültürümüzün izleri olmaktadır. Yeniden geliştirmek ve yaşatmak, yeni Kürt Toplumunun kültür alanındaki görevlerinden olmaktadır.

YENİ KÜRT TOPLUMUNUN OLUŞUMUNDA KADIN

Çağın ortaya çıkardığı bilim, teknik, sanayi, endüstri, moda ve politika gibi maddi ve manevi tüm alanlarındaki gelişmelerin tümünü ve bu gelişmelerin dünyaya yayılmasını, organize edilmesini modernite kapsamında değerlendirebiliriz. Bu gelişmeleri ortaya çıkaranlar, asalak egemenler değil, ezilen emekçi kitlelerdir. Bu anlamıyla çağ yaşam tarzının oluşturucu ve yaratıcı gücü hakim kapitalistler değil, işçi ve emekçilerdir. Toplumun baş emekçileri ise toplumu doğuran, besleyip büyüten yetiştiren ka-

dınlardır. Kadınlar ev emekçileri olduğu kadar, ucuz iş gücü ve kapitalist sektörlerin baş sömürülenidir. Bu anlamıyla çağın yaşam tarzının oluşturulmasında ve yaratılmasında rol sahibidir. Hem emeği hem bedeni sonuna kadar istismar edilerek, kapitalizmin temel sermayesi durumuna getirilen kadının, çağı her açıdan belirleme rolü, binlerce yıldan beri kendisinden çalınmıştır. Oluşturucu ve yaratıcı gücüne el konmuştur. Adeta düşünemez ve konuşamaz bir durum içine sokulmuştur. Tüm varlığı bedeninden ibaret görülmüş, maddi değer karşılığında alınıp satılan bir nesne mertebesine düşürülmüştür. Cinsel obje ve doğurma makinası gibi ele alınmıştır. Hiçbir toplumsal varlık, sömürgeciliği kadın kadar ruhunda ve bedeninde yaşamamıştır. Sömürgeciliği en çok tanıyandır. Adeta sınırları belirlenmemiş bir sömürge statüsü altında yaşamak zorunda bırakılmıştır. Zaten çoğu zaman böyle yaşamaktansa, yaşamamayı daha onurlu görmüştür.

Kadın doğası, toplumsal doğanın belirleyici kısmını oluşturur. Çünkü ilk canlı varlık kadın ya da dişi formundadır. Çoğalma eğilimi ve özelliği taşır. Bu anlamıyla kadın doğası canlı doğasına en yakın olandır. Toplumsallığı geliştiren ana öznenin kadın olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, toplumsal doğanın gelişmesinde belirleyici bir konuma sahip olduğunu varsaymamız yerinde olur. Bu anlamıyla toplumsal doğanın aslında kadın merkezli olduğunu tartışabiliriz. Ancak günümüz bilim ve siyaseti buna yanaşmamaktadır. Çünkü kendince kaybedeceklerini hesaplamaktadır. Kadın doğası aydınlatılmadıkça, toplum doğası da karanlıkta kalmaya devam edecektir. Güncel olarak hâkim modern yaşam en eski köle olan kadın etrafında tam bir tuzağa dönüşmüştür.

Toplumsal değişim dönüşüm süreçlerinde eski toplum, hayatın her alanında radikal dönüşümler yaşar. Yeni modernite, kendini en çok sosyal yaşam alanındaki gelişmelerde hissettirir. Sosyal yaşamda gelişen sarsıntı ve ortaya çıkardığı radikal dönüşüm en çok kadın şahsında ortaya çıkar. Kadının içine girdiği yeni duruş, toplumun yaşadığı değişim ve dönüşümün en çok görünen yüzü olur. Bu bakımdan yeni Kürt toplumunun oluşumunda kadın, bu gün itibariyle oldukça önde durmaktadır. Yeni Kürt toplumunun içine girmiş olduğu değişim ve dönüşümün yönünü kadının şimdiki güncel durumuna bakarak da analiz etmek mümkündür. Yeni Kürt Toplumunda kadın kurucu roldedir. Kürdistan'daki devrim tarihi boyunca durum böyle gelişmiştir. Ortaya çıkan tüm gelişmeler kadın öncülüğünde ve kadın eksenli gelişmiştir. Kadının işlenmemiş zekası ve ortaya çıkmamış dünyası, devrim ortamında gelişme imkanı ve olanağına kavuşmuştur. Binlerce yıldan beri göz ardı edilmiş, arka plana itilmiş, dikkate alınmamış, hatta yok sayılmış bir kadın düşünüş biçimi, Kürdistan'da yeni yeni kendini tanımaya, tanımlamaya ve sistemsel kılmaya başlamıştır. Kadınlar, uygarlık toplumunun binlerce yıldan beri küçümsediği çoğalma, besleme ve bakım işleri ile meşgul edilmiş bir toplumsal kesimi oluşturuyor. Kadınları toplumun en az yarısı sayarsak, bu toplumsal yarının binlerce yıldan beri düşünmesine izin verilmemiştir. Günümüz dünyası, yarısı düşünmüş yarısı düşünmekten men edilmiş bir toplumun içine düşebileceği en kötü halini yaşıyor. Kadınlar düşünce işlerinin dışında tutulmuştur. Düşünmek, sorgulamak, eleştirmek, konuşmak, okumak ve yazmak kadına yasaklanmış alanlardı. Toplumu doğuran, besleyen, büyüten, var eden ve sürekliliğini sağlayan kadının, doğurdukları tarafından bu düzeyde dışlanmış olması, tarihin en acı veren hakikati olmaktadır. Bu bakımdan Yeni Kürt Toplumunda kadının en çok da düşünce alanında kendini var etmesi gerekmektedir. Şimdiye kadar kendi düşünsel varlığını etrafında ördüğü "Kadın Kurtuluş İdeolojisi" "Kopuş Teorisi" "Erkeği Dönüştürme Projesi" "Özgür Eş Yaşam" gibi temel kuramsal argümanlarını daha yetkince değerlendirmesi, kurumlaştırması ve derinleştir-

mesi gerekmektedir. Önderliğin, Kadın Özgürlük Yolunu aydınlatma temelinde Kürt Kadınına sunduğu bu kapsamlı kuramsal çerçeve, şimdiye kadar muazzam gelişmelere yol açtı. Hem kadın şahsında büyük gelişmeler ortaya çıkardı, hem de genel toplumsal değişim ve dönüşüm konusunda çok köklü sosyolojik gelişmelere yol açtı. Şimdi buna aşama kazandırmak gerekmektedir. Bu aşama, kadın bilimi anlamına gelen jineolojiyi geliştirerek ortaya çıkarılabilir. Jineolojiyi yeni bir sosyal bilim anlayış ve tarzıyla geliştirmek gerekmektedir. jineolojinin pozitivist bilimciliğe yönelttiği eleştiriler önemlidir. Mekanik fiziğin hakimiyetinde gelişmiş olan sosyal bilimlerde yeni devrimsel gelişmeler sağlamayı hedefleyebilir. Katı maddeci düşünce tarzını aşan, akışkan, fizik-metafizik ikilemine sıkışmamış, bilim-inanç, materyalizm-idealizm gibi insanlığa hiçbir faydası olmayan polemiklerden kurtulmuş, bağımsız bir kadın düşünce tarzı, insanlığın gelecekteki düşünce yapısında, dolayısıyla ona paralel yaşam ve eylem tarzında devrimsel gelişmelere yol açabilir. Kadındaki beyin gücü, yürek gücü ve ikisinin dengeli düşünüş tarzının neye kadir olacağı henüz bilinmemektedir. Ortaya çıkmamıştır. Kadın, henüz var olan dünyayı öğrenme ve kavrama aşamasındadır. Kavrayıp biriktirdikçe yeni düşünceler üretmeye başlayacak ve kendi farkını ortaya çıkaracaktır. Şimdi kadın tam da böyle bir aşamaya dayanmıştır. Kadınlar, son 60-70 yıllık bir süre içinde yüksek eğitim hakkı kazandılar. Bu süre, erkeğin yapıp ettiklerini öğrenmesi ve yarattığı kötürüm dünyayı kavraması bakımından çok uzun bir süre sayılmaz. Kaldı ki, bu kısa süre içinde bile çok önemli mesafeler almıştır. Feminist külliyat, bu kısa zaman aralığında küçümsenemez bir düzey kazanmıştır. Önderlik ve hareketimiz öncülüğünde kadın özgürlük mücadelesi anlamında, feminist külliyata önemli katkılar yapılmıştır. Kadın bilimi olarak jineolojinin geliştirilme çabası, bu kapsamda bilimsel bir hamle niteliğindedir. Jineoloji alanı, sadece Kürt kadınlarını ilgilendiren bir alan olmakla sınırlı kalmayacak, tüm kadınları ve tüm bilim dünyasını, tüm akademik çevreleri ilgilendiren ve etkileyen bir gelişme düzeyi olarak ilerleyecektir. Jineolojinin felsefe, sosyoloji, tarih, ekonomi, demografya gibi alanlarda yeni düşünüş tarzlarını geliştirmesi, insanlığın düşünce gücüne de büyük katkılar sunacaktır. Kadın doğasını ve toplum doğasını aydınlatmada, açığa çıkarmada önemli roller oynayabilir. Ancak Jineoloji öncülüğünde yeni bir sosyal bilim anlayış ve tarzını geliştirmenin çok kolay olmadığını da ayrıca bilmek lazım. Bilimlerin gelişmesi, bazen asırları alabilmektedir.

Yeni Kürt Toplumunda kadının örgütlenme alanında kendi özgün sistemini oturtması ve süreklileştirmesi, kalıcı kurumlaşmalar haline getirmesi gerekir. Kadının özgün örgütlenme sistemi, işleyişi ve kurumlaşması sadece devrim sürecinin geçici ihtiyaçları üzerinden geliştirilmemiştir. Kadın özgürlüğünü, dolayısıyla toplumsal özgürlüğü garantiye alan kalıcı yapılar olarak görmek gerekir. Kadınların örgütsel sisteminde her zaman değişiklikler yapılabilir. Bu anlamıyla dinamik bir sistem ve kurumlaşmadır. Ancak uzun vadede ortadan kaldırmamak gerekir. Toplumsal tarihin başındaki kadın örgütlülüğünün, kadın toplumsallığının ve kurumlaşmalarının ortadan kaldırılmasıyla beraber, insanlığın bu günkü duruma geldiğinden hareketle böyle bir gereklilik oluşmaktadır. Kadın toplumsallığı ve kurumlaşmasının dağılmasıyla erkek uygarlığı gelişme aşamasına girdi. Bu dağılma yaşanmasa tarihin seyri daha farklı olabilirdi. Bu bakımdan yeni Kürt Toplumunda büyük çaba emek ve bedellerle geliştirilmiş olan kadın özgün örgütlülüğü ve kurumlaşmalarına büyük önem atfetmek ve kalıcı kurumlar olarak bakmak toplumun geleceği açısından önemli olacaktır. Hedeflenen; kadının tam özgürlüğü ve eşitliğidir. Siyasete katılma ve demokratik siyaset yapma hakkıdır. Cins olarak kendisiyle ilgili tüm ilişki ve çelişkiler konusunda söz ve irade sahibi olma-

sıdır. Bu yönlü gelişmeler sağlanmadıkça, kadınlar bu haklara sahip olmadıkça, kadının toplumun ve çevrenin gerçek anlamıyla kurtuluşu eşitliği ve özgürlüğü pek mümkün olmayacaktır. Aynı kapsamda demokratik siyasetin ve demokratik konfederal toplum sisteminin doğru gelişmesi ve doğru şekillenmesi de mümkün olmayacaktır. Yeri gelmişken, eşitliği de özgürlükle karıştırmamak gerekmektedir. Eşitlik, özgürlüğün sağlanması yolunda belli bir aşamayı ifade eder. Ancak hukuki eşitliğin sağlanması özgürlüğün sağlandığı anlamına gelmemektedir. Sadece kadını erk sahibi erkekle eşitleme, mevcut iktidarlara ortak olmak dışında pek bir anlam taşımayacaktır. Sağlanacak olan eşitlik, kadında açığa çıkmamış doğanın açığa çıkmasını ve toplumsal dönüşümde, yine erkeğin dönüşümüne etkide bulunmasını sağlama amacıyladır. Yoksa kadını var olan erkek iktidarına ortak etmek veya eklemlemek değildir. Bu anlamıyla eş konumlarda bulunan kadınların, öncelikle getirildiği yeni konumuyla uyum sağlaması, ardından toplumun demokratikleşmesinde, erkeğin ve siyasetin demokratikleşmesinde etkide bulunması esastır. Getirildiği eş konumu, bireysel yetki alanı olarak, bencil iktidar alanı olarak görmemelidir. Kadına verilmiş eş konumlar, politik iktidar konumları değil, son derece ideolojik felsefik paradigmasal anlamlar taşımaktadır. Getirildiği konumun taşıdığı bu anlamların farkında olmayan bir kadınlık gerçeği, kendisinden beklenen değişim dönüşüm rolünü oynamaktan uzak olur.

Eylemsel alanda ise kadın, yeni toplumun öncü gücüdür. Değişim ve dönüşümün görünen yüzüdür. Önde yürüyenidir. Aslında yeni toplumun anası sayılır. Devrimci süreçlerde oynadığı rol gibi, inşa sürecinde de öncü bir rol oynamaya başlamıştır. Yeni toplumun çocuklarını eğitmekten, yeni toplumun özgür iradeli bireyini geliştirmekten sorumludur. Kadının toplumsal üretim ve örgütlenmesine katılımını sağlamak temel görevlerindendir. Demokratik siyaset alanını ve anlayışını geliştirmek, ulusu demokratik ve özgür kılmak, temel görevidir. Demokratik ulusun özgür birey ve komünal toplumunu, komünal ekonomisini, demokratik konfederal örgütlülüğünü, ahlak ve politikasını, hukuk ve diplomasisini, kültür ve sanatını, etik ve estetiğini geliştirmeden sorumludur.

Büyük bir toplumsal emek ve çabayla inşası geliştirilen demokratik ulusun savunma işlerinde de rol sahibidir. Bu anlamıyla hem kadını hem kadının içinde yaşadığı genel toplumun öz savunma örgütlemesinde yer alır. Özellikle de özgün olarak kadın savunma sistemini geliştirir. Çünkü bir atom altı parçacık bile kendisi olmaktan çıkmaya, başkalaşmaya karşı müthiş bir direnç gösterebiliyor. Maddenin en küçük parçacığı bile direncini yitirdiğinde başkalaşıma uğruyor. Bir tür iradi kırılmaya uğruyor, bozuluyor, kendisi olmaktan çıkıyor, başka bir şeye dönüşüyor. Bu etki tepki olayı, hem maddenin içyapısında hem de tüm canlılar dünyasında aynı işlemektedir. Canlılar dünyası içerisinde biyolojik savunması en zayıf olan varlık ise insandır. İnsan yavrusu özellikle doğarken ama büyüdükten sonra da, fiziki açıdan oldukça savunmasızdır. Saldırgandan kurtulmak için tehlike anında uçacak kanatları, öldürecek zehri, parçalayacak bir pençesi veya bir gagası, saplayacağı dikenleri yoktur. İradi bir varlık olarak insanın kendisini savunması, akıl gücünü kullanmasına bağlıdır. İnsan denen varlık tarihi boyunca, aklını kullanarak kendini korumayı başarmış ve tehlikeler karşısında kendini savunabilmiştir. Kendini savunma refleksi sürekli devrede tutulmazsa insan denen varlık, tür olarak kendini uzun sürelerle ayakta tutamazdı. Kısa süre içinde yok olup giderdi. Ancak akıl gücü çerçevesinde kendini durmadan savunarak günümüze kadar var olmayı başardı.

Örgütlenme anlamında Toplumsallaşmanın da, insanda bir savunma refleksi olarak geliştiğini bilmek gerekir. İnsanın kendini korumaya tek başına gücü yetmediği için toplumsallaşmaya

ihtiyaç duymuştur. Toplumun korunma ve savunma kuralları, tüm toplumların en vazgeçilmez kuralları olarak kabul görmüştür. Ekonomiden sağlığa, ilkel ahlak ve politikadan totemik inançlara kadar, toplumsal hayatın tüm alanlarında yaşamın devamlılığı için birçok kural ve prensip belirlenmiştir. İradi bir varlık olarak kendi biyolojik ve fiziki zayıflığının farkına varan insan, yaşamını sürekli kılmak ve tehlikeler karşısında hem korumak hem savunmak için çözümü, hayatın tüm alanlarını örgütlü kılmada ve ihtiyaca göre düzenlemede görmüştür. Bütün bunlar günümüz insanı ve toplumu için de gerekli şeylerdir. Arada sadece şöyle bir fark vardır; ilk insanın doğadaki tehlikelerden kaynaklı yaşadığı sorunlarla baş etmek için kendini örgütleme ve savunma ihtiyacı vardı, günümüz insanının ise toplumsal sorunlar kapsamındaki devlet-erkek şiddeti ve faşizmi karşısında kendini örgütleme ve savunmaya ihtiyacı var. Örgütlenmeye ve öz savunma sistemini geliştirmeye bu anlamıyla en çok da kadınların ihtiyacı var.

Sömürgeleştirilen halkların tarihi, direniş örgütlenmeleriyle doludur. Her sömürgenin bir başkaldırı öyküsü ve tarihi vardır. Ama ilk sömürgeleştirilen kadın, halklar gibi direnişini örgütleme olanağı bulamamıştır. Çünkü tüm halkların kadınları aynı kölelik kaderine mahkum bırakılmıştır. Halk kitleleri toplum hayatı içinde direnişlerini örgütleme olanağı bulurken, maalesef kadınlar toplum hayatının dışında bırakıldıkları için yeterli düzeyde bir başkaldırı örgütleyememişlerdir. Başkaldırıları, ya bireysel ya da grupsal düzeyde kalmış ve başarılı olamamıştır. Çünkü sömürge halkların kadınları ayrıca ev ve aile ortamında ikinci bir sömürge durumuna maruz bırakılmıştır. Adeta sömürgenin sömürgesi konumunda olmuştur. Son iki yüz yıllık süre içinde biraz örgütlü bir başkaldırı imkanı bulmuştur ya da bu imkanı yaratmıştır. Ancak hala bu konumundan kurtulabilmiş değildir.

YENİ KÜRT TOPLUMUNUN OLUŞUMUNDA GENÇLİK

Gençlik, bir yaş kategorisidir ancak taşıdığı nitelik bununla sınırlı değildir. Toplumsal genleri olduğu kadar, toplumsal enerjiyi de içinde barındıran esas çekirdeğini oluşturur. Toplumsal dönüşüm süreçlerinde, gençliğin taşıdığı bu enerji dolu çekirdekte ciddi patlamalar meydana gelir. Bunlar yeni duygu ve düşünce patlamalarıdır. Gençlik bünyesinde açığa çıkan yeni duygu ve düşünceler, toplumsal ortamı oldukça nitelikli kılar. Yeni değişim dönüşüm hareketlerine dönüşme potansiyeli taşır. Bu anlamıyla gençlik, toplumsal değişim dönüşüm süreçlerinin en dinamik kesimini oluşturur. Değişim ve dönüşümün asli öznesidir. Çünkü toplumsal değişim ve dönüşümler, genç karakterlidir. Gençlik, tazelik ve yenilik demektir. Dolayısıyla dönüşümün motor gücüdür.

Toplumsal yenilenme süreçleri, en çok sosyal yaşam alanlarında kendini yansıtır. Sosyal yaşamdaki değişimin yüzünü ise gençliğin içine girdiği yeni arayışlarda görmek mümkündür. İçine girilen yeni yaşam tarzı arayışlarının kendini örgütlemesi ve kurumlaştırması, taşıdığı niteliğe göre bir mücadele sürecini gerektirir. İhtiyaç duyulan mücadele süreçleri, genellikle devrim süreçleri olarak gelişir. Gençlik, Kürdistan devriminde baş aktördür. Kürt Özgürlük mücadelesinin ortaya çıkış süreçleri ve tüm tarihi, bunun en canlı örneğidir. Resmi olarak kırkıncı yılına giren Kürt Özgürlük mücadelesi, bir gençlik hareketi olarak doğdu ve bünyesini sürekli genç tutarak mücadelesini kesintisiz ve sürekli kılmayı başardı. Bu bakımdan diyebiliriz ki, Kürdistan devriminin gelişmesinde Kürt gençliği üzerine düşen tarihsel rolü oynamıştır. Kendisine yabancılaştırılan, kendini inkar eder bir duruma getirilen, kendi hakikatine ters düşen, adeta çürümeye terk edilmiş sömürge toplum gerçeğinin aşılmasında bu rol oynanmıştır. Kürt gençliği, kırk yıllık mücadelenin gerektirdiği her türlü

bedeli göğüslemiştir. Bu rolünü PKK ve çeşitli süreçlerde değişen adlar alarak, Kürdistan Halk Savunma Güçleri kapsamında, kadınlı erkekli gerçekleştirmiştir. Bu bakımdan Yeni Kürt Toplumunun gelişme sürecine girmesinde gençlik oldukça fedakar ve fedai bir rol oynamıştır.

Kürt toplumu şu anda hızla ilerleyen bir inşa süreci içerisine girmiştir. Gençliğin bu toplumsal inşa sürecinde oynaması gereken çok önemli rolleri vardır. Bu aşamadaki rolü, tıpkı ilk aşamadaki rolü kadar yine stratejik önemdedir. Gençliğin önde yürümediği bir toplumsal inşa, yeterli düzeyde yenilik taşımaktan uzak olur. Bu bakımdan gençlik, kadınıyla erkeği ile her bakımdan en önde olmak durumundadır. Çünkü kendi yarını şimdiden, bugünden şekilleniyor. Yarınına daha bugünden müdahil olmayan bir gençlik, özgür ve iradeli bir toplumsal katılımın sahibi olamaz. Kendisine sunulanla, hazır olanla yetinmiş olur. Oysa ki, toplumsal gelişmeye bugünden müdahil olup, düşlediği yarını daha bugünden geliştirebilir. Yeni Kürt Toplumu şu anda hem düşünsel ve zihinsel alanda, hem de yaşamın temel boyutlarında kendisini yeniden yapılandırmaktadır. Bu temelde yeni bir toplumsal organizasyon geliştirmektedir. Ciddi bir kurumlaşma süreci içindedir. Hem geliştirilen yeni toplumsal kurumlaşmaların kalıcı bir kazanıma dönüşmesinde ve garantiye alınmasında, hem de içerik ve nitelik kazanmasında gençliğin rolü belirleyici olmaktadır. Yeni toplumsal inşayı, tıpkı bir eylem alanı gibi görmeli ve bu alanda da eylemci ve hamleci olmalıdır. Demokratik Ulus yaşamının her bir boyutundaki örgütlendirilme faaliyetini, ciddi bir hamleyle karşılamalı ve kendisini olağanüstü düzeyde eylemsel kılmalıdır. Ancak gençlik, sadece bir eylem gücü değildir. Kendine öyle bakmamalı ve faaliyetlerini bununla sınırlı tutmamalıdır. Yeni toplumsal inşanın eylemi kadar, yeni yaşamın tüm boyutlardaki "nasılına" ilişkin de somut cevapları, somut düşünceleri olmalıdır.

Kürt Gençliği, yeni toplumun gelişmesinde eylemsel görevleri kadar, üzerine düşen zihinsel ve entelektüel görevlerini de unutmamalıdır. Bu konuda ciddi entelektüel çabalar içinde olmalıdır. Hatta daha öncelikli görmelidir. Çünkü unutmamak gerekir ki, düşünce eylemden önce gelir. Düşünülmemiş, belli bir zihniyete oturmamış bir eylem, istendiği gibi form da kazanamaz. İyi eylem iyi düşünmekle, doğru eylem doğru düşünmekle, güzel eylem güzel düşünmekle gelişir. Düşünülen neyse, eylenen de o olur. Bu anlamıyla Kürt Gençliğinin, toplum olarak içinden geçtiğimiz inşa sürecinde rastgele değil, "iyi güzel ve doğru" düşünme çabasında olması önem kazanıyor. Düşünsel çiçeklenişin bir gençlik işi olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Ancak günümüz gerçeğinde maalesef gençlik, düşünsel alanda hazırcı bir yaklaşım içindedir. Hep büyüklerin düşünmesini bekleyen bir gençlik, aslında yarınını özgür oluşturmaktan uzak kalacağını bilmelidir. Yeni düşünceler, genç beyinlerin genç yüreklerin işidir. Bu anlamda gençlik düşünce işlerini büyüklerine bırakmamalı, bu alandaki görev ve sorumluluklarını görmeli ve sahiplenmelidir. Tüm gençler üniversiteli olmayabilir. Ancak tüm gençler, taze bir beyin ve yorulmamış bir yüreğe sahiptir. Kendini eğitebilir, geliştirebilir, düşünce üretir bir duruma getirebilir. Günümüz gençliği bu konuda rolünü yeterli düzeyde oynamaktan uzak kalmaktadır. Gençliğin bu rolünü yeterli düzeyde sahiplenmemesi, kendini eylem alanıyla sınırlı tutması, yeni çeşitlenmiş düşüncelerin ortaya çıkmasını engelleyen bir faktör olarak önümüze çıkmaktadır. Niteliksel gelişmeyle ilgili olduğu için pek ciddi bir sorun olarak görülüp ele alınmamaktadır. Ancak gençliğin bu alanda da gelişip serpilmesi halinde Yeni Kürt Toplumu daha derin nitelikler kazanacaktır. Bir durumun hayatiliği sadece ölüm kalım sınırından ibaret değildir. Devrim süreçleri ve toplumsal değişim dönüşüm süreçlerindeki nitel sınırlar da, oldukça hayati önem taşırlar.

YENİ KÜRT TOPLUMUNDA İNANÇLARIN ÖZGÜRLEŞMESİ VE GERÇEK KİMLİĞİNE KAVUŞMASI

Toplumsallıkla genel anlamda gerçekleşmiş insanlığa vurgu yapılmaktadır. Ayrıca maddi ve manevi kültür değerleriyle, bir aradalığıyla diğer canlılardan ayrı, kendine has ilişkiler ağı kurmuş bir varlığın yeryüzünde yaşamayı garantilediği belirtilmek istenir. Sıkça vurgulandığı gibi insan, toplum denilen "üst insan" rehberliğinde tüm zaaflarından kurtularak gerçekleşen varlıktır. Ve gerçekten de doğa içinde kendine ait yeni bir doğa yaratarak yaşam sürmektedir. 'İnsan toplumsallaşarak ayrı bir varlık olmuş, kimlik kazanmıştır' tespiti üzerinde herkes hem fikirdir.

Toplum sadece insanın insan ile ilişkisiyle sınırlı bir gerçekleşme değildir. İnsanın insan ile ilişkisinin yanında bir de insan doğa ilişkisi bu işte rol oynamaktadır. İnsan doğa ilişkisi toplumsal kimliklerin farklılaşmasında "ana" rolündedir. İnsan aklı ve duygusunun fiziki çevresini okuması, gözün çevreyi görmeye başlaması vb... yoluyla diğer varlıklarla ilişki kurmak mucizevi gelişmelere yol açmıştır. Doğa içindeki her ilişki insana yeni bir şeyler kazandırmaktadır. İnsan-insan ilişkisine toplumsal yaşamın demokratik yanı, doğayla ilişkisine ise yaşamın ekolojik yanı demek mümkündür. İnsanın doğayla ilişkisinde kazandığı mana verme gücünü, "totem" ile somutlaştırdığını biliyoruz. Totem yaratma toplumsal kimliğin "süpernovası"dır. Bu, toplumda alt kimliklerin oluşması, farklılaşarak zenginleşmesinin başlangıcıdır. Dil, din, sanat, ekonomi gibi temel yaşam alanlarının bölgeden bölgeye farklılık göstermesinde "totem" işaret fişeğidir.

Buraya kadar belirttiklerimizden şu noktaya varmak istiyoruz; toplum insanın var olmasını sağlayan evrensel bir gerçekleşmedir. Bu hemen her yerde benzer kanunlarla gerçekleşmiştir. Toplum formu olarak klanda, yaşamı sürdürmek için beslenme, korunma ve üreme sorunlarını cevaplamak evrenseldir. Ancak evrensel toplum "totem icadı" sayesinde yerelleşmeye de olanak vermektedir. Örneğin evrensel olan beslenme ihtiyacı "totem icadı" sayesinde farklı besinler elde ederek ad vererek giderilmektedir. Bu ilişki, doğadaki çeşitliliğin toplumsal kimliklere farklılık olarak yansımasına yol açmaktadır. Toplumun dünyanın her yerinde aynı nesneleri ve aynı imkanları bulamaması ve bu durumda ekolojik ilke gereği mekandan mekana değişkenlik gösteren koşullara uyması toplumsal zenginliğin temel etmenlerindendir. "Totem icadı" her farklılığın kimlikleşmesine yol açtığı için toplumumuz zengin kültürel değerlerle beslendikçe beslenmekte ve doğadaki çiçekler kadar o da farklı kimlik değerleri yetiştirmektedir.

İnsan toplumla var olmayı başarmıştır ancak "totem"i ile de yaşamına anlam derinliği, zenginliği kazandırmıştır. Sadece bir arada kalsa ve "totem" yaratmazsa yaşamına anlam katmamış olurdu. Anlamsız yaşam, yaşam olmadığına göre totem aynı zaman da yaşamın anlam sembolüdür. Bunun için evrensel toplum kanunlarını yaşamına doğruya en yakın tarzda yansıtmış topluluklar sürekli gelişmiş ve kültürel olarak zenginleşmiştir. Tarihi veriler evrensel toplum yasalarının, farklı yaşamların doğuşu için doğruya en yakın biçimde ilk ve en etkili yansıtılan yerin yukarı Mezopotamya olduğunu belirtmektedir. Bu genel kabulden yola çıkarak şöyle bir yorumda bulunabiliriz; nasıl ki insan toplumsallaşmayla var olduysa, yukarı Mezopotamya'da gerçekleşen de yaşamın nasıl anlam kazanacağı, farklılığı ile zenginleşeceği düsturudur. "Totem icadı" ile ifade etmeye çalıştığımız "süpernovanın" nasıl gerçekleştiği ve neye yol açtığının yasaları da bu topraklardaki yaşamda mevcuttur.

Yukarı Mezopotamya-Kürdistan topraklarında ilk gerçekleşen farklı ve anlamlı yaşamın içinde neler var? Buradaki "totem"ler ile hangi derin anlam sembolize edilmiştir? İnanılıp kutsanan ilk nesne nedir? Sorular çoğaltılabilir. Ancak bura-

dan başlayarak her tarafa yayılan ilklerin belli başlıları büyük olasılıkla derinleşerek süren dil devrimi, Xrabreş (göbekli tepe) mabedinde ortaya çıkan eserlerden hareketle inanç-din ve tapım. Herkesi besleyen ilk tarım. Ve bunları icat eden gelişmiş bilince sahip ilk insan toplulukları. Bunca büyük işleri başardıklarına göre sahip oldukları son derece sistemli komünal demokratik yaşam. Hepsinin birlikte yan yana yaşadıkları ilk köy ve yerleşkeler. Bu belirttiklerimizi yapmalarına maddi olanak sağlayan bereketli cennet topraklar... Araştırmalar bu topraklarda yaşayan günümüz Kürtleriyle "totem" yaratan o ilk topluluklar arasında kesintiye uğramadan bu güne gelmiş bir kültürel ilişki olduğunu geçen her gün biraz daha kanıtlamaktadır. Konu zengin alt başlıkları çok olduğu için tümüne bu yazıda yer vermek mümkün olmaz. Biz sadece inanç-din alanında çok genel de olsa geçmiş ile bugünü mukayese ederek Kürt toplumsallığının bu alanda yaşadığı değişim ve dönüşümü konu etmek istiyoruz.

İnsan niçin inanır? Bu soruya 'insan neye nasıl inanmaya başlamıştır' sorusunu yanıtlayarak cevap vermek kolaylık sağlayacaktır. İnanmak ya da iman etmek, insanın "iyi" dediği insan ve maddi manevi şeylerle arasında kurulmuş kopması çok zor bir bağdır. "İyi"yi; yaşam kurup geliştiren, yaşama anlam katıp kolaylık sağlayan, kişiye güç veren kısacası sonuçları yararlı olan dışsal olguların tümünün ortak vasfı olarak kabul edebiliriz. Demek ki insan, yaşamak için destek vermiş, yarar sağlamış, kendisini güçlendirmiş olanlara inanmıştır. İnanmaktadır. Dikkat edilirse "iyi"yi nitelediğimiz nitelikler olmazsa insan bu dünya da zor yaşar. O zaman toplumsal yaşam temelini "iyi" olan üzerine kurmuştur diyoruz. Başka bir ifadeyle "iyi" olmazsa yaşam gerçekleşmez. Buradan ulaştığımız sonuç; inanmanın yaşama başlamanın ilk adımı olabileceğidir. Bu minvaldeki yorumlarımızı geliştirdikçe Önderliğin "ilk bilinç formu" dediği ahlakla bütünlüklü "din bilinci" tespitinin toplumsal yaşamdaki derin ve büyük oluşturucu gücünü daha iyi anlıyoruz. Tarihsel süreç içinde bu bilme biçimi dallanıp budaklandıkça, akıl da bundan hem beslenip hem de kendisini besledikçe ayrı ve anlamı çok daha başka kültürler yaratılmıştır. Bir noktadan sonra artık "iyi" olanlar kural koyan ahlak, ahlak uyulması gereken zorunluluklar toplamı olmaya başlamıştır.

Toplumsal inanç olgusunun mitolojik düşünce biçiminden bu yana ağırlıkta "din" sınırları içinde ele alınmaya çalışıldığını biliyoruz. İnanç duygusu ve bu duygunun beslediği düşüncenin yol açtığı hatırı sayılır bir kültür olduğuna günümüz yaşam gereği de şahittir. İnanç olgusunun yol açtığı kültürü dinlerle sınırlamanın, inanç olgusunu daraltmak ve yol açtığı zenginliklerin tümünü görmemek anlamına geldiğinin altını çizmek istiyoruz. İnanç, yaşam kuran duygulara ve düşüncelere kaynaktır. Ve kesinlikle geniş anlamıyla zafere götüren bir duygudur. İnsanın varlık olarak temel gayesi varlığını kalıcılaştırmaktır. Bunun için yaşamın sürdürülmesini sağlayacak yaratımlara gereksinimi vardır. Bu sonu gelmez sonsuz bir çaba ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla insanın, yaşam kurallarını zamana ve mekana göre düzenlemesi kadar doğal bir şey olamaz. Bu aynı zamanda ihtiyaçlarına cevap bulma çabasıdır. Bu değişim dönüşüm diyalektiğini göz önünde bulundurarak inanç-din alanındaki yaratımlardan insanın neye nasıl inandığını anlamak mümkündür.

İnanç-din alanının sosyolojik analizini yaparsak bu alanın insanın neye nasıl inandığını anlamamıza kapı araladığını görebiliriz. Konuya her hangi bir topluluğun inanç-din sistemini ele alarak somutluk kazandırmak mümkündür. Biz de, Kürt toplumundaki inanç-din sistemini ele alarak Kürt toplumunun neye nasıl inandığını, Kürt kültürü ve yaşamı dediğimiz değerlerin başlangıçlarının nasıl oluşmuş olabileceğinin izini sürmek istiyoruz. Ve tabi tarihsel süreç içinde Kürt kültür ve yaşamında inancını dumura uğratarak Kürtlüğü yok etmek isteyenlerin Kürt inanç-din sistemine ne tür saldı-

rılar yaptığını da belirtmeye çalışacağız. Bugün yaşanan Kürdistan demokratik devriminde Kürtlerin inanç-din alanında, hangi değişimleri yaşayarak buna katıldıklarını da hatırlatmaya gayret göstereceğiz.

Toplumsal yaşamın gerçekleşmesinde inanç-iman olgusunun önemini belirtmeye çalışmıştık. Bu durumda şöyle bir fikir de ileri sürmek mümkündür; İnançsızlık yaşamın tümden ortadan kalkmasına yol açmasa da, insan ya da toplumun yeni bir yaşam yaratmamasına ve süreçle ya yok olmasına ya da en iyi ihtimalle özünden uzaklaşıp başkalaşıma uğramasına yol açar. Bunun toplumsal "manası" yaşamda "kötü" yararsız ve zararlı bir durumun zuhur ettiğidir. Çünkü böyle bir sonuç "iyi"nin yerini "kötü" nün almaya başladığı anlamına da gelir. "İyi" ile "kötü" arasındaki mücadelenin ideolojik ve kurumsal boyutlar kazanması, yazılı tarihten bu yana yaşandığını bildiğimiz toplumsal sistemler arasındaki mücadelenin dilidir. Tarihte "iyi" ile "kötü" arasındaki mücadeleyi ideolojik ve kurumsal düzeyde tanımlamış ilk kişi Zerdüşt'tür. Peki Zerdüşt'ü böyle bir duygu ve düşünceye sevk eden ne olabilir? Ya da sorumuzu şöyle soralım; "iyi" ile "kötü" arasındaki mücadelenin sistemli ilk ifadesi neden inançsal ve dini bir çerçevede izah edilmiş olabilir? Sorunun cevabı toplumsal tarihin gelişim seyri içinde yaşananlarla bağlantılıdır; "toplumun ilk temel hafızası, köklü geleneği ve ahlâkı" inanç yüklüdür. Yani dini bir kuruluş söz konusudur. Bu kuruluş üzerine kendi sitemlerini inşa etmek isteyenlerin bu ilkleri bozmadan hakim olmaları mümkün olmaz. Dolayısıyla Sümerlerle başlayan ve Zerdüşt döneminde Asur krallığı adıyla nam salmış, devletçi uygarlık sistemine karşı mücadeleyi, toplumun tahribata uğratıldığı alanlarından başlatarak verme zorunluluğu böyle bir yöntemi kaçınılmaz kılmıştır. Devletçi uygarlık; toplumun inancını buna bağlı olarak ahlakını bozarak kendi sistemini topluma monte etmeye çalışanların saldırganlığıdır. Sınıflı devletçi uygarlıkta dar bir kesim için "iyi" olanlar ezici çoğunluk için "kötü", çoğunluğun "iyi"leriyse dar elitler için "kötü" işleve sahiptir. Ve bu farklı inanç ve yaşam, tüm tarihi süreçler içinde yaşanan çatışmaların temel nedenidir. Bu tespitlerden şu sonucu çıkarabiliriz, Kürtlerde inançdin itikadının temelinde kara taassup, dogmatik düşünce, gözü kapalı her söylenene inanan bir mantık yoktur. Kürt halkı inancı-dini köleleştiren ideolojisi olarak anlamıyor ve inanmıyor. Kürtler devrim yapmak, zulmü yıkmak için inanmıştır. İnanmaktadır. Kürt toplumundaki dindarlığın özünde bu ilke vardır. Biri asimile olmamış, hain olup düşmanlaşmamış ve kendi kültürel değerlerine göre inanıyorsa hangi dinden olursa olsun belirttiğimiz bu ruh ile inanmaktadır. Sömürgeciler bu inanç ruhunun üstünü örtüp Kürtleri direniş için inanan olmaktan çıkarıp köleliğe inandırmak istemiştir. PKK ile Kürtler yeniden kendi özlerine göre inanmaya başlamıştır. PKK devriminin büyüklüğünün temelinde Kürt toplumunda böyle inanmalarının sağlayarak tarihleri ile buluşturmanın hatırı sayılır bir yeri vardır. Kürt ana ve babaları, kendi duygularında yaşanan saf temiz inancı, PKK'ye katılmış çocuklarının inanç biçiminde gördükleri için, PKK ile yeniden canlanmaktalar. Kürt toplumunun inanç duygusunu devrimcileştirmede PKK kelimenin tam manasıyla çağdaş Zerdüşti bir harekettir. Bu bir toplumu bütün inanç değerleriyle ayağa kaldırmaktır. Ve kesin zafer duygusu vermektir. Ömrü medreselerde dini çalışmalarda geçmiş seksen yaşındaki Mele Abdullah Tîmoqî'nin, Önderliği tanıdıktan sonra "ben gençleştim" demesi bu ruhu ifade eden en güzel örnektir.

Eldeki tarihi veriler inancın mitoloji ve din biçiminde ilk defa Kürdistan'da sistemleştirilmiş olabileceğini söyler. Xrabreş buluntuları bu iddiayı daha da güçlendirmiştir. Bu iddiayı kesin çürütecek karşı bir tez olmadığı için tarih ve toplum bilim gereği rahatlıkla bir dayanak olarak ele alınabilir. Böylece Kürdistan'daki inanç kültürünü analiz ederek insanların neye nasıl inandığını yorumlayabiliriz.

Kürt inanç sisteminde kendine has kav-

ramlar, ritüeller ve yaşam kültürleri olduğunu biliyoruz. Kürtçe lehçelerde sadece Kürtlerin kullandığı ve Kürtler yoluyla komşu halk kültürlerine geçmiş bolca kavramlar vardır. Örneğin Xwede-Homet-Homa bu kavramların başında gelir. Êzdîlik dünyada sadece Kürtler içinde yaşanan bir inançtır. Kürtlerin kendileri için Rêya Heq dediği Alevilik, merkezinde eski Kürt inançlarının ve halk kültürünün yer aldığı bir inanç sistemidir. Ehli Heq/Yaresan inancı da hakeza öyledir. Bu üç inanç sisteminin adları farklı olsa da kozmogonileri, kutsal ad ve kavramları, mekanları ve ritüelleri çoğu aynı farklı gibi görünen azı sayıdaki değerleri de çok benzerdir. Bu inanç sistemlerinin ortak yanlarından yapacağımız çıkarsamalardan Kürt toplumunda insan insan ve insan doğa ilişkisini rahatlıkla yorumlayabiliriz. Her üç inançta da "insan sevgisi, insana inanma ve güvenme" önemli olup inancın merkezinde yer alır. Aleviler bunu "Giyan" ya da Arapça telaffuzuyla "Can" olarak temel hitap yaparak yaşatmaktadırlar. Bu inançların ilkelerinde kadın erkek, büyük küçük, zengin fakir ayrımı yoktur. Bu fark gözetmemeyi günlük yaşamlarına ve ritüellerine yerleştirerek yaşatmaya çalışmaktalar. Kutsal varlıkları arasında kadın kimlikli olanları da vardır. Bilebildiğimiz kadarıyla (en azından Ortadoğu'da) bu özelliklere sahip inanç sistemi başka kültürlerde bulunmamaktadır. Bu verilerle geçmişe doğru yol aldığımızda Kürt toplumunun etnik kimlik mayasında komünal demokratik değerlerin güçlü olduğunu ileri sürebiliyoruz. Tanrıça dini ya da kültürü dediğimiz gelişmenin proto-Kürtler içinde yaygın yaşandığını daha güçlü dayanaklarla belirtebiliyoruz. Bu tespit ya da yorumların günümüz Kürt halk gerçekliği için doğruluğunu ve haklılığını da bu kültürlerin özgün değerleri sayesinde rahatlıkla izah edebiliyoruz. Çok az toplum kültüründe geçmiş bu kadar güçlü bugüne gelebilmiştir. Bunun temel nedeni Kürt toplumunun devletçi uygarlık karşısında hep alternatif sunan ve ona karşı direniş içinde yaşamış olmasıdır. Zaten Kürt toplumsal kimliğinden analiz için seçtiğimiz her üç inancın ortak bir yanı da devletleşmemiş, devletle ilişki kurmamış Kürt toplum kesimlerinin inancı olmasıdır.

PKK öncülüğünde yaşanan demokratik devrimde kadında ve gençlikte ortaya çıkan gelişmenin tarihsel dayanakları vardır derken de bu kültürlerin kimlik değerlerinde gördüklerimizi sosyolojik veri olarak ileri sürüyoruz. Her üç inanç sisteminde Kürt toplumsallığının kendisine has geçmişini, darbelenmişte olsa farkını ortaya koyan günümüzü okuyoruz.

PKK geçmiş ile bugünü birleştirmiş bir harekettir. Bu "tarih günümüzde gizli biz tarihin başlangıcında saklıyız" tespitinin yaşamsal kılınmasıdır. PKK gerçeğinde komünal demokratik Kürt toplumu bir nevi reenkarnasyon sürecini yaşamaktadır. Kürt halkında yaşanan "reenkarnasyon"a kökenlik eden toplumsal değerlerin bir çoğu da yine bu toplum kesimlerinde yaşananlardır. Komün ve meclis sistemi bu üç inancın yabancısı olmadığı ortaklıklar ve dayanışma kültürleridir. Êzdîlerin katliam korkusundan ötürü artık yapamadığı belirtilen, RêyaHeq-Alevilerin ve Yaresanlarınsa temel ibadet saydıkları Cem, inanç ritüel kısmı dışındaki uygulamalarıyla radikal demokrasiye en açık örgütlülük halidir.

Kürtler devletçi uygarlık karşıtı toplumsal sistemin kurucuları ve bu sistemi yaşayanlardır. Bunun için uygarlığın en çok saldırısına maruz kalmış halktır. Kürtler içinde de başta Êzdîler olmak üzere Rêya Heq ve Ehli Heq/Yaresanlar en fazla bu saldırılara maruz kalmış kesimdir. İşte en son DAİŞ çetesinin Êzdî oldukları için özellikle hedef yaptığı katliam saldırısı da bunların sonuncusuydu. Kürt toplumunun maruz kaldığı soykırım ve asimilasyon saldırılarının yöntemi en çok bu kesimler üzerinde denenmiştir. Kemalist Faşist Türk devletinin ilk toplu katliamı ve sistemli asimilasyon sistemi Rêya Heq Kürtler üzerinde uygulamaya sokulmuştur. Sadece İslami İran değil hemen hemen tüm Fars kökenli iktidarların da ilk saldırdıkları kesim Kürt Yaresan toplu-

luğu olmuştur. Rojhilat Kürdistan'ındaki Şii Kürtlerin önemli bir kesiminin yakın geçmişe kadar da Yaresan inancına sahip oldukları bir gerçektir. Bu üç inanç Kürt toplumunun geçmiş tüm öyküsünü dilinde, duygu ve düşüncelerinde barındırmaktadır. Bu kesimin "serpêhatî"lerini öğrenmeye başladığımızda günümüz Kürt insanının içinde bulunduğu durumu daha net öğrenebiliyoruz.

Kürt halkının kültürel kimliğiyle yok olmanın eşiğine getirildiği Bakur'da toplumsal kimliklerine en çok uzak düşen kesimler Rêya Heq-Aleviler içinde ortaya çıkmıştı. Kutsal mekanlarını bırakmak mecburiyetinde kalan ilk kesimler de Êzdî ve Alevi Kürtler olmuştu. Halkulus kimliğini inkar eden kesimlerin çoğu da bu topluluklar içinden çıkmıştır. Rêya Heq-Aleviler, Türk tarih tezinin "Alevilik=Türklük" saptırmasının ciddi etkisine girmiş, "resmi yalan tarih tezinin" Rêya Heq-Aleviler sonradan Kürtleşmiş Horasan'dan gelen Türk boylarıdır uydurması, Kürt halk tarihi ve kültür araştırmaları yasak olduğu için giderek karşılık bulmaya başlamıştı. Êzdîler içinde önemli bir kesim biraz da Avrupa devletlerinin yönlendirmesiyle "biz Êzdîyiz Kürt değiliz" söylemine inanmaya başlamıştı. Rêya Heq-Alevilerin önemli bir kesiminin kendi dillerini ibadetlerini ana dilinde yapamayacak kadar unutmaları Kürtçenin başına gelen soykırımın vardığı noktayı çok açık göstermektedir. Kısacası başta Türk sömürgeciliğinin işgali altındaki Bakur'da olmak üzere kapitalist modernite kültürü ve ulus devlet modelinin dört parçadaki Kürt halkına yönelik ister fiziki ister kültürel soykırımı olsun nasıl ve hangi düzeyde olduğunun somut sonuçlarını en az bozulmuş bu Kürt kültür temsilcilerinde görüyoruz.

Kürdistan'lı bu inanç toplulukları sadece soykırımın neden olduğu asimilasyonun derin izlerini değil aynı zamanda Kürtlerin neye nasıl "iyi" demeye başladığının izlerini de taşımaktadır. Kürtler'i etnik kimlikleri ile diğer topluluklardan ayrıştıran değerlerinin güçlü örneklerini de en çok bu inanç kolu sunmaktadır. Örneğin her üç inancın kutsal kavramlarının tamamına yakını Kürtçe'dir. Kutsal mekanları Kürdistan dağlarıdır: RêyaHeq-Aleviler için Dersim dağları, Ehli Heq/Yaresanlar için Şaho-Dalaho bölgesi, Êzdîler için Şexan ve Şengal alanları kutsal mekanlardır.

Bu inanç ve kültürlerimiz aynı zamanda dirilen Kürtlüğün yeni kimliğini de en canlı yaşayan ve temsil eden konumdadır. Bilindiği gibi PKK mücadelesinin halka açılma sürecinde halk tabiri ile "ilk kapısını çaldığı" kesimin ağırlıklı bölümü Rêya Heq- Aleviler olmuştur. İlk kadroların çoğu bu kesimden partiye katılanlardır. Bunun sosyolojik anlamı sadece bazı gençlerin partiye katılması ile sınırlı değildir. Bir toplumun köklerine dönmeye başlaması, bir halkın kendini yenilemesi, canlanmaya karar vermesidir.

Düşman baskısından kaynaklı kendisine ait "iyi"lerini unutmaya başlayan halk ilk yıllarda PKK'yi ruhundaki ve düşüncesindeki "iyi"nin temsilcisi olarak algılamaya başlamıştır. Ve "PKK iyi insanların katıldığı bir partidir" duygusu gelişmiştir. Bu duygu halkta PKK'ye inanmaya yol açmış, bu inanç süreçle bilinçle buluşunca "PKK halktır" sloganıyla somutluk kazanmıştır. Bu gelişmeye, eski toplumun kendi "totemini" yaratması sürecine benzer bir gelişmedir diyebiliriz. Böylece kendi "iyi"lerini yenilediğini ve yeni kültürüyle yaşamaya başladığını ilan ederek toplumsal kimliğim farklıdır duygu ve düşüncesini kurumsallaştırmış oldu. İşte bu toplumsal değişim ve dönüşüm diyalektiğinin Kürtler içinde ilk ve en etkili örneklerini de Dilok, Mereş, Semsür ve Dersim başta olmak üzere PKK'yi kendi "iyi"lerinin toplamı gören Rêya Heq- Aleviler içinden çıkmıştır. Merdin ve Elêh alanlarında da daha ilk günlerden itibaren Êzdî Kürtler mücadele ile ilişkilenmekten çekinmemiştir. Parti halkı örgütleme çalışmalarını Avrupa alanında başlattığında da bu iki kesim toplumsallığını "yurtsever Kürtler" adıyla parti etrafında ilk kuranlar olmuştur.

Rêya Heq-Alevilerin dirilişi Faşist Türklüğün dayanak yaptığı resmi tarih tezi-

ni önemli oranda boşa çıkardı. Bu tezin boşa çıkarılması Kürdistan üzerinde sürdürülen soykırımın yenilgiye uğratılmasında en önemli adım oldu. Çünkü Kürtleri Türk yapmayı amaç edinmiş soykırım saldırısı, merkezine Rêya Heq-Alevileri Türkleştirmeyi koymuştu. İkincisi; Rêya Heq-Alevilerin kimlik değerleriyle buluşması aynı zamanda Kürt halk gerçekliğinin 21. Yy'da öz değerleriyle daha güçlü buluşması demektir. PKK devrimi açısından bunun anlamı Kürtleri bir kez daha tarihi ile buluşturması ve kültürel soykırımın önünü almasıdır. Bu gelişme PKK'nin en çok önem verdiği "tarih bilinci" olgusunun sadece kadro ve militanlarında değil, Kürt toplumunda da gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bir fikrin ve inanç biçiminin toplumsallaşması demektir. PKK'nin Kürdistan'da önünü aldığı büyük tehlikeyi belki de hiç bir şey 2014 Ağustos'unda Şengal'de Êzdî halkımızın katliamını engellemesi kadar çarpıcı ortaya koyamaz. Şengal hamlesinin ve önüne geçilen Êzdî soykırımının sembolik anlamı o kadar büyüktür ki biz bunu PKK'nin Kürtler üzerindeki katliam politikalarını kesin ve nihai yenilgiye uğrattığı an şeklinde yorumlayabiliriz. Akabinde Êzdî halkımızın adım adım kendisini örgütlemeye başlamasını kendisini yönetecek duruma gelmesini de "gerçek ve hakiki Kürtlük"ün yeniden ayağa kalkması olarak ele alabiliriz. Êzdîlerin diline yerleşmiş "PKK em xilas kirin" sözü bazıları için sıradan bir söz ve çok şey ifade etmeye bilir. Ancak Êzdîlerin yüzlerce yıldır tutundukları ve "me xilas ke" dualarını yönelttikleri "Melek Tawus ve Xwede" kutsallarından beklediklerinin PKK tarafından gerçekleşmiş olmasının toplumsal hafızadaki karşılığı çok derin ve farklıdır. Bunun toplum yaşamındaki etkisi büyük olacaktır.

Rêya Heq-Aleviler kendi inanç kültürlerinin kimi uygulamalarını ve esas aldıkları yaşamı zaten PKK pratiğinde görüyorlar. Ve çok güçlü duygularla PKK'yi kendilerinin bir parçası olarak görüyorlar. Yaresan Kürtler içinde son yıllarda Önderlik için dilden dile yayıldığı söylenen efsane denilebilecek bir anlatımın olduğu belirtilmektedir. Şöyle ki; Yaresan-Ehl-i Heq-inancı yaratılışı "ezelde daha bir şey yokken ve dünya su ile kaplıyken ilahi öz "Ya" şeklinde bir incinin içinde bulunuyordu" ile başlatır. Ve devamla "İnci bir deniz kabuğunun içinde ve deniz kabuğu da ezeli denizin derinliklerindeydi" inancını paylaşır. Yaresan-Ehl-i Heq- kozmolojisinde ilginç ve bir o kadar da düşündürücü olan bir diğer husus "dünya iki merhale de yaratıldı. İlk merhalede manevi dünya ikinci merhalede maddi dünya yaratıldı" inancıdır. Bu yaklaşım maddi yaratımı önceleyen ve maneviyatı maddenin doğrudan ve direkt bir yansıması olarak sunan görüşe meydan okuyor gibidir. Toplumsal inşada belirleyici olanın ideoloji yani zihniyet ve vicdan olduğunun inançsal ifadesidir bu sözler. Ve doğru olanın bu tarz düşünce sistemi olduğunu şimdi daha iyi anlıyoruz. Yaresan inancının da paylaştığı "sudan ve denizden doğmak" binlerce yılık geçmişin unutulmamış hafızasıdır. Ağırlıkta Kelhorî lehçesiyle konuşan ancak ibadet dilleri Hewrami lehçesinde olan bu kadim Kürt inancında "Donedon" dedikleri Reenkarnasyon (ölümden sonra yeniden dünyaya gelmek, ölmüş bir insanın başka bir canlı içinde ruhunun dirilmesi) da inançlarında önemli bir ilkedir. Bu inanç ilahi özün tecellisini de kabul eder. İlahi özün tecelli ettiği insana "Zat Mehman" diyorlar. Rojhilat alanında faaliyet yürüten kimi arkadaşların şahit olduğu oldukça ilginç olan şey bu kadim gelenek-geçmiş sahibi Kürtlerin bazılarının Önderliğin "Zat Mehman" olduğuna inandıklarını söylemesidir. Bu ifadeler toplumsal hafızadaki köklü geçmişin kendisini PKK ve Önderlik gerçeği ile güncelleme ihtiyacını hissettirmesini çok çarpıcı ortaya koymaktadır.

Ana hatları ile ele almaya çalıştığımız bu inanç sahiplerinin PKK ile buluşması ve Önderlik felsefesi ile kendilerini yenileme çabalarının toplumsal anlamı, halk olarak Kürtlerin kendisine has kültürünü PKK tarzında canlandırması anlamı taşıdığı için değeri başkadır. Ve oldukça tarihsel-

dir. Ve böylece günümüzün başlangıcında gizli olduğu tarih, bugün açığa çıkarak yaşam bulmaktadır. Hem de günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek biçimdedir.

Kürt halkının önemli bir kesimi de inanç kültürünü İslam akidesine göre yaşamaya çalışmaktadır. Kürtler ilk defa İslam'ın ikinci halifesi Ömer döneminde toplu olarak İslam'ı tanımaya başlamıştır. Halife Ömer Medine'de kendilerine söz geçiremediği ve ikna edemediği mürtet yani Hz. Muhammed'in vefatından sonra islamla anlaşmasını bozup dinden çıkan Arap kabilelerinin Arabistan'dan çıkmaları için izin verir. Bu kabile saldırıları 640'lara doğru Kürdistan'a dayanmıştır ve yoğun saldırılarla ilerlemektedir. İslam'dan önce Kürtlerin Sasani sarayına yakın az bir kesimi devletleşmiş resmi Zerdüştlük dinine, devlet sisteminden uzak duran halksa "halk Zerdüştlüğü" diyebileceğimiz ve Mani yorumundan geçmiş biçimine inanmaktadır. Manici yorumdan geçmiş Zerdüştilik, bugün Müslüman olmayan Kürtlerin inançlarına çok yakın olduğu kabul edilen, İslam öncesi Kürt kabile ve aşiretlerin sahip olduğu dindir.

Kürtler İslam'ı ilk defa mürtetlerin (dinden dönenler) getirdiği biçimiyle tanıdılar. Kürdistanlıların, İslam örtüsü altında gelen amaçları ganimet elde etmek olan bu savaşçı yoksul Arap kabileleriyle çok büyük çatışmalara girdiği tarihten sabittir. Hem ilk gelen mürtetler hem de sonra gelen İslam sahabeleri önderliğindeki İslamilerle Kürt ve Farslar arasında İslam tarihinin en kanlı savaşları yaşanmıştır. Bu savaşlarda dönem dönem iş kontrolden de çıkmış katliam düzeyine varmıştır. Halife Ömer bu tehlike karşısında İslam'ın Seyful-Allah (Allah'ın kılıcı) dediği Halid bin Velid'i azledip yetkisizlendirip Medine'ye çekmek zorunda kalmıştır.

Farslar bu büyük saldırılar karşısında İslam'a kendilerine göre bir biçim vererek kurtulmaya çalışmışlar. Kürtler ise önemli bir kesimi Müslüman olmayarak karşı duruşunu sürdürmüştür. 1500'lere kadar da Kürtlerin yarısından fazlasının Müslüman olmadığı yönünde ciddi görüşler olduğunu hatırlatalım. Askeri ve siyasi direniş odaklarıyla sonuç alamayacaklarını anlayan Kürtlerin İslam karşısındaki duruşu zamanla İslam'ı kendi kültür değerlerine uyarlayarak yaşama biçimini almıştır. Tarihin her döneminde yabancı egemenlerle iş tutmuş az sayıdaki hain üst tabakanın tahribatlarını saymazsak, Kürtlerin inanç değerlerini İslam akidesine göre yaşamaya çalışması tümüyle olumsuz değerlendirilemez. Kuşkusuz ki kendi nesebini inkar ederek Kürt halk kültürüne yabancılaşanların yarattıkları ciddi tahribatlar vardır.

Kürt halkında din akidesinin temel ilkesi direniştir. Sümerlerle başlayan devletçi uygarlık saldırısına karşı yaratılan Kürt mitolojisi böyle şekillenmiştir. Zerdüşt Asur devletine karşı tanrısından ahlak ve irade talep etmektedir. Çünkü egemenliğe karşı her direniş ahlaki olmayı ve irade gerektirir. Bunun için tüm halk direnişlerinin derin ahlaki bir geçmişi vardır. Kürtlerdeki dini akidenin temelinde ahlak, adalet talep eden direniş olduğunu söylerken bu tarihsel gerçekliğin günceldeki gücünden bahsetmeye çalışıyoruz. Kürt halkının kendi kimliği ve kültürü ile bir dine inanması Zerdüştilikle son şeklini almıştır. İslam dinini de Zerdüşti bir mantıkla onun temel akidesiyle karşılamış olması sosyoloji gereğidir. Kuşkusuz ki geçmiş ruh ve inanma şekli İslamlaşarak sürmektedir. Ancak Kürt toplumunun inanç ve din derken rızık veren Xweda, adaletli yönetici, ahlaklı insan gibi sadece "iyi" olmayı ifade eden özellikler anladığını ve böyle inandığını biliyoruz. Avesta kitabına göre Dean yani din demek "hikmet sahibi iyi insan olmak" demektir. Kürtler bu kültürlerini olduğu gibi İslam'a da yansıtmıştır. Bugün bile dindar olan Müslüman Kürtler herkesin iyi olduğunu düşünmektedir. Bu doğal toplum zihniyetinin Zerdüşti yorumu olup bugün ki Kürtlerde de etkisini sürdürmektedir. Bu kültür ve ruh İslam'ı iktidar dini haline getirip devletleştiren Emevilere karşı devrimci halk hareketinin mayası olmuştur. Eba Müslüm liderliğinde harekete geçip "ırkçı Emevi" devletini yıkmıştır. Kürt kültüründe din ve inanç

duygularının oldukça saf ve temiz olması, herkesi kendisi gibi düşünmesi ve yukarıda da belirttiğimiz gibi insana inanma ve güvenme merkezli duyguya sahip olması iktidar ideolojisi yapılmış İslam'ı reformdan geçirmek yerine Abbasîlere teslim etmede bir sakınca görmemelerine neden olmuştur. Abbasîlerin Eba Müslüm'ü katletmesi gibi daha bir çok uygulamayla Emevilerden farklı olmadıklarının anlaşılmaya başlaması Kürt kültürüne ve tarih bilincine göre inanan insanlarda yeni arayışlara yol açmıştır. Bu daha çok iradeli bireysel duruşlarıyla devletlere karşı koyan ve tarihe yön veren kişiliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu vurguyu İslam olmuş Kürt kesimleri için yapıyoruz. Önce İbni Mukaffa gibi Zerdüşt-Mani inançlı büyük bilim insanlarıyla Abbasî iktidarına yön vermek istemişler. Hürremdin-Mazdeki olarak baş kaldırmışlar. Bu yetmemiş Ebu Hanife ile mezhep yaratmışlar. Daha devrimci ve radikal eleştiri ve değişim hareketlerine yön veren Halac-ı Mansur gibi tasavvufu esas almışlar. Yaresanların Pîr, Rêya Heq Alevilerin de kutsal bir kişi kabul ettiği Behlül-e Dana gibi kişiliklerle iktidara karşı doğrudan ideolojik savaşıma girmişler. Yaresanların ve Rêya Heq Alevilerin Pîr'i, Baba Tahir-i Uryan'ın şiirleriyle ahlaka ve adalete çağrıda bulunmuşlar. Bu liste daha da uzatılabilir. Tüm bu çabalar Kürt kültürü içinde şekillenmiş insanların güçlü inanç duruşlarını göstermesi açısından önemlidir. Bu bir toplumun dışarıdan gelen ve dayatılan biçimiyle değil kendi ruhunda kişiliğinde ve diline yerleşmiş tarzda inanmak ve yaşamak isteminin direniş mücadelesidir. Ve kesinlikle demokratik bir duruştur.

Türk kabile ve boylarının İran- Kürdistan coğrafyasına yoğun saldırmaya başladıkları IX. yyda, Kürt toplumunda mürtet Arap kabilelerin neden olduğu yıkım kadar olmasa da zararları olmuştur. Bu kabileleri ehlileştirmek, Müslümanlaştırmak ve Alevileştirmek için büyük çaba harcanmış, emek verilmiştir. Örneğin Halac-ı Mansur'un Türk kabile ve boylarını eğitmek için çok yoğun çaba verdiği belirtilir. Baba Tahir'in kabile reisi Tuğrul'a söylediği belirtilen nasihatleri ünlüdür. Özcesi Türki boyların Ortadoğu'ya gelmesiyle Kürt kültür ve inançları yeni bir mücadele içine girmek durumunda kalmıştır. Bu mücadele ağırlıkta "eğiterek yerelleştirme, göçebe kabile ruhu olan saldırganlığı kontrol altına alma vb..." biçimde olmuştur. Türk kabile ve boylarının Kürt ve Fars yurdunu aşıp Arap yoğunluklu bölgelere geçip İslam devletinin askerleri olması Ortadoğu tarihinde yeni gelişmelere yol açmıştır.

Türklerin Arap halifelere asker olması, Fars egemenlerle Arap egemenler arasında yüzlerce yıl öncesine dayanan iktidar kavgasının fitilini yeniden ateşlemiştir. Kürtler bu kavgada önceleri kültürel ve tarihsel "yakın akraba" oldukları Farslarla hareket etmiştir. Zamanla iktidar kavgası içindeki kesimler ile halklar birbirinden ayrışmış, halklar arasında mezhep, tarikat ve dini cemaat temelli yakınlıklar kurulmuştur. Egemenler arasında yaşanan çelişkiler ve çatışmaların halklar arasında birebir yansıdığını belirtemeyiz. Örneğin Türk egemenlerinin uzun bir süre Arap halifelerin askerleri olarak Kürt ve Fars alanlarına saldırmasına rağmen Türk ve Kürt kabile ve aşiretleri arasında özellikle Alevilik inancıyla kurulmuş ortaklık, tasavvuf düşüncesiyle de kurulmuş dostluklar ayrı bir ilişki biçimine yol açmıştır. Türk boylarının uzun süre Kürdistan'da yaşamalarının ve ancak haçlı seferleri sürecinde doğan fırsatları değerlendirerek Kürdistan'ın batısına Anadolu'ya geçmeye başlamalarının da nedeni bu ilişkinin verdiği güvencedir. Örneğin Türkmen Alevi Pîr'i Hacı Bektaş ve Garkın'ın Merdin Urfa hattında "Piştiği" yani Alevileşip Pîr mertebesine ulaştıkları ve ondan sonra orta Anadoluya geçtiklerine ilişkin belgeli görüşler vardır.

Türk egemenlerin haçlı seferlerindeki boşluğu iyi değerlendirdikleri ve kendilerine yurt kazandıkları bilinmektedir. Bu gelişme Kürt ve Türk ilişkilerinde yeni bir duruma yol açmıştır. Türk egemenlerinin iktidar ideolojisi yapılmış İslama sarıldıkça toprak ve ganimet elde edeceklerini an-

lamaları tüm stratejilerini bunun üzerine kurmalarına götürmüştür. Aslında günümüzde Erdoğan'da dile gelen, bu tarihsel iktidar zihniyetinin yeniden canlanmasıdır. Türk egemenleri Arap devletlerinin ve halkının içinde bulunduğu durumdan faydalanarak "İslam'ı kullanarak yeni topraklar ve ganimetler elde edebiliriz" hayaline yeniden kapılmıştır. Bunu daha evvel Osmanlı yıkılış sürecinde Enver Paşa İttihat ve Terakki örgütü ile denemiş sonu hüsran olmuştu. Türk egemenleri nazarında İslam, emperyalist emellerine hizmet eden ideolojiden başka bir anlama gelmez. İslam'ı bu biçimde anlamak iktidar dini yapılmış İslam'ı daha da geriye götürmek demektir. Örneğin İslam Hristiyan çelişkisinin derinleştirilmesinde ve Müslümanlar gözünde Hristiyanların "kafir" görülmesinde Türk iktidar geleneğinin emperyal politikalarının etkisi çok büyük olmuştur. Osmanlı bu propagandayla Kürtleri de etkilemek istemiştir.

İslamın iktidar ve devlet ideoloji yapıldığı günden itibaren Kürtlerle bu İslam anlayışı arasında hep bir gerginlik ve çatışma yaşanmıştır. İktidar-devlet sahipleri Kürtleri, Kürtler onları İslam olmamakla itham etmiştir. Adeta karşılıklı birbirini tekfir etme durumu yaşanmıştır. Türk egemenlerinin Selçuklu ve Osmanlı dönemi İslam'ı daha da geriletince Kürtlerin iktidar islamı ile arasında daha büyük bir mesafe koyduklarını Kürt medrese geleneğinde çok açık görmekteyiz. İslam'ı yayılma ideolojisi yapan egemenlerle din ve inanç denilince rızıklanmayı, adalet ve ahlak erdemleriyle yaşamayı anlayan bir halkın ilişkisi nasıl olursa Osmanlı Kürt ilişkilerinin dini boyutu da öyle olmuştur. Kürtlerin bu süreçteki duruşu Osmanlıyı Safevilerle, Safevileri de Osmanlı ile dengeleyerek ikisini de kendinden uzak tutmak biçiminde olduğu söylenebilir. Kürt feodalitesinin ve medreselerinin bu süreçte büyük gelişme ortamı bulduğunu belirtebiliriz.

Türk egemenlerinin işgal ve ganimet için İslam'ı kullanması Türk egemenlerle Türk halkı arasında da dine dayalı sınıfsal ayrışmayı derinleştirmiştir. Özellikle Osmanlıların İslam halifeliğini ele geçirmesiyle yayılma-işgal operasyonlarını daha çok dini kılıfa sarmalarına bu da ayrışmayı derinleştirmesine yol açmıştır. 1530'lardan sonra başlayan Celâli isyanları bu sınıfsal derinleşmenin toplumsal mücadeleye yansımasıdır. Bu süreçte Fars egemenleri de Emevilerle başlamış muhalif halk hareketlerinin mirasından Şii mezhebini ve iktidar ideolojisini geliştirme dönemindedirler. Böylece 1500'lerle birlikte biri Sünni Osmanlı diğeri Şii Fars iki İslam merkezi oluşmaya başlar. Kürtler iki merkez arasında denge kuran güç rolündedir. Bu süreçte Kürtlerin inanç kültürlerinde derinleşme yaşanır. Kürt, Fars, Arap ve Türk kimlikleri arasında İslami yaşam ve kültürde de farklılıklar büyür. Kürtlerin bu süreçte ağırlık verdiği alan medrese eğitimleridir. Bu eğitimlerle sadece dini değil sosyal yaşamlarını ve maddi kültürlerini de geliştirmektedirler. Çok sayıda Kürt alimi bu dönemlerde yetişmiştir. Medreseler Kürt Müslümanlar için önemli bilim ve aydınlanma merkezi rolü oynamıştır. Zirvesini Meleye Cizirî, Meleye Batê ve Ahmedê Xanê de gördüğümüz bu gelenek Kürtler de, İslamın hakim yaşam olduğu çağın olanaklarından faydalanarak aydınlanmanın vardığı düzeyi göstermektedir. Ahmedê Xanê de 'halka liderlik eden yok mu' çağrısını yapacak kadar toplum sorunlarına duyarlı ve siyasal talepli bir çıkış da vardır.

Medreseler Kürt kültürünün dilinin ve tarihinin yaşatıldığı ve yeni kuşaklara aktarıldığı kurumlar olmuştur. Kürt medreseleri basit bir dini okul değildir. Mantık, felsefe, matematik, astronomi, fizik, dil edebiyat gibi bilimlerin öğretildiği okullardır. Yaygın eğitim kuruluşları olup halkın verdiği desteklerle hizmet eden parasız okullardır da. Dini hurafelerden uzak Kürt kültürüne göre yorumlamaya çalışan düşünüş tarzı esastır. Gerçekten de 1200-1920'lere kadar doğrudan Kürt medreselerinin Kürtlere hizmetleri sayılmayacak kadar çok olmuştur. Örneğin medreselerde dinin öğretildiği dönemde Kürtler de camilere hapsedilmiş din yoktur. Cami dinini Kemalist

Türkiye kültürel soykırım politikalarını yürütmek için Kürdistan'da yaymıştır.

Medrese kültüründe Kürt toplumsallığını koruma ve yurtseverliğini geliştirme amaçlı çok güçlü bir siyasi damar da hep olmuştur. Osmanlıların ve sonrasında Kemalist Cumhuriyet Türkiye'sinin Kürtlere saldırılarına karşı direnişte medrese geleneğinden gelmiş alimler ve bu çizginin beslediği yurtseverlik hep yer almıştır. Bunun için Cumhuriyet Türkiye'sinin Kürt medreselerine dönük çok şiddetli saldırısı oldu. Tekke ve zaviyelerin kapatılması kanunu esasta Kürt medreselerini kapatıp Kürtleri devletin camilerine çekmek için çıkarılmış gibidir. Alevilerin de Ocexlerini kapatan bu kanun sadece Kürtler için çıkarılmamışsa da en şiddetli biçimiyle Kürdistan'da uygulanmıştır. Medreselerin kapatılması Kürtlerde çok ciddi bir boşluğa yol açmıştır. Yurtsever Müslüman kimlikli Kürtlere karşı ikinci bir saldırı biçimiyse devletin kendisine bağladığı Nakşi tarikatındaki kimi aileler yoluyla olanıdır. İşbirlikçiliği toplumda geliştiren bu saldırı Cumhuriyetle birlikte özellikle Bakurda iki çeşit İslam'ın Kürtler içinde oluşmasına yol açmıştır. Birincisi şair yazar, felsefeci melelerle başlayan ve Ahmedê Xanê ile zirveleşen Ş. Said ve mele Abdullah Tîmoqî'ye kadar gelen yurtsever çizgi diğeri ise Bitlisli Kamuran İnan'la devletleşen ve en son hizbi kontra olup Kürtleri katleden çizgidir. Nakşi Barzanileri de bu çizgide ele almak gerekir.

Yurtsever Müslüman çizginin sürekli baskı altında olması ve kendisini ifade edecek olanakların bırakılmaması bu çizgiyi süreçle sessizliğe gömdü. Taki PKK mücadelesine kadar. Kürdistan özgürlük mücadelesi başladığında ilk harekete geçen kesimlerden biri de yurtsever çizgideki dindar insanlarımız olmuştur. Bir çok yerde yurtsever mele ve seydaların özel fetvalar vererek halkı direnişe çağırdığı bilinmektedir. Düşman bu kesimleri sindirmek için faili meçhul cinayetlerle yurtsever din alimlerine de yöneldi. Özgürlük Mücadelesinden önce devletin camiler, kuran kursları ve vakıflar adı altında Kürt kültürüyle harmanlanmış Müslümanlığın sesini kesmek için çok çaba harcadığına temel noktalarda vurgu yaptık. Kemalizmin Kürt düşmanlığından ötürü laiklik adı altında Kürtlerin ekseriyetinin mezhebi olan Şafiiliği tecrit ve teşhir etmeye ağırlık verdiğini de bu saldırılara eklemek gerekir. Örneğin Kemalistlerin Alevilere dönük her katliamdan sonra özellikle Kürt Aleviler içinde bir anti Şafiilik propagandası dönemi hep olmuştur.

Türkiye cephesinden hiçbir zaman dini cemaat ve tarihkatlar ortadan kalkmadı. Çalışmalarına göz yumuldu. Fethullah Gülen cemaati örneğinde de gördüğümüz üzere, Nurculuğun Türk devletine ve Türk milliyetçiliğine hizmet eden kolu devletleşecek kadar imkan bulurken, Kürtlerden bahseden kolu hizbi-kontralara katlettirilmiştir. Dolayısıyla laik Kemalist devletin din karşıtlığı politikasının mağdur ettiği kesimlerin başında İslami referanslarla yaşamaya çalışan Kürtler gelir. Kürtçe yasağıyla birlikte Kürtler ile dini inanışları arasına adeta demir bir perde çekilmiş oldu. Devletin din hizmetleri adı altında gönderdiği ve çoğu ajan memurları eliyle Kürtlere dini kültür yerine masal, mitoloji ve Türklük anlatılmıştır. Kürdistan'da hain ve işbirlikçi kesimlere her türlü destek sunulup devlet desteğiyle halka zorla kabullendirildiler. Bu durum PKK mücadelesine kadar böyle sürdü. Bunun için PKK mücadelesiyle en çok cesaret alan, kaybettikleri kültürleriyle yeniden buluşma olanağı bulanlar, İslami değerleri ulusal kimlikleriyle yaşayan yurtseverler olmuştur. Bu kesimden çok sayıda aile ve kişinin ölümüne mücadeleye sahip çıkması ve mücadeleye katılmakta tereddüt yaşamaması Kürt toplumsal yapısında demokratik gelişmeyi hızlandırmıştır.

Bilimsel sosyalist bir hareket olan PKK'nin, Ortadoğu gibi dinin sadece iktidar ideolojisi olanına izin veren, demokrasi ve özgürlükleri din karşıtlığıyla damgalayıp bunu da halklara dayatan bir alanda İslami hassasiyetleri önde kesimlerin özgürlük mücadelesine katılması basite alınamaz. Bu hem PKK'yi, hem de Kürt halkı içindeki bu kesimlerin özelliklerini anlamak açısından ayrıca düşünül-

mesi ve üzerinde söz söylenmesi gereken bir gelişmedir. Kürdistan'da devletle çalışan kimi tarikatçı ailelerin ve ajan kişilerin PKK'yi karalamasına rağmen dünyaya ve gündelik yaşama İslami mantıkla bakmaya çalışan Kürtlerin PKK saflarına genç kızlarını göndermesi, yurtseverlikleriyle onur duyarak mücadeleye her türlü desteği vermesi küçümsenemez bir toplumsal değişim ve dönüşümdür. Bu Kürdistan toplumunda ama özellikle halkımızın bu kesiminde geçekleşmiş bir zihniyet devrimidir. Bu devrim PKK gerçeğinde "iyi" kabul edilmiş erdemlerin ne kadar tarihsel ve evrensel olduğunu ispatlamaktadır. Dolayısıyla yaşamlarını İslami kültürle düzenlemeye çalışan Kürdistan'lıların PKK aklı ve ideolojisiyle kendilerine yaklaşmaya başlaması, yurtsever kültürü temel alıp ulusal ve dini yaşamlarını buna göre yeniden düzenlemeleri sadece Kürdistan boyutunda değil tüm İslam alemi çapında bir devrimdir. Bu devrim 21.yy'da İslam'da demokratik çerçevede içtihadın nasıl olması gerektiğinin somut örneğidir. Bu, PKK'nin Ortadoğu'lu kimliğinin daha da güçlenmesine yol açmaktadır. Kürtler ile Ortadoğu'lu Müslüman halklar arasında da demokratik ilişkilerin derinlik kazanmasına hizmet etmektedir.

PKK ile birlikte Kürtler içinde dini ahlaksızlığın ve işbirlikçiliğin zemini yapan hain ve işbirlikçilerin alanı daraldı. Halk nazarında da önemli oranda teşhir olan bu kesimler artık eksisi gibi çalışamaz duruma getirilmiş durumdadır. Son yıllarda AKP yeniden para ve silah zoruyla bunları güçlendirmeye çalışmaktadır. Kürt halkındaki demokratik gelişmeler, dinin ahlak ve adalet ilkesi ile yaşanmasına da hizmet etmiştir. İslam'daki iman ve amel ilişkisinin bir birbirinden kopmaz diyalektiği mevcut durumda en etkili Kürdistan'da yaşanmaktadır. PKK'nin yaratığı kültür sayesinde Kürt halkı pratiği bozuk olanların sözlerine iman etmemektedir. Bu bilinç uzun bir aradan sonra Kürtlerde kendi tarihsel toplum gerçeğine göre dinlerini yaşama ve bu koldan da toplumun moral ve motivasyonunu yükseltme çabalarının gelişmesine imkan açmıştır. En son olarak da Önderlik, Kürt yurtseverlerinin dini anlayışını Demokratik İslam, Kültürel İslam olarak tanımladı. Bu anlayıştaki İslam sadece Kürtler için değil tüm Müslüman aleminin ihtiyaçlarını karşılayacak İslamdır. Bu alanda da dini anlayışlarında devletçilik, milliyetçilik, din istismarcılığı anlamında dincilik ve mezhepçilik olmayan Kürt alimleri tıpkı geçmişte olduğu gibi tüm Müslümanların toplumsal sorunlarına çareler bulacak olanağa kavuşmuştur. Çok basit nedenlerle bir birini öldürmekten çekinmeyen buna din kılıfı da icat eden, din adamı kimliği altında Türk Özel Harp elemanlarının sözlerini Kur'an ayeti gibi kabul eden bir noktadan, demokratik İslam'ı tartışma düzeyine gelmek de kendi başına zihniyet devrimidir.

PKK mücadelesiyle birlikte Kürt halkının elde ettiği bir kazanımda din gibi ahlaki bir alanın dincilik ve mezhepçilik ile kirletilmesinin önüne geçmiş olmasıdır. PKK yurtseverliği Kürt halkı içinde ahlak yüklü bir dini yaşam için ortam yaratmıştır. Uzun vade de hem Kürtler için, hem de diğer etnik kimlikteki Müslüman halklar için çok değerli olan bu hizmet Kürdistan özgürlük mücadelesinin insanlığa hizmeti olarak tarihe geçmiştir.

İslam ve kadın konusu da sürekli tartışılan bir mevzudur. Müslüman Kürtler içinde kadın, aile, evlilik, eşler arası ilişki ve anne-baba çocuk kültürü görünüşte İslam fıkhına göre olsa da geçmiş Kürt kültürüne göre yaşanan boyutları daha öndedir. Örneğin devletle işbirliği içindeki kimi cemaat ve tarikatların dar bir kesimi dışında Kürtlerde çok eşlilik geçerli bir şey değildir. Ve kabul edilmemiştir. İyice incelendiğinde de görüleceği gibi Kürt aile kültürünün en az yarısı Zerdüşti kültüre göre yaşanmaktadır. Tüm toplumlarda Kapitalist modernitenin toplumsal ahlakı dağıtmasına bir tepki olarak yaşanan içe kapanma ve bunun kadın yaşamını ve toplum içindeki aktivelerini daraltması Kürtler içinde de kısmen görülmektedir. Kapitalist yozlaşmanın en temel nedenleri arasında olduğu kadın cinayetleri, özü itibarıyla toplumun intiharı anlamına gelmektedir. Yaygın olmasa da bu

musibet de Kürtlere bulaşmıştır. Tüm bu olumsuzluklar yanında muhafazakarlık ve kendini tecrit etme Kürtlerde daha çok dini gerekçelere dayandırılarak yapılmaktadır. Bunlar en çok kadına dayatılmaktadır. Kapitalist yozlaşmaya karşı da olsa toplumda yaşanan ancak ağır bedelini kadınların çektiği tutucu baskıcı tutumlar PKK mücadelesiyle artık eskisi kadar yaşanmamaktadır. PKK'nin kadın devrimi ile Kürt ailesinde gerçekleştirdiği demokratik değişim toplumsal ahlakı geliştirmiş bu da halk içinde kadına güven, bilinç ve irade kazandırmış, erkeği de kadına saygı duyacak noktaya getirmiştir. Artık toplumda binlerce yıllık bir gelenek olan ve iktidar İslam'ının da "Müslüman olmayan ahlaksızdır" klişesi yıkılmıştır. PKK ahlaki olarak İbrahimi geleneğin halkçı kolunun günümüzdeki temsilcisi olduğunu kanıtlamıştır. PKK yaşamıyla, asıl ahlaksız olanların dini devlet ideolojisi haline getirip bugün de bu ideolojiyle milliyetçilik yapanlar olduğunu yeterince göstermiştir. PKK'nin topluma verdiği bu bilinç ve ahlak en fazla İslami referansları kullanan Kürtler'de iradeleşme sağlamıştır. Bu Kürt kesimler dindar olduğunu söyleyen ama amelde zalim olanların neden bu çelişkiyi yaşadıklarını PKK ile çözmüştür. PKK ile aralarında kopması çok zor inanç ve iman bağı kurulmuştur. Tüm değişimden ötürü çok rahatlıkla belirtebiliriz ki, Kürdistan'da yaşanan kadın devriminin en çok rahatlattığı kesim de dindar Kürtler olmuştur. Ortadoğu geleneksel toplum gerçeği göz önünde bulundurulduğunda ve buna PKK'ye karşı yürütülen amansız saldırılar da eklediğimiz de hem dindar olmak hem de genç kadınlarının saflara katılmasını istemek ve desteklemek mucize değerinde bir gelişmedir. Bu anlayıştaki Kürtlerin de yaşadığı İbrahim'in put kırmasına ilk inananların yaşadığına benzemektedir. Bu değişim tüm Ortadoğu'yu değiştirecek özellikler barındırmaktadır.

Sonuç olarak; PKK mücadelesinin Kürdistan'da yarattığı aydınlanma ve toplumsal değişimin dini kültür üzerinde de etkileri köklü olmuştur. Kürtlerden inançlarını kadim Kürt inanç kültürüne göre yaşamaya çalışan, Rêya Heq-Aleviler, Ehli Heq-Yaresanlar ve Êzdîler varlıklarını güvenceye almıştır. Sahip oldukları değerlerle Kürt halkının en az asimile olmuş kesimini temsil ettikleri bilincine kavuşmuşlar. Bu kendilerinde demokratik toplum bilincinin hızla gelişmesine yol açmıştır.

İslam'ı Kürt halk kültürünün dinamiklerine göre yaşayan Kürtler, Osmanlı ve Safevi baskılarını katbekat aşan Kemalist devletin baskıları altında adeta nefesleri kesilmiş hem inançları hem de halk kimlikleri büyük tahribata uğramıştır. Özellikle Osmanlının son iki yüz yılında başlayan ve Kemalist cumhuriyetin devraldığı dini Kürtlere karşı bir silah olarak kullanma politikası, Kürdistan demokratik devrimi ile birlikte hemen hemen tümüyle boşa çıkarılmıştır. Bu başarı yaşamlarında İslam'ı referans alan Kürtleri, tekrar din ahlak ilişkisini güçlü kurmaya götürmüş ve toplum karşısında sorumluluklarını büyütmüştür. Politik bilinçlerinin artmasıyla Zerdüşti bir ilke olan "dindar hikmet sahibi iyi insandır" kültürünün sadece kedilerinde olduğunu kavramaları önemli bir zihni gelişmeye yol açmıştır. Bu bilinçlenmeyle başta Türk egemenleri olmak üzere Kürdistan sömürgecilerinin kendilerini din adı altında aldattıklarını görerek, düşmanın Kürtler üzerindeki sömürgeci politikalarının dini ayağını boşa çıkarmada görevlerini daha iyi yapar duruma gelmişlerdir.

Kürdistan demokratik ulusal birliği, Kürdistan'daki tüm inançların bir araya gelmesiyle daha da güçlenmiştir. Bu halkların demokratik devriminin yenilmeyecek noktaya gelmesi demektir. Kürdistan toplumundaki inançların demokratik doğrultudaki değişimi halklar ve inançlar arasındaki demokratik birliğin kurulmasına büyük kolaylıklar getirmiştir. Önemli gün ve toplantılarda Kürdistan'daki inanç ve dinlerin yan yana olması ve ortak kararlar alması, eylem birliği içinde mücadele etmesi hep arzulanan bir resimdi. PKK mücadelesiyle bu gerçekleşmiştir. Ve bu resimle sadece Kürdistan'ın değil tüm Ortadoğu'nun güzelleştiği günler yaşanmaktadır, yaşanacaktır...

YENİ KÜRT TOPLUMUNUN ORTADOĞU VE DÜNYADAKI ETKİLERİ

KÜRDİSTAN DEVRİMİ ORTADOĞU VE İNSANLIK DEVRİMİDİR

PKK'nin öncülük ettiği Kürdistan özgürlük mücadelesi Kürdistan'da büyük bir demokratik devrim gerçekleştirdi. PKK çıkışından itibaren sadece bir siyasal devrim olarak ya da silahlı ulusal kurtuluş mücadelesi olarak gelişmedi. Siyasal mücadele ve silahlı ulusal kurtuluş mücadelesi aynı zamanda bir toplumsal devrim, kültürel devrim ve demokratik devrim biçiminde gerçekleşti. Bu devrimlerle önemli bir zihniyet değişimi yaşandı. Bu yönüyle Kürdistan özgürlük mücadelesi dünyanın diğer yerlerindeki ulusal kurtuluş mücadelelerinden farklı düzeyde gelişti. Daha doğrusu Önder Apo başından itibaren Kürt toplumunun zihniyeti ve kültürü değişmeden, yaşamında değişiklikler yaratılmadan özgürlük ve demokrasi mücadelesine giremeyeceğini vurguladı. Kürt toplumunda özgürlük mücadelesini yürütecek demokratik devrimi gerçekleştirmeden, Kürt toplumu bir altüst oluş yaşamadan özgürlük mücadelesinin gelişemeyeceğini söyledi. Bu açıdan Kürt halkının özgürlük mücadelesi tarih sahnesine çıktığı andan itibaren en başta da Kürt toplumunu, Kürt insanını değiştirerek, eski geri yanlarını ortadan kaldırarak; kendisi için değil düşman için yaşayan, kendisini ölüme yatırmış Kürt gerçekliğinden çıkarıp özgür ve demokratik yaşamı için mücadele edecek bir Kürt gerçekliği yaratma mücadelesinin içine girmiştir. Bu temelde de Kürt halkını değişime uğratacak ve özgürlük mücadelesini verecek militanlarda, kadrolarda değişim yaratmak temel hedef olmuştur. Çünkü kendi gerçekliğine ihanet etmemiş tek bir Kürt kalmamıştır, tespiti vardı. Tespit böyle olunca o zaman en başta da toplumun duygusunda, düşüncesinde, tutumunda değişiklik yaratmak gerekiyordu. Çünkü özgürlük mücadelesi ancak kendi gerçekliğinden kopmuş Kürt toplumu kendisi için yaşar, kendisi için mücadele eder bir zihniyete, bir düşünceye, bir tutuma getirildiği takdirde yürütülebilirdi. Böyle bir halk gerçekliği yaratmadan, halkta yeni duygular yaratmadan özgürlük mücadelesi geliştirilemezdi. Bu açıdan Önder Apo'nun çalışmaları, PKK'nin yürüttüğü mücadele daha baştan diğer ulusal kurtuluş hareketlerinden farklı bir mücadele olarak yürütülmüştür.

Dünyanın başka yerlerindeki mücadelelerde genel olarak her topluluk kendi kimliğinin ve kültürünün farkında; kendisini farklı bir toplum olarak görüyor. Ama Kürdistan'da durum farklıdır. Çünkü Kürdistan üzerinde uygulanan sömürgecilik farklıdır. Kürdistan'da uygulanan sömürgecilik soykırımcıdır. Kürt'ü gerçekliğinden koparan, Kürt'ü inkar ettiren, Kürt olmaktan çıkartan, Türkleştiren,

Araplaştıran, Farslaştıran bir sömürgecilik var. Bu yönüyle Kürt halkının özgürlük mücadelesi tümden ölmemiş, ortadan kalkmamış, ama kendini ölüme yatırmış bir halkı ölüm döşeğinden çıkarıp kendi gerçeğinin farkına vardırmak, kendi gerçeğinin farkına varması temelinde de özgürlük ve demokrasi mücadelesi içine sokmak biçiminde başlatılmıştır.

Önder Apo Kürt toplumunu kendi kökleri üzerinden yeniden ayağa kaldırma mücadelesi vererek, köklü bir biçimde sorunu ele alarak sadece Kürtlük açısından değil, Ortadoğu halkları ve insanlık açısından da çok büyük bir hizmet vermiştir, çok önemli bir gelişme ortaya çıkarmıştır. Kürtler, Ortadoğu'nun en eski topluluklarına dayanan halktır. Ortadoğu'nun en eski halkı olduğu gibi neolitik toplumun da ortaya çıktığı coğrafyanın halkıdır. İnsanlık ilk toplumsallığı, ilk kültürü buralarda yaratmıştır. İnsanlığın var oluş gerekçesi, var oluş değerleri bu coğrafyada ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle Kürt'ü kendi gerçekliğinin farkına vardırmak sadece Kürt özgürlük mücadelesi açısından değil, Ortadoğu'nun tarihini ve kültürünü ortaya çıkarmak, insanlığın kök değerlerini ortaya çıkarmak açısından da önemlidir. İlk toplumsallığın ortaya çıktığı coğrafya aynı zamanda insanlığın kültürünün ilk ortaya çıktığı coğrafyadır. Bu açıdan Kürt kültürü insanlığın kök hücresini, kök kültürünü ifade etmektedir. Kürdistan, insanlığın en temel değerlerinin yaratıldığı coğrafya, Kürtler de ilk değerleri yaratan insanlığın varisidirler. Kürt halkının ataları toplumsallığı, yani ilk insanlığı yaratmıştır.

Yine bu ilk insanlığın ve ilk toplumsallığın yaratılmasında kadının rolü belirleyicidir. Bu açıdan Kürt'ün kendini tanıması, kendi köklerine dönmesi, kendi varlık gerçeğini ortaya koyması aynı zamanda kadın gerçeğinin, kadın elinin bu toplumsallıkta, bu halk gerçekliğinde yarattıklarının açığa çıkarılması anlamına gelmektedir. Kadının tarih ve toplum içindeki en temel değerleri bu coğrafyada yatmaktadır. Bu halk gerçekliğinin ataları, anaları kadın değerleriyle yoğrulmuştur. Bu yönüyle Kürt toplumunun köklerinde, Kürt toplumunun varlığında kadının eli ve etkisi fazlasıyla vardır. Kürt'ün kendi gerçeğini tanıması demek, kendi kökleri üzerinde mücadele vermesi demek, özü itibariyle kadın zihniyetiyle, kadın duruşunda ve toplumsallığında bu mücadelenin şekillenmesi demektir. Bu mücadelenin kadının ruhuyla ve toplumsallıkla ayağa kalkması, gelişmesi anlamına gelmektedir. Önder Apo kendi gerçeğinden kopmuş, başkalarının gerçeğini yaşayan Kürt'ün ancak kendi tarihine, kendi kültürüne, kendi köklerine dayanarak bu mücadeleyi yürütebileceğini söyleyerek o gün bu kadar değerlendirilemeyen düzeyde Ortadoğu ve insanlık açısından büyük gelişmeleri yaratacak, büyük hizmet olacak bir konuya el atmıştır. Böylece Önder Apo tüm Ortadoğu halkları ve insanlık açısından önemli sonuçlar doğuran bir mücadelenin Önderliğini yapma onuruna kavuşmuştur.

Önder Apo bu yaklaşımla ilk günden itibaren toplumla iç içe olan PKK'de yeni zihniyet oluşturma temelinde çok farklı bir hareket haline getirerek büyük bir toplumsal değişimi başlatmıştır. PKK Kürt toplum ve tarih gerçeğini anlamaya çalışırken, PKK şahsında yeni Kürt gerçeği temsil edilirken, militanlar, kadrolar bu temelde değişime uğrarken, bu değişim toplumla birlikte yapılmaktadır, toplum da değişmektedir. Bu açıdan Kürdistan özgürlük devrimi toplumla iç içe gelişen, kendisiyle birlikte toplumu değiştiren bir devrimci hareket olarak tarihteki yerini almıştır. PKK sadece bir program etrafında halkın desteğini alan bir siyasal hareket olmamıştır. Bizzat halkın özgürlük, demokrasi ve yeni yaşam anlayışı değiştirilmiştir. Halk bu yaşam anlayışını anlayarak, tanıyarak, belli düzeyde yaşayarak bu mücadelenin içinde yer almıştır. Kürt halkının mücadelesi, PKK'ye bağlılığı ve PKK ile ilişkileri sadece bir siyasal partiyi ya da mücadeleyi destekleme ekseninde

gelişmemiştir. PKK ile zihniyet, yaşam ve duygu düzeyinde ortaklaşan, PKK'yi kendi parçası gören bir yaklaşımla mücadeleyi sadece siyasal olarak değil, kültürel ve duygu bağı içinde de yürüterek Kürt halkının özgürlük mücadelesini farklı bir karaktere kavuşturmuştur.

Kürt toplumunun kendi kökleri üzerinden ayağa kaldırılması, insanlığın ilk kültürel değerlerinin de ayağa kaldırılması anlamına gelmiştir. Kürtler tarihsel toplum olarak insanlığın kök hücresi ve kültürel değerlerini Kürt kültüründe yaşatmışlardır. Kürt kültürünün bugüne kadar varlığını sürdürmesi, bir yönüyle de bu kök hücrenin, kök kültürün varlığını sürdürmesidir. Kürt Özgürlük Hareketi bu halk gerçeği ve kültürü tam da yok olacakken bu kültürün ayağa kalkması açısından büyük mücadele vermiştir. Sosyalist düşünceyle bu toplumsallığın çok güçlü biçimde ayağa kaldırılması sağlanmıştır.

PKK'nin 1970'lerde yükselen yıldız olan sosyalizm çizgisini benimsemesi, esas olarak da Kürt ve Ortadoğu toplumsal gerçekliğiyle doğru buluşması anlamına gelmektedir. Sosyalizmin en iyi biçimde ortaya çıkacağı, gelişeceği, şekilleneceği coğrafya Ortadoğu'dur. Ortadoğu, tarih boyu toplumsallığın güçlü yaşandığı, toplumsallık değerlerinin güçlü ortaya çıktığı, toplumsallıkla insanlığın, toplumsallıkla yaşamın, toplumsallıkla varlığın, toplumsallıkla her türlü ahlaki, vicdani değerin iç içe olduğu bir coğrafya olmuştur. Bu yönüyle toplumsal yaşam tek yaşam biçimi olarak benimsenmiştir. Toplumsallık dışında bir yaşam düşünülmemiştir. İnsan yaşamıyla toplumsallık özdeşleşmiştir. Bu yönüyle de PKK'nin sosyalist ideolojiyle özgürlük mücadelesini vermesi, aslında sosyalizmin doğru temellere oturması, en doğru biçimde anlaşılması ve bu tarihsel köklere dayalı olarak güçlü biçimde tarih sahnesine çıkması açısından da çok önemli bir duruşu ve tercihi ifade etmektedir.

PKK'de sosyalizmin bir kültür ve yaşam haline gelmesinde Kürt toplumsal gerçekliğinde toplumcu damarın güçlü olmasının bağı da bulunmaktadır. Sosyalizm PKK'de sadece ulaşılması gereken bir hedef değil, ilk günden yaşanılması gereken insanlık değeri haline gelmiştir. Bu açıdan PKK çıkışından itibaren Kürt gerçeğindeki, dolayısıyla Ortadoğu gerçeğindeki toplumsal değerleri açığa çıkaran, onunla bütünleşen, o toplumsal değerleri bütünleştiren, kapsamlılaştıran, derinleştiren bir mücadele ve çaba içinde olmuştur. Kürt toplumsal değerleri ve Ortadoğu'nun tarihsel toplumcu karakteriyle PKK'nin sosyalizm anlayışı bütünleşmiş, birbirinden beslenerek, birbirinden güç alarak Ortadoğu'nun tarihsel toplumsal gerçekliğine oturan bir sosyalist anlayış PKK'nin hem yaşamında hem de mücadelesinde kendini ortaya koymuştur. Bu yönüyle de PKK toplumla bütünleşerek, tarihsel toplum değerlerinin daha güçlü ve yeni değerlerle bezenmiş bir biçimde ortaya çıkmasını sağlamıştır.

PKK Kürt'ün tarihsel-toplumsal gerçekliğine dayanarak mücadeleyi yürütürken, Önder Apo çizgisi temelinde şematik, dogmatik olmayan, evrensel değerleri içeren ve Ortadoğu gerçekliğine bağlı karakteriyle özgün bir hareket olmuştur. Ne Kürt ve Ortadoğu gerçekliğinden kopmuştur, ne de evrensel değerlerden kopmuştur. Oryantalist, Ortadoğu değerlerinden ve Kürt gerçeğinden kopuk, Kürt toplumu ve Ortadoğu gerçeğini karşılamayan, eklektik, batı eksenli değerlendirme ve düşünce biçimlerinden de uzak durmuştur. Bu yönüyle de insanlığın tarihsel köklerine önem veren, uygarlığın ortaya çıktığı Ortadoğu coğrafyasındaki tüm gerçeklikleri, yaratılan tüm değerleri içselleştiren ve bu çerçevede de hem Kürtlerin, hem de Ortadoğu halklarının sorunlarına çare olacak bir düşünce biçimi,ç özümleyici yaklaşım ortaya çıkarmıştır. Önder Apo'nun Ortadoğu ve Kürt tarihsel- toplumsal değerlerine bağlı olması çok önemlidir. Zaten Kürdistan tarihsel ve toplumsal yapısına, Ortadoğu'nun

tarihsel ve toplumsal yapısına bağlı olmadan, bunları anlamadan Avrupa'da ya da dünyanın başka bir yerinde yaratılan evrensel değerleri anlamak da mümkün değildir. Çünkü insanlığın tarihsel toplumsal olarak ilk çıkışı bu alanlardadır. Bu alanları anlamadan, tarih akışını görmeden sanki Avrupa'daki ya da dünyanın başka yerindeki kültürel gelişimleri kendi başına çıkmış, şuradan buradan etkilenmemiş gibi bir yaklaşımla ele almak yüzeysellik olur. Kuşkusuz her coğrafyanın özgünlüğü vardır, kendi değerleri vardır; her coğrafya kendi özgünlüğünde tarihsel toplumsal değerlere, kültürel değerlere önemli katkılarda bulunmuştur. Hiçbir şey sadece dışarıdan ithal edilerek var olmamış ve üretilmemiştir. Ama insanlığın ilk toplumsallaştığı, ilk kök kültürün ortaya çıktığı, ilk değerlerin ortaya çıktığı coğrafyayı anlamak, onun dünyadaki kültürel ve toplumsal değerler üzerindeki etkisini görmek de çok önemlidir. Bunlar görülmeden hiçbir gerçeklik doğru ele alınamaz.

Bu temelde gelişen Kürt halkının mücadelesi, Kürdistan'da çok büyük değişimler yaratmıştır. Kürt halkı onlarca yıldır ayaktadır; özgürlük ve demokrasi mücadelesinde çok ağır bedeller ödemiştir. En zor koşullarda özgürlük mücadelesini sürdürmüştür. Kuşkusuz Ortadoğu'da diğer halkların da ulusal demokratik mücadeleleri olmuştur. Ancak bunların hiçbirisi Kürt devrimi gibi uzun süreli bütün toplumu sarsan, bütün toplumun yaşamını değiştiren karakterde olmamıştır. Filistin devrimi olmuştur, düşünsel ve duygusal düzeyde Arap toplumunu etkilemiştir, ama bütün toplumun katıldığı bir devrim olmamıştır. Filistin Kurtuluş Örgütleri silahlı mücadele vermişlerdir, ama bunu yaparken de esas olarak dış güçlerin, zengin Arap devletlerinin desteğini almışlardır. Çok büyük dış destekle mücadeleyi yürütmüşlerdir. İntifada denilen serhıldanlar olmuştur; Filistin'de önemli halk hareketleri de gelişmiştir; ağır bedeller de ödenmiştir. Ama bunlar sadece belirli bir siyasal amaca kilitlenen, dış güçler tarafından desteklenen, zaman zaman da çeşitli nedenlerle yükselişe geçen hareketlenmeler olmuştur. Ama zihniyet değişimi, toplumsal değişim açısından sonuçları çok fazla olmamıştır. Özellikle dış desteğe dayalı askeri mücadele ya da serhıldanlarla mücadelelerini sonuca götürmek istediklerinden toplumsal yaşamın kapsamlı ve derinliğine değişimi görülmemiştir. 1979'da gerçekleşen İran devrimi de büyük bir halk devrimidir. Toplumun Şah rejimine karşı büyük bir ayağa kalkışı olmuş, göğüslerini silahlara siper etmişlerdir. Ancak bu büyük devrimin halkçı karakteri, toplumcu karakteri, devrimci karakteri kısa süre sonra ortaya çıkan İran-Irak savaşının gelişmesi ortamında kadükleşmiştir.

Türkiye'de de onlarca yıla dayalı önemli bir demokratik devrim süreci vardır. Devrimciler, sosyalistler çok önemli mücadele vermişlerdir, bedeller ödemişlerdir. 1970'lerde emekçilerin, işçilerin önemli düzeyde ayağa kalkışı da olmuştur. Ama bunlar da siyasal hareket olma sınırlarını aşamamışlardır. Toplumsal değişimi, kültürel değişimi çok fazla gerçekleştirememişlerdir. Bırakalım toplumu, örgütler bile devrimci bir siyasal yaşam içine girmemişlerdir; yaşamlarını siyasallaştıramamışlardır, anlarını siyasallaştıramamışlardır. İdeoloji ve politik amaçlar doğrultusunda belli bir mücadele yürütmüşlerdir. Fakat bu mücadelenin örgütten başlayarak toplumsallaşması, yaşamsallaşması, yaşamın tüm anının böyle bir mücadeleye verilmesi ya da böyle bir mücadele tarafından şekillenmesi sağlanamamıştır. Bu yönüyle de örgütte, kadroda böyle bir siyasallaşma ve yaşamın her anının ideolojik- politik doğrultuda şekillenmesi sağlanmadığı için de örgütten başlayarak topluma kadar devrimin derinleşmesi, kültürel ve sosyal olgu haline gelmesi, dolayısıyla da kökleşmesi gerçekleşememiştir. 2011'de Arap Baharı olmuştur, halk gerçekten de baskıya, zulme, beş bin yıllık

devletçi sistemin toplum üzerine yarattığı etkilere karşı ayağa kalkmıştır. Ancak bu ayağa kalkış da kısa süre sürmüş, öncülük sağlanamamış, yeni bir yaşam, yeni bir toplum anlayışı ortaya konulamamış; dolayısıyla da tepkisel hareket olarak kalmışlardır. Sonradan da başka güçler tarafından yönlendirilerek, saptırılarak çığırından çıkarılmışlardır.

Kuşkusuz bu halk hareketlerinin hepsi Ortadoğu'daki siyasal yaşama, toplumsal yaşama, toplumdaki duygu ve düşünce değişimine, kültürel olarak dönüşümüne etkide bulunmuşlardır. Bunları inkar etmek mümkün değildir. Ama hiç birisi Önder Apo'nun öncülük ettiği, PKK'nin yürüttüğü mücadele kadar toplumu değiştiren, toplumun derinliklerine sinen mücadeleler, devrimler olmamıştır. Bu yönüyle Kürt devriminin demokratik, özgürlükçü, toplumcu, kültürel karakteri çok büyük değişimler yaratmıştır. Kürdistan'da önemli düzeyde demokratik devrim, sosyal devrim, kültürel devrim, ulusal devrim, demokratik siyasal devrim gerçekleşmiştir. 1990'lı yılların başından başlayarak kadın devriminin Kürdistan'da boyutlanması ve bu kadın devriminin örgütlü ve bilinçli olarak sürdürülmesi, sadece kadının ayağa kalkışı değil, kadının bütünüyle toplumu değiştirmesi, bütün toplumun kadın özgürlük çizgisinde yeniden mayalanması gerçeği Kürt devrimini yeni bir aşamaya taşımıştır. Bu çerçevede Kürt toplumu yeni yaşamı yaratmıştır, bunun üzerinden de şekillenen bir demokratik yaşam gerçeği oluşmuştur. Kürt devrimi, kadın özgürlük devrimiyle hem tarihsel köklerine dayanarak Ortadoğu'nun o toplumsallığını, özgürlük ruhunu ayağa kaldırmış, harekete geçirmiş, hem de kadın özgürlük çizgisiyle bütün dünyadaki demokrasi güçlerini, özgürlük güçlerini, devrimci hareketleri etkileyen bir düzey kazanmıştır.

Kürt halkının özgürlük mücadelesinin Ortadoğu'daki diğer halkların özgürlük mücadelesinden farklı geliştiği açıktır. Bunun en temel özelliklerinden biri de Kürtlerin hiçbir zaman devlet kurmamış bir toplum olmasıdır. Devletler içinde bazı beylikler olmuş, önemli otonom yönetimleri olmuş, bu yönüyle iktidar eğilimi ya da iktidarcı yaklaşım aşiret ileri gelenleri ve Kürt egemen sınıflarında belli düzeyde oluşmuştur. Hem Osmanlı İmparatorluğuna bağlı beyliklerde, hem de İran, Arap Emevi, Abbasî imparatorluklarına bağlı beyliklerde bu tür eğilimler ortaya çıkmıştır. Ama genel olarak bir devlet düzeyine ulaşmadığı için devletçi zihniyetin Kürt toplumunda çok köklü olduğu söylenemez. Kürtler 20. yüzyılda ulus devletçi iktidarlar tarafından yok olmayla karşı karşıya gelen bir toplum olmuşlardır. Bu açıdan iktidarcı, devletçi, otoriter, baskıcı kültür Kürt toplumu içinde çok fazla gelişmediği gibi, baskılar karşısında hep tepki duyan, özgürlük arayan, demokrasi arayan bir özlem var olagelmiştir. Bu yönüyle Kürtlerin Ortadoğu'daki diğer halklardan daha fazla özgürlük ve demokrasi isteyen, zulme ve baskıya karşı tepki duyan bir karakterleri vardır. Kuşkusuz Arap, Fars, Türk devletleri ve imparatorlukları altında Arap, Fars, Türk, Azeri ve diğer halklar da devlete tepki duymuşlardır. Bu devletlerin bu halkların devleti olmadığı açıktır. Ancak Kürtlerin durumu ve ruhsal şekillenmeleri daha farklıdır. Kürtler tamamen bu devletler altında daha fazla baskı gördükleri gibi, özellikle son yüzyılda yok olmayla, imha edilmeyle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu da Kürtlerin mevcut devletlere karşı tepkilerini arttırdığı gibi, özgürlük ve demokrasi arayışlarını da hızlandırmıştır. Öte yandan Kürtler tarih boyu devlet dışı toplum olarak kaldıklarından, hatta devlete uzak durduklarından hak, adalet, eşitlik, vicdan, demokrasi ve özgürlük gibi toplumsallığın yarattığı değerleri taşıyan bir halk olmuşlardır. Devlete ve iktidara bulaşmayan, bundan dolayı da fazla kirlenmeyen bir halk gerçekliği oluşmuştur.

Kuşkusuz Kürtler soykırımcı sömürge-

ci devletlerin ve iktidarların ağır baskısı altında iradeleri ezilmiş, kırılmış, inançsızlaşmış, umutsuzluğa düşerek son yüzyılda ölüm döşeğine düşmüş bir halk gerçekliği haline gelmiş olsa da yine de devletle bütünleşmeyen, devlete tepkisi olan, zihniyetinde, yüreğinde, beyninin derinliklerinde devlete tepki, devlet karşıtlığı olan bir halk durumundadır. PKK'nin bu halkı özgürlük ve demokrasi mücadelesi içine sokması, bu halkın tarihsel toplumsal değerlerine dayanarak, kültürüne dayanarak bu mücadeleyi geliştirmek istemesi Kürt halkının özgürlük ve demokraside çarpıcı karakterde bir bilince sahip olmasını beraberinde getirmiştir. Kürt halkında var olan olumsuzlukları, iradesizliği, kendi gerçeğinden kopuşunu gören, değerlendiren bir Önderlik gerçeği, Özgürlük Hareketi mücadele içerisinde bunu Kürt halkına aştırmaya çalışmıştır. Zihniyetiyle aştırmaya çalışmıştır, eğitimiyle, örgütlenmesiyle, eylemiyle aştırmaya çalışmıştır. Bu çabalarıyla Kürt'ü o ezik durumundan çıkarıp toplumsal değerleriyle buluşturarak, zihninde, beyninde, yüreğinin derinliklerindeki devlete tepkiyi açığa çıkararak Özgürlük Hareketini geliştirmiştir. Önder Apo Kürt Özgürlük Hareketi'nin mücadelesini, fedakarlığını değerlendirirken, "ben bile bu kadar yiğitlik ve fedakarlık ortaya çıkacağını beklemiyordum", tespitinde bulunmuştur. Bir taraftan iradesi kırılmış, ezilmiş bir topluluk, ama diğer taraftan da Önder Apo ve PKK gerçeği tarafından açığa çıkarılan bir yiğitlik var, bir fedailik var. Bunlar diyalektik bütünlük olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Zulme ve baskıya karşı toplumun derinliklerinde var olan öfke açığa çıkarılınca yiğitlik ve fedakarlık da en çarpıcı biçimde kendini ortaya koymuştur.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin özgürlük ve demokrasi zihniyeti, düşüncesiyle Kürt toplumundaki bu devlet dışı toplumsal değerlerin bütünleşmesi, Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesinin farklı karakterde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Devlete, iktidara ve çıkara bulaşmayan, daha özgürlükçü, daha demokratik bir hareket tarih sahnesine çıkmıştır. Öte yandan baskılar çok ağır olduğundan bu özgürlük ve demokrasi mücadelesi çok zor gelişmiştir. Türk devleti soykırımcı ve zalimdir. İran, Suriye ve Irak'da Kürtler üzerinde çok zalim ve baskıcı politikalar izlemiştir. Soykırımcı sömürgecilerin bu zalimliği Kürt halkının Özgürlük Hareketi'ni de, özgürlük mücadelesini de daha direngen kılmıştır. "Öldürmeyen darbe güçlendirir" deyimi en somut ifadesiyle Kürt Özgürlük Hareketi gerçeğinde ortaya çıkmıştır. Kürt halkının özgürlük mücadelesi hem halk düzeyinde, hem kadro düzeyinde, hem savaşçı düzeyinde her türlü baskıya ve zulme karşı direnerek çelikleşe çelikleşe bugünlere gelmiştir. Kürt halkının özgürlük mücadelesinin zorluğu aynı zamanda dayanıklı ve iradesi güçlü olan bir Özgürlük Hareketi'nin, bir halk gerçeğinin tarih sahnesine çıkmasını beraberinde getirmiştir.

Tarih boyu Kürtlerin ezilmiş olması, baskı altına alınmış olması belki geçmiş yüzyıllarda Kürt halkına acı çektirmiştir, Kürt halkının çok zulüm görmesini beraberinde getirmiştir. Geçmiş yüzyıllarda dezavantaj olan, acı çektiren bu özellikler ve devlet dışı toplum olarak kalma özelliği, ezilen topluluk olma özelliği bugün özgürlük ve demokrasi çağında Kürtler için güçlü bir avantaja dönüşmüştür. Önder Apo'nun ideolojik çalışması, zihniyet çalışması, ortaya koyduğu teori ve paradigmayla bu özellikler bugün sadece Kürt halkı açısından değil, tüm Ortadoğu halkları ve insanlık açısından çok değerli hale gelmiştir. Kürt Özgürlük Hareketi'nin, Kürt halkının özgürlük mücadelesinin gerçekleştirdiği devrimlerin bugün Ortadoğu ve insanlık açısından büyük değer taşımasında bu tarihsel gerçeklikler ve mücadele sürecinin kazandırdıkları çok önemlidir.

Kürt halkı onlarca yıldır ayaktadır. Kadınıyla, çocuğuyla, yaşlısıyla ayakta olan

bir toplumdur. Rüzgar gibi gelip geçen bir mücadele dönemi olmamıştır; kısa süreli bir halk ayaklanması olmamıştır. Ya da kısa süreli bir mücadeleyle sadece iktidarı deviren bir halk hareketi olmamıştır. On yıllara dayalı bir mücadeleyle devrimci karakteri, özgürlükçü karakteri derinleşmiştir. İnsanlığın gerçek anlamda özgürlük ve demokrasiye kavuşmasını sağlayacak bilinç, adalet, özgürlük, eşitlik düzeyi ortaya çıkarılmıştır. Şu anda Kürt halkının özgürlük, demokrasi, hak, adalet ve eşitlik anlayışı çok güçlüdür. Hiçbir halkta olmadığı kadar özgürlükçü, demokratik ve eşitlikçi karaktere sahiptir; vicdanı ve ahlakı güçlüdür. Bunlar çok büyük değerlerdir. Yine kendi yaşadıklarından dolayı empati gücü çok güçlenmiştir. Kürtler her türlü zulmü ve baskıyı gördüğü için başka halkların gördüğü zulmü, baskıyı iyi anlayan, derinden hisseden bir halk gerçekliğine sahiptirler. Bu özellik Ortadoğu açısından da tüm dünya açısından da değerlidir. Herhalde dünyada Kürtler kadar empati kuracak, diğer halkları anlayacak başka bir toplum yoktur. Bunun yaratacağı sonuçlar da çok farklıdır.

Önder Apo'nun ortaya koyduğu Demokratik Ulus anlayışı, tüm farklı kimliklerin, etnik ve dinsel kimliklerin bir arada yaşama anlayışı sadece teorik olarak ortaya konulmamıştır; Kürtler mücadele ederek bunu duyguda, düşüncede yaratmışlardır. Hak, adalet, vicdan duyguları çok çok gelişmiştir. Demokratik Ulus anlayışıyla da mücadele içinde ortaya çıkan bu özellikleri teorik düzeye kavuşturulmuştur. Zaten Önder Apo'nun bu kadar ideolojik, teorik derinliğe ulaşması da Kürt sorununun zorluğuyla bağlantılıdır. Kürtler üzerinde soykırımcı sömürgeciliğin çok zalim, çok derin olmasıyla ilgilidir. Mücadelenin çok zorlu olmasıyla ilgilidir. Önder Apo'nun ideolojik ve teorik olarak yoğunlaşması, demokratik ve özgürlükçü karakterinin derinleşmesiyle yürüttüğü mücadele arasında doğrudan bir bağ vardır. Önder Apo'nun felsefik, ideolojik, teorik, paradigmatik düşüncesi kadar özgürlükçü, demokratik bir paradigma yoktur. Bütün tespitleri, bütün değerlendirmeleri, teorisinin ve paradigmasının bütünlüğü tamamen özgür ve demokratik yaşamı derinleştiren, hak, adalet arayışını derinleştiren, insanlığın toplum olarak yarattığı bütün değerleri en rafine biçimde ortaya koyan bir özelliğe sahiptir. Bunun kesinlikle yürütülen mücadeleyle bağı vardır. Önder Apo kendisinin bu kadar derinlikli bir düşünceye, paradigmaya varmasını tarihsel toplumu çözmesine, yürüttüğü mücadelenin karakterine ve bu konuda duyduğu sorumluluk düzeyine bağlamaktadır. Bunu Bir Halkı Savunmak eserinde şöyle ifade etmektedir.

"Demokratik ve ekolojik toplum olarak kavramsallaştırmaya çalıştığım sistem anlayışımı temel olarak devlet iktidarı dışında oluşturmayı teorik yaklaşımımın özü olarak ortaya koyuyorum. Sadece kapitalist sistemin iktidar anlayışı dışında değil, tüm devletli toplumlardaki klasik hiyerarşik ve devletçi iktidarlar dışında da çözüm aramak teorik perspektifimin özüdür. Bu yaklaşımın ütopik değil toplumsal gerçekliğe son derece bağlı bir teorik yaklaşım olmasını mücadelemin en önemli kazanımı olarak görüyorum. Kişisel ve toplumsal temelimin teorik güce ulaşmamda rolü olmakla birlikte, esas etken tarihsel toplumu tüm sistematik yapısı içinde anlayabilmemdir. Anlayabilmenin altında ise yaşadığım mücadelenin özellikleri ve sorumluluk sahibi olmayı başarabilmem yatmaktadır…"

Önder Apo'nun teorisinin derinliği kadın özgürlük çizgisinde somutlaşmıştır. Kadın özgürlük çizgisi aslında hak, adalet, eşitlik, özgürlük, empati, hakkaniyet, vicdan, bütün bunların en derin biçimde yaşanmasının sonucudur. Hem bunlar Önder Apo'nun mücadelesinde derinlikli yaşandığı için bugünkü kadın özgürlük çizgisine varılmıştır, hem de kadın özgürlük çizgisine varıldığı için hak, adalet, özgürlük, eşitlik, vicdan, hakkaniyet

kapsamlı ve derin hale gelmiştir. Bunlar çok anlamlıdır. Bunları sadece Kürt'e ait, Kürt'ü etkileyen değerler olarak görmemek gerekiyor. Bu değerler tüm Ortadoğu halklarının ve insanlığın değerleri haline gelmiştir. Ortadoğu'da milyonlara varan halk gerçeğinde Önder Apo'nun paradigması, zihniyeti kabul görmüştür. Kürtlerden başlamak üzere bu zihniyet dalga dalga yayılmaktadır, yayılacaktır. Dünyada hiçbir düşüncenin önüne engel çıkarılamamıştır. Eğer düşünceler halkların özgür ve demokratik yaşamıyla ilgiliyse, hak, adalet, eşitlik, vicdanla ilgiliyse, hakkaniyetle ilgiliyse bunların önünde hiçbir güç duramaz. Nitekim bugün Önder Apo'nun ideolojik, teorik, paradigmatik gücü önünde bu zihniyet önünde hiçbir güç duramamaktadır. Bu zihniyet devrimi dalga dalga bütün Ortadoğu'ya ve dünyaya yayılmaktadır. Bu konuda kadın özgürlük çizgisinin çok önemli rolü olmaktadır. Kadın özgürlük çizgisi sadece kadınla ilgili, kadının özgürleştirilmesiyle ilgili bir durum değildir. Tüm tarihi ilgilendiren, tüm toplumu ilgilendiren, tüm toplumsal sorunları ve toplumun yaşamını ilgilendiren bir teorik ve ideolojik yaklaşımdır. Kadın özgürlük çizgisi şahsında bütün insanlığın sorunlarına çare bulunacaktır. Çünkü kadın özgürlük çizgisi, kadın sorunu, kadın olgusu insanlığın ilk toplumsallaşmasıyla ilgili bir konudur. İnsanlık ancak köklerine dayanarak bütün hastalıklarına çare bulabilir. Bütün hastalıkların kaynağı tarihsel toplumsal olduğu gibi, çözümü de tarihsel toplumsaldır. Bu yönüyle kadın özgürlük çizgisiyle yaklaşıldığında, kadının tarihsel toplumsal olarak yarattığı değerlerle bugün kü yeni yaşam arayışı gerçekleştirilmek istendiğinde kesinlikle insanlığın tüm sorunlarına da çözüm bulunacaktır. İnsanlık sorunlarına toplumsallıkla, yani sosyalizmle çözüm bulunabilir. İlk toplumsal değerlerin kadın eliyle yaratıldığı, bütün olumlu değerlerin yaratılmasında kadın zihniyetinin, kadın elinin, kadın yüreğinin var olduğu düşünüldüğünde kadın özgürlük çizgisiyle yürütülecek bir mücadelenin bütün toplumsal sorunlara da çözüm gücü olacağı açıktır.

Toplumsal sorunların kaynağı en temelde kadının egemenlik altına alınmasıyla başlar. Bütün egemenlikler, bütün sorunlar buradan kaynağını alır. Toplumsal sorunlar ağırlıklı olarak sınıflaşmayla başlamıştır. Toplumsal sorunlar iktidar anlayışıyla, sömürüyle başlamıştır. Ama bunlar da erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu açıdan kadın özgürlük çizgisiyle sorunlara yaklaşıldığında bütün sorunları kaynağından çözme gerçekliği ortaya çıkacaktır. Kadın üzerinde ilk egemenliğin, ilk iktidarın, ilk devletin, ilk sömürünün ve bütün kötülüklerin ortaya çıktığı bu coğrafyada sorunlara ilk yaratılan toplumsal değerlerin güncelleşmesiyle çözüm aranacaktır, çözüm bulunacaktır. Sorunlar, sorunları çıkaran kaynağa inilecek, nasıl ortaya çıktıysa öyle kurtulacaktır. Sorunlar eğer kadın üzerindeki egemenlik, sınıflaşma, iktidar anlayışı ve sömürü temelinde ortaya çıktıysa; toplumsal değerlerin zayıflaması, toplumun gerçek anlamda birbirini tamamlayan, birbirini bütünleyen toplum olma gerçeğinden uzaklaşmasıyla ortaya çıktıysa, o zaman bütün sorunlar da bu toplumsal sorunları yaratan nedenler ortadan kaldırılarak çözülecektir.

Şu anda Önder Apo çizgisinde Kürdistan'da yaşanan devrim sadece Kürtlerle sınırlı bir devrim olarak görülemez. Bu devrimin çapı ve derinliği bölgeseldir, evrenseldir. Önder Apo "Kürdistani olan her şey evrenseldir" derken bunu da anlamak gerekiyor. Bu bakımdan Kürdistan devrimini sadece bir Kürt devrimi, Kürtlerle ilgili devrim olarak görmemek gerekiyor. Kürtlerin yaşadığı ağır sorunlar nedeniyle bu devrimin karakteri bölgesel hale gelmiştir, evrensel hale gelmiştir. Çünkü Kürt devrimi kendisiyle sınırlı kalarak Kürt'ü özgürleştiremez. Kürt'ü özgürleştirmek için bu sorunları yaratan Ortadoğu gerçekliğini,

bu sorunları yaratan dünya gerçekliğini çözmesi gerekiyor. Çünkü Kürt'ün sorunlarını bu kadar ağırlaştıran gerçekten de beş bin yıllık devletçi sistemdir, yine son iki yüzyıllık kapitalist modernitedir. Bu bakımdan Önder Apo beş bin yıllık devletçi sistemi çözmüştür, iki yüzyıldır Ortadoğu'ya giren kapitalist sistemi çözmüştür. Bunun Ortadoğu ve Kürt toplumu üzerinde yarattığı etkileri değerlendirmiştir. Teorisini de beş bin yıllık devletçi sistemi ve kapitalist moderniteyi çözerek, bunun karşısına tarihsel topluma dayalı toplumsal çözüm alternatifini ortaya koyarak sadece Kürt sorununu değil, Ortadoğu'nun tüm sorunlarını çözen bir zihniyet devrimini gerçekleştirmiştir. Bu zihniyet devrimini sadece Kürtlerin özgürlüğü için, kurtuluşu için gerçekleştirmemiştir. Bütün Ortadoğu'nun özgürlüğü, bütün insanlığın özgürlüğü ve demokratik yaşamı için gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle de Önder Apo'nun çizgisi temelinde yürütüülen Kürdistan devrimi, Kürdistan özgürlük mücadelesi bir Ortadoğu devrimi olarak gelişmektedir. Bir dünya devrimi olarak gelişmektedir.

Kuşkusuz Ortadoğu devrimini sadece Kürtler yapmayacaktır, ya da dünya devrimini Kürtler yapmayacaktır. Ama Kürdistan'dan başlayarak bütün Ortadoğu'ya yayılan bu zihniyet, dünyaya yayılan bu zihniyet Ortadoğu ve dünya devrimi haline gelecektir. Ortadoğu'da halkların zulme, baskıya, sömürüye karşı mücadelesi haline gelecektir. Dünyada halkların zulme, baskıya, sömürüye karşı mücadelesi haline gelecektir. Önder Apo'nun çizgisinde PKK'nin öncülük ettiği mücadele böyle bir halk yarattığı gibi, bu devrimin bu çizgide bütün Ortadoğu'ya yayılmasını da sağlamıştır.

Ortadoğu demokratik devrimine öncülük eden Kürt toplumunun nereden nereye geldiğinin iyi görülmesi gerekiyor. Yeni bir Kürt toplumu yaratılmıştır. Kürt halkının toplumsal değerleri, tarihteki kazandığı bütün özellikleri yeni değerlerle bezenerek güçlü biçimde tarih sahnesine çıkarılmıştır. Soykırımcı sömürgecilik tarafından bastırılan, yok edilmek istenen Kürtlük değerleri, Ortadoğu değerleri, insanlık değerleri, bütün toplumsallık değerleri güçlü biçimde açığa çıkarılmıştır. Yeni Kürt özgürlükçüdür, demokratiktir, adildir, vicdanlıdır, ahlaklıdır, hakkaniyetlidir. Kadın özgürlük çizgisinde şekillenmektedir. Böyle bir Kürt toplumu yaratılmıştır. Bu da bir günlük mücadeleyle değil, onlarca yıllık mücadeleyle pişe pişe, çelikleşe çelikleşe yaratılmıştır. Ne Özgürlük Hareketi ne de Kürt halkı amiyane deyimle saksıda yetişmemiştir. Ya da anlık parlamayla ortaya çıkmamıştır. Önder Apo'nun dediği gibi iğneyle kuyu kazılarak bu değerler yaratılmıştır. Büyük emeklerle, büyük bedellerle bu mücadele yaratılmıştır. Bu nedenle bu devrim ve devrimci halk gerçekliği köklüdür. Bu köklü karakterine dayanarak da bu devrim kendisini Ortadoğu'ya, dünyaya yaymaktadır.

Ortadoğu'nun en temel eleştirilen yanları nedir? Şematizmdir, dogmatizmdir, kalıpçılıktır. Ortadoğu o ilk devlet, beş bin yıllık devletçi geleneğin en köklü biçimde yerleştiği yerdir. Devletçilik, iktidarcılık burada çok güçlüdür. Öyle ki, her aile reisi bile kendisini bir devlet gibi kurumsallaştırmıştır. Aile reisi devletin izdüşümü olmuştur ya da devlet buna dayanarak kendisini kökleştirmiş ve bütün toplum içine yaymıştır. İşte Ortadoğu böyle bir toplumsal ve siyasal gerçekliğe sahiptir. Önder Apo Ortadoğu'nun bu gerici kalelerini bir bir devirmektedir. Devletçiliği devirmiştir, iktidarcılığı devirmiştir, dogmatizme darbe vurmuştur, kalıpçılığa darbe vurmuştur. En katı erkeksi zihniyet Ortadoğu'da şekillenmiştir. Önder Apo kadın özgürlük çizgisiyle buna karşı da büyük mücadele vermiştir. Ortadoğu'da ne kadar gericilik varsa bu Önder Apo'nun ve PKK'nin mücadelesinin hedefi olmuştur. Bunlar sadece söylemde mücadele edilen konular değildir; iktidara karşı ideolojik, teorik, zihniyet olarak büyük bir mücadele başlatılmıştır.

Devlete karşı zihniyet olarak, ideolojik, teorik, paradigmasal olarak büyük bir mücadele başlatılmıştır. Dogmatizme karşı teorik olarak büyük bir mücadele başlatılmıştır. Dinciliğe, milliyetçiliğe, mezhepçiliğe ideolojik ve teorik olarak büyük bir mücadele verilmektedir. Tarihte insanlık için büyük değerler yaratan dinlerin saptırılmasına karşı da dini en doğru biçimde değerlendirerek, çözümleyerek Ortadoğu'daki büyük değişimin önünü açmıştır. Önder Apo'nun Ortadoğu'da etkili olmasını sağlayan en temel etkenlerden biri de din çözümlemesidir. Hiçbir İslam teoloğu Önder Apo kadar İslam'ı derinliğine çözmemiştir. İslam'ı derinliğine anlamamıştır. İslam'ın toplumsal karakterini derinliğine kavramamıştır. Önder Apo aynı zamanda bir teologdur. Bütün dinleri çözümlemeye tabii tutmuştur. Yahudiliği, Hıristiyanlığı, İslamiyeti, Êzidîliği, Aleviliği, bütün dinleri ve mezhepleri de anlamaya çalışmıştır. Onların tarih içinde oynadığı olumlu rolleri kapsamlıca değerlendirmiştir. Neden dogmatikleşti, neden kalıplaştı, neden daha sonra iktidara ve devlete bulaştı, giderek toplumsal gelişmelerin önünde engel hale getirildi, bunlar bir bütün olarak, Önder Apo tarafından değerlendirilmiş ve çözümlenmiştir. Bu yönüyle de, Ortadoğu'nun en temel kalıplarını, iktidarın, despotizmin, sömürünün, zulmün, erkek egemenlikli zihniyet ve yapılanmanın dayandığı temelleri sarsmıştır.

Böylelikle Ortadoğu egemenlerinin ve despotizminin dayandığı bütün temel direkler hem ideolojik, teorik ve paradigmatik olarak, hem de siyasal mücadeleyle zayıflatılmıştır. Bu açıdan artık Ortadoğu'da egemenlerin dayandığı temeller zayıftır. Artık Ortadoğu'da egemenler eskisi gibi güçlü değildir. Kuşkusuz sadece Kürtler değil, bütün halklar despotizme karşı Ortadoğu'daki zalimlere, iktidarlara karşı, sömürücü baskıcı düzenlere karşı mücadele vermişlerdir, bedeller ödemişlerdir. Önder Apo ideolojik, teorik, paradigmatik yaklaşımlarıyla bütün bunlara doğrultu kazandıran, bütün bunları anlamlandıran bir çizgi ve yapılanma gerçeğini ortaya koymuştur. O mücadeleleri daha bütünlüklü hale getirmiştir, onları doğru hedeflere yöneltmiştir. Artık Ortadoğu'da mücadele eden halkların elinde güçlü ideolojik, teorik, paradigmatik değerler vardır; güçlü bir zihniyet vardır. Sadece tepkisel değil, sadece zulme başkaldırma değil, bu zulme neden karşı olduğunu bildiği kadar, bu zulüm karşısında neyi alternatif hale getireceğini de bilecek durumdadır. Halkların mücadelesinin önü aydınlatılmıştır. Halkların nasıl özgür ve demokratik yaşama kavuşacağı çok kapsamlı teorik olarak ortaya konulmuştur. Ortadoğu'nun ihtiyacı olan en temel değerler Ortadoğu halklarının eline verilmiştir. Ortadoğu nasıl ki tarihte dinleri, mezhepleri, düşünce akımlarını ortaya çıkararak toplumsal sorunlarına çözüm aradıysa, bugün de Önder Apo çizgisinde ağırlaşan sorunlarına çözüm aramıştır, çözüm bulmuştur. Hem Ortadoğu'nun tarihinde ortaya çıkan gericiliğe, zulme, baskıya karşı çözüm bulmuştur, hem de Avrupa merkezli kapitalist modernitenin, Ortadoğu'ya getirdiği ağır sorunların nasıl aşılacağına dair çözüm yollarını ortaya koymuştur.

Bu bakımdan Önder Apo, bir Ortadoğu Önderliği olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Ortadoğu devrimci liderliği olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Önder Apo sadece Kürtlerin Önderi değildir, ancak Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesini verirken böyle bir zihniyet ve Önderlik gücüne kavuşmuştur. Kürt halkı üzerinde uygulanan soykırımcı sömürgecilik ve böyle bir soykırımcı sömürgeciliğe karşı verdiği mücadele Kürt Halk Önderini böyle bir bölgesel ve evrensel ideolojik, teorik, paradigmatik düzeye ulaştırmıştır. Kürt sorununu çözme arayışı içinde bu yola girmiştir; girmek zorunda kalmıştır. Şu görülmüştür ki; Ortadoğu çözümlenmeden, dünya çözümlenmeden, anlaşılmadan Kürt

halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesini vermek, Kürt halkını özgürlüğe ulaştırmak mümkün değildir. Bu bakımdan Kürt halkının özgürlük ve demokrasi mücadelesinin nasıl verileceğinin şifrelerini çözerken, bütün Ortadoğu gericiliğinin, dünya gericiliğinin şifrelerini çözmek, bunlar üzerinde durmak zorunda kalmıştır. Bu da Önder Apo'yu ve yoğunlaşmalarını derinleştirmesini, Ortadoğu Halkları Önderliği ve Dünya Halkları Önderliği haline gelmesini sağlamıştır.

Ortadoğu'da özgür toplum ve özgür birey çok bastırılmıştı. Kuşkusuz toplumsallık Ortadoğu'da çok güçlüdür, Ortadoğu toplumsallığın yaratıldığı yerdir. Ama zaman içinde bu toplumsallık saptırılmıştır. Bu toplumsal değerler saptırılarak zulmün, baskının hizmetine bile sokulmuştur. Dinin iktidarın hizmetine sokulması, saptırılmış toplumsallıkla ilgilidir. Dinin devletin hizmetine sokulması, sömürüye alet edilmesi de bununla ilgilidir. Din toplumsallıktır, toplumsal değerler temelinde ortaya çıkmıştır. Ama daha sonra devlet, iktidar ve sömürücüler bu toplumsallığı, toplumsal değerleri, dolayısıyla dini saptırarak kendi hizmetlerine koymuşlardır. Bu temelde, toplumu da, bireyi de baskı altına almışlardır. Bu açıdan Önder Apo'nun özgürlükçü demokratik, toplumcu, sosyalist çizgisi bu saptırılmış toplumsallığa karşı doğru toplumsallık, bireyler üzerinde yaratılan kulluk, tebaa olma, kul köle olma, boyun eğme kişiliği karşısında da özgür birey değerlerini ortaya çıkarmıştır. Binlerce yıllık devletçi zihniyet, devlete bağlı, boyun eğmiş birey, kul, tebaa, reya, köle, serf ne denirse densin, tamamen iktidara, devlete, egemenlere, sömürücülere bağlı bir birey gerçeği ortaya çıkarmıştır. Önder Apo kulluğa, tebaaya, köle olmaya karşı büyük bir mücadele vererek bu tür zihniyetleri de yerle bir etmiştir. Kürt toplumunda doğru toplumsallığı geliştirmenin yanı sıra, toplumsallıkla diyalektik içinde özgür, demokratik, iradeli bireyi açığa çıkarma mücadelesi vermiştir. Bu açıdan hem gerçek toplumsallığı açığa çıkarmış, hem de gerçek, özgür bireyi var etme mücadelesiyle Ortadoğu'da bireyler üzerindeki bu despotizmi de kırmıştır. Kürdistan devriminin, Ortadoğu açısından bir de böyle anlamı vardır. Doğru toplumsallık ve doğru birey anlayışı geliştirilmiştir. Ortadoğu'da toplumsallığın saptırılması gibi, Avrupa'da ve kapitalizm koşullarında da bireysellik, birey olma, kişilik saptırılmıştır. Bu bakımdan hem Ortadoğu'da saptırılan toplumsallığa, hem de Avrupa'da saptırılan bireye karşı doğru toplumsallık ve doğru bireysellikle cevap veren bir Önderlik ve Kürdistan devrim gerçekliği vardır.

Böyle bir devrimci çıkışın Ortadoğu'da gerçekleşmesi çok anlamlıdır. Kuşkusuz kapitalizmin ortaya çıkmasından sonra Marks, Engels ve Lenin'de, yine birçok devrimci, bilim insanı ve felsefesinde somutlaşan özgürlük arayışları olmuştur. Kapitalist modernitenin toplumsallığı dağıtmasına, sömürüsüne karşı insanlık toplumculuğu, özgürlük ve demokrasiyi arama mücadelesi içine girmiştir. Ama batının manevi değerlerinin zayıflığı, toplumsal değerlerinin zayıflığı bu çabaların istenilen sonuçlara ulaşmasını engellemiştir. Bu çabalar toplumsallığın tarihsel değerlerine yeterince dayanmadığı için daha sonra kapitalizm tarafından etkisizleştirilmesi durumu ortaya çıkmıştır. Ortadoğu ise baskı ve zulmün ağır olduğu bir coğrafya olma yanında, manevi uygarlığın, manevi değerlerin coğrafyasıdır. Manevi değerlerin coğrafyası olmak çok çok önemlidir. Toplumsal değerlerin coğrafyası olmak çok önemlidir. Batıda Rönesans, Reform ve demokratik halk devrimleriyle birlikte düşünce ve felsefe gücü ortaya çıkmıştır. Ama Ortadoğu'nun bilgelerini, alimlerini, peygamberlerini, dervişlerini, ermişlerini, evliyalarını, maddiyattan uzak, sadece insanlık ve toplum değerleri üzerinde yoğunlaşan insanlarını unutmak mümkün müdür? Ortadoğu böyle çok köklü düşünce ve zihniyet dünyasına dayanmak-

tadır. Manevi uygarlık coğrafyasıdır, yani toplumsal değerler coğrafyasıdır, insanlığı insan yapan düşünceler coğrafyasıdır. Bu açıdan gerçek özgürlük çizgisinin, demokrasi çizgisinin Ortadoğu'da çıkması da anlaşılır bir durumdur. Ortadoğu'da sorunlar ağırlaşmıştır, kapitalist moderniteyle daha ağır hale gelmiştir; buna karşı da sorunların en fazla ağırlaştığı Kürt toplumu, Kürt halkının özgürlük mücadelesi içinde Ortadoğu ve dünya sorunlarına devrimci çözüm ortaya koyan Önderlik gerçeği ortaya çıkmıştır.

Önderlik gerçeğinin bu kadar güçlü olmasının nedeni, onun manevi uygarlık coğrafyasında ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Avrupa maddi uygarlığı temsil etmektedir, Ortadoğu manevi uygarlığı temsil etmektedir. Manevi uygarlık her zaman maddi uygarlıktan güçlü olur. Ne kadar maddi uygarlık, para, silah, şu güce, bu güce dayansa da hiçbir güç manevi uygarlığın gücünü, manevi uygarlığın yarattığı manayı, anlamı aşamaz. Ortadoğu'nun her taşı, her coğrafyası, her yeri anlam doludur, mana doludur. Bu yönüyle Kürdistan devriminin içinden çıkan bu Önderlik gerçeği, bu devrim Ortadoğu'nun manevi dünyasının yarattığı bütün değerleri anlamlaştıracak, anlamlı kılacak; onları kökleriyle buluşturacak, Ortadoğu'yu yeniden manevi uygarlığın yüceldiği bir coğrafya haline getirecek, bu temelde de insanlığa ışık tutacaktır. Eğer insan isek, toplum isek, insan ve toplum da bir anlamdır, bir manadır. Ancak bu olursa maddiyat ve maddi değerler anlam kazanır. Maneviyattan kopuk bir maddiyatçılık insan olmaktan çıkmaktır, insan olmamaktır. Bu düzeyde maddiyatçı olan bir varlık zaten olamaz. Kapitalizmin yarattığı maddiyatçılık, batının yarattığı maddiyatçılık bazılarının belirttiği gibi hayvanlaşmak da değildir. Kapitalizmin yarattığı maddiyatçılığı ve değersizliği hayvanlaşmayla özdeşleştirmek bile doğru değildir. Çünkü insanıyla, hayvanıyla, doğasıyla evren bir bütündür. Maddi dünya ise bu bütünlüğü görmeyen sığ, yüzeysel bir uygarlık haline gelmiştir.

Özellikle kapitalizmin geldiği aşama maddiyatçılığı kutsayan, maddiyatçılığı her şeyin üstüne koyan bir dünya yaratmaya yöneliktir. Günümüzün kapitalizmi batının yarattığı değerleri de yerle bir eden bir gerçekliği ifade etmektedir. Kapitalizmin şu anda ulaştığı maddiyatçılık düzeyi, Rönesans'ı, Reformu, bütün filozofları, felsefeyi, bütün düşünce akımlarını yerle bir eden, anlamsızlaştıran bir noktaya gelmiştir. Tek değer kalmıştır, tüketim değerlerine erişmek! Batının ütopyası tüketim maddelerine dayanan bir konformizmdir. Bu konformizmin insanlıkla, değerlerle, hiçbir şeyle alakası yoktur. Sadece sömürücü sınıfların daha fazla zenginleştirilmesine, onların zenginliğine zenginlik katmasına yol açan bir yaşam biçimidir. Bu yaşam biçiminin insanlıkla, toplumsallıkla alakası yoktur. Sadece kapitalizme, kapitalizmin sömürüsüne endekslenmiş bir yaşam biçimidir. Bu açıdan bütün bunlara karşı ayağa kalkan Kürdistan devrimi Ortadoğu'da, Avrupa'da da insanlık değerlerini tarih sahnesine çıkaracaktır. Bu yönüyle Kürdistan devrimi sadece Ortadoğu'nun tarihsel toplumsal değerlerini savunan bir devrim değil, batının da yarattığı toplumsal, insani değerleri savunan bir devrim karakterindedir.

Yeni Kürt toplumu Ortadoğu'nun mayası olacaktır. Kürt toplumunun kazandığı değerleri hiç kimse küçümseyemez. Kürt toplumu şu anda Türkiye'deki toplumdan da, İran'daki, Arap dünyasındaki toplumdan da farklıdır. Kuşkusuz onları küçümsemek doğru değildir. Bütün halkların toplumsal değerleri, mücadeleyle yarattıkları değerler vardır; tarihten gelen değerleri vardır. Ancak Ortadoğu'daki despotizm, egemenler, sömürücüler, iktidarda olanlar ve bu sömürücü ve baskıcı zihniyete dayanan devletler Ortadoğu halklarını nefes alamaz hale getirmişlerdir. Ortadoğu halkları bu zulümden, baskıdan kurtulmak istiyorlar. Arap

Baharı bunun ifadesiydi. Son zamanlarda İran'da ortaya çıkan halk hareketi bunun ifadesidir. Başurê Kurdîstan'daki halk hareketi bunun ifadesidir. Artık Ortadoğu'daki halklar, iktidarcı devletçi zihniyetten kurtulmak istiyorlar; Arap Baharıyla bunu ortaya koydular. Ama bu halk hareketleri, ayağa kalkış, bu zulüm dünyasına karşı alternatif ortaya koyan öncülükten yoksundu. Bu açıdan emperyalist ve çeşitli güçler tarafından yönlendirilmeye ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmışlardır. Bir taraftan emperyalizm, bir taraftan dinlerdeki toplumsallığı saptıran, sapkın hareketler Arap Baharını çığırından çıkardılar. Yine bölgenin statükocu devletleri olan Türkiye, İran gibi ülkeler de bu halk hareketlerini çığırından çıkardılar. Bu açıdan Önder Apo çizgisinde Kürt Özgürlük Hareketi'nin yürüttüğü mücadele ve bunun ortaya çıkardığı Kürt toplumsal gerçeği, Kürt devrimi Ortadoğu'da halkların zihniyetini de değiştirmektedir, mücadelelerine de yön vermektedir.

Ortadoğu halklarını değiştiren ve mücadelelerine yön veren bu gerçeklik sadece bir örgüte değil, birçok devrim yapan Kürt toplumuna dayanıyor. Bakurê Kurdîstan'daki toplumun onlarca yıla dayalı mücadelesi ve devrimi, bütün Ortadoğu'yu değiştiren bir halk gerçekliği ortaya çıkardı. Rojava Devrimi yeni duyguları, yeni zihniyeti ortaya çıkardı. Her ne kadar bu devrimci çıkışlar emperyalist güçler tarafından kendilerine göre yönlendirilmek istense de Önder Apo'nun çizgisi o kadar güçlü ve etkilidir ki, diğer halkların mücadelesinin yönlendirilmesi ve saptırılması gibi Kürt halkının özgürlük mücadelesini ve bunun etkilediği Özgürlük Hareketini saptırmak kolay olmayacaktır.

Kürdistan'da kadın özgürlük çizgisinde toplumsal, demokratik, siyasal, kültür, zihniyet ve vicdan devrimi gerçekleşmiştir. Empati devrimi gerçekleşmiştir. Devrim içinde devrimler gerçekleşmiştir. Bu yönüyle de yeni Kürt toplumu Ortadoğu devriminin mayası olmuştur. Artık birçok devrim yapmış böyle bir halk gerçekliği vardır. Bu gerçekliği kimse Ortadoğu'dan silemez. Önder Apo, "40 yıllık verilen mücadele hazırlıktı, asıl bundan sonra özgürlük ve demokrasi devrimi Ortadoğu halklarını etkileyecektir", değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu yönüyle Önder Apo'nun zihniyeti ve bu zihniyetle yürütülen Kürt halkının özgürlük mücadelesi ve bu mücadele içinde yaratılan Kürt toplum gerçeği devrimci demokratik toplum gerçeğidir. Kürt kadınının, gençliğinin, bireyi, anaları, yaşlısı, çocuğu gerçeği, bütün bunlar yeni bir durumu ifade etmektedir. Ortadoğu değişiyor, değişmektedir. Hiç kimse Ortadoğu'yu artık eski kalıbına sokamaz. Amiyane deyimle "cin şişeden çıkmıştır". Artık Ortadoğu'da özgürlük ve demokrasi rüzgarı esecektir. Hem de kadın özgürlük çizgisinde özgürlük ve demokrasi rüzgarı esecektir. Bu ne kadar bastırılmak ve ezilmek istense de başarılı olunamayacaktır. Ortadoğu halklarının zamanı gelmiştir. Ortadoğu'nun tarihi, kültürü ayağa kalkacaktır. Önder Apo'nun büyük devrimciliği, Ortadoğu'nun tarihini ve kültürünü ayağa kaldıracaktır. Ortadoğu'nun en eski halkı olan, toplumsallık değerlerini yaratan, insanlığın mirasçıları olan Kürtler bu karakterleriyle Ortadoğu devriminin halk olarak öncüsü olacaklardır. Kadın özgürlük çizgisi en özlü, derin ve kapsamlı karakterini Kürt gerçeğinde bulmuştur. Demokratik devrim en derin gerçekleşmesini Kürt gerçeğinde bulmuştur. Özgürlük tutkusunun derinliği kendisini Kürt gerçeğinde bulmuştur. Bu yönüyle Kürt devriminde gerçekleşen özgürlük ve demokrasi tutkusu; hak, adalet, eşitlik tutkusu ve bunların derinliği Ortadoğu'yu çok güçlü biçimde etkileyecektir.

Kürt devriminin rüzgarını hiç kimse durduramaz. Kürt'ün tarih boyu çektiği acılar ve ödediği bedeller artık meyvelerini vermiştir. Acılar özgürlük tutkusuna çevrilmiştir. Zulüm demokratik devrim

rüzgarına çevrilmiştir. Çekilen acılar özgür, demokratik, yaşam, hak, adalet, eşitlik, vicdan devrimlerine çevrilmiştir. Zulmün derinliği, özgürlük tutkusunun derinliğini, kapsamını ve yüksekliğini ortaya çıkarmıştır; demokratik zihniyetin derinliğini, kapsamını, yüksekliğini ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan onlarca yıla dayanan Kürt devrimi tarihin en büyük devrimi haline gelmiştir. Tarihin en büyük devrimci rolünü oynayacak halk devrimi olarak gelişmektedir. Bunun sadece Kürtlükle alakası yoktur. Bu, Kürt'ün yaşadığı sorunlarla, Ortadoğu'da yaşanan sorunların derinliğiyle ilgili bir durumdur. Bu yönüyle Kürt Halk Önderi, Kürt Özgürlük Hareketi, Kadın Özgürlük Çizgisi, Kürt devrimi şahsında, bütün sorunları çözmüş, bütün engelleri nasıl aşacağını Önder Apo'nun çizgisinde açıkça ortaya koymuştur. Bu, Ortadoğu'da demokratik devrim olarak, toplum devrimi olarak, özgürlük, vicdan, hak adalet, eşitlik devrimi olarak gelişecektir. İnsanlık da bundan etkilenecektir. Dünyadaki sorunların çözümünün anahtarı da, Ortadoğu'da kördüğüm olmuş sorunların çözümüyle ortaya konulacaktır. Çünkü kapitalist modernite Ortadoğu'da da sorunları ağırlaştırmıştır. Kapitalist modernite Ortadoğu'ya yüklenerek burada sömürüsünü, baskısını derinleştirdiği gibi sorunlarını da ağırlaştırmıştır.

Bu açıdan Önder Apo'nun kapitalizm çözümlemeleri de çok derin olmuştur. Önder Apo kapitalizmi sadece bir ekonomik sömürü olarak görmemiştir. Kapitalizmi toplum düşmanı sistem olarak görmüştür. Bu toplum düşmanı karakterini de derinliğine incelemiştir. Kuşkusuz Marks ve Engels de kapitalizmin bu toplum düşmanlığını görerek ona karşı toplumculuğu, sosyalizmi geliştirmiştir. Ama toplumu tüm tarihselliği içinde yeterince çözümleyemedikleri için, iktidarı ve devleti yeterince çözümleyemedikleri, değerlendirmeleri daha çok Avrupa'yla sınırlı kaldığı ya da toplum çözümlemeleri istenilen düzeye çıkmadığı için kapitalizme karşı mücadele zayıf kalmıştır. Ekim Devrimi gerçekleşmiş, ama iktidara, devlete, kapitalizme karşı mücadelede yeterli sonuçlar alınamamıştır. Önder Apo'nun iktidarı, devleti, kapitalizmi bütünlüklü olarak çözen, kapitalizme karşı örgütlü demokratik topluma dayalı demokratik modernite alternatifini ortaya koyan, sosyalizmi de güçlü demokrasiye dayandıran demokratik sosyalizm çizgisi Ortadoğu'dan başlayarak dünyayı da etkileyecektir. Dünyada aslında güçlü bir özgürlük, demokrasi ve sosyalizm arayışı vardır. Bu konuda sosyalizmin karakterine denk düşen ideolojik teorik çözümlemeler şimdiye kadar yeterince ortaya konulamadığı için istenilen sonuç alınamamaktadır.

Kuşkusuz Marks, Engels ve Lenin önemli değerlendirmeler yapmışlardır, ama bütün bunlar kapitalist emperyalizmi güçlü biçimde çözecek, halkları gerçek anlamda özgürlük ve demokrasi, sosyalizme götürecek düzeyde olmamıştır. Ya da önemli eksiklikler taşımıştır. Önder Apo kadın özgürlük çizgisine dayanan, iktidar ve devletten uzak, demokratik ve ekolojik toplum paradigmasıyla hem Ortadoğu'nun sorunlarını, hem de dünyanın sorunlarını çözüme kavuşturacak ideolojik, teorik, paradigmatik çerçeveyi, tezleri, zihniyeti ortaya koymuştur. Sadece zihniyetle kalmamış, bunu onlarca yıllık yürütülen mücadeleyle Kürt kadını ve Kürt gençliğinin gerçeğinde bir bütün olarak Kürt toplum gerçeğinde ortaya çıkararak Kürt toplumunu Ortadoğu'da da özgürlüğün ve demokrasinin mayası haline getirmiştir. Tüm dünyada özgürlüğün ve demokrasinin mayası haline getirmiştir. Bu devrim, bu maya onlarca milyonluk Kürt toplumuna dayanarak hem Ortadoğu'da devrimci mücadeleyi geliştirecek, hem de dünya halklarının devrimci mücadelesine güçlü bir zemin sağlayacak, özgürlük ve demokrasi mücadelesine ivme kazandıracaktır.

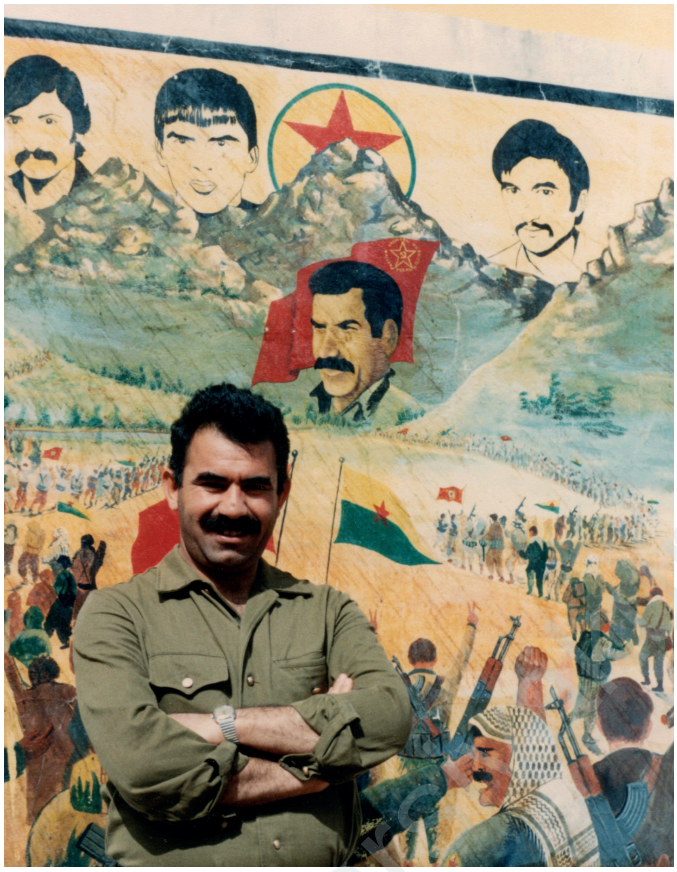

“Tarihte nasıl olmuşsa öyle anlaşılmadıkça tarih, toplum nasıl ise öyle kavranmadıkça sosyoloji bilimselleştirilemez. Kürtlerin kendi varlıklarını halen kültürel karakterleriyle korumaları, dayandıkları tarihsel kültürün gücünden ileri gelir. Yaşadıkları kültür devlet kültürü değildir, kabile demokrasisinde ısrar eden bir kültürdür. Kürtlerin kolay zapturapt altına alınamamaları bu kültürel demokrasileriyle ilgilidir”.

www.arsivkurdi.org